

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 12.

Tisdagen den 28 mars.

Kl. 2 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad till en början vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande mars.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av andra kammaren fru Ekendahl har i en med kammarens tillstånd framställd interpellation fäst uppmärksamheten på att de kvinnliga medlemmarna av operakören vid kungl. teatern i Stockholm åtnjuta lägre löneförmåner än kårens manliga medlemmar. Fru Ekendahl gör gällande, att en framställning från vederbörande fackorganisation om att lönen för kvinnorna skulle höjas i nivå med männens avslagits av operaledningen. Med anledning härav har fru Ekendahl frågat mig:

för det första huvudvida jag anser att dessa löneförmåner för en kår, där båda parter äro lika oumbärliga vid utövändet av sitt kall, överensstämna med den allmänna uppfattningen om lön efter prestation, sant

för det andra huruvida jag, om jag icke anser så vara fallet, är beredd att medverka till bättre och rättvisare förhållanden på detta område.

Med anledning av interpellantens första fråga får jag nämna, att operachefen meddelat mig, att operaledningen icke före interpellationen haft tillfälle att taga ståndpunkt till de av interpellanten berörda förhållandena. Kungl. teaterns styrelse hade nämligen icke fått mottaga någon framställning om likställighet i lönehänsende mellan de kvinnliga och manliga körmedlemmarna från vare sig den fackliga organisationen, d. v. s. svenska musikerförbundet, eller från operakören själv. Först sedan interpellationen väckts, uppsade musikerförbundet i skrivelse till operastyrelsen det gällande köravtalet, samtidigt som förbundet begärde förhandlingar, avseende »löneutjämning för den kvinnliga körpersonalen i förhållande till de manliga medlemmarna». Dessa förhandlingar skola äga rum i början av april månad.

På interpellantens andra fråga kan jag icke lämna annat svar, än att Kungl. teatern organiserats såsom ett aktiebolag, d. v. s. i privaträttslig form, bl. a. just med hänsyn till att det icke ansetts önskvärt att Kungl. Maj:t eller riksdagen i detalj reglerar de ekonomiska förhållanden, som sammanhånga med teaterns rörelse. Varken Kungl. Maj:t eller vederbörande statsråd har därför någon befogenhet att ingripa i en lönerörelse vid kungl. teatern, utan de närmast intresserade parterna få försöka att på förhandlingsvägen nå fram till en lösning, på samma sätt som i motsvarande fall är förhållandet beträffande andra aktiebolag, i vilka staten har ett intresse.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 12.

1

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade

Fru **Ekendahl**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag kan ju inte säga, att jag är så särskilt tillfredsställd med svaret. Även om jag inte hyst så stora förhoppningar på ett uttömmande svar på mina frågor, så hade jag ändå väntat, att herr statsrådet skulle ge till känna sin åsikt om här föreliggande problem.

Herr statsrådet har skickligt undvikit att svara på min första fråga och har i stället med anledning av denna fråga meddelat, att operaledningen icke före interpellationen haft tillfälle att taga ställning till de av mig berörda förhållandena, nämligen löne- och andra förmåner för de kvinnliga medlemmarna i operakören. Detta uttalande är riktigt under den förutsättningen, att det begränsas till att endast avse innevarande år. Vid tidigare avtalsförhandlingar mellan parterna har lönefrågan för den kvinnliga körpersonalen varit föremål för överläggningar, och personalförbundets krav på en rättvisare lönesättning för de kvinnliga körmedlemmarna har operaledningen då tagit ställning till och avvisat med motivering att medel för detta saknades ävensom med den motivering, som jag anfört i min interpellation, nämligen att kvinnornas löner alltid varit lägre än männens. Dessa mina påståenden kan herr statsrådet få verifierade av den förhandlande personalorganisationen, svenska musikerförbundet.

Jag finner det angeläget påpeka, att på detta område borde väl inte någon debatt om lönesättningen vara behövlig, då det ju här inte kan bli tal om att männen kunna ersätta kvinnorna, ett argument som eljest flitigt användes. Det är väl ändå ingen som på allvar vill göra gällande, att männen i operakören, de må vara aldrig så duktiga sångare, vilja eller kunna åtaga sig att sjunga sopran eller någon annan kvinnlig stämma. Kan det dessutom vara med allmänna rättsprinciper överensstämmande, att kvinnorna, som ha mindre ersättning för sitt arbete, skola av denna mindre ersättning bekosta blommor, smycken, peruker och dylika attribut, medan operaledningen anser sig ha råd att ersätta männen för dylika kostnader? Jag vill här understryka, att det inte är min mening, att männen skulle förvägras sådan ersättning, utan att kvinnorna också skulle göras delaktiga av dessa förmåner samt erhålla lön efter samma grunder som männen.

I svaret på min andra fråga har herr statsrådet lämnat den upplysningen, att kungl. teatern organiserats såsom ett aktiebolag just med hänsyn till att det icke ansetts önskvärt, att Kungl. Maj:t eller riksdagen i detalj reglerar teaterns ekonomiska förhållanden. Jag noterar detta, men jag håller ändå före, att det inte är ovidkommande, hur herr statsrådet ser på själva sakfrågan. Riksdagen har ju tidigare tagit ställning till likalönsprincipen, då det gällt t. ex. statens verk och då det gällt lärarlöner. I det företag som vi nu tala om, alltså kungl. teatern, är ju staten en stor intressent, och det kan därför inte vara likgiltigt, hur dessa lönefrågor handläggas. Staten kan icke trots aktiebolagsformen undandra sig det moraliska ansvaret.

Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att interpellationen trots det negativa svaret måtte leda till en rättvisare lönesättning för den kvinnliga körpersonalen vid kungl. teatern.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott den på kammarens bord liggande motionen nr 495 av fru *Skoglund-Lindblom*.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11—13, statsutskottets utlåtande nr 7, 8 och 60—71, bevillningsutskottets betänkande nr 21—26, bankoutskottets utlåtande nr 31 och 32, första lagutskottets utlåtanden nr 16, 18 och 19, jordbruksutskottets utlåtanden nr 17—26, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5—7.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av väckt motion om viss komplettering av gällande bestämmelser om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten. *Motion angående frågan om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten.*

I en inom andra kammaren av herrar *Viklund* och *Åkerström* väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 149, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan komplettering av gällande taxeringsbestämmelser, att ogifta och ensamstående personer, som haft arbete borta från hemorten, kunna vid taxeringen erhålla skäliga avdrag för de fördyrade omkostnader, som varit förenade med inkomstens förvärvande».

Utskottet hemställde, att motionen II: 149 av herrar *Viklund* och *Åkerström* om viss komplettering av gällande bestämmelser om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Viklund*: Herr talman! I den motion som bevillningsutskottet i detta betänkande avvisat ha herr *Åkerström* och jag hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan komplettering av gällande taxeringsbestämmelser, att ogifta och ensamstående personer, som haft arbete borta från hemorten, kunna vid taxeringen erhålla skäliga avdrag för de fördyrade omkostnader, som varit förenade med inkomstens förvärvande».

Enligt 33 § kommunalskattelagen ha taxeringsmyndigheterna rätt att bevilja gifta personer och andra inkomsttagare med familj skäliga avdrag, då personerna i fråga vid inkomstens förvärvande varit borta i arbete på annan ort och därigenom åsamkats särskilda omkostnader, såsom utgifter för resor och bostadshyra samt ökade utgifter för mathållning. Intill år 1941 medgåvo taxeringsmyndigheterna liknande rätt till avdrag även för ogifta och ensamstående personer, som åsamkats ökade kostnader vid arbete, utfört utanför hemorten. Inom vissa norrländska taxeringsdistrikt beviljades sålunda såväl gifta som ogifta bevillningsfria avdrag med mellan 60 och 75 kronor månataligen, då de haft sin arbetsplats så långt avlägsen från hemorten, att de under veckans arbetsdagar nödgats bo på annan ort. Vid 1941 års taxering upphörde emellertid denna avdragsmöjlighet för ogifta och ensamstående. Åtminstone var så fallet i min hemort. Man förebar, att frågan prövats inför överklagningsinstanser, och att man vid behandlingen av ärendet i såväl kammarrätten som regeringsrätten hade erhållit prejudikat på att avdrag av denna art icke voro lagligen berättigade. Sedan dess ha också taxeringsnämnderna anmodats att frångå tidigare tillämpade avdragsgrunder.

För den betydande skattedragargrupp det här gäller och, det må tilläggas, även för taxeringsnämnden och de kommunala myndigheterna ter sig denna skattemyndigheternas restriktiva inställning synnerligen orättvis, och denna

Motion angående frågan om rätt till ardrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten. (Forts.)
orättvisa har framstått i så mycket skarpare dager, då man ute i bygderna gjort jämförelse med hur det ställt sig för personer i statlig och privat tjänst, som åtnjuta dagtraktamenten. Dessa traktamenten räknas ju som ersättning för fördyrade levnadskostnader, när arbete utföres utanför hemorten, och äro helt bevilningsfria för såväl gifta som ogifta inkomsttagare.

Mångenstädes i de norrländska kommunerna hör det till vanligheten, att arbetarna äro sysselsatta vid säsongarbeten på långa avstånd från hemorten. Det är då undvikligt, att dessa arbetare måste vidkännas större kostnader för inkomstens förvärvande än de som ha sitt arbete i hemorten. Likaså förekommer det i betydande utsträckning, att personer från landskommuner av lägre dyrortsgrad kunna ha säsongarbeten på orter i högre dyrortsklass. Det är uppenbart, att dessa arbetare då få vidkännas betydande merkostnader för resor, bostad och mathållning m. m. När dessa arbetare sedan taxeras i sin hemkommun, erhålla de ett lägre ortsavdrag. Omkostnaderna kunna ha stått nära nog i jämnhöjd med dem som gälla på högsta dyrort, men ortsavdragen få dock tillgodoräknas endast med vad som är gällande i lägsta dyrortsgruppen. När sedan en ogift eller ensamstående arbetare icke medgives något som helst avdrag för de merkostnader han obestriddligen haft, måste detta för alla te sig ytterst orättvist.

Jag tillåter mig exemplifiera detta förhållande med att taga ett exempel från min hemort. Det var en lastbilsägare, som åtagit sig vedtransporter i närheten av Bodens stad. Han hade anställt två chaufförer, av vilka den ene var gift och den andre ogift. Det befanns vara synnerligen besvärligt och kostsamt för dessa chaufförer att uppehålla sig på den nya arbetsplatsen, och för att kompensera de tvenne chaufförerna därför gav bilägaren dem fem kronor per dag i särskilt tillägg. Samtidigt arbetade en ogift vedinmätare på samma plats. Han bodde tillsammans med de två chaufförerna, och kostnaderna för deras mathållning var exakt densamma. Så skulle inkomsterna för dessa personer taxeras i hemkommunen. Då fick vedinmätaren, som erhållit ett dagtraktamente på tio kronor per dag, avdrag för hela tian. Den gifta chauffören fick först avdrag för den femma han erhållit i kompensation för merkostnaden och dessutom det vanliga skattefria avdraget för de gifta med kronor 1:50. Den ogifte chauffören däremot fick skatta för vartenda öre han hade erhållit av sin arbetsgivare.

Jag skulle vilja se den ledamot av denna kammare i allmänhet och den ledamot av bevilningsutskottet i synnerhet, som försökte övertyga dessa personer liksom ledamöterna av taxeringsnämnden och de kommunala myndigheterna om rättfärdigheten i ett sådant taxeringsförfarande. Det är tvärtom så, att man ute i bygderna börjar fråga sig, om det på något sätt ligger något kriminellt i den omständigheten, att en person inte lever tillsammans med ett kvinnfolk, eftersom han då beskattas på det sätt som skett i detta fall.

Avser man att påföra ogifta personer större pålagor skattevägen, böra väl andra, mindre godtyckligt och ojämnt verkande åtgärder än de här berörda vidtagas. Att i första hand söka skattevägen klå ogifta och ensamstående personer, som underkasta sig de besvärligaste arbetsförhållanden och som också åsamkas de största kostnaderna för inkomstens förvärvande, det måste väl i all rimlighets namn vara motsatsen till vad skattelagstiftarna ursprungligen avsett.

I de norrländska kommunerna är man särskilt känslig på detta område. Där är industrien i betydande omfattning säsongbetonad. Den undergår inskränkningar, och den nedlägges. Det är då ett samhällsintresse av första ordningen, att unga arbetare ge sig ut och skaffa sig sysselsättning på andra håll.

Motion angående frågan om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten. (Forts.)

Men man måste säga sig, att viljan härtill näppeligen främjas, om de sedan i taxeringsavseende utsätts för en behandling av här berörd art. Detta taxeringsförfarande har också, enligt vad som omvitnats av en del kommunala förtroendemän, på en hel del håll haft den verkan, att de olika arbetarna förlorat hågen för att taga arbete utanför hemorten, och i de fall, då de fått anställning och arbetsinkomster på högre dyrorter och i städer, har det medfört en påtaglig benägenhet hos dem att flytta till dessa dyrorter och dessa städer, där ett större ortsavdrag erhålles och där dessutom skatterna vanligen äro lägre. Härigenom förlora landskommunerna en del av sina väl behöfliga skatteobjekt, och tillämpningen av skattelagarna visar sig också på detta sätt främja flykten från landsbygden. Jag har från en kommunalnämnd i en socken i Norrbotten inhämtat, att cirka 50 ungdomar på detta sätt ha flyttat ut från kommunen och bosatt sig i städer, och som främsta anledningen härtill har man angivit, att de därigenom få ett högre skatteavdrag liksom också oftast lägre skatter.

Vi motionärer hade trott, att bevillningsutskottet skulle behjärta denna angelägenhet och bringa rättelse i saken. Åtminstone hade vi hoppats, att utskottet skulle ge betänkandet en sådan utformning, att lagen finge en i detta avseende för landets taxeringsmyndigheter vägledande, likformig tolkning, men så blev inte fallet. Utskottet refererar gällande bestämmelser, och för egen del säger utskottet: »Det i motionen berörda spørsmålet är sålunda en ren tillämpningsfråga.» Och därför bör också motionen avslås. Man får sedan ute i bygderna försöka tolka och tillämpa lagen som man kan finna för gott, och det gör man också.

Landskommunernas tidskrift, som berör denna fråga i sitt nummer för mars månad, inlägger den tolkningen i skattelagarna, att ogifta arbetare skola kunna erhålla avdrag, såsom vi motionärer begärt. Så är tydligen uppfattningen på Stockholms breddgrad. I Luleå är man däremot av en annan mening. Jag har här i min hand ett transumt av ett protokoll fört vid sammanträde enligt 75 § taxeringsförordningen inför landskamreraren i Norrbottens län den 14 januari 1943, där direktiv för taxeringsnämnderna äro satta på pränt. I tillämpningsföreskrifterna rörande taxeringen av inkomst av tjänst räknar man här upp, vilka arbetarkategorier som kunna erhålla avdrag. Jag rycker här lös ungefär fyra rader, som ha särskild betydelse för det spörsmål som vi nu behandla, och citerar: »Om emellertid en dylik arbetare nödgas övernatta vid arbetsplatsen (utom hemmet), bör avdrag skäligen medgivas honom, om han lever på matsäck med 1 krona per dag och om han äter på utspisningsställe med 1 krona 50 öre per dag. Kostnaden för nattlogi får även avdragas med skäligt belopp.» Sedan kommer det med kursiv stil: »Allt detta gäller för gifta arbetare. De ogifta få intet avdrag.»

Det är tydligen en ren tillämpningsfråga detta, men det förefaller ganska underligt, att skattelagstiftarna skola stå likgiltiga för frågan, hur man tillämpar bestämmelserna. I motionen har begärts regler, som inte växla från ort till ort och som inte ge rum för en tillämpning, som uppenbarligen strider mot vad menige man anse vara rätt och riktigt.

Jag ber därför, herr talman, att trots den ringa utsikt till framgång, som jag i detta fall har, få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Akerström* och *Jousson* i Alsen.

Herr *Hagberg* i Malmö: Herr talman! Om förhållandena verkligen voro sådana som den ärade motionären velat göra gällande, så skulle även jag anse, att det finnes fog för talet om orättvisa och mannamån liksom för de rätt mar-

Motion angående frågan om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid vistelse utom hemorten. (Forts.)
kerade, om jag så får säga, uttalanden, som motionären här gjort, men saken ligger nu inte till riktigt på det sättet.

Motionären har här liksom man gjort i motionen anfört, att taxeringsmyndigheterna — jag fäster uppmärksamheten vid att man använder det generella uttrycket taxeringsmyndigheterna — intill år 1941 medgivit såväl gifta som ogifta personer rätt till avdrag för ökade levnadskostnader vid arbete utom hemorten. Fr. o. m. nämnda års taxering hade emellertid dylikt avdrag förvägrats ogifta och ensamstående personer.

Det förhåller sig emellertid ingalunda på det sättet, att det här är fråga om en praxis, som skulle ha tillämpats av taxeringsmyndigheterna över hela landet, utan det är endast beskattningsnämnderna inom ett visst område, nämligen vissa norrländska kommuner, som ha tolkat lagstiftningen på det sättet, att man medgivit generellt avdrag i detta hänseende för såväl gifta som ogifta personer, vilka haft arbete på annan ort. En dylik tolkning har, såvitt bekant, inte förekommit på andra håll i landet. På denna grund och med hänsyn till de här ifrågavarande bestämmelsernas avfattning har självfallet såväl kammarrätten som regeringsrätten — det erinrade ju också motionären om — måst intaga den ståndpunkt, som nu är allmänt känd och som har lett till att taxeringsmyndigheterna i dessa norrländska distrikt ha blivit nödsakade att använda ett annat tillvägagångssätt än det tidigare tillämpade, som icke stod i överensstämmelse med författningen.

Jag vill understryka, när det talas om de ändringar, som skett fr. o. m. år 1941, att några ändringar i gällande bestämmelser angående rätt till avdrag för ökade levnadskostnader icke ha ägt rum. Dessa bestämmelser äro desamma i dag som de varit tidigare. Vi ha från bevillningsutskottets sida även gjort oss mödan att efterhöra, huruvida eventuellt inom skattedomstolarna någon ändrad praxis i fråga om deras ståndpunktstagande skulle ha kommit till stånd, men så är inte heller fallet.

Nu göra ju inte gällande bestämmelser om rätt för avdrag för ökade levnadskostnader någon skillnad mellan gifta och ogifta skattskyldiga. Principiellt äro dessa båda grupper alldeles likställda — det är en omständighet, som man måste hålla i minnet, när man söker närmare sätta sig in i denna fråga. Men en förutsättning för att ett sådant avdrag som det, som vi här tala om, skall kunna medges, är dock att en ökning av levnadskostnaderna verkligen uppstått genom att den skattskyldige tagit arbete på annan ort. Det synes tvivelaktigt, huruvida beskattningsnämnderna i de norrländska kommunerna tagit hänsyn till denna omständighet. Att döma av motionen tyckas de inte ha gjort det. Det anföres nämligen på ett ställe i motionen följande: »Inom vissa norrländska kommuner exempelvis beviljades sålunda såväl gifta som ogifta arbetare avdrag med mellan 60—75 kronor per månad, då de haft sin arbetsplats så långt från hemmet, att de under veckans arbetsdagar nödgats bo å annan ort.» Det talas alltså icke om, huruvida detta medfört några ökade omkostnader för vederbörande eller ej.

Men även om gifta och ogifta principiellt således äro likställda, finns det icke desto mindre en viss skillnad mellan skattskyldiga med eget hushåll och skattskyldiga, som icke ha eget hushåll. Att i praxis avdrag för fördyrade levnadskostnader i regel icke medgives den sistnämnda kategorien, alltså dem som icke ha eget hushåll, beror, såsom var och en begriper, därpå att för dessa skattskyldiga några väsentliga merkostnader inte anses ha uppkommit till följd av arbetet utom hemorten. Emellertid ge bestämmelserna -- det vill jag särskilt framhålla gentemot motionärerna — alldeles ostridigt utrymme åt ett sådant tillvägagångssätt, att även ogifta kunna få det avdrag, som det här

Motion angående frågan om rätt till avdrag vid taxering av inkomst för fördyrade levnadskostnader vid ristelse utom hemorten. (Forts.)

gäller, men förutsättningen härför är, att man förebringar en tillfredsställande utredning beträffande de ökade levnadskostnader, som man haft på grund av arbete på annan ort. Kan man åstadkomma en sådan utredning, skall hänsyn tagas till denna, och då beviljas också det önskade avdraget.

Man kan sålunda inte komma ifrån att det är alldeles riktigt vad bevillningsutskottet här skriver, nämligen att det inte alls är fråga om några ändrade bestämmelser — författningen ser ju likadan ut nu som tidigare — utan endast om en ren tillämpningssak.

Motionären drog i sitt anförande här en viss parallell mellan de skattskyldiga, som vi nu tala om, och dem, som åtnjuta traktamentsersättning, och förmodade, att man inte kunde göra någon åtskillnad därvidlag. Men man kan väl knappast påstå, att dessa två grupper äro jämförbara. När det gäller avdragsgillhet för traktamentsersättning, är ju det konstituerande begreppet, att det skall vara fråga om arbete utanför verksamhetsorten, men så är inte förhållandet i detta fall. Detta synes motionären ha i någon mån förbisett.

Nu fruktar motionären, att på grund av bevillningsutskottets inställning fallet alltjämt skulle vara fritt för orättvisor. Jag tror, att hans farhågor härvidlag äro oberättigade. Hans motion har säkerligen i så måtto varit av godo, att den har fäst uppmärksamheten på saken, och att med anledning därav skattemyndigheterna komma att vinnlägga sig om ett enhetligare tillvägagångssätt. Jag har så mycket mer anledning att tro detta, som ju ett av de stora syftena med den nya taxeringsorganisation, som vi fått, just har varit att skapa en enhetlig praxis på taxeringsområdet, något som man ofta och inte bara i detta sammanhang har saknat. Jag är övertygad om att våra skattemyndigheter komma att skänka den här föreliggande saken all den uppmärksamhet, varav den givetvis är förtjänt, och att det således icke torde vara erforderligt att nu företaga någon komplettering av gällande lagstiftning.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr **Viklund**: Herr talman! Motionärerna å sin sida ha aldrig sökt göra gällande, att det skulle vara ändringar i skattelagarna, som medfört den ändring av avdragspraxis, som skett fr. o. m. år 1941. Däremot ha vi velat påvisa, att praxis ute i landet växlar från ort till ort, och vi ha med vår motion velat få till stånd en sådan sakernas ordning, att dessa olikheter, som ju kunna ge rum för ett visst godtycke och åstadkomma mycken förtrytelse på en del håll, skulle kunna undanröjas.

Jag står för min del inte främmande för det förhållandet, att traktamentsersättningar skola utgöra compensation för särskilda kostnader, som ha uppstått genom arbete utom hemorten. Men det bör inte kunna utfärdas sådana direktiv som dem jag här citerat, vilka förhindra att en ogift arbetare, som kan konstateras ha sådana kostnader, får ett visst skattefritt avdrag.

Skulle vår motionsframstöt kunna leda till att taxeringsnämnderna började tillämpa bestämmelserna på ett enhetligare och, jag vill säga litet generösare sätt i den anda, som utskottets ärade talesman har gjort sig till tolk för, då skulle man ju ha anledning att känna sig belåten. Jag hyser emellertid vissa tvivel beträffande den saken, och därför måste jag, herr talman, vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av väckt motion om avdrag vid taxering av inkomst för flyttningskostnader vid tillträdande av annan anställning; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om pensionsförbättring för viss personal tillhörande arméns och marinens övergångsstat; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Irma Marianne Jansson m. m.;

nr 24, i anledning av väckt motion om tjänstårsberäkning i pensionsavseende för barnmorskan Anna Märta Bystedt;

nr 25, i anledning av väckt motion om rätt till ålders- och familjepension för extra adjunkter med provår vid de statliga läroverken;

nr 26, i anledning av väckta motioner om pension åt två vid polisväsendet anställda personer; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa livräntor m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckt motion om fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare vid f. d. Jönköpings—Gripenbergs järnväg.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Gustafsson** i Bogla: Herr talman! Jag ber att till bankoutskottet få framföra motionärernas tack för utskottets välvilliga behandling av deras motion och för det positiva yrkande, som utskottet gjort i anledning av densamma. Motionärerna känna sig mycket glada över denna välvilliga och positiva behandling, och det är självklart att de befattningshavare, som det här gäller, komma att känna ännu större glädje, om utskottets förslag, såsom jag hoppas, vinner kammarens gillande.

Jag har emellertid inte begärt ordet bara för att tacka bankoutskottet, utan också därför att jag skulle vilja framhålla önskvärdheten av att en undersökning skedde även beträffande pensionsbestämmelserna för f. d. befattningshavare vid Jönköping—Gripenbergs järnväg och Bjärred—Lund—Harlösa järnväg, vilka avgått ur statens järnvägars tjänst tidigare än de befattningshavare, som omnämnas i vår motion. Det lär vara fråga om ett mycket ringa antal, tre eller högst fyra stycken, och de lära ha en mycket låg pension från Enskilda järnvägarnas pensionskassa och en liten fyllnadspension från statens järnvägar. Dessa befattningshavare komma givetvis i mycket sämre läge än dem, som nu få sin pension förbättrad.

Det är klart, att riksdagen skulle kunna taga ställning till denna fråga nästa år, men med hänsyn till sakens ringa betydelse skulle jag vilja vädja till regeringen att ge järnvägsstyrelsen i uppdrag att företa en översyn av dessa pensionsbestämmelser, så att även de befattningshavare, som inte medtagits i vår motion, kunna få en förbättring av sina pensionsförmåner.

Jag vill uttala den förhoppningen att regeringen ställer sig välvillig till denna sak och att det företages en sådan justering av pensionsbestämmel-

Fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare vid f. d. Jönköpings—Gripenbergs järnväg.

Fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare vid f. d. Jönköping—Gripenbergs järnväg. (Forts.)

serna för de återstående av dessa f. d. befattningshavare, som ur rättvis- och billighetssynpunkter kunna vara motiverad.

Herr Sundberg: Herr talman! När bankoutskottet hade att ta ställning till denna fråga gällde det ju intet annat än vad i motionen påyrkats. Sedermera ha emellertid framkommit omständigheter, som tyda på att det vid Jönköping—Gripenbergs järnväg kan förekomma ytterligare åtminstone ett fall, som behövde regleras i detta sammanhang. Det finns nämligen en befattningshavare där, senare övertagen i S. J:s tjänst, som inte har kommit med bland dessa och som kommer i en synnerligen oförmånlig ställning genom att han fått ett pensionsavdrag, som gör att hans pension har minskats med 468 kr. per år.

Då emellertid dessa omständigheter kommit till vår kännedom sedan utskottsbehandlingen förevarit och yrkandena i motionen endast ha gällt de fall det här är fråga om, är det ju inte möjligt att nu utvidga dessa yrkanden. Jag skulle nu endast i enlighet med de synpunkter som motionärerna framfört vilja uttala den förhoppningen, att när det rör sig om endast en person, eventuellt ännu någon vid annan järnväg där nere, frågan skall kunna ordnas även för deras vidkommande på samma sätt som sker för de här namngivna. Järnvägsstyrelsen och vederbörande fackorganisation borde i samråd med kommunikationsdepartementet kunna ordna denna fråga så att den som nu blivit sämre lottad i fråga om pensionsregleringen inte skall behöva vänta kanske ytterligare ett helt år på en ändring.

Jag har bara velat uttala dessa synpunkter, herr talman, för att i någon mån bringa fortgång i det ärende det rör sig om, och jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner angående omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 67 av herr *Lindblom* jämte tre av kammarens övriga ledamöter samt den andra inom andra kammaren under nr 116 av fru *Rydh Munck af Rosenschöld* jämte tretton av kammarens övriga ledamöter, hade hemställts, »att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare samt för riksdagen framlägga förslag, vartill omprövningen må föranleda».

Motioner angående omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 67 och II: 116 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Sundelin* och *Barnekow*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna väckta utredningsyrkandet.

Utskottets hemställan föredrogs och yttrades därvid:

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Då utskottet försäkrar, att det inte underskattar betydelsen av de i föreliggande motioner framförda syn-

Motioner angående omprövning av frågan om pensionsåldern för statens befattningshavare. (Forts.)

punkterna, och även hyser den åsikten, att spørgsmålet om pensionsåldrarnas avvägning påkallar en oavlåtlig uppmärksamhet, både befolkningspolitiskt och statsfinansiellt, kan jag inte underlåta att uttrycka min förvåning över att utskottet det oaktat avstyrkt begäran om *utredning* av hur denna avvägning lämpligen bör ske; motionärerna ha ju inte bundit sin hemställan vid endast en väg utan lämnat olika möjligheter öppna. En utredning tar som bekant alltid sin tid, och det är för sent att sätta den i scen när väl de befolkningspolitiska orsakerna påkalla en ändring. Jag kan inte heller underlåta att uttala en viss förvåning över att det endast är folkpartiets representanter i utskottet, som reserverat sig till motionernas förmån, då det ju tidigare även ifrån övriga borgerliga partier förelegat motioner i samma riktning.

Utskottet motiverar sitt avslagsyrkande med att hänsyn bör tagas till »ovissheten rörande utvecklingen på arbetsmarknaden efter krigets slut». Rör man sig emellertid icke, när man avväger mot varandra arbetslöshet och statspensionen, på ett mycket ojämnt plan? Den arbetslöshet man iakttagert och talar om torde i regel förefinnas inom helt andra kategorier medborgare än de som eventuellt skulle komma att lyfta en statspension, och man torde sällan ha möjlighet att i någon utsträckning som det lönar sig att räkna med överflytta dessa arbetslösa till de yrken, där mer arbetskraft skulle kunna engageras genom de äldre statstjänstemännens pensionering. Dessutom torde många nationalekonomer förmena, att det bästa sättet att överhuvudtaget hålla arbetslöshet borta är att på så många områden som möjligt hålla så många medborgare som möjligt i arbete, varigenom de genom sin sålunda åvägabragta köpkraft hjälpa till att hålla andra kategorier i arbete.

Jag vill även lägga en annan synpunkt på denna fråga. Jag fick häromdagen ett brev från en statsanställd i lägre tjänsteställning, vari brevskrivaren framhåller, att motionen väckt mycket stor glädje hos den personal, som inte har full tjänstetid, d. v. s. trettio tjänsteår, vid uppnåendet av nu gällande pensionsålder, och som sålunda inte får full pension. Han framhåller hur det för dem låter som ett hån, då man talar om att människorna borde ha några från yrkesslitet fria år, medan de ännu hade någorlunda kropp- och själskrafter i behåll. Ty för dessa befattningshavare i lägre inkomstgrupper räcker icke pensionen att leva på, och de måste på allt sätt, sedan de pensionerats från sitt egentliga yrke, söka annat arbete. Han framhåller dessutom, att det i många fall händer, att även pensionstagare med full pension, exempelvis från S. J:s verkstäder, fortfarande äro i S. J:s tjänst, t. ex. som nattvakter, vagnsvättare etc. Det förefaller ju att vara ett ganska haltande sakernas tillstånd, såvida icke stark arbetskraftsbrist är rådande.

Den motion vi nu behandla har icke avsett att tvinga dem som icke ha krafter därtill att kvarstå i tjänst längre än de för närvarande göra. Men med vetskap om mångas önskan att kunna arbeta i sitt yrke längre än som nu låter sig göra — i varje fall icke utan en omständlig procedur — och med förvisning om att befolkningsfrågans läge kommer att tvinga oss att tacksamt tillvarataga all arbetskraft som kan stå till vårt förfogande, kan jag icke annat, herr talman, än yrka avslag på utskottets hemställan och i likhet med reservanterna yrka bifall till motionerna I: 67 och II: 116.

Fröken *Hesselgren* instämde häruti.

Herr *Svedman*: Herr talman! Frågan om pensionsåldrarna kräver uppmärksamhet ur två synpunkter, dels befolkningsutvecklingens och dels statsfinansernas. Den omständigheten att svenska folkets medellivslängd under de senaste hundra åren fördubblats och nu ligger inemot 70 år kan inte lämna

*Motioner angående omprövning av frågan om pensionsåldern för statens
befattningshavare. (Forts.)*

frågan om pensionsåldrarna oberörd. Besparingsberedningen framställde i sitt i fjol framlagda betänkande en önskan om att pensionsåldrarna måtte höjas och påvisade, att vid en måttlig förhöjning med två å tre år skulle en besparing på omkring 10 miljoner kronor per år kunna göras.

Då för tio år sedan pensionsåldern sänktes skedde det, som den ärade talarinnan påpekade, på grund av de rådande arbetsförhållandena. Det var stor arbetslöshet och man ville få dem som väntade på anställning att träda till tidigare än annars. Förhållandena ha emellertid förändrats sedan dess, och för övrigt har ju en viss tånjbarhet beretts åt pensionslagstiftningen genom att en anståndsregel kan tillämpas; de affärsdrivande verken kunna meddela anstånd med pensionering ett år och Kungl. Maj:t ytterligare två år, om skäl därtill anses föreligga. Så sent som i februari i år har emellertid Kungl. Maj:t genom hänvändelse till de affärsdrivande verken ålagt dessa att visa återhållsamhet vid användningen av denna anståndsregel.

Nu förvånar det den ärade talarinnan och motionären, att utskottet inte kunnat bifalla ett förslag om utredning. Utskottet hade en likartad motion sig förelagd i fjol, och några nya omständigheter, som kunnat inverka på utskottet att inta en annan ståndpunkt, ha icke förelegat. Det är särskilt den ovissa framtid som vi gå till mötes som gör, att vi inom utskottets majoritet icke ansett tidpunkten nu vara den lämpliga och riktiga för att sätta i gång en utredning. Vi önska ett klarare läge på arbetsmarknaden, ett läge som bättre kan förankra en dylik utredning. Vi hoppas, att Kungl. Maj:t skall följa befolkningsutvecklingen och de faktorer, som i övrigt kunna inverka på denna fråga, och i sinom tid, när frågan kan aktualiseras — detta kan ske rätt snart — framlägga för riksdagen de förslag till förändringar i pensioneringslagstiftningen, som Kungl. Maj:t anser böra genomföras.

Till dess, herr talman, anser jag att riksdagen kan inta samma ståndpunkt i denna fråga som den gjorde i fjol, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Jag antecknar med tillfredsställelse den positiva inställning, som utskottets talesman gjort sig till tolk för. Även om utskottets hemställan nu skulle bifallas, hoppas jag, att vi snart nog ha att förvänta en översyn av pensionsförhållandena och en lösning i den riktning, som motionärerna här ha pekat på.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs, punktvis, bankoutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragna under militärtjänstgöring.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Protokollsföringen övertogs nu av kammarens sekreterare.

In fidem
Gunnar Britth.

§ 10.

Förslag till
lag om efter-
gift av åtal
mot vissa
underåriga,
m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 december 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 8, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga i utskottets utlåtande intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931 (nr 233).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft de i anledning av densamma inom riksdagen väckta motionerna I: 205 av herrar *Linder* och *Siljeström*, II: 399 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.* samt II: 307 av herrar *Lövgren* och *Mosesson*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga — måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

- 1) lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361); och
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 a § alkoholistlagen den 12 juni 1931 (nr 233);

B) att de i ärendet väckta motionerna, I: 205 och II: 399 samt II: 307, måtte anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Linnér*, *Siljeström* och *Gezelius*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte avslå förevarande proposition;

B) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 205 och II: 399 hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästkommande års riksdag dels till lag om åtal eftergift för ungdomliga lagöverträdare i fråga om brott, varå frihetsstraff kunde följa, och dels till lag om eftergift av åtal för bötesbrott i huvudsaklig överensstämmelse med därom givna bestämmelser i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken; samt

C) att motionen II: 307 måtte anses besvarad genom vad reservanternas i sin motivering anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Gezelius*: Herr talman! När man tar del av utskottsutlåtandet och reservationen i detta ärende kan man inte undgå att frapperas av att reservanternas till stöd för sitt ståndpunktstagande kunna återopa utskottsmajoritetens motivering beträffande de principiella frågor, som beröras i reservationen. Därvid stå utskottsmajoriteten och reservanternas på annan ståndpunkt än den kungl. propositionen. För att kunna belysa den skiljaktighet i slutsatser, som utskottsmajoriteten och reservanternas ha kommit till, måste jag i korthet beröra några grundläggande synpunkter.

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.)

I svensk rätt råder den s. k. legalitetsprincipen, vilken innebär, att en åklagare är skyldig att åtala ett brott så snart han funnit, att tillräckliga skäl finnas för antagande att den för brottet misstänkte har begått brottet. Åklagaren får sålunda inte pröva åtalsfrågan efter lämplighetsskäl. Det är ingen tvekan om att denna princip är av största värde för lagarnas upprätthållande. Det skulle inte vara möjligt att lämna åt åklagaren att fritt bedöma, om ett åtal skall anställas eller ej. Det är också klart att denna princip framstår såsom ett mycket viktigt uttryck för grundsatsen om allas likhet inför lagen.

När man nu gör avsteg från denna princip är det såvitt jag kan förstå av den största vikt, att dessa avsteg begränsas till vad som är oundgängligen nödigt, och att vid ett avsteg från principen, det skapas största möjliga kontroll för att motverka en ojämnhet i tillämpningen. Avsteg äro emellertid motiverade. Det kan vara fråga om åtal för bagatellförseelser, där åtalet måste framstå såsom ett ur övertvägande processuella synpunkter onödigt åtal; och om då inte åtal ur allmänna synpunkter påkallas, kan det vara riktigt att åklagaren skall avstå från att åtala. Det är den ena gruppen. Den andra gruppen omfattar olämpliga åtal, framför allt då det gäller de ungdomliga förbrytarna. Det kan vara olämpligt i vissa fall att ställa en ungdom inför rätten och sätta i gång hela maskineriet. I det fallet träder den kriminalpolitiska eller straffrättsliga synpunkten i förgrunden, och man kan inte längre tala om att det är en processuell fråga. I det sistnämnda fallet, då det alltså gäller ett olämpligt åtal, är det också uppenbart, att just därför att det är ett straffrättsligt institut, ett kriminalpolitiskt institut, måste det träda en annan åtgärd, en annan reaktion från samhällets sida i stället för ett åtal.

Detta är de grundläggande synpunkterna. Vad jag ville stryka under innan jag går in på utskottsutlåtandet, reservanternas och den kungl. propositionens ståndpunkt är, att just denna gruppering av åtalen i onödiga åtal och olämpliga åtal kräver en skiljaktighet i behandlingen, som yttrar sig främst beträffande förutsättningarna för en eftergift av åtal och i andra hand beträffande kravet på en starkare eller mindre stark kontroll.

Behovet av institutet åtalseftergift är vitsordat. Nya rättegångsbalkens 20 kap. 7 §, en lag antagen av riksdagen, som skall träda i kraft när Kungl. Maj:t därom förordnar, innehåller bestämmelser om en allmän åtalseftergift vid brott, som kan förskylla endast böter. Den avser således att medge åklagaren rätt att när det gäller såväl vuxna som minderåriga efterge åtalet, om detta icke ur allmän synpunkt är påkallat, och vidare gäller den ett specialfall, där lagföring skulle vara onödig.

Beträffande det olämpliga åtalet, en eftergift av åtal för ungdomliga förbrytare, förelag ett förslag av strafflagberedningen till lag om eftergift av åtal rörande minderåriga, alltså personer mellan 15 och 18 år. Förslaget innebar, att man skulle efterge åtal när på brottet kan följa frihetsstraff; i stället skulle då träda i andra reaktioner från samhällets sida främst i anknytning till barnavårdslagstiftningen. Justitieministern har i den nu föreliggande propositionen funnit skäl förelägga att framlägga ett förslag till lag om eftergift av åtal för minderåriga och har därvid lagt fram strafflagberedningens tanke om eftergift beträffande det olämpliga åtalet och i detta förslag inarbetat bestämmelserna om eftergift av åtal även i fall, där det gäller böter.

Motiveringen härtill är närmast den, att visserligen — jag förmodar att justitieministern har den uppfattningen — vore det redigare att ha detta i skilda lagar, men att lägga fram en lag om eftergift av åtal beträffande frihetsstraff nu skulle vara stötande, d. v. s. att om en ungdom begår ett brott som kan förskylla frihetsstraff skall man kunna efterge åtal, men om vederbörande begått ett mindre brott, som bara förskyller böter, skall man inte

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.) kunna tillämpa lagen. Uppenbarligen har justitieministern funnit, att man inte kunde vänta med att lägga fram både ett förslag om eftergift av åtal när det gäller böter, avseende både vuxna och minderåriga, och ett särskilt förslag enligt strafflagberedningen om eftergift av åtal för brott, som förskyller frihetsstraff.

Såvitt både utskottsmajoriteten och reservanterna kunnat finna, har justitieministern därvid bortsett från att det här gäller skiljaktiga institut eller i varje fall frågor som kräva en viss skiljaktighet i behandlingen, såväl beträffande förutsättningarna för eftergiften som i fråga om kontrollen. Utskottsmajoriteten har därför stannat vid att i likhet med reservanterna förklara, att det är angeläget att få en lag om eftergift av åtal för minderåriga, när det gäller brott som kan förskylla frihetsstraff, men att behovet av bestämmelser om åtalseftergift för bötesbrott är lika framträdande såväl i fråga om vuxna som unga lagöverträdare. Om man ur den kungl. propositionen utmönstrar bötesförelserna skulle lagbestämmelserna i 20 kap. 7 § nya rättegångsbalken nu antagas och träda i kraft genom ett Kungl. Maj:ts beslut samtidigt med denna särskilda lag om eftergift av åtal för brott som förskyller frihetsstraff. Enligt utskottsmajoritetens mening skulle detta ha varit den mest ändamålsenliga lösningen, genom att man sålunda antog en lag i ungefärlig överensstämmelse med strafflagberedningens förslag och samtidigt bestämmelserna uti nya rättegångsbalken 20, 7. Så långt äro utskottets majoritet och reservanterna ense.

I utskottet har jag i likhet med de övriga reservanterna försökt att få ett sådant förslag utarbetat och framlagt, men det har icke gått. Utskottet har nöjt sig med att intaga samma ståndpunkt som vi, nämligen att här borde det vara två skilda lagar, men i motsats mot reservanterna föreslagit, att vi få taga denna lag nu, och när sedan rättegångsbalken enligt de till utskottet lämnade uppgifterna träder i kraft den 1 januari 1947 få vi ändra denna lag, som alltså blir en provisorisk lag. Då först få vi två skilda lagar. För reservanterna är detta icke en tillfredsställande lösning. Är det riktigt som utskottsmajoriteten säger, att det är lika trängande med en lag om åtalseftergift för vuxna — och det är det enligt vår mening både med hänsyn till mångfalden av kristidsförelser och det allmänna behovet för övrigt, när det gäller bagatellförelser — då borde man icke tveka att taga steget fullt ut i år. Här föreliggande redan färdiga lagar; det är bara frågan om ikraftträdande av en av riksdagen redan antagen lag, färdig att träda i kraft. Om detta icke går i år, borde riksdagen av Kungl. Maj:t begära att få dessa lagar i kraft nästa år.

Olägenheten av den lösning, som utskottsmajoriteten nu har slagit in på, är den, att majoriteten när det gäller förutsättningarna för åtalseftergift icke stannat vid den kungl. propositionen utan mjukat upp eller i varje fall ändrat bestämmelserna i 2 § av lagen, samt att man icke skärpt utan snarare minskat kontrollen över lagtillämpningen.

Med den ståndpunkt jag intagit i utskottet har jag ej kunnat delta och icke velat delta i granskningen av lagförslaget detaljer, därför att det är oformligt att försöka sammanjämka dessa olika synpunkter. Men jag vill ändå icke underlåta att i kammaren liksom i utskottet peka på, att jag för egen del hyser rätt stora bekymmer för den brist i kontrollen, som här uppenbarligen föreligger. Jag förstår mycket väl, att man inom utskottet tvekat inför exempelvis förslaget att barnavårdsnämnderna skulle till barnavårdsinspektören anmäla alla fall av åtalseftergift, ty därmed skulle man skapa ett sorts straffregister hos inspektören. Men varför tvekade man? Jo, därför att den nu framlagda lagen även upptager eftergift av åtal för bötesförelser och att det måste anses stötande att anordna en sådan kontroll, när det gäller bagatellförelser med endast bötesstraff.

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.)

Olägenheterna av ett uppskov med denna lag till nästa år äro icke stora. Vi ha dock hittills nödortfigt lyckats bemästra svårigheterna på detta område. Vi ha fått nya korrektiv i barnavårdslagarna, den villkorliga domen m. m., så att så överhängande farligt att vänta ytterligare ett år utöver den långa tid, som vi väntat, kan det icke anses vara. Ett uppskov hade däremot varit befoogat, därför att man då hade fått en lag om åtalseftergift för både vuxna och minderåriga beträffande bötesbrott, som äro att likställa och bära behandlas lika. Vi hade då vunnit, att vi starkare kunnat bygga upp kontrollen beträffande åtalseftergift för brott, som medföra frihetsstraff.

Jag skall ej uppehålla kammaren längre. Detta är de skäl, som föranlett, att jag anslutit mig till reservanternas, och även skälen varför jag nu, herr talman, yrkar bifall till den av herr Linnér m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Herr Gezelius har ju givit en kort överblick över vad detta lagförslag innebär, varför jag icke alls behöver försöka mig på något sådant. Men jag vill säga, att om kammaren skall få full klarhet i vad denna lag innebär så behöver det ju vara en väsentligt mycket längre utläggning. Det är ju så, att när det gäller lagfrågor är det mycket svårt att här i kammaren få tillräckligt intresse: för närvarande är kammaren icke halvbesatt. Det skulle icke åstadkommit något annat resultat även om herr Gezelius gått vidlyftigare in i saken. Han ville icke göra det, då han tyckte, att det icke tjänade mycket till.

Jag kan för min del dela herr Gezelius' uppfattning, när han säger, att det icke skulle vara någon större fara att vänta med denna lagstiftning till nästa år, men å andra sidan kan jag icke inse, att det kan vara någon fara i att redan nu antaga det föreliggande lagförslaget. Om jag skall avgiva en rent personlig deklARATION vill jag säga, att jag har alltid varit mycket tveksam inför en lagstiftning av föreliggande slag, enär man kan befara, att tillämpningen kommer att bli mycket ojämn. Det hade icke gått för några tiotal år sedan, eller kanske bara för något tiotal år sedan, att antaga en sådan lag som denna. Men nu få vi räkna med att vi fått bättre både underåklagare och överåklagare. När man ger dem det stora förtroende, som det innebär att få handhava en sådan lag som denna, så få vi tro, att det skall lyckas bra.

Det finnes naturligtvis — eljest skulle jag icke ha gått med på detta — en hel del skäl, som tala för att man får en lagstiftning av detta slag. Men det är icke utan en viss fara som man kan gå in för den.

När utskottet haft att behandla denna proposition har utskottet tagit sig mycket lång tid därmed. Utskottet har ju i allt väsentligt anslutit sig till det kungl. förslaget. De förändringar i lagtext och dylikt, som utskottet gjort, fattar jag mera som formella än såsom varande av saklig innebörd. För den, som är lekman och icke jurist, är det mycket svårt att överblicka, om det kanske skulle blivit några olikheter i tillämpningen, om man tagit Kungl. Maj:ts förslag sådant det föreligger, eller om de av utskottet föreslagna ändringarna äro att anse såsom förbättringar. Jag tror dock för min del, att tillämpningen blir i allt väsentligt densamma med såväl de ändringar utskottet här föreslagit, som det förslag Kungl. Maj:t framlagt.

Nu har ju första kammaren redan antagit denna lag, och det finnes väl all anledning att tro, att andra kammaren skall göra likaså. Det finnes alltså icke något behov att hålla långa tal här.

Jag nödgas dock säga några ord om reservationen. Vad jag först lade märke till, när jag fick se reservationen, var att reservanternas enbart bestode av ut-

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.) skotts-kamrater tillhörande högerpartiet. Detta kan naturligtvis icke tydas så, att högerpartiet i denna fråga följer en viss linje och vi andra en annan linje. Men det är nog riktigt, som någon kamrat sade till mig i förra veckan, när det var tal om att behandla denna fråga: »Det är en mycket egendomlig reservation, som avgivits av herr Linnér m. fl.», sade han, »ty jag har läst och sökt förstå vad de vilja, och till slut får man fram, att det bör bli avslag på hela lagen; detta avslag vilja de ha därför att de icke få lagen till att omspanna så mycket som möjligt.» — »Tidigare», fortsatte han, »var det på det sättet, att högerpartiet ville vara mycket försiktigt och inte ville gå fram så radikalt, att man sade: få vi icke allt taga vi ingenting. Men här, när justitieministern framlägger ett enligt min mening försiktigt lagförslag, då säger man från reservanternas sida, att det icke är tillräckligt; de vilja, att förslaget skall ha större räckvidd. Detta är någonting ovanligt från den sidan.»

När nu justitieministern ej har följt strafflagberedningen, tycker jag, att det är mycket förtjänstfullt gjort av honom, ty det skulle icke ha varit många i detta land, som skulle ha förstått, att det kunde bli åtal eftergift för ett relativt grovt brott men icke för en ren bötesförseelse. Jag tycker, som sagt, att det är mycket förtjänstfullt, att man i förslaget fått med både verkliga brott och bötesbrott.

Sedan är det i detta förslag en annan stor förtjänst, som jag tycker, att herr Gezelius skulle ha beaktat. Det är den, att här få vi nu en lag, som omfattar endast ungdom, dem som äro under 18 år. Då kan man väl säga, att nu få vi pröva oss fram med detta. Nu få våra åklagare, våra underåklagare och våra överåklagare, vilka sistnämnda väl i regel få mest med detta att göra, pröva sig fram. Sedan få vi dröja något år, innan vi få i kraft detta kapitel i rättegångsbalken, som gäller bötesbrotten utan avseende å åldrarna. Jag tycker, att det är en mycket stor förtjänst i detta förslag.

Sedan vet jag icke vad jag mera skall säga om vad herr Gezelius anförde. Han talade något om den bristfälliga kontrollen. Jag medger, att man kan säga, att det är brister i kontrollen; den kanske icke blir fullt tillfredsställande. Men det är ju mycket svårt att få en fullt tillfredsställande kontroll. Utskottet har här på ett ställe i lagtexten gjort en ändring i vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen i 6 §, där utskottet har strukit den bestämmelse, som gäller statens inspektör för fattigvård och barnavård. Regeringsförslaget avsåg, att det skulle föras ett register hos statens inspektör för fattigvård och barnavård. Men det är icke riktigt klarlagt, vare sig av strafflagberedningen eller i propositionen, hur man innerst inne tänkt sig, att detta register skulle föras, vilket ändamål det skulle ha o. s. v. När vi gjorde ändringen var det därför att vi icke ville ha ett nytt straffregister. Vi trodde ej heller, att denna kontroll behövdes, utan ansågo, att man kunde få kontroll på det vis vi ifrågasatte eller genom barnavårdsmyndigheterna och deras organ.

Vad i övrigt kontrollen beträffar har ju utskottet i sin motivering gjort vissa uttalanden. Det blir Kungl. Maj:t som skall utfärda tillämpningsbestämmelser. Jag tror väl, att den vanliga gången är den, att Kungl. Maj:t noga beaktar vad ett utskott har sagt och riksdagen sedan godkänt. Men Kungl. Maj:t är ju icke så bunden av uttalandet här, att om det skulle anses nödvändigt att göra vissa avvikelser därifrån Kungl. Maj:t icke skulle ha rätt att göra dylika avvikelser.

Detta är i huvudsak vad jag har att säga. Jag vill upprepa vad jag förut sade, nämligen att jag anser, att justitieministern har handlat mycket klokt, när han icke tagit upp strafflagberedningens förslag utan även tagit med bötesbrotten. Jag tror, att det är en stor fördel att vi få börja med åtal eftergift,

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.)
när det gäller ungdom. Vi få se hur det går. Sedan få vi utsträcka det till även andra grupper.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Tyvärr är det nog så som herr Lindqvist nämnde, att man knappast i kammaren kan påräkna större intresse för den lagfråga, som nu är föremål för kammarens behandling. Jag skall också fatta mig mycket kort, då jag med några ord vill angiva min ståndpunkt till utskottets utlåtande och reservationen.

När jag hade att taga ställning till denna fråga, som enligt min mening är mycket betydelsefull, hade jag tre utvägar att välja på. Antingen kunde jag följa strafflagberedningen, vars förslag innebär åtalseftergift för underåriga, såvitt gäller brott, som kan medföra fängelse eller straffarbete, eller också kunde jag taga strafflagberedningens förslag i denna del och samtidigt framlägga ett förslag till lagstiftning, som innebure allmän möjlighet till åtalseftergift för alla beträffande brott, som är belagdt med bötesstraff. Slutligen kunde jag gå den tredje vägen, nämligen att föreslå åtalseftergift för ungdomliga brottslingar, vare sig det gäller brott, som medföra straffarbete eller fängelse, eller brott, som medföra böter. Det är den sista vägen jag gått.

Efter vad herr Lindqvist nämnt behöver jag icke närmare motivera, varför jag ej ansåg mig kunna följa strafflagberedningen. Som herr Lindqvist sade skulle det verka mycket egendomligt för envar, som komme i konflikt med lagen, om han funne, att innebörden är, att en ung man eller kvinna kan slippa åtal och straff i fråga om ett grovt brott men icke slippa ifrån åtal eller straff beträffande ett lindrigt brott. En sådan lag skulle vara svår att förklara. Jag skulle icke vilja åtaga mig att klargöra för gemene man varför man lagstiftar på det sättet. Då kunde jag möjligen ha gått den andra antydda vägen, nämligen genomfört åtalseftergift för alla brott, då straffet är böter. Men jag måste säga, att jag ej kan dela den uppfattning, som herr Gezelius gjorde sig till tolk för och som också framkommit i majoritetens utlåtande, att det är lika viktigt att genomföra möjlighet till åtalseftergift för vuxna som för unga brottslingar. Det är två saker, som jag anser icke kunna mätas med samma mått. Det är en helt annan sak att söka sörja för att unga personer icke i onödan ställas inför rätta och bli föremål för all den uppmärksamhet, som rättsproceduren för med sig, än att tillgodose önskemålet, att en vuxen person skall slippa böter för en bagatellförseelse. Det är två helt skilda saker. Man kan icke säga, att det är lika viktigt att skapa en lagstiftning, som möjliggör för en vuxen att slippa ifrån några kronors böter som det är, då det gäller en lagstiftning, som vill möjliggöra, att unga personer ej i onödan dragas inför domstol.

Jag ansåg också, att det skulle vara ganska nyttigt, då man införde ett institut sådant som detta, att pröva sig fram, och att man då först borde taga det mest angelägna området, som innebär, att de unga brottslingarna under vissa förutsättningar slippa dragas inför domstol, samt att man sedan med ledning av hur denna lagstiftning verkat skulle få pröva, vilka anordningar som kunde behövas för att föra denna lagstiftning vidare. Jag tror, att det är en uppfattning, som man har allt skäl att taga hänsyn till. Nu har herr Gezelius här i kammaren gjort gällande, att genom denna sammanblandning, som han säger, av olika principer, så har det blivit en viss oklarhet i propositionen och därmed också i utskottets utlåtande. Jag kan icke dela den uppfattningen. Jag delar först och främst icke den uppfattning, som herr Gezelius har, nämligen att det är en stor skillnad i fråga om åtalseftergift, då det gäller brott, som medför

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.) fängelse eller straffarbete, och då det gäller brott, som medför böter. Herr Gezelius säger, att det i det ena fallet rör sig om en rent kriminalpolitisk fråga och i det andra fallet om en processuell fråga. Gränsdragningen mellan kriminalpolitiska och processuella frågor kan man nog icke genomföra med hänsyn till om påföljden för ett brott är frihetsstraff eller böter. Gränsdragningen får nog ske efter andra linjer. Jag kan icke heller finna, att det, som man säger i reservationen, blivit någon oklarhet på grund av att man har sammanfört alla brotten. Det är ju klart utsagt i propositionen, att vid bedömandet av frågan, huruvida åtal eftergift kan komma till stånd eller icke, så har man att taga hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter, och man måste givetvis också taga hänsyn till den påföljd, som det är fråga om i det enskilda fallet.

Nu har ju första lagutskottets majoritet föreslagit några ändringar i propositionen. Det glädde mig höra, att herr Lindqvist har den uppfattningen, som jag också kommit till, att de ändringar, som föreslagits, icke ha någon reell innebörd, eller att de i varje fall icke avse att giva ett annat innehåll åt lagstiftningen, än vad som avses i propositionen. Jag vill säga, att jag icke tycker, att de ändringar, som utskottet har föreslagit, äro förbättringar. Jag anser, att en del av det resonemang, utskottet fört, är ganska teoretiskt, men jag har samma uppfattning som herr Lindqvist, att även med den avfattning, som lagutskottets förslag erhållit, så kommer lagstiftningen i tillämpningen att bliva densamma som enligt den kungl. propositionen. Därför har jag icke några allvarigare betänkligheter emot de ändringar, som äro föreslagna.

Jag vill till slut säga några ord om en fråga, som herr Lindqvist särskilt berörde och som enligt min mening är av rätt stor vikt, och det är frågan om kontrollen över denna lagstiftnings tillämpning. Härvidlag har strafflagsberedningen på sin tid uttalat, att det är av stor vikt, att man går fram med varsamhet på detta område. Här gäller det att föra in ett helt nytt institut i vår lagstiftning. Ett uttalande av enahanda innebörd har av mig gjorts i det statsrådsanförande, som åtföljer propositionen, och första lagutskottet har givit uttryck åt samma uppfattning, men första lagutskottet har ställt sig kritiskt till de kontrollföreskrifter, varom antydning lämnats i propositionen. Jag är icke glad över det uttalande, som första lagutskottet därvid har gjort. Jag tror, att det är av ganska stor vikt, då man inför ett sådant nytt institut, som det här är fråga om, att man från början ser till, att det icke blir för stor ojämnhet i tillämpningen. Även om man lägger beslutanderätten i dessa frågor hos överåklagaren, så kan man icke komma ifrån, att det blir ett ganska stort antal åklagare, som kommer att pröva dessa ärenden, och det kan heller icke hjälpas, att åklagarnas personliga uppfattning därvid blir av rätt stor betydelse. Den ene åklagaren har den läggningen, att han anser, att principiellt alla brott böra åtalas, om det icke föreligger starka skäl för att man icke skall tillgripa åtal, medan den andre åklagaren har en helt annan läggning. Med hänsyn till detta och med hänsyn till intresset av att ifrågasvarande institut icke råkar i misskredit, torde man i varje fall till en början böra försöka få någon kontroll över hur institutet tillämpas. Nu har första lagutskottet uttalat sig kritiskt i fråga om den kontrollmöjlighet, som skulle vinnas genom att justitiekanslern skulle få rapporter om överåklagares åtal i dessa fall. Första lagutskottet har också direkt ställt sig avvisande i fråga om det förslag, som innefattas i propositionen, att inspektören för fattigvård och barnavård också skulle få in vissa rapporter. Den senare frågan skall jag icke vidare beröra. Jag tror, att man kan få kontroll över barnavårdsnämnderna på annat sätt. I fråga om justitiekanslersämbetets inkopplande på detta vill jag bara säga, att jag måste, som herr Lindqvist förutsatte, förbehålla mig frihet att pröva, om man icke, i varje fall till en början, bör ha någon kontroll över

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.)
hur överåklagarna komma att utnyttja de nya möjligheter, som denna lagstiftning ger dem. Vid den ytterligare prövning, som jag kommer att ägna frågan, skall jag givetvis taga all hänsyn till de synpunkter, som av första lagutskottet framförts i detta ärende.

Med dessa ord, herr talman, vill jag i det läge frågan nu har för min del förorda, att kammaren bifaller första lagutskottets förslag.

Herr Gezelius: Herr talman! Jag skall icke trötta kammaren med att i detalj gå in på någon kritik vare sig av herr Lindqvists eller av statsrådet Bergquists anförande. Jag skall nöja mig med att beröra två olika synpunkter på frågan. Vad som skiljer justitieministern och reservanterna åt i uppfattning är för det första, att justitieministern icke vill tillmäta skillnaden mellan eftergift av åtal för ett brott, på vilket kan följa frihetsstraff, och eftergift av åtal för ett bötesbrott den betydelse, som reservanterna tillmäta densamma. Vi förmena, att eftergiver man åtal för ett brott, på vilket kan följa frihetsstraff, måste det sättas en annan reaktion i stället. När det gäller bagatellförseelser, de onödiga, de olämpliga åtalen, kommer icke den synpunkten fram, utan det blir närmast en processuell fråga: skall man sätta i gång den processuella apparaten för dessa bagatellförseelser? Nu är gränsen i viss mån flytande, när det gäller ungdomliga förbrytare. Då en ungdomlig förbrytare gör sig skyldig till exempelvis fylleri, så kan det vara nödvändigt, att det sker en reaktion mot brottet, men reservanterna mena, att för den skull behöver man icke tillgripa en särskild lag om eftergift av åtal. Åklagaren har att i sådana fall göra anmälan till vederbörande barnavårdsnämnd. Finns det tecken på vanart, ingriper barnavårdsnämnden.

När vi ha så skilda uppfattningar på denna principiella punkt, är det icke så underligt, att justitieministern också har en annan uppfattning beträffande den praktiska lösningen av denna lagfråga. Vi äro överens om, att det icke hade varit lämpligt att nu lägga fram endast strafflagberedningens förslag om eftergift av åtal för brott, därå kan följa frihetsstraff, ty då hade de konsekvenser inträtt, som justitieministern här nämnde. Reservanterna hava icke heller påkallat detta. Reservanterna vilja nästa år få såväl en lag om eftergift av åtal för brott, som förskyller frihetsstraff, som en lag om eftergift av åtal för brott, som förskyller bötesstraff. Här tycker jag, att vi ha en ganska stark ståndpunkt gentemot justitieministern och herr Lindqvist, som mena, att det skulle vara särskilt lämpligt att nu pröva sig fram med eftergift av åtal för bötesbrott, när det gäller underåriga men icke när det gäller vuxna. Konsekvensen blir den, att i ett bagatellmål, när det gäller ordningsförseelser begångna under enahanda förhållanden av en adertonåring och av en tjuugoåring, kan åtals- eftergift ifrågakomma beträffande adertonåringen men icke beträffande tjuugoåringen. Då säger man sig: ja, i ett sådant fall blir det naturligtvis icke någon åtalseftergift, ty det skulle ju vara stötande att exempelvis åtala den ene av två bröder och icke den andre, om båda begått samma slags förseelse, men är man då icke, när det gäller ett sådant ömtåligt institut som detta, inne på en ganska farlig väg?

Till sist så skulle jag vilja replikera herr Lindqvist med endast ett par ord. Herr Lindqvist, det är tyvärr så, att jag nog måste beröva herr Lindqvist den glädje, som han till äventyrs skulle kunna känna över att tre högermän blivit radikala. Det är nog snarast så, att tre av utskottets jurister på rent lagstiftningsteknisk grund ha enats om en reservation. Reservanternas uppriktiga mening är, att med den grunduppfattning, som vi och majoriteten i utskottet hade, det hade varit riktigare, om dessa två lagförslag framlagts nästa år. Man hade då, herr Lindqvist, vunnit den stora förmånen, att man både inom departement

Förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m. (Forts.) och utskottet hade fått tid att närmare överväga, hur förutsättningarna för åtals-eftergift och kontrollen av institutet lämpligen skulle utformas och anordnas.

Både justitieministern och herr Lindqvist voro inne på frågan om, hur en kontroll över detta instituts tillämpning lämpligen skulle utformas och anordnas. Denna fråga är kanske den allra viktigaste, ty det vore beklagligt — jag ansluter mig härvid helt och hållet till vad justitieministern uttalade — om detta institut skulle råka i vanrykte, om det skulle få någon aldrig så liten knäck, som institutet om villkorlig dom tyvärr fick, när det genomfördes, ehuru skadorna sedermera reparerades. I detta fall tycka vi för den skull, att försiktigheten borde bjudit, att man tänkt sig närmare för. Jag beklagar, att vi haft en inställning, som icke harmonierade med den radikala inställning, som herr Lindqvist apostroferade oss för.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot byggelse till hinder för försvaret; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Fortsatt giltighet av lagen om avverkningsskyldighet.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Genom en den 25 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 115, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionens bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga i utskottets utlåtande intaget, vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herr *Mannerskantz*, som inom utskottet yrkat, att propositionen måtte avslås.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Hansson* i Skediga: Herr talman! Endast några ord beträffande det nu föreliggande utskottsutlåtandet om förlängning av lagen om avverkningss-

Fortsatt giltighet av lagen om avverkningsskyldighet. (Forts.)
 skyldighet. Skälen för en förlängning äro rätt svaga. Statsrådet själv anför, att det synes ovisst, om och i vad mån en lagstiftning av förevarande art behöver tagas i anspråk under nästkommande avverkningssäsong, då avverkningar i skogarna företagits i fullt betryggande utsträckning. Det har icke förekommit den ringaste brist på ved. Det enda, som varit besvärligt, har varit att skaffa tillräckligt med folk för huggningen. Numera synes emellertid frågan ha i hög grad förenklats, sedan tillgången på arbetskraft för skogsarbete betydligt ökats, så att det numera förefaller att vara gott om folk. Denna lag är en ovanligt hård lag. Enligt densamma äger en kristidsstyrelse att bestämma att avverkning skall ske å en viss del av en skogsägares mark oavsett om skogen där behöver gallras eller icke. Då det i flera år icke varit någon svårighet att få tillräckligt med ved, och då statsrådet varit tveksam, om han borde föreslå, att lagens giltighetstid skall förlängas, tycker jag, att det är onödigt att låta lagen fortfarande äga gällande kraft. I överensstämmelse med den mening, som kommit till uttryck i den av herr Mannerskantz avgivna reservationen, yrkar jag avslag på utskottets förslag.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! Det är nog riktigt, som den föregående talaren sade, att bränsleläget för närvarande icke är så kritiskt som det var för något år sedan, men ännu, herr Hansson i Skediga, ha vi icke genomlidit kriget, och ännu kunna vi icke bedöma, hur det kommer att bli med importen av fossilt bränsle. Statsrådet Domö har i propositionen anført skäl för att denna lag bör förlängas, då vi ännu icke kunna se, hur det kommer att bli med bränsleförsörjningen de närmaste åren. När utskottet har behandlat denna proposition, har utskottet funnit, att läget är sådant, att lagen bör förlängas. Jag skulle i det sammanhanget vilja säga till den föregående talaren, att även när det var som svårast att anskaffa bränsle, så vidtogos icke större ingripanden mot skogsägare än som fullt kunde försvaras. I sådana fall, då tredskande skogsägare vägra fullgöra den avverkningsskyldighet, som lojala skogsägare fullgjort, är det helt naturligt att staten icke får stå handfallen utan måste tillse, att lagen efterlevs. Med vad jag nu yttrat ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Genom en den 25 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 134, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga i utskottets utlåtande intaget, vid

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)
propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Det är enligt min mening en ful och farlig lag, för vilken andra lagutskottet och Kungl. Maj:t ha begärt förlängd giltighet. Om man översätter innehållet i denna lag från paragrafsvenska till vanlig svenska, så blir resultatet ungefär följande: Om en privat arbetsgivare, t. ex. ett bolag, utbetalar en högre ersättning än vad som motsvarar ungefär hälften av den inträffade prisstegringen på livsförnödenheter, så kan staten förbjuda sådant slöseri med arbetsgivares och aktieägares medel. Om arbetsgivaren ger en del av lönen en annan beteckning än dyrtidstillägg, så skall ändå lönen betraktas som dyrtidstillägg, såvitt lönekontrollnämnden kan antaga, att arbetsgivaren avsett att anpassa lörens storlek efter levnadskostnadernas stegring, och om icke en arbetsgivare på anmodan av lönekontrollnämnden talar om för nämnden, vad arbetarna ha för lön, så kan han straffas med böter. Om en arbetsgivare utbetalar högre dyrtidstillägg än vad lönekontrollnämnden bestämmer, kan såväl arbetsgivaren, som utbetalar lönen, som den arbetare, som mottager densamma, ådömas ända upp till ett halvt års fängelse. Enligt lagen upphävas avtal, som tidigare blivit ingångna mellan arbetsgivare och arbetare. Slutligen är att märka, att lönekontrollnämnden, som Kungl. Maj:t i enlighet med bestämmelserna i denna lag tillsatt, fått en i betraktande av den maktbefogenhet, nämnden har, säregen sammansättning. Den består av ett justitieråd, en förste aktuarie, en professor, en byråchef, en stationskarl, en direktör från arbetsgivareföreningen samt landsorganisationens ordförande. Denna lag riktar sig i princip mot arbetarnas rätt att i solidarisk sammanhållning kämpa för en högre levnadsstandard på arbetsgivarnas bekostnad. Det är det principiella innehållet i lagen, och förebilderna till densamma äro hämtade från Tyskland och från Mussolinis Italien. I inga andra länder finns någon motsvarighet till en sådan lagstiftning som denna. Ifrågavarande lag har redan tillämpats mot de kommunalanställda i Stockholm, och man har därvid dekretat, att omkring 1 000 tjänstemän med grundlöner, som variera mellan 1 800 kronor och 3 600 kronor, icke skola ha laglig rätt att erhålla de dyrtidstillägg, om vilka de hade avtalat, då de anställdes hos staden. Sådana konsekvenser har tillämpningen av denna lag fått. Med stöd av lagen i fråga har man fastställt, att en tjänsteman, som har 26 796 kronor i grundlön, har laglig rätt att uppbära ett dyrtidstillägg på 15 809 kronor, under det att exempelvis en tjänsteman med 2 748 kronor i grundlön icke har laglig rätt att uppbära mer än 1 621 kronor i dyrtidstillägg, trots att han ursprungligen avtalat med staden om att högre dyrtidstillägg skulle utgå. Med stöd av denna lag har man berövat dem, som ha, låt mig säga 3 000 kronor i grundlön, lika stor procentuell del av deras dyrtidstillägg som dem, vilka ha omkring 30 000 kronor i grundlön. Det är innebörden i denna lagstiftning och jag tycker, att den är en alldeles särdeles lagstiftning med tanke på att det är arbetarmajoritet i den församling, som antagit en sådan lag. Man kan fråga, varför man icke lagstiftar mot arbetsgivare, som utbetala för låga dyrtidstillägg. En sådan lagstiftning finnes icke. Det vore väl ändå naturligare, om riksdagen med dess nuvarande sammansättning stiftade en sådan lag i stället för en lag, som innebär, att man kan bura in såväl ar-

Fortsatt giltighet av lagen angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. (Forts.)

betsgivare som arbetare, om arbetaren får för hög lön. Detta är det sakliga innehållet i denna lag. Lagen om begränsning av dyrtidstillägg har karaktären av beredskapslag och är, liksom de flesta andra beredskapslagar, att hänföra till den svenska lagrötans område.

Vad är det förresten man bereder sig på med hjälp av en dylik lagstiftning? Det kan väl ej gärna vara en förberedelse till vad landsorganisationens ordförande deklarerade, nämligen att man först och främst vill söka komma tillbaka till förkrigstidens normala lönenivå. En sådan här lag kan bli ett mycket svårt hinder, som arbetsgivarna kunna resa mot arbetarna för att hindra dem från att nå det målet.

Lagen angående begränsning av dyrtidstillägg är ett led i strävandena att beröva fackföreningsrörelsen möjlighet att driva en självständig facklig politik, och därför är det naturligt att de borgerliga rösta för förslaget om förlängning av giltighetstiden för lagen i fråga, men det är onaturligt att förslaget kan vinna bifall i ett parlament, där arbetarrepresentanterna äro i majoritet. Lagen är till sitt principiella innehåll ett monstrum. När ett sådant missfoster till lag fötts i ett parlament, där ingen lag kan bli antagen utan att bli godkänd av arbetarrepresentanterna, som äro i majoritet, betraktar jag detta som en följd av en intim och onaturlig förbindelse mellan svensk socialdemokrati och svenskt arbetsgivarvälde. Jag kan ej annat än uttala den förhoppningen, att riksdagens arbetarmajoritet snarast måtte inse sin förvillelse och vägra sin medverkan till lagar med sådant innehåll som den föreliggande.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 134.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Förra året var det en principdebatt om denna fråga och efter den principdebatten antogs i alla fall lagen. Nu stå vi inför frågan, om vi skola upphäva lagen eller förlänga dess giltighetstid. Inga motioner ha väckts med begäran om lagens upphävande. Lagrådet har tillstyrkt att den fortfarande skall bibehållas. Utskottet ansåg sig därför icke ha annan möjlighet än att för sin del tillstyrka förlängning av dess giltighetstid. Jag ber, herr talman, att få till utskottets hemställan yrka bifall.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 maj 1943 (nr 245) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m.*

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

Genom en den 18 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 101, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.; samt

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft åtskilliga inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts genom propositionen nr 101 framlagda förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 447 för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 112) gäller till och med den 30 september 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1946.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 112) gäller till och med den 30 september 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1945.

Har hyresvärd, utan att hyresrätten är förverkad, före den 1 april 1944 uppsagt hyresavtal till upphörande efter den 30 september 1944, må framställning som i 7 § sägs göras senast den 14 april 1944 eller, om hyresvärden icke före den 1 i sistnämnda månad tydligt meddelat, att han ej önskar låta hyresgästen kvarbo, inom fjorton dagar efter det hyresvärden lämnat hyresgästen sådant meddelande.

2) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 113) gäller till och med den 30 september 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1946.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 113) gäller till och med den 30 september 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1945.

B. att motionerna I: 276, I: 277, II: 445, II: 446 och II: 450 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

Reservation hade avgivits

av herrar *Hage* och *Cruse*, vilka hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts genom propositionen nr 101 framlagda förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 447 samt till motionerna I: 276 och II: 446 i vissa delar för sin del antaga följande förslag till

1) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Härigenom förordnas dels att lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 112) gäller till och med den 30 september 1944, i nedan intagna delar skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives, dels ock att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1945.

3 §.

Hyresvärden må — — — finnes skäligt.

Var hyran — — — därav föranledes. Betingade lägenheten den 1 januari 1942 en hyra, som i avsevärd mån översteg hyran för därmed jämförliga lägenheter eller har lägenhetens värde avsevärt minskats genom ombyggnads- eller ändringsarbete eller på grund av annan omständighet av därmed jämförlig betydelse, äger nämnden på framställning av hyresgästen eller hyressökande nedsätta grundhyran till skäligt belopp.

Höjning av — — — parterna avtalat.

20 §.

Part, som — — — nämndens beslut.

I samband med beslut, varigenom hyresrådet på talan av hyresgäst nedsätter den av hyresnämnden fastställda grundhyran för lägenhet i hus eller del av hus, som färdigställts senare än den 1 januari 1942, äger hyresrådet, ändå att besvär ej anförts, nedsätta grundhyran för annan lägenhet i huset, där så prövas skäligt för vinnande av likformighet i hyressättningen i detta.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen bestämmer.

Har hyresvärd, utan att hyresrätten är förverkad, före den 1 april 1944 uppsagt hyresavtal till upphörande efter den 30 september 1944, må framställning som i 7 § sägs göras senast den 14 april 1944 eller, om hyresvärden icke före den 1 i sistnämnda månad tydligt meddelat, att han ej önskar låta hyresgästen kvarbo, inom fjorton dagar efter det hyresvärden lämnat hyresgästen sådant meddelande.

2) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., vilken enligt lag den 26 mars 1943 (nr 113) gäller till och med den 30 september 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1945.

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

B. att motionerna I: 276 och II: 446, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 277, II: 445 och II: 450 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Edberg**: Herr talman! I en motion i denna kammare har hemställts om ändring i tre punkter i denna lag. Utskottet har med obestriddlig formell skicklighet avstyrkt ändringsförslagen i alla tre punkterna. Den sakliga argumenteringen är emellertid sådan, att den tarvar en närmare granskning och jag skall därför tillåta mig att under några minuter gå igenom saken punkt för punkt.

Först och främst har i motionen hemställts, att det skulle införas en laglig rätt till nedsättning av grundhyra på grund av minskning av lägenhetens värde. Det har anförts tre skäl mot detta. För det ena svarar departementschefen ensam, för de två andra svarar utskottet. Departementschefen ansåg bland annat att fall av denna art torde vara synnerligen ovanliga samt att hyresgästen kan föra talan vid domstol om nedsättning av hyran eller skadestånd. Nu är det sant, att hyresregleringsorganen ej haft så många sådana fall att handlägga, men det beror helt enkelt på den nuvarande restriktiva lagstiftningen. Man kan ej få igenom något på detta område. Säkerligen skulle det ställa sig helt annorlunda om lagen hade den avfattning, som motionärerna påyrka. I praktiken förekommer det nämligen mycket ofta att en lägenhets värde i ett eller annat avseende försämras. För närvarande är det alltså så, att om en lägenhet förbättras genom indragandet av sanitära anordningar eller annat, kunna hyresregleringsorganen höja hyran för lägenheten. Men om lägenheten försämras och går mot förslumning, äro hyresregleringsorganen fullkomligt slagna till en slant och kunna ej ingripa.

Utskottet har även anfört ett par andra skäl. Det säges bl. a., att »regler om nedsättning av hyra på grund av skada eller brist i lägenheten skulle finnas både i allmänna hyreslagen och i hyresregleringslagen» och att alltså samma tvistefråga kunde komma under såväl domstols som hyresnämnds behörighet. Det skulle med andra ord kunna inträffa konfliktfall därvidlag. Det säges vidare att »dessa mål med hänsyn till den utredning som ofta behöver förebringas däri äro sådana, att de lämpligen böra handläggas av domstol». Jag skall till en början tillåta mig att litet grand skärskåda dessa sistnämnda skäl. Jag ställer först frågan, varför det skall krävas större kvalifikationer för att avgöra om en lägenhet minskar i hyresvärde, än om den ökar i hyresvärde. Om lägenheten minskar i värde, varför skall man då behöva tillgripa den onödigt långsamma och kostsamma omgången att gå till domstol och till med höra vittnen på ed för att få klart för sig att lägenheten minskat i värde, medan det räcker med sunt lekmannaförstånd för att avgöra om den ökat i värde. Jag skall tillåta mig välja ett helt teoretiskt exempel.

Om en person i en lägenhet, som är mörk, låter upptaga ett fönster i ena väggen med det resultatet, att det blir bättre belysning och kanske också en vacker utsikt från lägenheten, har denna uppenbarligen ökat i värde. Finnas även i övrigt förutsättningar härför, är det uppenbart att hyresregleringsorganen kunna höja hyran för denna lägenhet. Men om man i stället tillbommar ett fönster så att en vacker utsikt försvinner och lägenheten blir mörk, talar all rimlighet för att lägenheten därigenom minskat i värde. Men det kunna icke lekmännen i hyresnämnden och hyresrådet få avgöra, utan då måste man gå till domstol för att få den saken avgjord. Mina damer och herrar! Innebär det

Fortsatt gillighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

ej ett underkännande av hyresregleringsorganens kvalifikationer? Jag vågar bestämt påstå, att dessa organ ej gjort sig förtjänta av ett sådant betyg. Utskottet har också förbisett att hyresnämnden redan nu har att avgöra ärenden av väsentligt känsligare beskaffenhet än de fall det här är fråga om. Jag är alltså av den bestämda uppfattningen, att domstolsförfarandet är onödigt. Det blir en onödigt omständlig och för dyrbar procedur. Hos hyresnämnden går det fortare och då blir det även för alla parter billigare. Den kompetens, som där finnes, är också större än den, som finnes hos domstolarna. Dessutom har man som besvärinstans hyresrådet, som ej bara inrymmer juridisk, ekonomisk och social sakkunskap utan även besitter praktisk erfarenhet och är förtroget med hyresfrågor. En motsvarande sakkunskap kunna domstolarna helt enkelt ej besitta, då de ej så mycket som hyresrådet syssla med dessa frågor.

Den andra invändningen, som man skulle kunna kalla för huvudinvändningen mot motionärernas förslag, ligger emellertid på det principiella planet och bygger på de förmodade kollisionsmöjligheterna mellan domstol och hyresnämnd. Uppenbarligen har utskottet utgått ifrån att det här skulle komma att införas ett konfliktmoment, som lagstiftarna tidigare på grund av sin skicklighet och framsynthet kunnat undvika. Nu förhåller det sig emellertid icke alls så. Redan gällande lag kan giva anledning till sådana konflikter. Jag skall tillåta mig ta bara ett litet exempel för att peka på, hur det kan gå. Om en hyresgäst skulle använda sig av den av utskottet rekommenderade vägen och på grund av brist i en lägenhet yrka nedsättning av hyran vid en domstol och denna skulle bifalla framställningen och nedsätta hyran t. ex. från 1 200 kronor till 1 000 kronor per år skulle hyresgästen slippa betala dessa 200 kronor. Men grundhyran, det vill säga den legala maximihyran, är fortfarande 1 200 kronor. I och med detta är hyresvärden oförhindrad att gå till hyresnämnden och anhålla om höjning av grundhyran, om han skulle anse den vara alltför låg.

Det inträffar i praktiken säkerligen inga konfliktfall. Det exempel som jag valt är rent teoretiskt och utskottets betänkligheter äro också av teoretisk art. I praktiken har man säkerligen icke att räkna med dessa konflikter. Dessutom bör man betänka att domstolarna avgöra det civilrättsliga förhållandet mellan tvenne parter, medan hyresnämnden bestämmer lägenheternas värde i förhållande till den allmänna hyresnivån. Vad som här kräves är endast en anordning för att slutgiltigt placera lägenheten i den prisklass den rätteligen tillhör. Det strider mot hyresregleringslagens anda att kapitulera inför sådana jämförelsevis enkla fall, som det här är fråga om.

Jag kommer sedan till det andra yrkandet i vår motion. Det avser att i fråga om nybyggda fastigheter införa rätt för statens hyresråd att nedsätta de av hyresnämnden bestämda grundhyrorna jämväl för sådana lägenheter, vilkas hyresgäster icke anfört besvär hos hyresrådet. Det händer ju ganska ofta, att hyresrådet får hand om ärenden, där det visar sig att beräkningarna varit felaktiga. Hyresgästen har fått betala alldeles för mycket. Är det då kanske bara ett par hyresgäster, som klagat, få endast dessa nedsättning av hyran, men icke de andra. Som skäl mot motionen åberopar utskottet såväl praktiska som principiella betänkligheter.

Vilka de praktiska betänkligheterna äro, får man icke veta, ehuru det hade varit intressant. Men man blir betänksam, när utskottet vill rekommendera en utväg, som är så opraktisk, som den gärna kan tänkas vara. Enligt utskottet hör nämligen hyresrådet hålla fingrarna borta, när det gäller de icke klagandes hyror men giva hyresnämnden en fingervisning om § 22 i hyresregleringslagen, enligt vilken hyresnämnden har rätt att pröva och rätta till ett beslut, som är påtagligt felaktigt. Överdomstolen, det vill säga hyres-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

domstolen, skall säga till underdomstolen: här ha ni gjort fel, men vi kunna av praktiska skäl icke rätta till det, trots att alla fakta i målet äro aktuella och trots att ni säkerligen glömt bort målet, som ni behandlade för ett halvt år sedan. I stället för att döma, som ni gjort, borde ni ha dömt så och så. Man tycker att åtminstone de principiella skälen bort avhålla utskottet från att rekommendera en dylik kommunikation mellan över- och underinstans.

Det principiella skälet för utskottets linje är utskottets betänkligheter mot att vissa mål i högre instans upptagas utan att en part har klagat. Men då frågar jag mig: är det ett värre brott mot den juridiska etiketten än vad som redan är tillåtet, nämligen att underinstansen själv, d. v. s. hyresnämnden, utan att någon påkallar det, rättar till ett utslag, som vunnit laga kraft. Vi ha i motionen hänvisat till ett parallellfall, till § 114 i konkurslagen, där det säges att »om dom, varigenom anmärkning mot bevakning ogiltats, varder ändrad av högre rätt, så gäller detta även för dem, som icke sökt ändring av domen». Gent emot detta säger utskottet, att detta stadgande torde emellertid få anses förestavat av ett speciellt praktiskt behov. Men, mina damer och herrar, vad är det annat än ett speciellt praktiskt behov, som förestavar det krav, som motionärerna här ha rest?

Vi ha vidare hänvisat till § 60, tredje stycket, i 11 kap. vattenlagen, enligt vilken domstol i vissa mål äger rätt att, där på yrkande av någon part uppskattningen av honom tillkommande ersättning finnes böra sättas högre än sökanden föreslagit, jämväl beträffande andra parter vidtaga sådan jämkning i ersättningsbelopp, som må erfordras för vinnande av likformighet i uppskattningen.

Gentemot detta har utskottet ett annat skäl att anföra. Man säger nämligen att det inte kan andragas såsom ett undantag från här ifrågavarande princip, då stadgandet ger bestämmelser om förfarandet i lägsta instans. Men det väsentliga är i båda fallen att en instans kan genomföra en ändring utan att part därom framställt yrkande. Det är ju det enda som i sammanhanget är relevant. I vilken instans det sker är ur principiell synpunkt komplett likgiltigt. I båda fallen är det bara fråga om en utvidgad officialrätt för en myndighet.

Herr talman! De skäl som utskottet anfört mot bifall i denna del äro i själva verket av den art, när man granskar dem närmare, att de tala till förmån för motionen. I båda de fall som här berörts gäller det helt enkelt bara att täppa till luckor i den nu gällande lagen, luckor som hyresregleringsorganen haft kännning av och som för dem känts besvärande. Som damerna och herrarna förstå skall det långa talets korta mening helt enkelt vara den, att jag hemställer om bifall till reservationen, som sammanfaller med motionen.

Herr Kilbom: Herr talman! Tillsammans med en del kamrater i denna och första kammaren har jag satt mitt namn under en motion, som syftar till, trots hyresregleringslagen och trots nyttjanderättslagen, att skapa rimliga förhållanden för samlingslokaler i landet. De samlingslokaler det gäller ägas av nykterhetsorganisationer, av jordbrukarungdomens organisationer — de s. k. bygdegårdarna — och av folkets hus-föreningarna.

För att nu med talmanens tillåtelse yttra mig om bägge de punkter, som här föreligga, nämligen dels den förevarande och dels nästa, vill jag anföra att det synes oss nödvändigt — jag tror vi ha anfört fullgoda skäl därför; såväl departementschefen som utskottet medge att det är goda skäl, men ur juridisk synpunkt äro de tydligen inte fullgoda — att man får en ordning, som för det första möjliggör, att samlingslokaler kunna användas för de

Fortsatt gillighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

folkliga organisationernas möten och även för deras nöjesliv, och för det andra åstadkommer att dessa icke kunna tvingas att betala skadestånd, då de äntligen få övertaga de lokaler, som de själva ha byggt. Utskottet anför, såvitt jag kan bedöma, alla sakliga skäl till förmån för motionerna, men det har ett skäl emot dem. Det sägs, att man kan inte lyfta ut denna speciella grupp ur lagstiftningen, d. v. s. lyfta ut samlingslokalerna, i vart fall icke i frågans nuvarande läge.

För att belysa ärendet har utskottet infordrat yttranden dels av hyresrådet, vars svar synes mig visa att hyresrådet har liten kännedom om folkrörelsernas arbete, dels också av socialstyrelsen, vars yttrande är väsentligt mjukare i tonen och andas mera förståelse, dels slutligen av statens nämnd för samlingslokaler, som synes mig — jag har inte deltagit i nämndens behandling av detta ärende — slå huvudet på spiken då nämnden säger, att statsmakterna genom beslut om stöd åt samlingslokaler givit uttryck åt den uppfattningen, att tillhandahållande av samlingslokaler är av stor samhällelig betydelse. Det synes därför ganska naturligt, tilläger nämnden, att ägarna av samlingslokaler i lagstiftningen givas allt stöd, så att alla från lokalerna härflytande inkomster må komma föreningslivet till godo. Härigenom kunna lokalerna för föreningarnas egen verksamhet ställas till förfogande för lägsta möjliga kostnad.

Nämnden, vilken nu har arbetat åtskilliga månader och därunder trängt in i hithörande problem, bör tillmätas stort avseende, när den yttrar sig i denna fråga. Det är väl också, herr talman, meningslöst att staten det ena året anslår tre miljoner kronor för att hjälpa *folkrörelserna* att få tak över huvudet men andra året vägrar att taga konsekvenserna av detta, i det att den godkänner en lag som möjliggör för *privata* att utnyttja dessa samlingslokaler.

I slutet av sitt betänkande anför utskottet en del synpunkter, som vi äro mycket tacksamma för, och vi äro övertygade om att, därest ärendena komma att handhas på sätt som hittills så måste utskottet framdeles, därest nu hyresregleringslagen överhuvudtaget kommer att prolongeras, yrka bifall till den linje, som innehålles i våra motioner.

Det formella hinder mot att nu göra detta, som utskottet anför, består i att man inte kan göra ett undantag för samlingslokalerna. Jag undrar just om det är så säkert. Andra samhällsmakter ha ansett, att man mycket väl både kan och skall göra undantag. Överbefälhavaren har i en dagorder utskickat maning till de underlydande militära myndigheterna att de först i sista hand skola lägga beslag på samlingslokaler och i längsta utsträckning låta föreningslivet ha dessa till sitt förfogande. När hyresregleringslagen framlades, omfattade den inte alls några affärslokaler. Det var först, om jag inte minns alldeles fel, på yrkande från hyresgästhall som man lyfte in affärslokalerna i lagen. Men jag är tämligen övertygad om, att hade riksdagen den gången kunnat tänka sig, att lagen skulle utnyttjas också till fördel för starka, ekonomiska *privata* intressen mot svaga *allmänna* intressen, så hade den i vart fall skrivit ut att detta inte skulle få ske. För övrigt tror jag att det finns — och departementschefen vet det bättre än alla vi andra — massor av exempel i vår lagstiftning, där man gör undantag därför att man anser att bestämmelserna inte böra gälla i vissa fall. Jag är i tillfälle att återropa arrendelagstiftningen, lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Där står ju klart och tydligt att man skall göra undantag för vissa grupper, som eljest beröras av lagen. I § 53 stadgas exempelvis: Avser jordägaren, att han själv, hans make eller avkomling eller ock hans adoptivbarn eller dess avkomling skall bruka fastigheten, eller måste det på grund av särskilda förhållanden anses för jordägaren medföra påtagligt men, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten, skall

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)
rätten till nytt arrende förfalla, såframt o. s. v. Jag undrar just, om inte tillgången till samlingslokaler är på sitt sätt ett stort intresse. större under alla förhållanden än rätten för en privat biografägare, som driver biografen på en massa platser och måhända är representant för en stor trust i Stockholm, att få fortsätta sin rörelse, och om inte vederbörande bygds föreningsliv är vida viktigare att taga hänsyn till då det gäller utnyttjandet av lokalerna.

För att de närvarande emellertid skola få ett litet mera praktiskt grepp på vad det här gäller skall jag be att få anföra ett par exempel. Bägge gälla nyttjanderättslagen. En liten förening söder om Stockholm i Sköldinge kommun hade åstadkommit en samlingslokal. Man uthyrde den från början till en privat biografägare och slutligen till en annan. Samhället har undergått en viss utveckling på grund av att i närheten därav har satts i gång gruvdrift, Kantorps gruvor. Biografägaren har icke haft några utgifter för att höja lokalen i ekonomiskt värde. Då säger föreningen upp honom. Han stämmer föreningen efter långvariga förhandlingar. Riksorganisationen tillråder emellertid föreningen att handla efter maximen hellre än mager förlikning än en fet process. Föreningen drar vårt råd inför årsmötet, och föreningen beslutar, att biografägarens ståndpunkt är så uppenbart orättvis att den bemyndigar styrelsen att hellre taga en process. Vi skickade dit en sakkunnig man att värdera maskiner och övriga inventarier. Biografägaren begärde 8 000 kronor för det hela. Sakkunskapen kommer till att det på sin höjd är värt 3 500 kronor och säger: giv honom 3 200 och därtill 800 i good will, alltså 4 000 kronor. Vad sakkunskapen säger bryr biografägaren sig inte om. Han stämmer som sagt, kräver 8 000 kronor under förmenande att han förlorar så mycket i inkomster på att mista driften. Motparten undersöker emellertid de papper den har tillgängliga, varvid det visar sig, att när biografägaren upptaxerat sina skyldigheter till stat och kommun i form av skatter har det inte varit några 8 000 kronor i vinst utan — 400 kronor. Ärendet drages emellertid inför rätten, och rätten utdömer principiellt good will utan att tillfredsställande kunna ange, på vad sätt mannen gjort lokalen ekonomiskt mera värdefull.

I morse hann jag inte in på kontoret förrän två man uppvaktade ifrån en ort norr om Stockholm. De ha fått ett kravbrev från en privat biografägare, som sades upp för ett år sedan. Nu kräver han 7 000 kronor i skadestånd. Varför? Har han gjort något åt lokalen, har han satt dit nya stolar, målat den, eller kostat på den i annat avseende? Nej, ingenting. Föreningen kostade däremot på, när han flyttade dit, nya stolar och renovering. Nu kräver den private biografägaren, som sagt, 7 000 kronor genom en advokatbyrå. Föreningen lär väl inte bli dömd att betala den summan, men vad denna fattiga förening inte kommer undan med är att den tvingas betala ett rundligt advokatärvode för att eventuellt få rätt. Jag undrar just om det varit lagstiftarnas mening att skapa sådana situationer? För mitt vidkommande kan jag inte erinra mig något yttrande, vare sig föregående gång, då hyresregleringslagen antogs, eller denna gång, som skulle kunna tolkas i denna riktning.

Nu kan man säga, att dessa föreningar kunde väl dock ha sett upp i tid, och det är naturligtvis riktigt. Men det är inte så enkelt för fattigt folk ute i bygderna, som inte är så förfärligt skrivkunnigt, att förutse dylika historier, och det är inte heller så lätt för dem att skaffa den juridiska hjälp som behövs.

Eller jag tar ett annat fall, som hänför sig till hyresregleringslagen! Det hänför sig till en plats i Småland. En ekonomisk förening hade där byggt ett folkets hus. (I de förut nämnda fallen gäller det ordenslokaler eller bygdegårdar.) Föreningen kunde inte klara affären. Den kunde inte betala ränta på ett lån på 25 000 kronor, varför den steg till 11 000 kronor, och är skulden

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

nu uppe i 36 000 kronor. Fordringsägaren säger då: Jag kan inte nöja mig med detta längre, jag måste sätta er i konkurs. Föreningen går då till hyresgästen-biografägaren, som driver biografer på ett 30-tal platser i landet, och begär något tillägg på hyran. Den får några hundra kronor men alltså inte så mycket, att det kan anses vara skälig hyra, varför hyreskontraktet säges upp. Hyresnämnden på platsen — ty denna omsluter mer än 2 000 invånare — *bifaller* föreningens åtgärd. Biografägaren överklagar till hyresrådet, som återskickar ärendet till hyresnämnden. Hyresnämnden, som känner förhållandena, *bifaller för andra gången* föreningens uppsägning, vilket inte hindrar att hyresrådet senare underkänner uppsägningen. Hyresrådets beslut, som för övrigt, såsom anföres i utskottets handlingar, fattades med tre röster mot två, innebär alltså att *biografägaren* sitter kvar *tre år framåt*. Under processen har den andra samlingslokalen i samhället sålts. Det finns nu icke tillräckliga möjligheter för föreningslivet att ha sina möten, men den private biografägaren skall sitta kvar i de lokaler arbetarna byggt tack vare hyresrådets utslag.

Jag förstår väl att utskottet har funnit dessa synpunkter ganska anmärkningsvärda och sagt, att därest sådan behandling av samlingslokaler upprepas i fortsättningen, så få vi återkomma. Jag har nu här ingen anledning annat än att anta, som jag förut har antytt, att utskottets farhågor komma att visa sig riktiga. Från motionärernas sida vilja vi gärna ge ytterligare ett års provotid, men vi äro mycket pessimistiska i fråga om möjligheterna att ernå rättvisa under nuvarande förhållanden.

Det har anförts ytterligare en synpunkt slutligen, herr talman, som jag inte kan underlåta att beröra. Man har sagt, att det är ju dock här fråga om att skydda *hyresgästerna*. Men avsikten har väl varit att skydda de *svaga* gentemot en starkare part? Det är väl lagens mening. Då så är fallet tror jag att man, om man vill vara konsekvent, måste säga, att i de fall då en fastighetsägare såsom här är den *svagare* parten, så skall han skyddas, så mycket mera som denne fastighetsägare icke har annat än utgifter för sin fastighet, och ingen har någon personlig inkomst av denna utan utför ett arbete till gagn för samtliga folkrörelser, d. v. s. det allmänna.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Andra lagutskottet har för sin del tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition med endast den ändringen, att tiden för lagens förlängning inskränkes till ett år i stället för två år, som föreslagits i propositionen. I detta avseende har jag inte några allvarliga betänkligheter mot utskottets förslag. Jag har, som jag i annat sammanhang haft tillfälle att säga, inte någon större kärlek till förlängning av kristidslagstiftningen mera än som är oundgängligen nödvändigt. Anledningen till att jag i detta fall ansåg mig böra föreslå en förlängning av två år var den, att jag genom vad de sakkunniga på området yttrat kommit till den bestämda uppfattningen, att vi inte under en tid av två år kunna bli av med denna lagstiftning. Är man övertygad om detta, syntes det mig vara bättre att man redan nu tog en så lång förlängning som ansågs oundgängligen nödvändig, så att man kunde nå en viss stabilitet på området. Jag har av andra lagutskottets utlåtande fått den uppfattningen, att andra lagutskottet har samma mening i sak som jag, nämligen att man inte kan komma ifrån en vidare förlängning av denna lagstiftning, men andra lagutskottet har ansett att den saken får man pröva nästa år.

Sedan har utskottet i fråga om de väckta motionerna intagit samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t har gjort beträffande de yrkanden, som framställts, då frågan om förlängning var uppe. Andra lagutskottet har alltså avvisat de

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

olika av motionärerna framställda önskemålen. Herr Edberg har nu här med stor bravur försvarat ett par av de yrkanden, som framställdes av motionärerna.

Vad först gäller rätt för hyresnämnd att nedsätta hyra, så har det åberopats tre skäl emot detta. I propositionen åberopades först det skälet, att frågan inte har någon större praktisk betydelse. Vidare åberopades det skälet, att det finns en möjlighet till prövning hos domstol, och då behöva vi inte gå till hyresnämnd, och nu har utskottet åberopat ett tredje skäl, nämligen att om man här lägger en prövningsrätt hos hyresnämnd, så kan det bli konflikt mellan nämnd och domstol.

Beträffande det första skälet — att saken icke skulle ha någon större praktisk betydelse — skall jag icke disputeras med herr Edberg så mycket om detta. Enligt de uppgifter jag fått, har det icke visat sig, att saken har någon större betydelse. Men det kan väl tänkas, att den kan få det.

Det andra skälet var, att vi redan ha en möjlighet att pröva frågan om nedsättning av hyran, om en lägenhet försämras. Herr Edberg säger då, att man väl icke kan påstå, att domstolen skulle vara mera skickad att verkställa en dylik prövning än en hyresnämnd. I den sistnämnda har man representanter för både fastighetsägare och hyresgäster. Jag tror nog ingen vill göra gällande, att hyresnämnden skulle vara sämre skickad att pröva en sådan sak än domstolen. Men förhållandet är det, att i fråga om nedsättning av hyra ha vi redan en möjlighet att få saken prövad enligt den vanliga hyreslagen, nämligen hos domstol. Då det gäller höjning av en grundhyra ha vi, bortsett från hyresregleringslagen, ingen möjlighet att få frågan prövad. Det är en sak, som parterna få komma överens om, när de göra upp kontrakt. Kunna de i vanliga tider icke komma överens, blir det icke något kontrakt av. Det var därför nödvändigt att i denna kristidsbetonade hyresregleringslag skapa ett särskilt organ för prövning av frågor om höjning av hyror. Men man ansåg det vara onödigt att låta en prövning i fråga om sänkning av hyra flyttas över från det organ man redan har till ett annat organ.

Sedan ville herr Edberg icke på något sätt erkänna, att det kan bli konfliktanledningar, om man, såsom motionärerna tänkt sig, låter hyresnämnden pröva hyresnedsättningen och samtidigt har kvar domstolens prövning av nedsättningsfrågan. I det fall herr Edberg syftar på — alltså en sänkning av hyran — skulle det, om man genomförde herr Edbergs förslag, kunna bli en egendomlig situation. En hyresgäst går t. ex. till hyresnämnden och säger, att hans lägenhet blivit försämrad och att han kräver nedsättning av hyran. Hyresnämnden kommer till det resultatet, att lägenheten blivit försämrad och bestämmer en nedsättning av hyran från t. ex. 1 400 till 1 200 kronor och hyresrådet fastställer detta. Hyresgästen är emellertid ej nöjd med beslutet utan vill ha ytterligare nedsättning. Han vänder sig då till domstol, som kanske efter vittnesbevisning finner, att nedsättningen bör vara större än krismyndigheterna ansett, och alltså fastställer en lägre hyra. Hyresvärden kan då icke uttaga det av hyresnämnden godkända beloppet utan endast det lägre belopp, som domstolen godtagit. Det är en sådan konflikt mellan de olika myndigheterna, som kan uppstå vid ett genomförande av det förslag herr Edberg talade för.

Då sade herr Edberg, att det kan bli likadana konflikter i det andra fallet, när hyresnämnden höjer hyror. Det kan, som herr Edberg nämnde, uppstå det fallet, att domstolen säger, att hyran skall sättas ned från 1 400 kronor till 1 200 kronor därför att lägenheten är dålig. Detta kan domstolen göra. Då, menar herr Edberg, kan hyresnämnden, om saken kommer dit, höja hyran och bestämma, att grundhyran skall stiga från 1 200 kronor till 1 400 kronor eller kanske mer. Det är riktigt, fastän fallet väl är rent teoretiskt. Men den om-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

ständigheten, att en lagregel möjliggör en konfliktsituation, utgör inget skäl för att man skulle skapa möjligheter för ytterligare konflikter.

Jag tycker, att de skäl som tala emot att man här skulle skapa nya möjligheter till en prövning av hyressänkning äro så starka, att man icke bör gå den väg motionärerna föreslagit. Man bör i stället utnyttja de möjligheter, som finnas enligt gällande lag, att få en sänkning, där en sådan är motiverad.

Herr Edberg säger, att alla förbise, att går man till domstol, blir det icke något avgörande i fråga om en lägenhet för all framtid utan bara i vad det gäller de tvistande parterna. Detta är riktigt. Det kommer bara att gälla tolkningen av det kontrakt, som lägges fram för domstolen, och det kan naturligtvis leda till vissa svårigheter, att man får gå till domstol flera gånger. Men jag skulle vilja se den hyresvärd, som efter det han en gång fått hyran ned-satt av domstol icke rättar sig efter detta utan ikläder sig kostnader för process gång efter annan.

Jag tror alltså, att de nuvarande möjligheterna äro tillräckliga och att de giva hyresgästen det rättsliga skydd han kan behöva i detta fall.

Sedan var herr Edberg inne på den andra tanken i reservationen, att hyresrådet skulle ha möjlighet att ändra hyran för andra lägenheter än den klagande partens. Han ansåg det egendomligt att om det till hyresrådet kom besvär från en hyresgäst och hyresrådet fann grundhyran för hög, den oriktiga grundhyran för de andra hyresgästerna i huset skulle stå kvar. Jag får säga, att det skulle vara en rätt otrevlig situation, om man icke hade möjlighet att rätta till den saken. Men det har man, som herr Edberg antydde. Hyresnämnden har, sedan hyresrådet givit sitt utlåtande, möjlighet att rätta till även i de fall, då klagomål icke skett. Och det är icke underligt, om hyresnämnden ingriper, då man fått utlåtande från hyresrådet, och bestämmer, att man skall göra en omreglering av hyrorna för ifrågavarande lägenheter. Jag antager, att herr Edberg däremot icke skulle vilja taga den konsekvens av den föreslagna ändringen, som andra lagutskottet har påpekat, nämligen att hyresrådet skulle få möjlighet att höja grundhyran för icke klagande hyresgäster. Det vore en ganska obehaglig sak, om hyresrådet, sedan en hyresgäst klagat och hyresrådet sänkt hyran för hans lägenhet, samtidigt, för att det skulle bli rättvisa inom fastigheten, höjde hyrorna på andra lägenheter i huset. Jag tror, att den hyresgäst som klagat och fått bifall skulle bli rätt illa tåld av sina grannar i fastigheten.

Sedan åberopade herr Edberg, att vi hade liknande rättsregler på andra områden. Han fann det väl närmast vara ett utslag av otrevligt juristeri, att man här icke vill godtaga de regler, som tillämpas på andra områden. De fall herr Edberg åberopade skall jag icke gå in på närmare, men de skilja sig väsentligt från de fall det nu är tal om. Det ena gällde förfarandet i fråga om anmärkning mot bevakning i konkurs. Därvidlag har man av praktiska skäl måst gå in för en lösning sådan som den herr Edberg redogjorde för. Där skulle det vara omöjligt att lösa frågan annars.

Jag kan alltså icke heller finna, att i detta andra fall det föreligger tillräckliga skäl för att göra en lagändring, då man även här har möjligheter att komma till rätta med något som annars skulle framträda såsom orimligt.

Till slut ber jag att få säga några ord i anledning av vad herr Kilbom anförde beträffande samlingslokaler och den skada den nuvarande lagstiftningen kan leda till för de intressen, som äro representerade i organisationer, som äga samlingslokaler. Såsom jag uttalat i propositionen och såsom andra lagutskottet understrukit, äro vi alla ense om den stora betydelse dessa samlingslokaler ha ute i landet. Det är icke en tom deklaration, utan det är verkligen min uppfattning, att det är ett intresse, att vi ha samlingslokaler och att dessa

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)
kunna användas för sitt ändamål. Då jag trots denna min principiella uppfattning icke ansett det nödvändigt — och icke ens önskvärt — att för närvarande göra någon ändring i lagstiftningen, är det icke bara av formellt juridiska skäl utan även av reella skäl. Hela denna lagstiftning, hyresregleringslagstiftningen, har ju karaktär av en skyddslagstiftning, som skall skydda den svagare parten, d. v. s. hyresgästen, gentemot den starkare parten, nämligen hyresvärderna. Nu är det tyvärr så med all skyddslagstiftning, att den måste bygga upp efter en viss schablon. Man måste utgå ifrån att det är den ena parten i ett rättsförhållande, som är den svage, och den andra parten, som är den starke. Hyresregleringslagstiftningen bygger på att hyresgästen är den svage och hyresvärderna den starke. Detta bygger för övrigt icke bara kristidslagstiftningen på utan även vår vanliga hyreslag. Då kan man ju icke undvika, att det i många fall blir så, att den som lagen betraktar som den svagare i realiteten är den starkare och vice versa. Detta gäller icke bara i fråga om samlingslokaler. Vi ha en mängd privata fastigheter, där man nog utan tvekan kan säga, att hyresvärderna är den fattige och svage och hyresgästen den starke. Man kan icke fördens skull, för att lagen alltså icke alltid ansluter sig till verkligheten, ställa upp några alldeles speciella regler och säga, att i vissa fall räknar man hyresgästen som den starke och i vissa fall räknar man hyresvärderna som den starke, utan man måste lita till en skälighetsbedömning, där man i de olika fallen väger mot varandra de olika parternas ståndpunkter. Det är detta den nuvarande lagstiftningen gör, och det är den tanken den bygger på. I varje särskilt fall får man pröva, om hyresvärdens intressen äro så starka, att de behöva skyddas, eller om hyresgästens intressen äro så övervägande, att de behöva skyddas.

Nu sade herr Kilbom, att vi i andra fall gjort undantag, och han åberopade speciellt den nyligen antagna arrendelagen, där man infört regler om att i vissa fall jordägaren äger återtaga fastigheten. Det är emellertid en väsentlig skillnad mellan den lagstiftningen och den vi här tala om. Arrendelagstiftningen är en lagstiftning, som är avsedd för långa tider och för normala förhållanden, och man kan icke tänka sig — i varje fall icke under nuvarande samhällsordning — att skapa en regel, som säger, att en fastighetsägare, som en gång arrenderat ut sin fastighet, aldrig under några omständigheter skall kunna taga den tillbaka i sin besittning. I en sådan lag, som är avsedd för normala tider, måste man ange vissa förutsättningar, under vilka fastighetsägaren får tillbaka fastigheten. Här gäller det däremot en tidsbestämd kristidslagstiftning, som bara reglerar för ett år i sänder, hur förhållandena skola vara. Där ligger saken alltså helt annorlunda till än i fråga om den så att säga normala lagstiftningen.

Jag anser sålunda, att i fråga om samlingslokalerna ha de myndigheter, som ha att tillämpa hyresregleringslagen, att i varje särskilt fall noga väga mot varandra de skäl, som åberopas av lokalernas ägare, och de skäl som åberopas av hyresgästen, och myndigheterna böra därvid taga största möjliga hänsyn till ortens och bygdens intresse av att fritt få disponera över sin samlingslokal. Man kan icke komma ifrån, även i fråga om samlingslokaler, att vi säkerligen ha fall, då hyresgästen är den svagare parten och behöver skyddas gentemot den mäktige samlingslokalägaren, och det skulle vara ganska hårt, om man gjorde en lagstiftning, som innebar, att under alla omständigheter en hyresgäst är oskyddad, om han råkar vara hyresgäst i ett hus som har karaktär av samlingslokal. Jag tror därför, att man får lita till en förnuftig tillämpning av denna lagstiftning, vilket enligt min mening innebär ett hänsynstagande såväl till hyresgästens intresse som till samlingslokalägarens intresse av att samlingslokalen användes till sitt egentliga ändamål.

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

Jag vill, herr talman, med detta endast förorda bifall till andra lagutskottets förslag.

Herr Edberg: Herr talman! Jag begärde ordet för att på en punkt instämma med herr statsrådet och för att på två punkter polemisera mot honom.

Jag vill instämma i de synpunkter statsrådet lade på herr Kilboms motion. Jag hade det intrycket, när herr Kilbom talade, att han själv förstod att han kommit ut på hal is. Han talade om den praxis och de tendenser, som hittills gjort sig gällande och avsatt ett avskräckande resultat. Jag tillåter mig fråga: vad är det för praxis och vad är det för tendenser herr Kilbom talar om? Mig veterligen har endast ett enda sådant mål behandlats i hyresrådet, det mål han relaterade. Jag har icke själv haft tillfälle att sitta med vid målets behandling, men enligt vad som är mig bekant är det knappast av den art, att det kan andragas såsom bevis för de synpunkter herr Kilbom gjorde sig till talesman för. Överhuvudtaget kan man icke på detta sätt rubba de grundprinciper, på vilka hela hyresregleringslagen vilar. Den vilar ju på principen om skälighetsprövning i varje särskilt fall. Herr Kilbom vill ha en undantagslagstiftning för en viss grupp. Men rubbar man på grundprincipen på en viss punkt, får man kanske rubba den på flera punkter, och då störtar hela byggnaden. Med den kännedom jag har om den inställning man har inom hyresrådet vågar jag försäkra, att i alla de fall, där skäligheten talar för att folkliga organisationer böra få disponera sina lokaler, behöver man icke tvivla på hyresrådets goda vilja att tillgodose dessa synpunkter. I det fall herr Kilbom åberopade kunde med intyg från platsen styrkas, att det fanns andra samlingslokaler som stodo till förfogande, och det visade sig också vid närmare undersökning, att det icke var frågan om att utnyttja lokalen såsom samlingslokal utan för att bereda folketshusföreningen på platsen möjlighet att själv bedriva filmverksamhet, som yrkandet hade kommit fram. Detta om den saken.

När det sedan gäller min egen motion, har jag av förklarliga skäl en helt annan uppfattning än statsrådet. Och jag tycker nog, att det finns mycket starka skäl, som tala för de synpunkter jag kommit med. Med den praktiska erfarenhet, som finns samlad inom hyresrådet, som jag naturligtvis i stor utsträckning icke har men som de ordinarie opartiska ledamöterna i hyresrådet i så mycket högre grad besitta, skulle hyresrådet med all sannolikhet, om motionen remitterats dit, ha tillstyrkt densamma.

Statsrådet talade om och syntes påtagligen tillfredsställd över att utskottet intagit samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t på alla punkter med undantag av den om tiden för lagens förlängning. Nu är ju detta icke så unikt i och för sig. Ty utskotten se i stor utsträckning såsom sin uppgift att tillstyrka propositioner och avstyrka motioner. Men skall jag gå in på de exempel statsrådet här anförde, kommer jag kanske till en något motsatt uppfattning. Låt oss tänka oss t. ex., att långtidskontraktet för en affär bestämmer en hyra av låt oss säga 5 000 kronor. Hyresvärden kan mitt under hyrestiden gå till domstol och åberopa 43 § i allmänna hyreslagen för att få hyran höjd. Domstolen kan höja hyran, om den finner att det skulle vara otillbörligt att tillämpa den överenskomna hyran för lång tid framåt. Men under nuvarande förhållanden råder det egendomliga förhållandet, att domstolen ingalunda förbjödes att i sådana fall höja hyran, medan hyresvärden drabbas av straff, om han tager emot denna högre hyra. Han måste först ha hyresnämndens tillstånd till en grundhyreshöjning. Här finns alltså samma konfliktfall, som statsrådet och utskottet målat ut. Men jag är övertygad om att saken bara har teoretiskt intresse. I praktiken kommer det icke att verka på detta sätt.

Här gäller det ju bara att skaffa sig samma möjligheter att sänka hyran

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)
på lägenheter, som gå mot förslumning, som redan nu finnas att höja hyran för lägenheter som förbättrats.

Gentemot herr statsrådet, som ifrågasatte den praktiska betydelse detta skulle kunna ha med sig, måste det väl ändå sägas, att det ju är allmänt bekant, att lika väl som det finns fastigheter, som rustats upp och moderniserats, finns det ett betydande antal, som gå mot förslumning i ett eller annat avseende och därför minska i värde. Men varför komma dessa fall så sällan till allmänhetens kännedom? Jo, därför att hyresorganen för närvarande icke ha kompetens att ta upp dem och att folk drar sig för att gå till domstol. Ty trots allt vad man sagt i den vägen äro svenskarna icke så processlystna. Hyresregleringslagen främjar redan nu en sänkning för de lägenheter, som den 1 januari 1942 hade en allt för hög hyresnivå. Det är bara i full överensstämmelse med lagens syfte att man på samma sätt främjar en hyressänkning i fråga om lägenheter, som avsevärt försämrats sedan 1943 års ingång.

Vad den andra frågan beträffar, nämligen möjligheten att generellt sänka hyran i en fastighet, där man har kunnat konstatera att hyresläget är för högt, skall jag bara be att få föredra ett par exempel, som icke äro godtyckligt valda, utan hämtats ur hyresrådets praxis. Hur fastställer då först och främst hyresrådet en fastighets värde? Jo, man tar reda på anskaffningskostnaderna för tomten och byggnadskostnaderna, och därefter prövar man räntabilitetsförhållandena och slutligen driftkostnaderna, d. v. s. skatter och dylikt. Vid en sådan prövning finner man ofta, att orimligt höga kostnader hållas med avseende å kapitaliseringen. Det är ju icke meningen, att man skall amortera ett sekundärlån, som ligger mellan botten och 70 procent, på fem år, utan bortåt 30 år. Det är en sak, som det underställda organet, hyresnämnden, kanske icke observerat, men som observerats först i hyresrådet av dess experter. För icke länge sedan — för att nu ta ett exempel ur högen — behandlade hyresrådet ett fall, som gällde ett hus med närmare bestämt 46 lägenheter. Man kom därvidlag underfund med, att hyror satts 15 000 kronor för högt. Det var fyra klagande. Man räknade ut hur mycket det skulle göra på var och en, och det visade sig att varje hyresgäst skulle ha fått betala ungefär 300 kronor för mycket. De klagande fingo sin hyra nedsatt med detta belopp, men de återstående 42 skulle fortsätta att betala den högre hyran. Fastighetsägaren skulle alltså fortfarande haft möjlighet att ta ut 13 800 kronor mer än han egentligen var berättigad till, därest icke alla dessa 42 klagade. Detta skulle ju vara en fullkomligt onödig omgång, och det skulle på grund av det svenska folkets ringa processlystnad komma att ske därför att icke alla dessa 42 klagade. Erfarenheten från en hel mängd mål visar detta. Departementschefen säger nu, att hyresrådet ju har möjlighet att påpeka för hyresnämnden att det hela är felaktigt och att hyresnämnden enligt 22 § hyresregleringslagen kan ta upp frågan. All right, men hyresrådet, som nyligen behandlat frågan och har allting aktuellt, borde väl ha samma kompetens att ingripa som hyresnämnden, som behandlat saken för kanske ett halvår sedan och som alltså nu på nytt skulle få ta upp frågan till omprövning. Det gäller här bara att den överordnade myndigheten skall få samma officialrätt som den underordnade redan har. Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att alltjämt få yrka bifall till reservationen, som täpper till de luckor, som bevisligen finnas för närvarande i hyresregleringslagen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Debatten rör sig ju om två ganska artschilda delar av den fråga som är under behandling, nämligen å ena

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

sidan hyresregleringens inverkan beträffande bostadslägenheterna och å andra sidan samma lagstiftnings inverkan beträffande samlingslokalerna. Jag har ingenting att tillägga till vad som här sagts beträffande den förra delen av frågan, men däremot vill jag säga ett par ord om denna lagstiftnings inverkan beträffande samlingslokalerna.

Jag har ju på grund av förhållandenas makt i det avseendet kommit att inta två olika ställningar, nämligen dels såsom företrädare för de fattiga lokalägande nykterhetsorganisationerna jämte deras riksförening och dels i egenskap av utav Kungl. Maj:ts utsedd ledamot i den nämnd, som skall medverka till statligt stöd åt ägarna av samlingslokalerna. Det är ganska självfallet att jag då fått min uppmärksamhet riktad på det förhållandet, att en motsättning är för handen, nämligen mellan å ena sidan statens ståndpunktstagande, då det ger stöd åt samlingslokaler, och å andra sidan en lagstiftning, som enligt mitt förmenande icke tillräckligt skyddar de ägare av samlingslokaler, som tillhandahålla dessa åt föreningslivet. Detta har gjort, att jag tillsammans med andra ledamöter av riksdagen nu väckt motioner i båda de frågor, som nu varit under behandling särskilt i herr Kilboms anförande.

Jag har ju i stort sett samma syn på den föreliggande frågan som herr Kilbom här utvecklat. Emellertid skall jag i sakens nuvarande läge, sedan första kammaren nu har godtagit det föreliggande utskottsutlåtandet, icke uppehålla mig alltför länge vid detta ärende. Jag skall låta mig nöja med vad som här förekommit. Jag är ganska tacksam mot utskottet, trots att utskottet icke ansett sig nu böra komma med ett positivt förslag till lösning av frågan, för dess sätt att uttrycka sin inställning, och jag är framför allt tacksam för det intresse, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt nyss hållna anförande ådagalagt liksom för att han också tidigare på samma sätt berört frågan i den kungl. propositionen. Det är därför jag hoppas, att man, där est lagstiftningen ytterligare skulle behöva förlängas, till förnyad prövning tar upp denna fråga, som ligger mig så varmt om hjärtat. Jag anser mig emellertid böra som motivering för att jag i sakens nuvarande läge är relativt nöjd anför ett citat ur utskottsutlåtandet, som jag tycker bör föras till kammarens protokoll. Utskottet säger nämligen i slutet av sitt utlåtande: »Därest det i fortsättningen skulle visa sig, att praxis komme att betrakta förevarande spörsmål från annan synvinkel än som utskottet sålunda angivit, kommer tydligen denna fråga i ett annat läge. Särskilda åtgärder kunna då bli påkallade. Det kan då visa sig önskvärt, att omprövning sker av frågan, huruvida ifrågavarande lokaler ävensom lokaler i övrigt som tjäna ett allmänt ändamål, överhuvudtaget böra vara underkastade hyresregleringens bestämmelser.» Det är särskilt detta sista uttalande, som jag vill förklara mig nöjd med, och jag hoppas, att herr statsrådet skall kunna ägna uppmärksamhet åt frågan, huruvida det icke skulle vara ett intresse av allmän betydelse att samlingslokalerna i framtiden icke skola behöva vara underkastade hyresregleringslagens bestämmelser.

I förhoppning om att denna fråga sålunda kommer att prövas både ur samhälleliga och formellt juridiska synpunkter avstår jag i nuvarande läge från att göra något yrkande.

Herr Kilbom: Herr talman! Bara ett par repliker. Jag noterar med tillfredsställelse statsrådets förståelse för hela det problem, som härvidlag är i fråga, men jag kan icke underlåta att ställa detta uttalande mot herr Edbergs anförande. Jag tycker att det talar mot herr Edbergs inställning i frågan --- det är tydligen icke överallt bra att man får ett statligt uppdrag.

Herr statsrådet säger emellertid, att man icke kan åberopa arrendelagstiftningen och de undantag, som i denna gjorts, som skäl för de av oss framförda

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)
yrkandena, ty, säger han, arrendelagstiftningen skall ju gälla långa tider, medan det här däremot bara är fråga om en tidsbestämd lag. Jag kan icke finna att detta skulle kunna vara något skäl för att man icke skulle göra ett undantag. Herr statsrådet slår sig ju för övrigt själv på fingrarna, då han förklarar sig nöjd med utskottsutlåtandet. I detta ställs ju nämligen i utsikt att man skall kunna göra ett undantag, om ingenting annat hjälper.

Herr Edberg framhöll, att det härvidlag var fråga om bara ett mål och att det målet icke var av den karaktär att det skulle kunna föranleda något annat beslut från hyresrådets sida än det fattade. Men, herr Edberg, hyresnämnden, som känner förhållandena på platsen, tyckte dock två gånger, att målet i fråga kunde föranleda ett annat beslut. Herr Edberg säger emellertid att det visat sig, att det fanns andra lokaler på platsen. Andra gången ärendet kom upp, fanns det bara en lokal, och det var Folkets hus. Den andra lokalen hade sålts till en privat företagare, därför att de, som ägde densamma, icke ansågo sig kunna finansiera den. Men den man, vars papper herr Edberg tydligen åberopade, ansåg att det fanns andra lokaler, vilket han uppgav i skrivelse till hyresrådet. Vad var det då för lokal? Jo, en stor dansbana, som icke var vinterbonad. Det är väl dock icke herr Edbergs mening, att den »lokalen» skulle kunna vara lämplig för de femton föreningar, som finnas i Älmhult.

Därtill anföres att man kan icke åberopa det anförda fallet, emedan föreningen ville driva biografen själv. Det ville den. Den hade nämligen, som jag nysstalade om, en skuld på 25 000 kronor jämte upplupna räntor på 11 000 kronor, som den *icke kunde* klara på annat sätt. Fackföreningarna och de organiserade arbetarna hade där förut haft en uttaxering av 10 öre per kontingentvecka. Nu sade de: Vi tycka, att det icke är alldeles riktigt, att vi skola fortsätta denna uttaxering och därigenom hålla lokalen vid liv, så länge en *privat* biografägare kör in 20 000 å 30 000 kronor om året på densamma. Jag tycker verkligen, herr Edberg, att de arbetarna hade fullkomligt rätt.

Emellertid är det nu rätt intressant att höra av herr Edberg, att hyresrådet skall nog i fortsättningen, om de folkliga intressena så kräva, se till att de få sin rätt. Jag är mycket glad för det yttrandet, som ju nu kommer in i kammarrens protokoll och har så mycket större betydelse, som det kommer från en medlem av hyresrådet. Jag kan emellertid icke underlåta att erinra om att man i hyresrådet har fällt en dom *mot* hyresnämndens lokalkännedom. Detta är så mycket mer upprörande som det drabbar en förening, vilken genom sina medlemmars uppoffringar håller hela bygden med den enda samlingslokal som finns — jag räknar då, herr talman, icke dansbanan. Jag är emellertid i likhet med herr Eriksson, sådan situationen nu är, glad åt det yttrande andra lagutskottet här gjort. Jag vill åtminstone hoppas, att det kommer att fylla sin uppgift. Om så icke blir fallet, måste man väl göra som utskottet säger, nämligen återkomma och ändra lagen. Risken att hela lagen därigenom skulle falla, borde man kanske ha tänkt på, då man bidrog att skapa en sådan här situation.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Efter vad som förevarit här under debatten anser jag mig icke behöva gå in på de olika frågorna. Då emellertid här yrkats avslag på utskottets hemställan, vill jag för min del yrka bifall till densamma. Jag skulle också vilja stryka under vad som framhållits av herr Eriksson i Stockholm och herr Kilbom, nämligen att utskottet varit särskilt intresserat av den sak, som det här gäller. Utskottet har varit så intresserat, att utskottet förra året självantog upp saken, fastän det då icke fanns någon motion i frågan, och gjorde redan då ett ganska kraftigt uttalande till förmån för att en skälighetsprövning borde taga hänsyn till det allmännyttiga

Fortsatt gillighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

intresse som dessa lokaler ha. Detta har ju nu ytterligare understrukits av Kungl. Maj:t och av justitieministern här i dag. Utskottet har vidare även detta år mycket starkt tryckt på att det anser, att en skälighetsprövning är motiverad med hänsyn till det verkligt allmännyttiga intresse som dessa lokaler representera.

Vidare har herr Eriksson i Stockholm citerat ett uttalande, som utskottet, efter många överläggningar fram och tillbaka om hur utskottet skulle kunna gagna saken, kom till, nämligen att om vi nu förlänga lagens giltighet med endast ett år liksom man gjort med de övriga krislagarna, så skulle man nästa år ha sökt möjlighet att taga upp denna fråga ur annan synpunkt, och då har underförståtts just det som här citerats av herr Eriksson, nämligen att man eventuellt skulle kunna tänka sig en utbrytning av dessa lokaler ur lagen. Men det kan man naturligtvis icke utan vidare besluta, utan det måste bli föremål för övervägande, och framför allt måste man se vad detta år kan ge i prejudikat för den skälighetsprövning som vi ha anbefallt. Hittills är det ju ganska få saker som varit under bedömande, och därför har man ju icke fått något verkligt belägg för den ena eller andra uppfattningen. Jag tror att jag härmed kan sluta, då herr statsrådet här framlagt skälen mot ett bifall till herr Edbergs motionsvis framförda yrkanden vilka utskottet ej funnit sig kunna godtaga.

Herr Edberg: Herr talman! Jag har begärt ordet bara för en replik till herr Kilbom. Jag kanske var något oklar i mitt anförande. I varje fall har herr Kilbom kommit att referera mig något fritt. Han uppger, att jag skulle sagt, att det av mig angivna fallet icke läte sig åberopas, därför att det vore av den beskaffenheten, att det icke kunde föranleda annat beslut av hyresrådet. Det har jag icke sagt. Det kunde mycket väl ha föranlett annat beslut. Jag har bara sagt, att det icke rätt väl låter sig åberopas som exempel, helt enkelt därför att, såvitt jag kan begripa, utredningen i målet var utomordentligt bristfällig. Det är nog ingen tvekan om det, herr Kilbom. Sålunda kommo upplysningar, som skulle kunnat inverka på målets utgång, först efter målets avgörande. Hade verkligen alla papper legat på bordet och alla upplysningar införskaffats från början är det mycket troligt, att utgången blivit en annan.

Jag hyser liksom herr Kilbom det allra största intresse för att de folkliga organisationernas bostadsfråga kan lösas. Jag tycker också, att det är orimligt, att våra folkets hus ute i bygderna skola vara, om jag så får säga, ockuperade i så stor utsträckning av privata biografägare. Skulle jag vara övertygad om att det vore absolut omöjligt att åstadkomma någon ändring häri, skulle jag kanske till och med vara benägen att gå på herr Kilboms linje, hur starka principiella betänkligheter jag än hyser mot den, men jag vet med bestämdhet, att det inom hyresrådet finns en mycket stor förståelse för dessa synpunkter, att man vid skälighetsprövningen bör taga hänsyn till det lokalbehov som föreligger för de folkliga organisationerna i första hand. Man torde också komma att gå in på en ekonomisk skälighetsprövning, därest folketshusföreningarna själva vilja övertaga filmförevisningen. Anledningen till att man går mot herr Kilboms motion är alltså, att man tror, att de intressen, som herr Kilbom gör sig till talesman för, ändå komma att tillgodoses. Genom att genomföra en sådan generell bestämmelse, som herr Kilbom påyrkar, enligt vilken vissa intressen under alla förhållanden skulle tillgodoses, skulle man ju uppenbarligen kunna komma fram till vissa fall, som i praktiken kunna te sig oskäligen. Dessutom skulle man bryta sönder de grunder, på vilka hyresregleringslagen vilar. Jag tror icke, att det är nödvändigt för att tillgodose de intressen, som herr Kilbom här med sådan elegans förfäktat.

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Edberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i 3 kap. 38 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om viss ändring av gällande bestämmelser för studentexamens avläggande under hösttermin; och nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för att bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

*Motion ang.
skapande av
viss skydd
för trafik-
chaufförer.*

Föredrogos andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående skapande av skydd för trafikchaufförer under deras yrkesutövning mot överfall och våld från passagerares sida.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 10, hade fru *Nordgren* hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående dels huruvida och på vad sätt skydd kan skapas för trafikchaufförer under deras yrkesutövning mot överfall och våld från passagerares sida och dels på vad sätt ekonomisk trygghet kan skapas för efterlevande hustrur och minderåriga barn till trafikchaufförer, som under sin yrkesutövning fallit offer för våld med dödlig utgång, samt att för riksdagen snarast möjligt framläggas de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet hemställde, att motionen II:10 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Fru Nordgren: Herr talman! Det är med en viss besvikelse jag finner, att utskottet ansett sig böra avstyrka min motion om utredning om skydd för trafikchaufförer under deras yrkesutövning. Jag hade nämligen hoppats, att en

Motion ang. skapande av visst skydd för trafikchaufförer. (Forts.)
utredning skulle kunnat komma till stånd även om den måhända icke kunnat leda till några mera positiva resultat. Man hade ju då åtminstone kunnat hävda, att man från statsmakternas sida sökt komma till rätta med problemet.

Jag kan emellertid förstå utskottets ståndpunkt, då jag läser de yttranden från olika institutioner, som redovisas i utskottsutlåtandet, vilka yttranden samtliga tyckas vara ganska negativa. Några förslag till åtgärder — utöver dem som förslagsvis nämnts i motionen — tyckas icke ha kommit fram i de avgivna yttrandena, och samtliga dessa åtgärder ha avisats såsom olämpliga.

Mot vissa av de i motionen föreslagna åtgärderna ha i de avgivna yttrandena anförts sådana motiv, att några bärande erinringar icke kunna göras mot desamma, exempelvis beträffande beväpning och legitimation. Däremot kan det mycket väl göras invändningar mot vad som i yttrandena sagts beträffande vissa andra i motionen föreslagna åtgärder t. ex. förslaget om insättande av skottsäker glasruta.

Beträffande detta förslag säger man i utskottsutlåtandet — det är citat ifrån yttrandena — att det kan ifrågasättas, om trafikbilägarna skäligen skulle kunna åläggas insätta dylik ruta. Jag frågar: Varför icke? Det är på så många andra områden ålägganden göras, när det gäller skydd för människoliv, t. ex. i våra fabriker. Vidare säger man, att en sådan ruta skulle icke som skydd ha något större värde, eftersom överfall i regel ske medan bilen står stilla, vid betalning e. d. Det är väl i alla fall så, att man har lättare för att skydda sig mot ett överfall framifrån än bakifrån i ryggen. Man kan ju bättre observera vad vederbörande passagerare har för sig, när han står framför en än om han överfaller bakifrån. Ett tredje argument är, att en sådan ruta svårigen kan inmonteras i de mindre bilar, vilka trafikbilägarna med hänsyn till gummibristen i allt större utsträckning äro hänvisade att använda. De mindre bilarna komma väl icke att användas för all framtid, och jag har ju icke ifrågasatt, att åtgärder ögonblickligen skulle komma att vidtagas. Ett annat argument är, att sådana skottsäkra glasrutor svårigen kunna anskaffas i tillräckligt antal under rådande förhållanden. Jag har icke förutsatt, att man omedelbart och i ett sammanhang skulle insätta skottsäkra rutor i alla bilar, men det vore i varje fall icke uteslutet, att man, om icke förr så i normala tider, skulle kunna vidtaga en sådan åtgärd. Sedan instämmer utskottet i vad som i yttrandena anförts om de skottsäkra rutorna och säger, att en sådan detalj knappast kan motivera en särskild utredning. Jag har icke begärt utredning om denna enda detalj, utan utgått ifrån att det ju kunde tänkas, att under en mera allsidig utredning andra uppslag till skydd för chaufförerna än de som angivits i motionen kunde komma fram.

Man kan också göra vissa invändningar mot argumenteringen, när det gäller polismans skydd. Det innebär väl ändå visst skydd, då folk vet, att straffet blir strängare, när någon förgriper sig på en sådan person. Parkvakterna i våra folkparker äro tillerkända ett sådant skydd, och jag skulle tro, att en del av vakterna utanför våra folkrestauranger också äro det. Hur det än är torde vederbörande draga sig för att förgripa sig mot dem, som ha polismans skydd, och det kan behövas skydd även mot lindrigare våldshandlingar än sådana, varav döden följer.

På en mycket viktig punkt har utskottet dock varit positivt, nämligen i fråga om skapandet av ekonomisk trygghet för de efterlevande, vilket tack samt noteras.

Jag anser det, herr talman, icke helt uteslutet, att man vid en utredning om skydd mot överfall för trafikchaufförerna skulle kunna finna nya framkomliga utvägar, och därför ber jag att få yrka bifall till motionen.

Motion ang. skapande av visst skydd för trafikchaufförer. (Forts.)

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Såsom av utskottets utlåtande framgår har utskottet gått in på alla de uppslag som framförts av motionären. Beträffande polismans skydd och i fråga om legitimation ha alla de myndigheter som hörts och alla andra intresserade parter varit ganska negativa och överens om att något väsentligt skydd för chaufförerna skulle det icke kunna utgöra. Återstår sålunda frågan om den skottsäkra glasrutan. Därvidlag har utskottet icke ansett den vara av den beskaffenhet att särskild utredning varit påkallad. Vad sedan ekonomisk trygghet för efterlevande beträffar har emellertid i samtliga yttranden understrukits angelägenheten av att en sådan trygghet på ett eller annat sätt ordnas. Detta har utskottet för sin del understrukt. Då denna fråga hänskjutits till socialvårdskommittén, där den ärade motionären själv är medlem, utgår utskottet ifrån att motionären i detta avseende skall bevaka samma intressen, som hon här gjort sig till talesman för.

Med hänsyn till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, angående förbilligande av kostnaderna för bakteriologiska undersökningar av dricksvatten, m. m.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande ersättning åt sjöfolk för förlust av effekter vid fartygs förolyckande.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

Herr andre vice talmannen erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista skola uppföras i följande ordning, nämligen först statsutskottets utlåtande nr 8, därefter jordbruksutskottets utlåtanden nr 17—26 i nu nämnd ordning och därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 22.

Ordet lämnades på begäran till

Herr andre vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville jämlikt § 55 riksdagsordningen med hänsyn till

infallande helg medgiva utsträckning av tiden för väckande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 23.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av vattenfallsstyrelsen åvilande skyldighet att leverera andelskraft till Motala ströms kraftaktiebolag;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett statens järnvägar tillhörigt markområde i Örebro;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket tillhöriga fastigheter;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för vägförvaltningen m. m. i Värmlands län;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Kristianstad—Hässleholms och Östra Skånes järnvägar;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Sölvesborg—Olofström—Älmhults järnväg;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Västerås;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för fortsatt anläggning av dubbelspår;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till luftskyddsanordningar i transformatorstationer;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i avlöningsstaten för statens brandskola;

nr 133, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten, i vad avser ekle-siastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående fortsatt disposition av ett till byggnader vid tullstationen i Svinesund för budgetåret 1940/41 anvisat reservationsanslag;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarets fabriksfond; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 till engångsanskaffning av maskiner m. m. för byggnads- och reparationsberedskapen;

från bankoutsiktet:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om pensionsförbättring för viss personal tillhörande arméns och marinens övergångsstater;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Irma Marianne Jansson m. m.;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa livräntor m. m.;

nr 137, i anledning av väckt motion om fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare vid f. d. Jönköping—Gripenbergs järnväg; och

nr 138, i anledning av väckta motioner angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; samt

från andra lagutskottet, nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

fru *Nordgren m. fl.*, nr 496, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till hembiträdeslag;

fröken *Andersson m. fl.*, nr 497, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 217;

herr *Senander m. fl.*, nr 498, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 218, med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m.;

herr *Henriksson m. fl.*, nr 499, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 218;

herr *Gardell m. fl.*, nr 500, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 172, med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet;

herr *Molander m. fl.*, nr 501 och 502, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 172; samt

herr *Skoglund i Umeå m. fl.*, nr 503, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, angående inrättande av en statens högre skogsskola.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.41 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 29 mars.

Kl. 11 fm.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 22 och den 24 innevarande mars.

§ 2.

Herr förste vice talmannen yttrade: Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet den närmaste tiden efter påsk meddela kammaren, att, såvitt nu kan bedömas, arbetsplenium kommer att hållas lördagen den 15 april kl. 2 em. med fortsättning, där så erfordras, kl. 7.30 em.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 496 av fru *Nordgren m. fl.*;

nr 497 av fröken *Andersson m. fl.*;

nr 498 av herr *Senander m. fl.*; och

nr 499 av herr *Henriksson m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 500 av herr *Gardell m. fl.*;

nr 501 och 502 av herr *Molander m. fl.*; och

nr 503 av herr *Skoglund i Umeå m. fl.*

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av *punkten 1* anförde:

Herr Wallentheim: Herr talman! Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet inleder årets åttonde huvudtitel med några allmänna reflexioner, som såvitt jag kan förstå verkligen förtjäna en närmare uppmärksamhet, och med herr talmannens benägna tillstånd skall jag be att få göra några uttalanden i anslutning till vad ecklesiastikministern anförde. Jag tycker nog, att utskottet hade bort på denna punkt besvara vad statsrådet yttrat, men då så icke skett så kan det kanske vara motiverat, att en enskild ledamot får tillfälle att göra några reflexioner.

*Utgifter under
riksstatens
åttonde
huvudtitel.*

*Avlönings-
anslag till
ecklesiastikde-
partementet.*

Avlöningsanslag till ecklesiastikdepartementet. (Forts.)

Departementschefen understryker inledningsvis mycket kraftigt, att de allmänna statsutgifterna sedan fyra år tillbaka ha blivit föremål för en kontinuerlig granskning ur besparingssynpunkt. Han framhåller, att nedskärningen på många områden har blivit mycket betydande. Så fortsätter statsrådet med att anmärka, att om detta får fortsätta, om man icke går till en uppräknings av olika anslag, så komma dessa kraftiga beskrningar att i längden verka som en kapitalförtäring, och därigenom en stadigvarande skada att tillfogas vår kultur. Det är detta, som jag tror, att det finns anledning att kraftigt stryka under och att i detta sammanhang rikta en varm vädjan till statsrådet att uppbjuda sina yttersta krafter för att verkligen här söka komma fram till en större generositet, när det gäller de kulturella anslagen. Vad jag här yttrar, är icke att uppfatta som en kritik, riktad emot statsrådet. Jag är övertygad om att vem som än varit chef för ecklesiastikdepartementet hade fått finna sig i det bittra öde, som svårigheterna här ha framskapat, men jag tror, att det ändå kan vara anledning att stryka under uttalandena i propositionen och på så sätt framställa en ytterligare vädjan både till Kungl. Maj:t och till riksdagen att här verkligen uppmärksamma farorna och att söka rätta till vad som brister, innan någon stadigvarande skada hunnit uppstå.

Tittar man på de olika huvudpunkterna, så kan man, såvitt jag förstår, icke gärna komma ifrån, att vi äro inne i ett ödesdigert skede och nära nog nått den gräns, som icke kan överskridas utan att allvarlig skada uppstår. Jag skall be att på några punkter få exemplifiera, hur jag från min utgångspunkt ser på detta. En granskning av de olika huvudavdelningarna i huvudtiteln ger vid handen, att så genomgående är fallet. Anslagen till arkiv, bibliotek och museer äro begränsade. Avlöningsanslagen äro begränsade, personalens antal har inskränkts. Anslagen för omkostnader och för nya inköp ha minskats. I fråga om kungl. biblioteket har det skett en förskjutning beträffande utgifternas användning, så att allt mindre och mindre pengar blir över till exempel för nyinköp, medan däremot en växande del av de anvisade medlen åtgår för inbindning av böcker. Under budgetåret 1938/39 gingo 62 % av anslaget till nyinköp av böcker och 38 % till inbindning. Nu gå 46 % till inköp av böcker och 54 % till inbindning. Riksbibliotekarien framhåller vilka svårigheter det medfört för honom att hålla kontakten med främmande länders vetenskapliga och litterära verksamhet samt betonar att denna kontakt äventyras.

I fråga om nationalmuseet må nämnas, att till exempel anslaget för underhåll och utökande av samlingarna, detta anslag som i början av 1930-talet var uppe i över 100 000 kronor, är nere i i runt tal 30 000 kronor, samt att man tidigare till ökande av vissa samlingar och inköp av konstföremål hade ett anslag på 44 000 kronor, medan nu intet anslag upptagits för detta ändamål. Under den punkt, som avser konserveringsarbeten och inköp av konstföremål för statens tavelamlingar m. m., upptogs tidigare ett anslag på 12 000 kronor. Anslaget har nedprutats till 500 kronor. — Våra museer ha att kämpa mot stora svårigheter. Det dröjde åtskillig tid, innan statens historiska museum, tack vare att en enskild person hjälpande trädde emellan, kunde börja sin verksamhet. Under gångna år har möjlighet icke funnits att uppvärma lokalerna. I årets statsverksproposition anvisas medel till bestridande av kostnaderna för en sparsam uppvärmning av museet i dess helhet. — I fråga om universitetens råda liknande förhållanden. Realiserandet av en rad önskemål har ställts på framtiden. Materielanslagen äro starkt begränsade. Beträffande Uppsala universitet har det skett en minskning med 100 000 kronor eller 20 %. Härvid bör beaktas, att kostnaderna samtidigt stegrats med ungefär 40 %. Staten håller upp realvärdet av detta anslag till ungefär 60 % av realvärdet av det tidigare anslaget. Det kan ju vara intressant att härvidlag göra en jämförelse med andra

Avlöningsanslag till ecklesiastikdepartementet. (Forts.)

länder. Om de uppgifter äro riktiga, som jag har fått beträffande läget exempelvis i England och i Amerika, har det där icke skett några motsvarande beskärningar. — I fråga om våra läroverk har likaledes på vissa områden ägt rum en synnerligen kraftig beskärning, och i fråga om folkundervisningen har tendensen genomgående varit densamma. Slöjdanslagen äro beskurna. Materielanslagen äro beskurna. Kraftiga centraliseringsåtgärder ha genomförts i olika avseenden. Anslagen till fortbildningskurser för lärare äro mycket starkt beskurna. I fråga om folkhögskolorna ha svårigheterna självfallet mycket kraftigt ökats, beroende icke minst därpå, att man icke lyckats ernå en höjning av stipendieanslagen, och beträffande de frivilliga folkbildningsåtgärderna har det skett en minskning av föreläsningsanslaget från 252 000 kronor till 190 000 kronor. Det är en jämförelsevis liten del av de utgifter, som de stora frivilliga folkbildningsorganisationerna ha, som bestrides av statsmedel. Beträffande Arbetsbarns bildningsförbund är det bara 19 % av hela omsättningen, som täckes av statsmedel. Anslagen till föreläsningskurser äro så starkt beskurna, att det icke är möjligt att för innevarande år bevilja medel till några föreläsningskurser, trots att behovet på den punkten är mycket starkt och trots att detta behov av kurser avser ämnen, som man kan säga vara i hög grad aktuella med hänsyn till vår allmänna bildningsverksamhet.

Man kan icke blunda för att här är en verklig fara för handen. Vi skola villigt erkänna de försök, som på olika punkter gjorts att även under kristiden taga krafttag framåt, både när det gäller yrkesundervisningen, när det gäller skolhälsovården och när det gäller andra frågor, men man kan å andra sidan icke komma ifrån, att den utveckling, som vi här äro inne på, är verkligt hotande och detta icke minst med hänsyn till de problem, som kunna möta oss efter kriget. Jag tror, att vi här i vårt land på sätt och vis ha stirrat oss blinda på att vårt undervisningsväsende, vårt kulturarbete varit så förfärligt förnämligt, och vi ha icke märkt, att vi på många punkter kommit i efterhand. Statsrådet har, såvitt jag kunnat finna, i åtskilliga av sina anföranden understrukit vikten av att vi icke bli efter i den internationella konkurrensen, och jag tror, att det finns all anledning att kraftigt ytterligare understryka detta. Då vi tala om framtiden, tala vi så mycket om hela den rad av folkrättsliga problem som möter, och jag tror, att ett av de viktigaste efterkrigsproblemen är det som gäller den kulturella sidan av vårt arbete. Jag tänker därvid på den vetenskapliga forskningen, folkundervisningen och det frivilliga bildningsarbetet.

Jag har icke, herr förste vice talman, kunnat underlåta att göra dessa reflexioner och på detta sätt försöka i all enkelhet stryka under de inledande ord, med vilka statsrådet inlett vad som skrivits under årets åttonde huvudtitel. Jag vågar till sist uttala en förhoppning, att det skall vara möjligt för oss att här med gemensamma ansträngningar taga krafttag, så att obotliga skador på vår kultur icke behöva uppstå. Vi ha varit i allvarliga ekonomiska svårigheter tidigare utan att vi svikit på den punkten. Jag hoppas, att vi icke heller nu skola svikta under trycket av svårigheterna, utan att vi skola kunna hålla uppe vad vi bruka kalla för det svenska kulturarbetet och se till, att detta arbete kan ytterligare förmeras och berikas.

I detta anförande instämde herr *Ekdahl*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag är tacksam för det sista anförandet. Talarens utläggningar ha ju skett kring mitt uttalande i huvudtiteln som text, och jag har ingenting alls att erinra i princip mot vad herr Wallenheim sagt. Han kanske målade litet väl svart i svart, ty det finns också åtskilliga punkter, där man har lyckats klara en hel

Avlöningsanslag till ecklesiastikdepartementet. (Forts.)

del viktiga kulturella uppgifter. Jag kan ju icke här på rak arm tala om allt. Talaren yttrade något om yrkesskolorna och yrkesundervisningen. Även på andra punkter skulle en del kunna sägas till exempel beträffande statens historiska museum. Det har varit mycket smärtsamt att nödgas praktiskt taget lägga ned dess verksamhet. Med utgångspunkt från ett anslag på 10 000 kronor av extrautgiftsmedel blev det emellertid möjligt för den energiske riksantikvarien att få ihop enskilda medel och borgen för den utomordentligt roliga och förträffliga utställningen förra året. Tack vare det lyckade resultatet av denna utställning och det anslag på 50 000 kronor, som nu äskas och som är precis vad som behövs, för att museet skall kunna göras i ordning, blir det nu möjligt för museet att återupptaga sin verksamhet. Aktiebolaget Scientia har lyckats, med användning av de svårigheter, som uppstått på grund av de handelspolitiska förhållandena, införa dels böcker, dels vetenskapliga instrument till ett sammanlagt värde, som om jag icke missminner mig uppgår till 1 700 000 kronor. Därmed har man delvis stoppat till en del av de hål, som den föregående ärade talaren talade om. Naturligtvis har man icke på långa håll fyllt hålen, men resultatet får ändå betecknas som ganska gott. Dessa enstaka exempel visa hän på omständigheter som göra att jag icke ser så mörkt på situationen som den siste ärade talaren gör.

Det måste ju gå till på det sättet i budgetarbetet, att fackministern lägger fram sina önskemål på grundval av framställningar, som han får från olika håll, och i enlighet med sina egna planer. Sedan måste det bli ett samarbete med finansdepartementet, vilket samarbete i de flesta fall resulterar i en kompromiss, en alldeles riktig kompromiss, mellan å ena sidan de fackliga och å andra sidan de allmänna budgetära och finansiella önskemålen, som finansdepartementet måste företräda icke minst i dessa tider, och därvid får fackministern givetvis ofta böja sig för de skäl av allmänt finansiell natur, som anförs från finansdepartementets sida. Det har jag ansett vara min skyldighet att göra, men jag har också här velat uttala, att man kunde göra detta i betydligt större utsträckning under de första krigsåren. Ty det är med det andliga kapitalet som med det materiella, att man kan nöta på det några år framåt utan att det kanske medför så stora skador, men det går naturligtvis inte i längden. Nu får man försöka börja bygga upp igen på de områden där det är möjligt.

Man får emellertid inte därav dra den slutsatsen, att inte sparsamhet alltjämt är av nöden. Det är alldeles självklart, att så fortfarande är förhållandet. Jag är rädd att vi nu kommit in i en viss ny mentalitet. Man synes numera vara benägen att mena, att sedan statsutgifterna uppgå till så svindlande miljardbelopp, det inte spelar någon större roll, om vi kosta på oss de eller de utgifterna, som ej äro av en så överväldigande storleksordning. Saken ligger inte till på det sättet, ty man blir alltjämt tvungen att försöka välja mellan vilka utgifter man kan göra och icke kan göra. Det är då enligt min syn på saken av mycket stor vikt — och det är delvis för att framhålla detta som jag har tagit till orda här i dag — att kamrarna ha ett visst förtroende för det arbete som gjorts på ett förberedande stadium inom regeringen, där såväl facksynpunkter som de allmänna finansiella synpunkterna ha gjort sig gällande och kunnat komma till sin rätt. Det är klart att en fackminister inte godtar en argumentation ifrån finansdepartementet, om han inte själv tycker att han skall göra det och anser det nödvändigt att göra så. Motsvarande förhållande råder beträffande den finansiella ledningen, och slutligen kommer man så småningom under ett långt och mycket besvärligt arbete under en god del av hösten fram till vissa resultat, som nog kanske äro så pass hållbara, som de egentligen kunna vara.

Avlöningsanslag till ecklesiastikdepartementet. (Forts.)

När man förr i världen tittade på statsutskottets utlåtande över någon huvudtitel, som man var särskild intresserad av, var man mest spänd på att se, vilka nedprutningar och minskningar överhuvudtaget, som statsutskottet hade gjort. Nu finner man det mera spännande att se, vilka *höjningar* statsutskottet har företagit i olika avseenden. Denna taktik har sina betänkliga sidor. Bland annat förhåller det sig på det viset, att inom Kungl. Maj:ts kansli — det vill jag säga rent ut — har man för närvarande inte samma respekt för statsutskottets granskning av ett utgiftsärende, som man hade, jag höll på att säga på min tid, inte därför att jag var där då utan för att jag händelsevis var i tillfälle att se hur det gick till och därför kan åberopa mitt vittnesbörd därvidlag.

Emellertid äro sådana ärenden ofta rätt besvärliga att bedöma. Finansdepartementet kommer också med anmärkningar, som man tycker äro av ganska oväsentlig karaktär, och det framhålles därvid ofta, att om man vidtar vissa åtgärder får det konsekvenser i olika avseenden. Det gäller då främst lönefrågor, personalfrågor och andra dylika ärenden. Finansdepartementet lägger upp vissa allmänna regler, som det försöker att få fackministrarna att något så när hålla sig till. Det ligger kanske i sakens natur, att det härvid blir en viss myggsilning från finansdepartementets sida — om kamelerna skall jag inte tala i detta sammanhang.

När ärendet sedan kommer till statsutskottet och resultatet inte blivit som någon grupp eller något intresse har velat, har det väckts motioner i kamrarna. och så säger utskottet: nu få vi ta och ändra på saken och ordna det som dessa människor vilja ha det på de punkter, där det föreligger bättre skäl för detta. Sedan skall fackministern stå upp och hålla begravningstal över dessa mygglik. Det är verkligen inte någon tacksam uppgift, och jag har inte tänkt ge mig in på den saken i de olika fall, där divergenser finnas mellan propositionen och statsutskottsmajoritetens utlåtande. Jag är emellertid tacksam för att den föregående ärade talaren genom sitt förträffliga anförande gav mig tillfälle att få göra dessa små erinringar, i allra största vördnad för höga utskottet och i all vänlighet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkten 77, angående universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 76, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1944/45, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, som föranledas av vad departementschefen anförte; dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45; dels ock till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 4 196 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammararen av

Andra kammararens protokoll 1944. Nr 12.

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset.

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

herr *E. A. Lindblom m. fl.* (I: 187) och den andra inom andra kammaren av fru *Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.* (II: 290), vari, såvitt nu vore i fråga, hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om utbyte av 8 ordinarie sjuksköterskebefattningar i 7 lönegraden mot extra ordinarie assistentsköterskebefattningar i 5 lönegraden samt i samband därmed höja förevärande anslag med 5 500 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 82) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ekdahl* och *von Friesen* (II: 91);

dels en inom andra kammaren av herrar *von Friesen* och *Kyling* väckt motion (II: 374), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att upphäva det för statens kroppssjukhus sedan budgetåret 1939/40 gällande provisoriet beträffande ersättningarna för intyg och utlåtanden rörande patienter, å vilka lagen om olycksfall i arbete ägde tillämpning, så ock för intyg inom annan socialförsäkringsgren eller enligt förordningen av den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, ävensom att ersättningarna för sagda intyg finge i fortsättningen tills vidare uppbäras och i sin helhet tillfalla vederbörande läkare;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.* väckt motion (II: 362), vari hemställt, att riksdagen måtte, med ogillande av den lönegrad som i statförslaget givits de kvinnliga portvakterna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, uppflytta dem i samma lönegrad som motsvarande manliga befattningshavare samt att riksdagen måtte bevilja därtill erforderligt tilläggsanslag med 5 515 kronor 20 öre.

Utskottet hemställde,

I, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 187 och II: 290,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1944/45, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, som föranleddes av vad utskottet i motiveringen anförde;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

c) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 4 196 000 kronor;

II, att motionerna I: 82 och II: 91 måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde;

III, att motionen II: 374, så vitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV, att motionen II: 362, så vitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**: Herr talman! Statsutskottet hemställer i denna punkt, att de nu lediga assistentsköterskebefattningarna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet i lönegraden A 7 tillsvidare hållas vakanta i avvaktan på resultatet av en genom Kungl. Maj:ts försorg företagen utredning, vilken utskottet föreslår. Förhållandena ligga för närvarande så till, att vid karolinska sjukhuset ett trettiootal assistentsköterskor äro placerade i lönegrad A 7 och ett hundratal i lönegrad Eo 5. Enligt vad som i statsverkspropositionen föreslås skulle 8 av dessa 30 assistentsköterskor vid karolinska sjukhuset placeras ned i lönegrad Eo 5, där alltså redan ett hundratal assistentsköterskor äro placerade. Detta skulle helt visst komma att få till

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

följd, att man så småningom placerade alla assistentsköterskor i Eo 5. Även utskottet finner att detta vore ett olyckligt sakernas tillstånd, eftersom det på så sätt inte skulle finnas några befordringsmöjligheter inom assistentsköterskekåren. Utskottet har också konstaterat, att avdelningssköterska i befälsställning innehar samma lönegrad, A 7, som dessa 30 assistentsköterskor, det nu gäller, och utskottet finner att det är en orättfärdighet att denna lönegrad innehas av båda dessa sköterskegrupper. Utskottet vill dock samtidigt låta det finnas en viss befordringsmöjlighet för assistentsköterskor och en möjlighet att erhålla ordinarie tjänst. Utskottet tycks därvid syfta till att placera de assistentsköterskor, det nu gäller, i en lönegrad mitt emellan Eo 5 och A 7 — det förefaller att vara lönegraden A 6, som utskottet närmast avser. Utskottet påpekar nämligen i detta sammanhang, att sjuksköterskorna vid dövstumskolorna äro placerade i lönegrad A 6. Efter vad jag erfarit äro 11 sjuksköterskebefattningar, fränsett befattningar å sinnessjukhusen, inplacerade i lönegrad A 6 medan samtliga övriga sjuksköterskor, tjänstgörande i kroppssjukvård såväl vid försvarsväsendet som vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset, äro inplacerade i 7:e lönegraden. Avdelningssköterska vid statens skyddshem är inplacerad i lönegrad A 8, medan sjuksköterska vid blindinstitutet står i lönegrad A 7. Här är tydligen endast fråga om några mycket få befattningar i lönegrad A 6, som helt visst blivit felaktigt inplacerade i löneeglementet.

Jag vill erinra om att assistentsköterskorna jämsides med avdelningssköterskorna sköta det ansvarsfullaste arbetet på en sjukavdelning. Så fort avdelningssköterskan är borta från avdelningen, är det assistentsköterskan som helt bär ansvaret för vad som där förekommer. På vissa sjukhus ute i landet har man inte nöjt sig med att ha dessa sjuksköterskor placerade lägre än avdelningssköterskor i lönehänseende utan de ha fullständigt jämställts. Av direktionens vid karolinska sjukhuset förslag till personalstat 1938 framgiick även, att man var uppmärksamgjord på den ytterst dåliga lönegradsplacering, som erbjöds denna grupp befattningshavare och som på intet vis stod i proportion till deras utbildning och ansvarsställning. Helt enkelt på grund av denna lönesättning insattes ett trettiotal assistentsköterskebefattningar i lönegrad A 7. Det är åtta av dessa, som nu äro vakanta och som nuvarande direktion anser sig i besparingssyfte böra ersätta med befattningar i Eo 5. Jag för min del finner det fullkomligt orimligt, att en befattningshavare, på vilken sättes krav på drygt treårig yrkesutbildning och som dessutom ålägges ett fullständigt självständigt ansvarsfyllt arbete beträffande sjuka människors omvårdnad — detta såväl dag som natt och alldeles speciellt på natten — under åratals inplaceras i lönegrad Eo 5.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att vi tidigare borttagit de på natten tjänstgörande nattöversköterskorna i lönegrad A 7 och följaktligen alltmer bli hänvisade till sjuksköterskor enbart i löneställning Eo 5 som enda ansvariga under nätterna. Då denna tid på dygnet läkarna endast tjänstgöra på kallelse, är det av alldeles särskild vikt, att sjuksköterskorna ha den erfarenhet, som blir nödvändig vid en så självständig uppgift som en sjuksköterska, tjänstgörande på natten, har att fylla. Detta skulle vi uppnå, om vi behålla detta fåtal assistentsköterskor i lönegrad A 7. Eftersom det i en annan motion, som ännu inte kommit under utskottsbehandling, begäres en utredning om sjuksköterskornas löneställning överhuvudtaget, kan jag inte annat än finna, att det vore lämpligt att man avvaktade denna utredning, som syftar till en höjning av sjuksköterskornas lönevillkor överhuvudtaget.

Jag har under diskussion med olika personer funnit, att så gott som alla behärta sjuksköterskornas utomordentligt ansvarsfulla arbete och finna att

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

deras löneställning överhuvudtaget är för dålig. Jag anser då att ingen skada överhuvudtaget kan vara skedd, om vi ett år behålla dessa åtta befattningshavare vid karolinska sjukhuset och tre vid serafimerlasarettet i den löneställning de hittills haft. Om de nu under ytterligare ett år skulle ha samma löneställning som avdelningssköterska, så kan jag inte föreställa mig att därmed någon olycka skulle ha inträffat.

Herr talman! Jag hemställer alltså om bifall till de i kamrarna väckta likalydande motionerna i detta ärende.

Medan jag har ordet skall jag be att ytterligare få fästa kammarens uppmärksamhet på en annan lönefråga, som faller under samma punkt. Det gäller ett par kvinnliga portvaktstjänster vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset.

De befattningshavare, som ha skött mottagningen i den stora öppna porthall, i vilken patienter och besökare först komma in, utgöras nu vid serafimerlasarettet av manliga vaktmästare i viss lönegrad. Vid karolinska sjukhuset har man besatt dessa tjänster med kvinnliga innehavare och samtidigt förändrat dem till portvaktstjänster. I statsverkspropositionen föreslås, att en av dessa manliga vaktmästare vid serafimerlasarettet skall utbytas mot en kvinnlig portvakt, som då skulle avlönas med över 1 000 kronor mindre per år än den manlige vaktmästaren. Jag vill erinra om att det är samma arbete, som utföres vare sig det är en kvinna eller man, som innehar tjänsten. Om man nu förändrar dessa manliga vaktmästartjänster till kvinnliga portvaktstjänster med lägre lön, så innebär detta enligt min mening ingenting annat än ett kringgående av behörighetslagen. Jag måste säga, att jag anser det ovärdigt svenska staten att på det viset upphäva en lag, som tidigare antagits av riksdagen. Före 1925 hade vi som bekant två olika löneskalor, en för manliga och en för kvinnliga befattningshavare. Men i samband med behörighetslagens antagande erkändes ju likalönsprincipen för män och kvinnor i samma tjänst. Man talar alltså överhuvudtaget inte om kvinnliga och manliga tjänster, utan endast om en tjänst, för vilken samma lön utgår vem som än är placerad på densamma. När man nu alltså vill anställa kvinnlig personal och ge den mindre lön i besparingssyfte, kan man icke behålla titeln vaktmästare utan man kallar dem för portvakter, och jag vädjar till kammaren, om det är värdigt att gå med på ett sådant förslag. När skola vi någonsin våga tro på viljan att se rättfärdigt på dessa spörsmål, om vi, som sagt, falla offer för ett kringgående av de lagar som vi själva stiftat?

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till motionen II: 362.

Herr Paulsen instämde häruti.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Den närmast föregående talarinnan vände sig — i varje fall i förra delen av sitt anförande — mera mot Kungl. Maj:ts förslag än mot utskottets. Jag skulle då icke ha anledning att besvara anförandet, därför att utskottet icke gått på propositionen i de delar som gälla sjuksköterskorna, men jag har ansett mig böra begära ordet för att säga, att jag själv i det längsta stod på Kungl. Maj:ts förslag — icke därför att jag ville trycka ner lönerna för sjuksköterskorna, utan därför att jag fann det vara en rimlig princip med olika löner för dem som ha ett högre ansvar och för dem som ha lägre tjänsteställning. Vi hade på avdelningen uppe en representant för karolinska sjukhusets direktion, och han utvecklade mycket kraftigt detta skäl som var det utslagsgivande för direktionen. När vi emellertid senare efter en mycket ingående diskussion kommo fram till att i det avseendet icke hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, var det därför, att vi tyckte, att lönegra-

Arlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

den Eo 5 var en alltför låg löneställning; och med hänsyn till svårigheterna att rekrytera våra sjukvårdsinrättningar med sjuksköterskor har utskottet icke gått på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i det hänseendet.

Vad sedan gäller de kvinnliga portvakterna yttrade sig också i utskottet en representant för direktionen om detta, och det meddelande som vi fingo gjorde, att vi utan tvekan ansågo oss böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. På den punkten voro vi på det klara med att Kungl. Maj:ts förslag var fullt och tydligt motiverat.

I detta sammanhang vill jag sedan säga angående utskottets ställningstagande, när det gäller sjuksköterskorna, att det ursprungliga uppslaget till det förslag som Kungl. Maj:t kommit med var en framställning från besparingsberedningen. Nu måste jag i likhet med statsrådet konstatera, att de resultat som direktionens strävanden hittills visat på detta område icke varit så särskilt imponerande, men jag hoppas, att vederbörande icke skola få den uppfattningen av riksdagens beslut, som jag förmodar kommer att bli ett bifall till utskottets förslag, att de skola bli mindre intresserade av att fortsätta sina besparingssträvanden.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Sundqvist: Herr talman! Det har under sista åren av vederbörande myndigheter vidtagits en del åtgärder beträffande sjuksköterskornas löne-, anställnings- och arbetsförhållanden som av sjuksköterskorna uppfattats mycket illa. Det har i flera fall inte varit stora frågor utan små ting som självfallet av den som de närmast beröra uppfattats såsom ett det allmännas bristande beaktande av vilken betydelsefull insats som denna kår inom samhället gör. När frågan i detta sammanhang förts på tal, har jag, herr talman, icke heller kunnat underlåta att framhålla, att den väsentliga skillnad som föreligger i lönerna för avdelningssköterskor och assistentsköterskor är av den beskaffenhet, att det synes angeläget att vidtaga åtgärder för att skipa någon större rättvisa. Jag erinrar också om — såsom också utskottet understrukit — att dessa assistentsköterskor såsom nattsköterskor ha precis samma tjänstgöring som de ordinarie avdelningssköterskorna. Därtill ha de samma ansvar som avdelningssköterskorna.

På denna grund och ur principiella synpunkter anser jag mig, herr talman, ha anledning att yrka bifall till motionen II: 290.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag skall icke gå in på några tekniska detaljer i frågan. Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja säga, att man får komma ihåg, att det kan gå med denna kår på samma sätt som det gått med barnmorskorna. Det visade sig, att när man vid en lönereglering sänkte barnmorskornas löner blev det mycket stora svårigheter ute i bygderna att få barnmorskor. Man har när det gällt sjuksköterskorna i allmänhet litat på att de ha uppfattat sitt arbete såsom ett kall och därför icke hållit så styvt på sina löneanspråk. Den tiden är emellertid förbi och de börja nu såsom andra kärer att försöka hålla på sina löneanspråk. Jag tror, att vissa tecken tyda på att även här börjar det bli svårt att besätta platserna i anledning av att lönerna äro för låga. Ur den synpunkten anser jag det vara utomordentligt viktigt, att man bör sätta i gång en utredning om hur man skall kunna förbättra sjuksköterskornas löneförhållanden. Jag är glad över att utskottet framhållit, att detta ärendet är en fråga som bör utredas, och jag hoppas att den kommer att utredas på ett sådant sätt att den visar att vad motionärerna här begärt är den riktiga vägen att gå fram på.

Arlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**: Herr talman! I anledning av vad utskottets talesman nämnde om att direktionen ansett, att man skulle kunna sätta ned lönerna för dessa assistentsköterskor för att därigenom få en riktigare proportion mellan dem och avdelningssköterskorna ber jag att få säga, att jag från läkarhåll, just från karolinska sjukhusets läkare, fått ett flertal påstötningar om att det icke var läkarna som inom direktionen röstade för en sådan sänkning. Jag skulle också vilja berätta hur en överläkare ringde till mig här om dagen och sade: Strid för sjuksköterskorna på denna punkt och laga så, att alla kammarens medlemmar höra på! Ty vi måste se till att våra sjuksköterskor få en löneställning som verkligen motsvarar det arbete de utföra.

Vad beträffar portvakterna har jag så svårt att förstå, hur direktionen kan påyrka en sådan olikhet mellan två befattningshavare som göra samma tjänst. Om serafimerlasarettet har en manlig vaktmästare och en kvinnlig portvakt som alternera i samma arbete — den ena den ena gången och den andra den andra gången — är det ofattligt, hur man mot bakgrunden av vår behörighetslag och likalönsprincipen beträffande statstjänstemännen kan föreslå en sådan anordning. Det behövs ingen annan motivering än den som vi själva lagfäst.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! En av talarna här började sitt anförande med att säga att det under de närmast föregående åren företagits vissa åtgärder som varit ogynnsamma för sjuksköterskorna och väckt beklämning på detta håll. Jag måste då säga, att det utlåtande som här föreligger från statsutskottet måste väl i all rimlighet namn väcka tillfredsställelse på sjuksköterskehåll. Detta utskottsutlåtande har positivt gått in för just assistentsköterskornas ställning. Statsutskottet har enhälligt kommit till denna ståndpunkt just därför att utskottet beaktat de synpunkter, som fröken Hesselgren för ett ögonblick sedan framförde. Vi ha beaktat, att man här får verkligen se till att man icke på något sätt försämrar sjuksköterskornas ställning i en situation, då det hotar bli en brist på befattningshavare på dessa utomordentligt viktiga tjänster.

Vad är då själva den positiva innebörden av statsutskottets hållning? Kungl. Maj:t har här föreslagit att i en grupp tjänster, som voro placerade i lönegraden A 7 såsom ordinarie tjänst för assistentsköterskor, skulle åtta stycken indragas och förvandlas till assistentsköterskebefattningar i lönegrad Eo 5. Vad svarar utskottet på detta? Utskottet säger sig icke vilja vara med om att begränsa assistentsköterskornas möjligheter att komma till en ordinarie tjänst, utan utskottet vill att ett antal ordinarie tjänster fortfarande skola förbehållas assistentsköterskorna. Det är väl ett mycket positivt svar.

När det sedan gäller lönegradsplaceringen har verkligen utskottet tagit ett visst intryck av vad som från direktionens sida framhölls, nämligen, att det icke kan vara riktigt, att en avdelningssköterska är placerad i lönegrad A 7 och en assistentsköterska som blivit ordinarie placeras i samma lönegrad. Det kan icke bestridas trots vad fru Rydh Munck af Rosenschöld sade — vilket också vitsordats från direktionshåll — att avdelningssköterskornas uppgift är mycket mer ansvarsfylld. Detta har andra avdelningen tagit visst intryck av, men däremot måste jag för min personliga del säga, att jag ville helst se frågan löst så, att avdelningssköterskorna placerades i en högre lönegrad och assistentsköterskorna i lönegrad A 7. Jag ber emellertid fru Rydh Munck af Rosenschöld observera, att här står ett enhälligt statsutskott, och är det någon som icke förstår, att ett sådant enhälligt statsutskotts beslut i själva verket vilar på en kompromiss mellan olika ståndpunkter? Det har ordföranden på andra avdelningen omvittnat. Det förvånar mig verkligen, att fru Rydh

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

Munck af Rosenschöld icke med ett ord noterat sin tacksamhet inför detta enhälliga utlåtande från statsutskottets sida.

Jag har alltså, herr talman, velat peka på att statsutskottet självt verkligt ställt sig mycket positivt — ja, så positivt som utskottet kunnat — till denna fråga. Jag hoppas, att den utredning som under alla förhållanden skall komma till stånd skall föreslå ett antal ordinarie tjänster för assistentsköterskorna. Jag anser det vara oriktigt, att denna grupp av sköterskor skall förlora de ökade möjligheter som man år 1939 ville ge dem till att bli ordinarie och komma i något bättre löneställning än lönegraden Eo 5, och att man förminskar det redan nu i sig fåtaliga antal ordinarie tjänster, som stå öppna för dem som icke blivit avdelningssköterskor.

Med dessa ord och under påpekande av att statsutskottet i själva verket haft en positiv inställning till frågan — vilket jag hoppas, att motionären vid närmare eftersinnande skall komma underfund med — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Redan innan jag fick den lilla reprimanden från herr Holmdahl hade jag såsom herr talmannen vet begärt ordet för replik och tänkte då verkligen säga, att jag är mycket tacksam för att utskottet icke helt enkelt blott avslagit motionen. Men jag är emellertid ändå så pass ivrig på att man icke genom att tillsätta en utredning som syftar till att de assistentskötersketjänster, som vi nu tala om, skola placeras i lönegraden A 6 i stället för i lönegraden A 7, att jag önskar vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen.

Jag kan i övrigt instämma i vad herr Holmdahl sade, ty jag ämnade just säga själv, att vad jag för min del syftar till är icke att sätta ned dessa assistentskötersketjänster från lönegraden A 7 till lönegraden A 6 utan att i stället flytta upp i en högre lönegrad än lönegraden A 7 avdelningssköterskorna, som jag också anser böra vara i en högre löneställning än assistentsköterskorna. När vi ändå ha, såsom jag tidigare sagt, att vid denna riksdag behandla en motion som syftar till en utredning av sjuksköterskornas löneställning överhuvudtaget, skulle jag livligt hoppas, att i detta sammanhang finge utredas frågan om en bättre avvägd proportion mellan assistentsköterskorna och avdelningssköterskorna.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till motionen.

Härefter anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! Jag har icke för avsikt att lägga mig i debatten om sjuksköterskorna utan skall endast tillåta mig att med ett par ord beröra ett par andra avsnitt av utskottets utlåtande på punkt 77. De äro refererade överst på sid. 65.

Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar utskottets välvilliga inställning till den i denna kammare framlagda motionen om kristidsersättning även åt de vikarierande underläkarna vid sjukhuset, så att de skulle komma i samma ställning som praktiskt taget alla andra befattningshavare vid sjukhuset. Jag skall därför icke beröra denna fråga i vidare mån än att jag vill instämma i den av utskottet uttalade förhoppningen, att Kungl. Maj:t ånyo skall taga upp denna fråga till prövning.

Med icke lika stor tillfredsställelse måste jag däremot annotera utskottets inställning till den motion nr 374, som väckts i denna kammare, rörande ersättning för utfärdande av läkarintyg. Vad är det som ligger bakom denna fråga? Jo, år 1939 utfärdade Kungl. Maj:t vissa provisoriska bestämmelser rörande dessa

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

ersättningar, som inneburo att ersättning för intyg skulle i sin helhet uppbäras av sjukhuset och att endast en viss del därav sedermera skulle tillfalla läkarna. Som kammarens ledamöter säkerligen erinra sig pågick för några år sedan en ganska uppmärksammasad konflikt vid serafimerlasarettet, som visserligen i huvudsak gällde läkarnas löneersättningar men även avsåg frågan om läkarintygen. Då denna konflikt vid krigsutbrottet tillfälligt bilades förutsattes från läkarparten, att en utredning skulle äga rum, som klargjorde dessa bestämmelser om intyggersättningar, vilka för läkarna framför allt ha en principiell betydelse men kanske också i någon mån en praktisk innebörd. Kungl. Maj:t villfor också denna hemställan och tillsatte de s. k. läkarintygssakkunniga, vilka kommo till det resultatet att förut gällande bestämmelser borde gälla även i fortsättningen. Dessa bestämmelser, som tillämpas vid det övervägande antalet sjukhus i vårt land, innebära att ersättning för läkarintyg skall helt tillfalla läkaren. Till stöd härför kan man också åberopa flera auktoriteter. Flera myndigheter ha sålunda uttalat sig i samma riktning. Jag skall endast nämna riks försäkringsanstalten, pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Som jag nämnde är denna fråga om läkarintygen en fråga av stor principiell räckvidd för läkarna. Det gäller nämligen här en sak, som ligger helt vid sidan av den egentliga läkarvården och som måste ligga i läkarnas fria skön att avgöra. Som följd härav böra intygen också ersättas oberoende av värden i övrigt och direkt till läkarna. Även praktiska skäl kunna anföras för denna synpunkt. Det har påpekats av läkarintygssakkunniga, att det skulle kunna befaras att läkarintygens kvalitet skulle kunna försämrans — det rör sig ju ofta om mycket stora och vidlyftiga utlåtanden — om icke detta bleve ett mellanhavande mellan den, som söker intyget, och läkaren. Även rent praktiska olägenheter skulle kunna anföras. Det är nämligen en rätt omständlig apparat förbunden med inkasseringen till sjukhuset, som verkar irriterande på patienterna, som icke äro vana vid ett sådant arrangemang.

Jag hyser, herr talman, ingen förhoppning om att mot ett enhälligt statsutskott kunna omvända kammaren till ett beslut i motionens riktning. Jag vill i främsta hand uttala den förhoppningen, som i någon mån antydes i utskottets utlåtande, att Kungl. Maj:t måtte välvilligt pröva vad läkarintygssakkunniga ha förordat — riksdagen har aldrig haft tillfälle att ta ställning till detta sakkunnigbetänkande — och till ett kommande år upphäva det gällande provisoriet, som framkallat så mycken onödig irritation på läkarhåll.

Jag tillåter mig också, herr talman, att yrka bifall till motionen II: 374.

Herr **Malmberg**: Herr talman! Erfarenheten är den bäste läromästaren. säger ett ordspråk, och jag vill tillämpa det i detta fall. För egen del har jag haft tillfälle att följa sjuksköterskornas arbete på ett av våra större sjukhus under åtskilliga veckor, och denna erfarenhet har hos mig ingjutit en än större respekt än jag hade förut för dessa befattningshavares arbete och det utomordentliga sätt, varpå de fullgöra sina skyldigheter. För mig står det ganska klart, att assistentsköterskorna i stor utsträckning fullgöra samma arbete som avdelningssköterskorna, och jag har med hänsyn därtill svårt att förstå, att en assistentsköterska skall behöva stanna i en så låg lönegradsplacering som femte lönegraden, såsom här har föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition. Jag vill icke bestrida, att en avdelningssköterska kan ha vissa uppgifter att fylla, som kräva större ansvar och kvalifikationer, men detta bör i så fall kompenseras genom en högre lönegradsplacering för henne. Man har här betonat att man bör fasthålla vid denna skillnad, men då finns det ju den utvägen, herr talman, att man höjer avdelningssköterskornas lönegradsplacering och låter as-

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

sistentsköterskorna stanna kvar i den lönegrad, som rimligen svarar mot deras ansvarsfyllda och påfrestande arbete.

Jag noterar med tacksamhet, att statsutskottet har gått på en mera human linje än Kungl. Maj:t men det är icke tillfyllest. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 290.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Nu ifrågavarande statsutskottsutlåtande behandlas ju på en annan avdelning i statsutskottet än den jag tillhör. Jag har visserligen deltagit i statsutskottets behandling av ärendet men hade icke haft för avsikt att på något sätt delta i debatten. Det anförande, som nyss hölls av herr von Friesen, ger mig emellertid anledning att säga några ord.

Herr von Friesen har i detta sammanhang talat för den motion, som han har väckt tillsammans med en annan ledamot av denna kammare och som gäller ersättning till läkarna för de s. k. läkarintygen. Han åberopar härvid den utredning, som för några år sedan gjordes av de s. k. läkarintygssakkunniga, och herr von Friesen redogjorde också för det resultat, som dessa sakkunniga kommo till. Nu liksom i annat sammanhang förtiges emellertid, att läkarintygssakkunniga ingalunda voro eniga i sitt utlåtande. Det fanns en ledamot av dessa sakkunniga, som icke delade den uppfattning, som var de sakkunnigas majoritets och som herr von Friesen gav uttryck åt. Denna ledamot råkar vara den, som just nu står i andra kammarens talarstol.

För min del måste jag sålunda anmäla en helt avvikande mening i denna fråga mot den, som herr von Friesen gav uttryck åt, och jag hoppas att när detta ärende så småningom kommer att tagas under definitivt övervägande även mina synpunkter komma under omprövning. Jag måste nämligen anse det vara ganska uppseendeväckande, att befattningshavare i allmän tjänst, när de fullgöra uppdrag som måste anses höra till tjänsten, för detta skola upp bära högst avsevärda ersättningar. Det framgick av den utredning, som verkställdes av de sakkunniga, att på vissa poster i denna allmänna tjänst voro dessa ersättningar synnerligen höga. Jag förmenar för min del, att på detta område böra gälla samma regler som gälla i övrigt i allmän tjänst, nämligen att man för denna tjänst skall åtnjuta en avlöning och därmed ha att utföra det arbete, som hör till tjänsten. De intäkter, som kunna uppstå av tjänsten, skola sålunda tillfalla huvudmannen. Detta anser jag vara en rimlig ståndpunkt i detta avseende.

Jag har givetvis icke någon som helst anledning att nu närmare gå in på denna sak. Jag har bara genom att anföra detta till kammarens protokoll velat låta denna min uppfattning stå såsom motvikt till den uppfattning, som herr von Friesen har deklarerat. Jag säger, som jag sade förut, att jag hoppas att denna min synpunkt kommer med under omprövning, när det slutliga ståndpunktstagandet i detta ärende en gång skall träffas.

Jag har, herr talman, ingen anledning att göra annat yrkande på denna punkt än om bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Herr talman! Jag kan naturligtvis icke invända något emot att min ärade vän herr Eriksson i Stockholm har en annan principiell inställning till denna fråga än jag har, och det går naturligtvis icke att övertyga honom. Jag vill dock göra en liten gensaga, när han nämnde att det härvidlag rör sig om högst avsevärda belopp. Jag hänvisar till några uppgifter i den av mig och herr Kyling framlagda motionen, som visa att det i själva verket rör sig om ganska små belopp. Ca 40 % av läkarna nå en månadsinkomst av högst 4 kronor för utfärdande av intyg, ca 20 % högst 8 kronor,

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)
 ytterligare 20 % högst 16 kronor, ca 7 % högst 25 kronor och ca 3 % högst 33 kronor, allt alltså räknat per månad. Av återstående 10 % uppnår hälften en månadsinkomst av ersättning för utfärdade intyg av högst 43 kronor, medan endast 5 läkare komma upp till högre belopp. Det högsta beloppet har en röntgenläkare, som kommer upp till 237 kronor i månaden.

För det övervägande antalet läkare rör det sig emellertid sålunda om mycket små belopp. Eftersom dessa belopp icke kunna betyda så mycket för sjukhusets ekonomi men ändå betyda något för dessa icke alltför högt avlönade befattningshavare, så tycker jag det kan vara ytterligare ett skäl att tillerkänna de senare inkomsten i fråga.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det var åtskilliga år sedan jag sysslade med detta ärende och jag har därför icke några siffror i minnet. Vore emellertid frågan av jämförelsevis blygsam ekonomisk natur som framgår av herr von Friesens nu senast hållna anförande, så är jag övertygad om att läkarna icke skulle fästa det avseende vid denna fråga, som de nu göra. Saken var emellertid den, att för enstaka läkare uppgick denna intygsersättning efter den utredning, som gjordes av läkarintygssakkunniga, till synnerligen höga belopp.

Jag vill i detta sammanhang poängtera, att jag ingalunda på något sätt har yttrat mig om avlöningen till läkarna. Det är en sak, som jag anser ligga utanför. Äro löneinkomsterna av tjänsten för låga för läkarna, skola de höjas, men det inverkar icke på mitt principiella ställningstagande rörande ersättningen för läkarintyg. Utfärdandet av sådana intyg anser jag tillhöra tjänsten och skall sålunda icke för läkarna medföra en särskild inkomst. Detta har för mig varit det principiellt avgörande. Om man sedan kanske kan behöva höja avlöningen är något, som jag icke vill yttra mig om i detta sammanhang.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav först beträffande mom. I. propositioner dels på bifall till utskottets i detta mom. gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 187 och II: 290, såvitt nu vore i fråga, bifölles; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Rydh Munck af Rosenschöld begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 77 mom. I av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 187 och II: 290, såvitt nu är i fråga, bifallas.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i mom. I.

På av herr förste vice talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan i mom. II.

Beträffande mom. III. framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i detta mom. dels ock på avslag därå

Avlöningsanslag till karolinska sjukhuset. (Forts.)

samt bifall i stället till motionen II:374, såvitt nu vore i fråga; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Slutligen gav herr förste vice talmannen i fråga om mom. IV. propositioner dels på bifall till utskottets i detta mom. gjorda hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II:362, såvitt nu vore i fråga; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Rydh Munck af Rosenschöld begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 77 mom. IV av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II:362, såvitt nu är i fråga.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i mom. IV.

Punkterna 78—89.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90.

Lades till handlingarna.

Punkterna 91—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 101, angående landsmålsarkiven: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln, punkten 100, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angiven personalförteckning och avlöningsstat för landsmålsarkiven, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45, dels ock till Landsmålsarkiven: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 114 800 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en anslagshöjning med 8 300 kronor, väsentligen föranledd av att det förutsatts, att en för närvarande vakanssatt arkivarietjänst i lönegraden Eo 21 vid Uppsala-arkivet skulle få återbesättas.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

- a) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för landsmålsarkiven, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;
- b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för landsmålsarkiven, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;
- c) till Landsmålsarkiven: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 114 800 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Sven Larsson, Heiding, Gustaf Karlsson, Gustav Emil Andersson, Törnkvist, Svensson* i Grönvik,

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven.

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

Bergström, Andersson i Prästbol och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) godkänna följande — — — 1944/45;

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för landsmålsarkiven, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

c) till Landsmålsarkiven: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 107 800 kronor.

Enligt reservanternas mening borde den vakanssatta arkivarietjänsten icke återbesättas.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! I statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att en vakant arkivarietjänst vid landsmålsarkivet i Uppsala skulle få återbesättas. Statsutskottet har också tillstyrkt detta förslag, men det finns åtskilliga reservanter i utskottet, som ha motsatt sig att medel skulle tagas i anspråk för detta ändamål. För min del skulle jag vilja vädja till kammaren att på denna punkt följa propositionens och utskottsmajoritetens linje. Mycket starka skäl förefalla mig nämligen ha anförts för att arkivet nu skall få återbesätta denna tjänst.

Landsmålsarkivets uppgift är att teckna upp och bevara ortsmål och folkminnen. Framför allt håller man för närvarande på med en stor inventering av de uppländska dialekterna och folktraditionerna. Detta arbete är av sådan art, att det icke längre kan anstå. Att så icke är fallet ligger i sakens egen natur, därför att de, som äro bärare av traditionerna på detta område, äro ju den gamla generationens män och kvinnor ute i bygderna, under det att de unga släktleden äro alltför starkt påverkade av stadskulturen för att kunna föra de gamla folkspråken och de gamla minnena vidare. Det gäller därför att passa på nu, medan traditionens bärare ännu leva. Gör man inte det, uppstår det en lucka i insamlingsarbetet och därmed också i vår kunskap om forna tiders språk, levnadsvanor och föreställningar, som sedan aldrig kan fyllas. Det är därför en dålig sparsamhet, såvitt jag kan se, att låta detta tillfälle gå sig ur händerna. Landsarkivet kan icke utföra de nödvändiga fältarbetena med den fåtaliga personal det för närvarande har. Vidtar man inte den förstärkning som Kungl. Maj:t har föreslagit, så är detta inte en besparingsåtgärd som så många andra, som kunna gottgöras längre fram, utan då har man för alltid avstått från att göra nya rön och vinna betydelsefulla kunskaper på detta område. Enligt min mening är det inte rätt av den svenska riksdagen att fara så illa med våra gamla värden och våra gamla traditioner. Jag skulle för den skull vilja varmt rekommendera, att kammaren följer utskottets förslag på denna punkt.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Såsom statsrådet omnämnde finns det flera som reserverat sig på denna punkt. Det är ju uppenbart, att man kan ha olika uppfattning om huruvida man skall gå på den ena eller andra linjen. Vi reservanter ha i varje fall i rätt stor utsträckning fäst oss vid att här har en person, som vi anse ha förutsättningar att kunna bedöma läget ävensom behovet av detta arbete, nämligen kanslern för rikets universitet, i likhet med statskontoret icke ansett sig böra tillstyrka någon ändring i fråga om den fortsatta vakanssättningen av ifrågakvarande arkivarietjänst.

Nu sade statsrådet, och det framgår också av propositionen, att det är fara i dröjsmål, och att de gamla kännarna av dialekter etc. dö bort, och att man

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

sedan inte har någon möjlighet att kunna uppteckna dylikt. Det är på den punkten som vi reservanter ha varit tveksamma, om man för fältarbeten skall behöva använda personer i 26:e lönegraden. Vi förutsätta, att uppteckningen av detta material skall kunna utföras av personer i en lägre löneställning. Vi äro på det klara med att det behövs högt kvalificerade personer som skola bearbeta materialet, men vi äro inte övertygade om att man för dessa fältarbeten behöver ha så kvalificerat folk. När man 1941 befordrade den ifrågavarande tjänstemannen från den lönegrad han då hade till lönegraden Eo 26, förelåg det väl särskilda skäl härför. Jag tror, att om man då lät sig påverkas av besparingssträvanden, så vore detta inte mindre befogat i dag än det var då. Och om det är ett fel begånget, så begicks det 1941. Då kan visserligen statsrådet svara, att om man begick ett fel 1941, så är det nu tid att rätta till det. Jag tycker, att den ställning som man då intog borde vara klar. Man hade väl klart för sig betydelsen av denna åtgärd den gången, och jag kan inte se, att man har framlagt så starka skäl för återbesättandet av denna arkivarietjänst, att man måste gå med därpå. Detta är det huvudsakliga skälet för oss reservanter, när vi yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framställning på denna punkt.

Sedan vill man nu göra gällande, att den här ifrågavarande verksamheten har särskild betydelse, just när det gäller Uppsala län. Ja, det kan ju tänkas, att man där är mera utsatt för modernisering, om jag så får uttrycka mig. än i andra län. Det finns säkerligen överallt anledning att följa utvecklingen på detta område, och jag tror, att man också gör det, fastän med billigare arbetskrafter. Jag undrar, om det inte skulle kunna gå — ja, jag är nästan övertygad om att det skulle göra det — att ordna denna sak på ett annat sätt än på det som nu här förordas.

Detta har varit de skäl som gjort, att vi reservanter inte kunnat gå med på Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! På grund av det anförande som hölls här för en stund sedan av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kan jag fatta mig mycket kort.

Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet tillstyrkt, avser att möjliggöra utförandet av en betydelsefull vetenskaplig uppgift på landsmåls- och folkminnesforsknings område, en uppgift som är av en sådan art, att ett dröjsmål kan komma att äventyra möjligheten att lösa den. Nu avböja reservanterna detta förslag, och det enda skäl som egentligen anföres är det, att universitetskanslern i sina petita till detta års riksdag inte har framfört något krav på ett sådant anslag. Jag vill något belysa detta argument, eftersom den föregående ärade talaren började med att anföra detta som ett skäl till att han icke ville vara med på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Det är ju ett mycket formellt och ett mycket svagt skäl. Hur ligger det till, när en överordnad myndighet lägger fram sina petita i fråga om universitetet? Det är uppenbart, att efter de besparingsåtgärder som vidtagits under krisåren, måste i första hand tillgodoses de ökade krav, som ställas på undervisningen vid universiteten, och först i andra hand komma anslagen till de rent vetenskapliga uppgifterna. Man måste alltså tillgodose undervisningens krav i främsta rummet. Det är därför inte så märkvärdigt, att universitetskanslern, som gör framstötter i en hel del avscenden, icke har gjort en framstöt också i detta fall. Men det är lika uppenbart — det vågar jag säga, även om jag inte har talat med universitetskanslern — att han med synnerlig tillfredsställelse har sett, att ecklesiastikministern har ansett sig kunna komma med ett förslag

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

till lösning av en viktig och brådskannde vetenskaplig uppgift. Liksom det framhållits i statsutskottet vill jag även för kammaren framhålla, att detta reservanternas skäl verkligen inte är något skäl. Det skulle mycket förvåna mig, om inte universitetskanslern i första kammaren vid denna tidpunkt hade förklarat, att på honom och hans auktoritet kunna i varje fall reservanterna icke stödja sig.

Jag skall inte efter herr statsrådets anförande här ingå på betydelsen av den vetenskapliga uppgift som man avser att få löst genom att man återbesätter denna arkivarie- och expeditiönsföreståndarbefattning. Men jag skall dock något erinra om sammanhanget. År 1941 flyttade man upp den välkvalificerade vetenskapsman det här är fråga om från hans ställning som arkivarie i lönegraden Eo 21 till lönegraden Eo 26, och man gjorde det just därför att han skulle få ägna sig åt mera vetenskapligt kvalificerade uppgifter och framför allt åt denna Upplandsundersökning. Men samtidigt vakanssatte man arkivarie- och expeditiönsföreståndarbefattningen. Vad har följden blivit? Jo, följden har blivit den, att denne man, doktor Manne Eriksson, har fått stanna kvar på den tjänst som är placerad i lönegraden Eo 21, och hans tid har helt upptagits av de arkivarie- och expeditiönsföreståndaruppgifter, som tillhöra denna så avsevärt lägre placerade tjänst. Det är väl ändå inte en förnuftig anordning, utan det är väl därför glädjande, att Kungl. Maj:t har funnit sig nu äntligen kunna ändra på denna anordning och frigöra doktor Eriksson, som man redan 1941 ville frigöra just för dessa vetenskapliga uppgifter. Jag tycker, att det är mycket oekonomiskt att först placera en man i en väsentligt högre lönegrad och sedan låta honom fullgöra uppgifter, som äro knutna till en tjänst i en lägre lönegrad. Det är på tiden, att man häver detta förhållande, och det är från vetenskaplig synpunkt önskvärt, att denne väl kvalificerade man får slutföra ifrågakvarande Upplandsundersökning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundh: Herr talman! Utskottsreservanternas talesman gjorde i sitt anförande inte något egentligt försök att bemöta de synpunkter som statsrådet här framfört, utan han stödde sig egentligen på tre olika omständigheter. Dels var det en hänvisning till universitetskanslerns ståndpunkt — en sak som den föregående talaren nyss bemötte — dels talade han också om de kvalifikationer som fordrades för att utföra fältarbetet och ställde då den frågan: är det nödvändigt att ha en så högt kvalificerad person för det arbete det här gäller? Vidare gjorde han en jämförelse mellan Uppland och övriga landskap och talade om, att man på andra håll hade kunnat använda personer med lägre kompetens för själva detta arbete. Men det är ingen tvekan om att det behövs en utomordentligt kvalificerad person för att planlägga och leda detta arbete. Det är detta som är det avgörande här. Den person det här gäller, doktor Manne Eriksson, har den kompetens som är erforderlig, och han är ganska ensam om den. Man räknar med att han skall kunna planlägga och leda hela fältarbetet, givetvis med hjälp av medhjälpare av lägre kompetens. Det är därför viktigt, att han nu frigöres från det administrativa arbete som lagts på honom och får taga itu med den sak det här är fråga om.

Vad sedan beträffar jämförelsen mellan Uppland och övriga landskap, så ligger det till så, om jag icke är fel underrättad, att det sedan många år arbetats parallellt på olika håll i landet med sådana här dialekt- och folkminnesundersökningar. I vissa landskap, framför allt de mellansvenska, har man redan mycket väl bearbetat materialet, medan man i andra fall — det gäller vissa norrländska landskap — ansett sig kunna dröja något, därför att det där icke är lika stor risk för den nivellering, som följer med stadskulturens utbredan-

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

de. Man anser sålunda, att det där icke är någon risk att dröja ett eller två decennier. Men det är ingen tvekan om att Uppland intar en särställning.

Där började man för ett 40-tal år sedan med en undersökning, som avbröts, och sedan har praktiskt taget intet gjorts. Provundersökningar ha emellertid visat, att det där i många bygder inte längre finns kvar några som kunna tala dialekter någorlunda hyggligt. Så sent som 1942 gjordes en undersökning i Alunda, och man samlade där en del personer, som voro intresserade för saken och villiga att hjälpa till. Men de sade rent ut: ingen av oss behärskar dialekten fullständigt, vi veta bara ungefär vad de gamla sade som nu äro borta. Bor man närmare Stockholm så förhåller det sig genomgående på samma sätt. I norra och mellersta Uppland finns det en hel del åldringar kvar, som känna till gamla uppländska förhållanden, folkmålet och folkkulturen, och det gäller alltså att snabbt få dessa upptecknade. Det är det som är det avgörande, det är det som gör, att det brådskar med saken, att det här gäller något som man kanske senare inte längre har tillgång till. Här finns nu en kraft som just har den kompetens som fordras för att planlägga och leda detta arbete. Det gäller nu att frigöra honom från de administrativa uppgifter som lagts på honom och låta honom ägna sig åt det som ansågs vara så viktigt, när han för två år sedan flyttades upp i den högre lönegraden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Håstad*.

Herr **Bergström**: Herr talman! I den allmänna debatt, som föregick denna huvudtitels detaljbehandling här i dag, fick statsutskottet snubbor av eklestistikministern för utskottets benägenhet att höja olika utgiftsposter. Nu, när utskottet har gjort sitt första försök att minska på en punkt, få vi förebråelser även för detta. Jag kan inte finna, att det ena hänger så väl samman med det andra. Jag vill emellertid säga, att i varje fall för mig personligen, och jag skulle tro även för reservanterna i allmänhet, har denna besparingssynpunkt varit den avgörande. Det är ingen av oss som har något emot att ifrågavarande arbete fullföljes. Vi inse dess betydelse, men när vi nu under vårt arbete med huvudtiteln ha nödgats öka ut de rena omkostnadsposterna inte så oväsentligt, så tyckte vi, att vi skulle kunna kompensera detta med att göra en och annan besparing. En av dessa besparingar är dessa 7 000 kronor, som det nu är fråga om, vilket ju inte är någon stor summa i och för sig.

Det är också uppenbart, att det nu inte kan vara någon så överhängande brådska med denna angelägenhet. Här har man låtit år efter år gå utan att slå det alarm i frågan, som man låter gå i dag. Då frågar jag mig, varför det just nu har blivit så trängande nödvändigt att sätta i gång denna verksamhet, och jag kan inte komma till annat resultat, när jag bedömer de skäl som åberopas, än att som vanligt intressen som ligga bakom varit i verksamhet och tagit sig uttryck i såväl en del yttranden här som i statsutskottets majoritetsuttalande. För resten är detta inte något verkligt majoritetsuttalande, eftersom statsutskottet är delat i två jämnstora hälfter med 12 röster mot 12.

Herr Holmdahl talade om universitetskanslerns inställning till frågan och ville göra gällande, att vi reservanter fäst ett mycket stort avseende vid hans ståndpunktstagande. Det förhåller sig ju så, att vi tagit en viss hänsyn härtill. Jag vill påminna herr Holmdahl om att det icke är fråga om bara att kanslern inte har gjort någon framstöt, utan att han har direkt avrått från att belasta budgeten med detta anslag innevarande år. Det är en viss skillnad på det ena och det andra. Vi ha resonerat på det sättet, att kanslern naturligtvis har bedömt anslagen ur angelägenhetssynpunkt och funnit detta spörs-

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

mål vara av ett mindre angeläget slag och därför ställt det åt sidan. Det är ju möjligt, att han med stor tacksamhet tar emot detta anslag, om riksdagen beviljar det. Det vill jag ingalunda bestrida. Men man kan inte bortresonera vår uppfattning om att detta anslagskrav har ställts liksom i kö bland många andra, som tydligen trängt på och måst tillgodoses före detta.

Detta är ingen stor fråga, herr talman, och jag betonar ännu en gång, att ett av de väsentligaste skälen varit det, att när man utökat andra utgiftsposter på denna huvudtitel, har man velat göra beskäringar på andra punkter där det ansetts möjligt. — Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Lundh** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren har ju rätt i att detta inte är någon stor fråga, men det är faktiskt en fråga som är ganska brådskande. Herr Bergström sade, att det härvidlag inte förelåg någon överhängande fara. Jag vill då bara nämna, att 1941 och 1942 gjordes provundersökningar runt om på den uppländska landsbygden, och att dessa gävo vid handen, att många gamla, som man kunnat bygga på, i stor utsträckning hade dött, och att de som funnos kvar voro i 80-årsåldern. Om detta är fallet, är det faktiskt en överhängande fara, och det är det som har gjort, att jag här stött det framlagda förslaget. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Holmdahl** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När den näst föregående ärade talaren sade, att det är besparings-synpunkten som varit den avgörande för reservanternas ställningstagande, så vill jag återigen fråga herr Bergström: är det verkligen ett besparingsintresse, att man flyttar upp en person från lönegraden Eo 21 till lönegraden Eo 26 och sedan låter honom i alla fall sköta de expeditionsgörömmål och andra görömmål, som äro knutna till tjänsten i lönegraden Eo 21? Jag menar, att detta är ett ganska orimligt och ett ganska egendomligt förhållande, och även denna omständighet gör, att man bör snarast möjligt rätta till detta förhållande.

Sedan ville herr Bergström göra någon sorts skillnad mellan att kanslern inte bara icke tillstyrkt detta anslag utan i stället avrått. Detta förstår jag inte riktigt. Det betyder bara, att kanslern icke ansett sig kunna framföra detta önskemål från landsarkivet jämte alla andra önskemål. Det betyder icke alls, att han icke gärna skulle vilja tillstyrka det. Jag tror emellertid, att det förhåller sig så, som jag sade i mitt första anförande, att han ansett, att den praktiska undervisningens krav måste gå före de rent vetenskapliga kraven. Därför kan man inte anföra detta hans ståndpunktstagande som ett skäl mot ekklesiastikministerns förslag, när han efter sina förhandlingar med finansministern ansett sig kunna ge en slant åt den vetenskapliga forskningen på detta område. Detta återopande av universitetskanslern är och förblir, herr Bergström, ett mycket svagt argument.

Herr **Bergström**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag ber att få uttala min förvåning över att universitetskanslern varit så kallsinnig i fråga om detta anslag, om denna verksamhet verkligen skulle varit så omedelbart överhängande nödvändig, som man här velat göra gällande. Man har väl ändå rätt att ta en smula hänsyn till kanslerns ståndpunktstagande i denna fråga. Jag kan inte komma ifrån det, och jag har en stark känsla av att herrarna överdriva en smula, när ni vilja göra detta till en så brådskande angelägenhet.

Sedan får jag säga, herr Holmdahl, att den dag kommer naturligtvis, när

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

man utnyttjar denna tjänst — kanske redan nästa år — och den kan passas in i ett bättre ekonomiskt sammanhang än som nu varit möjligt.

Härefter yttrade

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag kan hålla mer herr Bergström om att detta inte är någon stor fråga, ekonomiskt sett. Själva sakfrågan är emellertid inte av så liten betydelse. Det gäller här att taga till vara rester av vår gamla kultur vad angår språk, folktraditioner och mera sådant. Det är ett arbete, som måste göras nu, om det skall vara någon mening med det, därför att sedan finns det inte något material att arbeta med. De rester av vår gamla kultur, som nu finnas, komma att försvinna genom att bärarna av denna kultur dö bort. Det är det, som gör det så angeläget att få arbetet utfört just nu.

Nu säges det här, att man kan vänta med denna sak. Ja, om man menar, att arbetet överhuvudtaget är överflödigt, då kan man vänta hur länge som helst och kanske få det alldeles ogjort. Men jag är övertygad om att ju längre tiden skrider och ju mer resterna av vår gamla kultur i fråga om språk och folkminnen och allt sådant försvinna, ju klarare kommer betydelsen av det arbete, varom här är fråga, att framstå. Man kommer då att sörja över att de människor, som levde i en äldre tid, så litet förstodo betydelsen av detta arbete, att de inte ställde till förfogande de arbetskrafter, som behövdes för dess utförande. Jag hoppas därför, att riksdagen nu skall inse betydelsen därav och genom ett bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag möjliggöra att arbetet kan fortgå på planligt sätt.

Jag ber sålunda att varmt få vädja till kammaren att bifalla utskottets förslag. Det skulle vara mycket dålig och missriktad sparsamhet att här följa reservanternas. Sparsamhet i och för sig är en god sak, och den är i hög grad av nöden just nu, men man skall då spara på de håll, där det kan vara något förnuft med sparandet. Det skall vara mening med och plan i sparandet, och man skall icke resonera så, som jag tycker mig förstå att herr Bergström gör. Han har känt en tagg i själen över att han kanske varit litet för lös på en del andra punkter, och så skall han försöka göra synden mindre genom att ta igen en del på denna punkt. Det är inte det rätta sättet att vara sparsam på, utan rätta sättet är att tänka sig för på alla punkter, där man behöver spara, och inte spara i ovist nit på en eller ett par punkter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bergström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Såvitt jag känner till, har jag på alla punkter under denna huvudtitel, där jag varit med om att tillstyrka utgiftsökningar, sällskap med herr Persson i Falla, och om han menar att jag är lösdrivare, så är han alltså det själv i lika hög grad.

Vidare yttrade:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Det var överraskande att få en så livlig debatt på en punkt, där det rör sig om ett anslag på 7 000 kronor. Men det är ju i regel så, att de stora anslagen ta kamrarna utan diskussion, medan man kanske alldeles i onödan diskuterar de små anslagen.

I anledning av vad som här yttrats vill jag först säga, att jag instämmer med herr Bergström däri, att herr Persson i Falla här inte har någon anledning att mana till sparsamhet. Jag har på flera punkter försökt begränsa utgifterna, men jag har inte mött någon förståelse, inte ens från herr Perssons sida.

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

Jag tycker därför inte att han skall vinka med att man skall spara på andra punkter, där det är förnuftigt att spara.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Holmdahl, när han så starkt underströk det oekonomiska i den nuvarande ordningen med den vakansställda arkivarie-tjänsten, att det oekonomiska och okloka skedde, då man 1941 fattade beslutet om uppflyttning av tjänsten.

Nu vill herr Holmdahl och de som instämna med honom göra gällande, att här föreligger en situation, som kräver ett omedelbart handlande, och såsom ett vapen mot oss reservanter använder herr Holmdahl det påståendet, att vi inte ha några egentliga argument att komma med. Att ställa sig bakom universitetskanslern är utomordentligt svagt och inte något argument i verklig mening. Jag vill då säga att jag tycker, att det är litet farligt att såsom herr Holmdahl gör nonchalera, så att säga, remissinstanserna och deras yttranden, ty vi få väl utgå ifrån, att när en myndighet får ett ärende på remiss, överväger man ärendets betydelse, innan man yttrar sig, något som jag är övertygad om att universitetskanslern i detta fall också gjort. Det är en principiellt allvarlig sak att rent av nonchalera ett yttrande av en ämbetsman i den ställning som kanslern ändå har. Man vill väl ändå inte göra gällande, att kanslern saknar förmåga att bedöma värdet och betydelsen av den fråga, som vi här behandla.

Det är också en annan sak, som jag i detta sammanhang skulle vilja understryka. Man säger nu visserligen att Uppsala län befinner sig i en särställning härvidlag, men alla äro kanske inte så kvicka att instämna däri. Det kanske finns människor i alla län, som äro intresserade för denna sak, och om man överallt i länen skulle begära att få lika kvalificerad arbetskraft som i Uppsala län, är det inte svårt att förstå vilka konsekvenser i ekonomiskt avseende, som det skulle föra med sig. Vi få nog tänka en liten smula på den saken också, när vi gå att fatta beslut i detta ärende. Den har i varje fall varit ett motiv för oss reservanter att ställa oss tveksamma till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har inte någon anledning, herr talman, att avstå från det yrkande, som jag tidigare ställt, utan vidhåller detsamma.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Det är riktigt, såsom herr Bergström sade, att jag i lika stor utsträckning som han varit med om att höja anslagen på olika punkter i detta utlåtande. Men vi veta alla, att besluten i utskotten vanligen bestå av en serie kompromisser, och så har fallet varit också här. Jag har i många fall på grund av det tryck, som förekommit, fått sträcka mig längre än jag ursprungligen velat, och det har då gällt att finna en ståndpunkt, som varit hållbar gentemot anlopp från olika håll. Även om jag, som sagt, kommit att sträcka mig längre än jag egentligen velat, har jag emellertid gjort så gott jag kunnat, och jag har inte någon syndkänsla. Herr Bergström motiverade emellertid själv sitt ståndpunktstagande i denna fråga med att då utskottet höjt anslagen på andra punkter, så måste man spara på någon punkt, och det var det, som jag ville vända mig emot.

Till herr Svensson i Grönvik vill jag säga, att även om liknande krav skulle kunna ställas från andra län, så ändrar detta inte min ståndpunkt. Jag går obetingat på den linjen, att arbetskraft bör ställas till förfogande var helst förhållandena motsvara dem i Uppsala län. Jag anser nämligen själva saken här vara så viktig.

Herr Onsjö: Herr talman! Det är inte någon lätt sak för en lekman att diskutera denna fråga med lärda män, och jag skall inte yttra mig om ange-

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

lägenheten av dessa undersökningar, ehuru jag har svårt att tro, att så stora värden stå på spel, som man här vill göra gällande. Jag får säga, att jag har svårt att förstå, vilket värde saken skulle ha, eller att det överhuvudtaget vore möjligt att bearbeta det material, som skulle föreligga, om man för alla orter i landet och för olika tidsperioder gjorde liknande insamlingar.

Såsom departementschefen framhöll i sitt inledningsanförande, gäller det ju att väga olika behov mot varandra, och det är det som vi reserverar efter fattig förmåga gjort. Jag kan för min del inte komma ifrån, att det på åttonde huvudtiteln, som vi alla anse styvmoderligt behandlad, finns andra punkter, där det är mer angeläget att tillgodose önskemålen om ytterligare anslag. Det är väl också ganska självklart, att det är en sådan avvägning, som universitetskanslern gjort vid sitt första ståndpunktstagande. Om han nu, såsom har sagts, ändrat åsikt, tyder det väl på att han också från början lutat åt den sparsamhetsmentalitet, som eklelesiastikministern talade om, men att han sedan mer fallit in i slöserimentaliteten.

Jag är, som sagt, av den uppfattningen, att om man väger olika motiv mot varandra, måste man komma till det resultatet, att det finns mer angelägna saker på åttonde huvudtiteln. Vi kunna ju inte bortse ifrån, att även om det inte är någon stor ekonomisk fråga, som det här gäller, så är det dock en ekonomisk fråga.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wallentheim: Herr förste vice talman! I den debatt, som här förts, har det från reservanternas sida upprepade gånger sagts, att det inte finns någon särskild anledning till brådska i detta ärende. Jag vet inte, vilka krav man överhuvudtaget från reservanternas sida i detta fall ställer, när det gäller begreppet brådska. Jag måste säga mig, att då man exempelvis hör herr Lundh framhålla, hurusom provundersökningar vidtagna under de sista åren visat, att det är verklig fara å färde, kan man inte komma ifrån att det inte gärna går att dröja längre. Jag skulle möjligen kunna förstå reservanternas resonemang, om vi bara behövde räkna med ett uppskov på ett eller annat år, men det ekonomiska läget kommer sannolikt inte att lätta inom överskådlig tid, och skulle man skjuta på dessa undersökningar undan för undan i många år, komme man ju så småningom därefter, att inte bara den väsentliga delen av det, som man nu kan samla upp, är föröft, utan att t. o. m. alltsammans är borta.

Jag tycker också, att det finns alldeles särskild anledning av göra en undersökning av förhållandena i Uppland på hithörande område, ty Uppland är ju ändå det centrum, från vilket hela det övriga riket vuxit fram. Detta innebär ingen undervärdering av andra landsändar, utan bara ett påpekande av faktiska förhållanden. Och den omständigheten, att man kanske till äventyrs inte bearbetat materialet lika bra i andra delar av landet, får naturligtvis inte vara något argument för att man skulle låta bearbetningen av materialet från Uppland anstå.

Jag ber med detta, herr talman, att i all korthet få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag beklagar, att jag återigen måste taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, men jag vill säga några ord i anledning av herr Svenssons i Grönvik sista yttrande.

Den omständigheten, att jag berörde reservanternas argumentering och deras återopande av universitetskanslern, föranledde herr Svensson i Grönvik att säga, att jag borde vara försiktig, när jag ville så att säga underkänna remsinstansernas auktoritet och betydelsen av deras omdöme och yttranden. Med

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)
anledning härav skall jag be att få säga en sak, som är ganska naturlig men som jag är tacksam för att få påpeka i detta sammanhang.

De myndigheter, som ha att avge petita till Kungl. Maj:t, stå ju därvid, vare sig det gäller universitetskanslersämbetet eller något centralt ämbetsverk, inför en rad besparingsåtgärder, som statsmakterna vidtogo i början av nu rådande krigstid. Men det är inte möjligt för de särskilda ämbetsverken att ha den överblick över den finansiella situationen, att man vet, när man kan våga hävda, att en viss besparingsåtgärd måste hävas. Lika självklart är, att ifall på en punkt, där ett ämbetsverk inte vågar föreslå hävandet av en besparingsåtgärd, Kungl. Maj:ts regering gör detta, så är resp. ämbetsverk tacksamt här för. Om jag går till mitt eget ämbetsverk, skolöverstyrelsen, skulle vi givetvis, när vi i höstas avgåvo våra petita, på en hel rad punkter ha velat påyrka hävandet av besparingsåtgärder — det kommer sådana punkter senare på föredragningslistan, t. ex. frågan om slöjdanslaget, där det emellertid rör sig om en utgift på några hundra tusen kronor. Men då vi inte fått några nya direktiv från Kungl. Maj:t, är det självklart att ämbetsverket under sådana förhållanden håller sig retiré, men med stor tacksamhet ser, att Kungl. Maj:t gör en framställning om återgång till tidigare status på en eller annan punkt, där inte ämbetsverket vågat göra det. I lika öppen dag ligger emellertid att den, som går emot Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t vill häva en besparingsåtgärd, inte kan åberopa sig på den myndighet eller det ämbetsverk, som inte ansett sig kunna lägga fram förslag om hävandet av besparingsåtgärden.

Vidare skulle jag särskilt med anledning av herr Onsjös anförande vilja säga, att det förvånar mig i hög grad, att så många representanter för ett bonde- och landsbygdsparti gå emot detta lilla anslag för en vetenskaplig uppgift, som just avser att rädda rester av vår gamla bonde- och bygdekultur. Här är det verkligen fråga om ett vetenskapligt arbete, som väl måste te sig särskilt önskvärt för dem, som leva ute i landet och som bo och bygga på den grund, som lagts av vår gamla förnämliga bonde- och bygdekultur.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Svensson** i Grönvik erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Holmdahl underströk starkt, att han förvånade sig över att så många landsbygdsrepresentanter gingo emot detta anslag, som just avsåg att tillvarata landsbygdens gamla bondekultur. Men vi vilja inte ha bondekulturen bara som ett minne i ett arkiv, utan vi vilja, att den skall kunna hållas *levande* även i fortsättningen. Det sätta vi högre värde på än att bara ha kvar minnet av denna kultur.

Härpå yttrade:

Herr **Lundh**: Herr talman! I debatten har nu framförts en ny synpunkt från reservanternas sida, i det att man talar om konsekvenserna med hänsyn till andra landskap. Reservanternas talesman sade nämligen, att det kunde framföras krav på anslag för liknande arbete i andra delar av landet.

Jag har tagit något närmare reda på, hur det förhåller sig därvidlag, och jag kan försäkra talesmannen för reservanterna, att det inte finns något svenskt landskap, som är så illa ställt som Uppland när det gäller utforskandet av folk-mål och folkminne. Av de landskap — det är alla utom de sydsvenska — som höra under landsmålsarkivet i Uppsala, är det endast i Gästrikland och Uppland, som inte någon mer omfattande insamling och bearbetning av material skett, och av dessa två landskap ligger Uppland oerhört mycket sämre till än Gästrikland.

Man får väl ändå utgå ifrån, att det ämbetsverk, som har hand om denna

Avlöningsanslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

sak, alltså landsmålsarkivet, självt kan bedöma de olika landskapens ställning i detta avseende, och när landsmålsarkivet gör gällande, att Uppland är sämst ställt, få vi taga detta såsom ett faktum, mot vilket icke lösa förmodanden om motsatsen kunna uppställas.

Till sist ett par ord till herr Svensson i Grönvik med anledning av vad han här sist sade om att han givetvis ville bevara vår bondekultur. Men, herr Svensson i Grönvik, den uppländska bondekulturen håller ju på att dö ut. Om några få år är den siste representanten för den borta, och det är därför som vi måste skynda oss, om vi vilja bevara något av den.

Herr **Thorell**: Herr talman! Utskottet har i sin motivering uttalat, att det skulle vara särskilt farligt med dröjsmål när det gäller de sydliga, västliga och centrala delarna av Uppland, där den språkliga nivelleringen gått fortast.

Det är, herr talman, beklagligtvis likadant i de östra delarna, varifrån jag kommer. Man har där tidigare haft ett alldeles säreget språk, den s. k. rospiggskan, vilken som bekant särskilt utmärkes av att den tar bort h, där det skall finnas, och lägger till det på ställen, där det inte har sin plats. Det har ända till det yttersta av dessa dagar funnits kvar representanter för de gamla rospiggarna, men de gå bort den ena efter den andra, och snart är det ingen kvar.

De, som här säga att det inte brådskar, ha därför alldeles fel. Det brådskar i hög grad — det ser jag av förhållandena i mina trakter. Underligt nog har rospiggskan slagit mycket djup rot hos dem, som tala den, så att de göra det på samma sätt nu som i sin ungdom, men det är endast i undantagsfall man kan få tag på sådana personer. När det gäller det yngre släktet, har språknivelleringen satt in, och rospiggskan är totalt borta.

Jag ber alltså, herr talman, att såsom representant för de östra delarna av Uppland få säga, att det brådskar med dessa undersökningar, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels och på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 101 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 102—105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 107—125.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 126.

Lades till handlingarna.

Punkterna 127—131.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 132.

Lades till handlingarna.

Punkterna 133—138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140 och 141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

Lades till handlingarna.

Punkterna 143 och 144.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 145, angående folkskoleseminarierna: Avlöningar.

*Avlönings-
anslag till
folkskolesemi-
narierna.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 153, föreslagit riksdagen att dels besluta, att personalförteckningen för folkskoleseminarierna tills vidare från och med budgetåret 1944/45 skulle erhålla av departementschefen angiven ändrad lydelse, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 2 509 000 kronor.

I fråga om elevintagningen vid folkskoleseminarierna innebar Kungl. Maj:ts förslag, att 240 elever — 144 manliga och 96 kvinnliga — skulle intagas på fyraåriga linjer och 192 elever — 120 manliga och 72 kvinnliga — på tvååriga linjer. Vid seminariet i Göteborg skulle på den fyraåriga linjen intagas 24 manliga elever och på den tvååriga linjen 12 manliga och 12 kvinnliga elever. Vid seminariet i Lund skulle både på den fyraåriga och på den tvååriga linjen intagas 24 manliga elever.

Beträffande avlöningsgrupperingen för rektorerna hade departementschefen ansett övervägande skäl tala för att folkskoleseminariet i Stockholm i egenskap av provårsanstalt hänfördes till avlöningsgrupp I.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

herr *Oscar Olsson* och fru *Anna Sjöström-Bengtsson* (I: 57) och den andra inom andra kammaren av fru *Västberg m. fl.* (II: 107), vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta, 1:o att vid seminarierna i Göteborg och Lund i år lika många kvinnliga som manliga elever skulle intagas; 2:o att hos Kungl. Maj:t anhålla om införande av bestämmelse, som innebure skyldighet för skoldistriktet att ej utannonsera lärarplatserna som manliga eller kvinnliga utan utse lärarna efter förtjänst utan att låta könet få vara avgörande;

dels ock en inom första kammaren av herrar *J. Friggeråker* och *B. A. Nilsson* väckt motion (I: 56).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) besluta, att personalförteckningen för folkskoleseminarierna skulle tills vidare från och med budgetåret 1944/45 i vissa angivna delar erhålla av utskottet angiven lydelse;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 2 509 000 kronor;

II. att motionerna I: 57 och II: 107 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 56 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt utskottets förslag skulle folkskoleseminariet i Stockholm bibehållas i grupp II. Seminariets rektor skulle emellertid tillerkännas ett särskilt arvode av 500 kronor för sådant läsår, då antalet avdelningar vid seminariet befundes mera avsevärt överstiga de enligt normalorganisationen bestämda.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet med biträdande av vad i motionerna I: 57 och II: 107 hemställdts bort dels uttala sig för att vid folkskoleseminarierna i Göteborg och Lund skola under nästa läsår intagas lika många kvinnliga som manliga elever, dels ock hos Kungl. Maj:t anhålla om införande av den i motionerna närmare angivna skyldigheten för skoldistriktet beträffande utannonsering av tjänster och förty hemställa,

I. att riksdagen — — — av 2 509 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 57 och II: 107, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föreskrifter, innebärande skyldighet för skoldistriktet att icke utannonsera lärarplatserna som manliga eller kvinnliga utan utse lärarna efter förtjänst utan att låta könet få vara avgörande;

III. att motionen — — — åtgärd föranleda;

dels ock av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Pauli*, *Lindström*, *Sven Larsson*, *Bernhard Nilsson*, *Karl Andersson*, *Carlström*, *Emil Petersson*, *Bergström*, *Holmdahl* och *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

a) besluta, att personalförteckningen för folkskoleseminarierna skulle tills vidare från och med budgetåret 1944/45 i vissa angivna delar erhålla av reservanternas angiven lydelse;

b) godkänna i reservanternas hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

II. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

III. att motionen — — — åtgärd föranleda.

Sistnämnda reservanter hade ansett, att utskottet bort biträda Kungl. Maj:ts förslag, att folkskoleseminariet i Stockholm skulle hänföras till grupp I.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Under denna punkt har utskottet bl. a. behandlat de likalydande motionerna nr 57 i första kammaren och 107 i andra kammaren, vari yrkats dels att vissa åtgärder måtte vidtagas för att öka examinationen av kvinnliga folkskollärare och dels att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om införande av bestämmelser, innebärande skyldighet för skoldistriktet att icke utannonsera lärarplatserna som manliga eller kvinnliga, utan utse lärarna efter förtjänst utan att låta vederbörandes kön få vara avgörande. Under hänvisning till att ersättningsbehovet visat sig större beträffande de manliga än beträffande de kvinnliga lärarna har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka det i motionerna framställda förslaget i fråga om elevintagningen utan har i stället godtagit propositionens ståndpunkt. Utskottet har icke heller biträtt vad i motionerna i övrigt hemställts och har som motivering härför anført, att det i vissa fall uppenbarligen kan ligga i undervisningens och skolans intresse att en lärartjänst förbehålles manlig och en annan kvinnlig sökande. Därtill kommer, enligt utskottet, att den i motionerna åsyftade åtgärden skulle komma att på förevarande område väsentligt beskära skoldistriktets handlingsfrihet, varigenom en lämplig anpassning efter i olika fall föreliggande förhållanden skulle försvåras eller omöjliggöras. Utskottet har emellertid samtidigt sagt, att det inte har något att erinra mot, att den faktiska utvecklingen på detta område klargöres genom en närmare undersökning.

Nu förhåller det sig så, att jag har haft anledning att redan nu söka få en sådan undersökning till stånd och att jag är i tillfälle att i detta sammanhang framlägga resultatet därav. Med andra kammarens tillstånd har nämligen dess ledamot fru Rydh Munck af Rosenschöld i en interpellation frågat mig: 1:o) huruvida jag beaktat, att de lokala skolmyndigheterna synas i allt större utsträckning vilja reservera lediga tjänster inom folkskoleväsendet för manliga folkskollärare, och om jag är villig att taga i övervägande lämpliga åtgärder för att bota detta missförhållande; samt 2:o) huruvida jag även är villig taga i övervägande att låta verkställa utredning angående sättet att fylla behovet av vikarier i skolor av typ B2 och B3.

Då den ärade interpellantens frågor sålunda nära sammanhånga med de spörsmål, som beröras i de nyssnämnda motionerna, har jag fått herr talmanens välvilliga tillåtelse att i detta sammanhang också besvara interpellationen.

Interpellanten har för den förra av sina frågor lämnat en utförlig motivering, vari hon pekat på att den fria konkurrensen mellan kvinnor och män, vilken när det gäller statliga befattningar i stort sett garanteras genom 1923 års behörighetslag, icke sträcker sig till sådana kommunala befattningar som bl. a. folkskollärartjänsterna. Interpellanten framhåller, att skolmyndigheterna på detta område kunna i varje särskilt fall bestämma, huruvida en tjänst skall förbehållas för endera manlig eller kvinnlig sökande. Hon framhåller, att de lokala skolmyndigheterna på detta sätt kunna eliminera en befarad mera meriterad sökande till förmån för en mindre meriterad, som man vill gynna.

För att få närmare belysning av det spörsmål, som interpellanten här upprullat, har jag genom skolöverstyrelsen skaffat ett omfattande siffermaterial rörande folkskollärartjänsternas fördelning på manliga och kvinnliga innehavare jämte vissa därmed sammanhängande frågor. Vid undersökningen har hänsyn tagits endast till ordinarie folkskollärare, enär tillsättandet av icke-ordinarie befattning för närvarande på grund av de militära inkallelserna och andra orsaker icke kan anses motsvara de normala förhållandena och enär nå-

Arlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

gon svårighet icke gjort sig gällande för kvinnliga lärare att vinna icke-ordinarie anställning.

Till en början ha undersökts förändringarna i antalet manliga och kvinnliga folkskollärare under tiden 1930—1943. Som en sammanfattning av undersökningen i denna del kan följande nämnas. Antalet manliga ordinarie folkskollärare i riket ökades från 7 720 år 1930 till 8 220 år 1943, d. v. s. med exakt 500. Under samma tid minskades antalet kvinnliga ordinarie folkskollärare från 5 730 till 5 354 eller med 376. I relativa tal räknat innebär detta, att år 1930 voro omkring 42 % av samtliga ordinarie folkskollärare kvinnor, medan motsvarande procenttal år 1943 var omkring 39.

Om man jämför förhållandena i städerna och på landsbygden, finner man, att de kvinnliga folkskollärarna i städerna under hela perioden utgjort mer än halva antalet ordinarie folkskollärare, under det att de på landsbygden utgjort drygt tredjedelen. Både i stad och på landsbygden har emellertid det procentuella antalet kvinnliga folkskollärare sjunkit.

Av särskild betydelse är att undersöka, hur minskningen av de kvinnliga lärarkrafterna fördelar sig på de olika skolformerna. Denna utveckling har belysts genom en specialundersökning, omfattande de fem senaste läsåren. Undersökningen har givit till resultat, att antalet kvinnliga befattningar relativt sett minskats vid samtliga dessa skolformer med undantag för C-skolorna, där kvinnornas antal i lärarkåren stigit från 35,8 till 39,5 %. Emellertid har utvecklingen inom C-skolorna i detta sammanhang lämnats å sido, enär den procentuella ökningen av de kvinnliga lärarna i dessa skolformer troligen mest beror på tillfälligheter. Det förhåller sig ju nämligen så, att C-skolorna — där endast halvtidsläsning förekommer — äro under avveckling, varför också lärarantalet i dessa skolor högst betydligt reducerats, något som givetvis skett utan hänsyn till lärarnas kön.

I B3-skolorna dominera alltså de kvinnliga lärarna, men denna skolform är dock den, där deras antal procentuellt sjunkit mest under den senaste femårsperioden, nämligen från 62,0 % till 54,4 %. Hela antalet B3-skolor har ökat något, varvid de manliga lärarnas antal stigit med 95, under det att de kvinnligas sjunkit med 38. Möjligen kan detta i någon mån bero på att vissa skoldistrikt önskat erhålla manliga lärare i dessa skolor. Ett motiv för en sådan önskan kan vara att denna skolform endast har en lärare och skolorna ofta ha ett relativt isolerat läge. De ensamboende lärarinnornas problem är alltför välbekant för att här behöva närmare utvecklas, och man kan utgå ifrån, att i icke få fall en manlig lärare tillsatts vid en ödebygdsskola för att skona en kvinna från de psykiska påfrestningar, som i regel äro förenade med tjänstgöringen i en dylik skola. I stort sett torde emellertid förskjutningen ha andra orsaker. Tillväxten av B3-skolornas antal beror nämligen i många fall på att B2-skolorna på grund av sjunkande barnantal förändrats till B3-skolor. Och eftersom de manliga lärarna dominera i B2-skolorna, så ha B3-skolorna på detta sätt tilldelats huvudsakligen manliga lärare.

Genom omvandlingen av B2-skolor till B3-skolor har det förra slaget av läroanstalter högst betydligt minskats i antal under femårsperioden. Detta har gått ut över såväl de manliga som de kvinnliga lärarna. Räknat i absoluta tal är tillbakagången starkast för de manliga lärarna, men procentuellt sett har antalet kvinnliga befattningshavare sjunkit något mera eller från 22,2 till 20,4 % av det totala antalet lärartjänster. På samma sätt som fallet var beträffande C-skolorna gäller om nedgången i antalet B2-skolor, att denna naturligtvis skett utan varje hänsyn till lärarens kön. Det ligger därför närmast till hands att antaga, att fördelningen mellan manliga och kvinnliga lärare ock-

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

så vid B2-formen mera utgör resultatet av tillfälligheter än av någon tendens att ersätta kvinnliga lärare med manliga.

Inom B1-formen har under femårsperioden antalet av såväl manliga som kvinnliga lärare ökats, och relationen dem emellan har förblivit praktiskt taget konstant.

Jag kommer så till sist till A-skolorna, som representera den högsta formen inom det allmänna folkskoleväsendet. Här har relationen mellan manliga och kvinnliga lärare under femårsperioden förskjutits till de senares nackdel, men skillnaden kan icke betecknas såsom väsentlig. Vid början av perioden utgjorde nämligen antalet kvinnliga lärare 48,3 % av samtliga, vid slutet av perioden däremot 46 % av samtliga. Då sådana speciella förhållanden, som kunnat åberopas i de föregående fallen, icke här föreligga, framträder dock här tydligare än vid andra skolformer det förhållande, som interpellanten åsyftar.

Den avgörande frågan, nämligen huruvida den av interpellanten påtalade utvecklingen återspeglar en avsiktlig strävan från de kommunala skolmyndigheternas sida att i större utsträckning utestänga de kvinnliga lärarna, låter sig icke besvara enbart med ledning av det material, för vilket jag nu har redogjort. Utvecklingen har nämligen påverkats av så många faktorer utanför skolstyrelsens rådighet, att man icke på grundval av de återgivna siffrorna är berättigad att draga några säkra slutsatser rörande de kommunala organens inställning till problemet.

Möjligen skulle man kunna få en bättre vägledning härutinnan genom att undersöka om tjänsterna numera i större utsträckning än förr ledigförklaras för enbart manliga lärare. I detta syfte ha de i lärartidningarna under de senaste sex åren intagna uppgifterna över lediga tjänster genomgåts och bearbetats ur nu förevarande synpunkt. Därvid har det visat sig, att cirka 45 % av de lediga tjänsterna under de senaste sex åren utannonserats för enbart män. Procenten manliga tjänster har emellertid snarare minskats än ökats under ifrågavarande period. De kvinnliga tjänsterna ha tydligt minskats i antal under samma tid och ha genomsnittligt utgjort drygt 16 %. Däremot ha de tjänster, som annonserats till allmän ansökan, synbarligen ökats, vilket torde medfört någon utjämning till kvinnornas fördel.

Av det ovan anförda framgår, att de kvinnliga lärarnas antal nedgått ej blott absolut utan även procentuellt och att detta framför allt är fallet i fråga om A-skolor och B3-skolor. Orsakerna härtill kunna vara många. Det har ovan antytts, att förändringen ibland varit alldeles automatisk, beroende på skolformernas förändring. Detta gäller särskilt B3-skolorna.

I vissa fall kan orsaken ligga i en strävan att nå en utjämning mellan antalet manliga och kvinnliga lärare. Detta gäller särskilt vissa städer och större samhällen, där antalet kvinnliga lärare hittills betydligt övervägt. Några inspektörer, som tillfrågats vid den nu företagna undersökningen, ha framhållit detta. Som exempel på samhällen, där de kvinnliga lärarnas antal är betydligt större än de manligas, kan anföras Stockholm, där det vårterminen 1943 fanns 520 kvinnliga ordinarie folkskollärare mot 209 manliga.

I vissa städer har det tidigare varit brukligt, att folkskollärarinnor anställdes för undervisning på småskolestadiet. Detta var bland annat fallet med 233 av de 715 folkskollärarinnor, som vårterminen 1930 voro anställda i Stockholm. Genom att denna anordning avvecklats, har folkskollärarinnornas antal på sådana platser kraftigt beskrutits.

Det är svårt att avgöra, huruvida det för övrigt förefinnes någon särskild tendens ute i skoldistriktet att söka ersätta de kvinnliga lärarna med manliga vid förekommande vakans. Folkskolinspektörerna ha fått meddela sina erfarenheter härom, och de flesta ha uttalat, att någon tydlig tendens i denna

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

riktning ej kan konstateras. Andra åter säga sig ha spårat en svag sådan tendens, under det att några ha funnit denna ganska tydlig. En folkskolinspektör säger sig till och med ha funnit, att vissa skoldistrikt önskat erhålla enbart manliga lärare i folkskolan. Några inspektörer meddela, att vissa skoldistrikt hellre välja manliga än kvinnliga lärare, även om tjänsten utannonserats för allmän ansökan. Detta kan bl. a. bero på att man vill ha lärare, som kunna undervisa i manlig slöjd. Så är särskilt fallet i B2-skolor, där gosslöjden skötes av folkskolläraren och flickslöjden av småskollärarinnan. — Där man förut av ekonomiska skäl hellre valt kvinnliga lärare, därför att dessa voro billigare att avlöna, har detta skäl nu, sedan likställighet genomförts även med avseende å bostadsförmånerna, bortfallit. — I de skolor, där det endast finns en folkskollärare, alltså i B2- och B3-skolor, synes man i större utsträckning än förr vilja välja manliga lärare. I vissa fall tycks man dock hellre vilja ha kvinnliga lärare i B3-skolorna, på grund av att man anser dem vara lämpligare för undervisningen på småskolestadiet.

Vad interpellanten anför om *elevintagningen vid seminarierna* måste betecknas som missvisande. Hon säger, att den i statsverkspropositionen lämnade motiveringen för en ökad intagning av manliga elever »allenast utsäger, att därför att en förskjutning inträtt i fråga om proportionen mellan manliga och kvinnliga tjänster till förmån för de förra, skall denna förskjutning fortsätta». Detta är oriktigt. Genom att föreslå en ökad intagning av manliga elever har jag givetvis icke velat taga någon ställning till frågan om den framtida proportionen mellan manliga och kvinnliga tjänster, utan endast givit uttryck åt en önskan att utexamineringen av lärare skall anpassas till det just nu förefintliga behovet. Och då det konstaterats dels ett större behov av manliga än kvinnliga lärare, dels ett större antal för närvarande tillgängliga kvinnliga än manliga vikarier — varvid tvärtemot vad interpellanten påstår även de manliga lärarnas inkallelser beaktats — så fordrar ett förnuftigt tillgodoseende av det förefintliga behovet, att elevintagningen rättar sig efter dessa erfarenheter. Men detta innebär ju icke något ställningstagande i fråga om den framtida lämpliga proportionen mellan manliga och kvinnliga tjänster i skoldistriktet. — Det kan för resten knappast ligga i de kvinnliga lärarnas intresse, att ett större antal kvinnliga lärare utexamineras än vad arbetsmarknaden kan absorbera. Detta skulle ju medföra en icke önskvärd risk för arbetslöshet och försenad befordran för dessa lärare.

Interpellanten synes vilja göra gällande, att särskilda åtgärder erfordras för att åstadkomma en konstant proportion mellan antalet manliga och kvinnliga lärare. Hon önskar i detta hänseende uppenbarligen, att behörighetslagen skall tillämpas på folkskolans tjänster, och att alltså samtliga tjänster skola ledigförklaras för allmän ansökan. Så länge nuvarande förfaringssätt vid tillsättning av dessa tjänster tillämpas, komma emellertid alltid möjligheter att förefinnas för skoldistriktet att företräga lärare av det ena könet, eftersom skoldistriktet har frihet att välja mellan tre på förslag uppsatta lärare. Den fria konkurrensen skulle härigenom alltjämt vara ganska osäker.

Om man vill hindra ett skoldistrikt att fritt välja, huruvida en befattning skall tillsättas med manlig eller kvinnlig lärare, skulle detta medföra ett intrång i den kommunala självbestämmanderätten. Jag har svårt att tro, att interpellanten kan påräkna något gehör för åtgärder i sådan riktning. När det är fråga om skolor, där flera folkskollärare undervisa — alltså B1- och A-skolor — har jag personligen den uppfattningen, att det ligger i skolans och undervisningens intresse, att såväl manliga som kvinnliga lärare finnas anställda. Av den förebragta utredningen synes mig knappast framgå, att någon utpräglad tendens förefinnes i riktning mot en väsentlig minskning av de

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

kvinnliga lärarnas antal i dessa skolor. Jag har heller ingen anledning antaga, att utvecklingen skall gå i en sådan riktning. Genom sin fallenhet för lärarkallet och sin ambition ha nämligen enligt min mening de kvinnliga lärarna goda förutsättningar att behålla sin position inom folkskolväsendet.

I sin andra fråga, slutligen, har interpellanten efterlyst en utredning angående sättet att fylla behovet av vikarier i B2- och B3-skolor. Principiellt kan naturligtvis göras gällande, att vikariebehovet vid sådana skolor bör kunna fyllas på samma sätt som vikariebehovet vid övriga skolformer, nämligen genom utexamination av ett tillräckligt antal lärare. Men jag är medveten om att lärarna vid dessa ofta ganska avsidade belägna skolor arbeta under särskilt krävande förhållanden. Det är därför och även av andra orsaker lättförklarligt, att en tendens till underskott på lärare i första hand ger sig till känna i svårigheter att besätta lediga tjänster just vid dessa skolor. Dessa svårigheter avse emellertid icke endast vikariat utan även ordinarie tjänster. Frågan har alltså större räckvidd än som omedelbart framgår av interpellationen. För egen del har jag den uppfattningen, att en god rekrytering av B2- och B3-skolorna är ett angeläget önskemål för landsbygdens skolväsende. Nuvarande extraordinära förhållanden medföra emellertid, att man icke har något fast underlag för att bedöma behovet av särskilda åtgärder i detta hänseende. Härtill kommer att skolöverstyrelsen har i uppdrag att utreda frågan om värderingen av meriter vid tillsättning av lärartjänster. Enligt vad jag inhämtat, kan förslag med anledning av detta uppdrag snart vara att vänta. Det torde vara uppenbart, att den ståndpunkt, som man kommer att taga till frågan om värderingen av tjänstear, icke blir utan betydelse för lösningen av rekryteringsspörsmålet i allmänhet och vid ifrågasvarande skolformer i synnerhet. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden är jag icke beredd att för dagen förorda en särskild utredning angående tillgodoseende av B2- och B3-skolornas lärarbehov men anser, att den fortsatta utvecklingen på detta område bör följas med uppmärksamhet.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra min tacksamhet för det givna svaret. Alldeles särskilt är jag tacksam för att herr statsrådet gjort sig den mödan att låta verkställa en så omfattande utredning, vilken jag finner vara av ett stort intresse.

Det är ju icke fråga om att icke de siffror, som genom denna utredning framkommit, visa, att den i statsverkspropositionen omtalade förskjutningen mellan kvinnliga och manliga lärare till de senares förmån verkligen äger rum — ett faktum som jag heller aldrig betvivlat.

När herr statsrådet säger det vara svårt att avgöra, huruvida detta beror på en tendens hos skoldistriktet att vid vakans ersätta kvinnliga lärarkrafter med manliga, så förstår jag även, att det kan vara svårt att med bestämdhet säga, huruvida orsaken till ifrågasvarande förskjutning huvudsakligen är att hänföra till den påtalade tendensen. Folkskoleinspektörernas yttranden synas ju dock peka däråt. Herr statsrådet anför visserligen, att de flesta uttalat, att någon tydlig tendens ej konstaterats — därmed utsäges dock icke, att en tendens icke kan förefinnas — men andra spåra en svag tendens, och några ha funnit denna ganska tydlig. En säger rent ut, att vissa distrikt önskat enbart manlig lärare i folkskolan. Det säges även uttryckligen, att i de skolor, där det endast finnes en folkskollärare, alltså i B2- och B3-skolorna, synes man i större utsträckning än förr vilja välja manliga lärare. Skälet anges i en tidigare mening: det ekonomiska skälet att välja den billigare kvinnliga lära-

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

ren har bortfallit. Dock föredragas i vissa fall kvinnliga lärare i A3-skolorna på grund av deras större lämplighet på småskolestadiet.

Det torde således få anses konstaterat, att en sådan mer eller mindre tydlig tendens föreligger. Att det överhuvudtaget förefinnes en sådan strävan synes mig oroande, förvånansvärt och beklagligt. När jag säger detta avser jag icke i främsta hand, att detta förhållande givetvis måste väcka oro och förstämning i den kvinnliga kår det här gäller, utan fastmera finner jag det oroväckande ur samhällets synpunkt, om man skulle vara på väg att undantränga kvinnorna från den gärning som ungdomens uppfostrare, där de enligt samstämmigt vittnesbörd gjort en stor insats. Hade det varit så, att man i de manliga lärarna fått en för barnens fostran bättre kraft, borde man givetvis under alla förhållanden föredragit den senare och icke godtagit den kvinnliga arbetskraften därför att den var billigare. Därom torde blott finnas en mening. Är man emellertid ense om att det är en verklig förlust, att kvinnorna undanträngas — och att så är fallet har med skärpa framhållits även av manliga sakkunniga — så är det ju mer än egendomligt, om den inställningen skall utan påtalan få råda, att även om en befattning är lika bra eller till äventyrs bättre besatt med en kvinnlig än en manlig innehavare så väljer man den manlige, när man ändå skall betala dem lika mycket. I detta fall bör man inom parentes sagt icke förgäta, att det är staten och icke kommunerna som betalar lönen och numera i hög grad även bidrager till skolbyggena. Understundom hör man framhållas, att kommunerna med en manlig folkskollärare anse sig få en kommunalarbetare, som på ett annat sätt är bofast i kommunen än vad en kvinnlig lärare vanligen anses vara, därför att de ogifta bland de kvinnliga lärarna ofta äro borta från bygden under större delen av ferierna. Gentemot denna tankegång vill jag framhålla, att det vid tillsättandet av en lärarbefattning i första hand måste tagas hänsyn just till fostrargärningen, som kanske ej blir lyckligt tillgodosedd om för mycken tid ägnas åt annat arbete. Men jag vill ävenledes peka på att man kanske mer kunde binda även de kvinnliga befattningshavarna vid orten, om de toges mer i anspråk för allmänna angelägenheter än som nu sker. Detta frågekomplex har många aspekter. Kanske bör man ej heller frånse de friska impulser, som kunna tillföras en bygd genom en lärarkraft, som under ferierna annorstädes inhämtar nya intryck.

Jag ifrågasätter, om man icke från myndigheternas sida kan finna vägar att väcka det allmänna medvetandet till klarsyn på betydelsen av den kvinnliga fostrargärningen, innan vi kommit för långt ut på vägen mot större omkastningar i proportionen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare inom folkskollärarkåren. Detta bör vara ett samhällsintresse.

Enligt mitt förmenande slår man just genom den i statsverkspropositionen föreslagna normen för elevintagning vid seminarierna in på en väg, som kan leda till de kvinnliga lärarkrafternas starka undanträngande och som icke är lojal mot kvinnorna, då det för dem gäller att hävda sig i konkurrensen. Jag kan icke som ett argument godtaga, att kvinnorna böra vara tacksamma, att ej flera utbildas än — som herr statsrådet säger — arbetsmarknaden kan absorbera. Om seminarierna sammanlagt taga in det antal elever, som arbetsmarknaden anses behöva, torde väl en eventuell övervikt för de kvinnliga — i så fall beroende på att deras kompetens i konkurrensen vid intagandet varit större än de manligas — icke komma att betyda, att skoldistriktet komma att vägra anställa lärare, om det ej finnes manliga att tillgå, utan den utbildade kraften kommer att absorberas i den mån den behöves, oavsett kön. Jag tror gärna, att herr statsrådet genom att nu föreslå en ökad intagning av manliga elever icke därmed tagit någon ställning till frågan om den

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)
framtida proportionen mellan manliga och kvinnliga tjänster. Det kan dock icke betvivlas, att proportionen mellan manliga och kvinnliga folkskollärare påverkas av det antal, som utexamineras av män och kvinnor och som, låt vara oavsiktligt, genom att ett mindre antal kvinnor utexamineras tillmötesgår den tidigare påtalade tendensen att ersätta kvinnor med män.

Att det under nuvarande kristid funnits ett visst överskott av kvinnlig arbetskraft har ju onekligen ur arbetsmarknadens synpunkt varit en stor vinst. När jag säger detta är det dock självklart, att jag samtidigt förstår, att det icke ur arbetskraftens synpunkt är lyckligt, om den riskerar att endast vara reservarbetskraft.

Jag ger givetvis herr statsrådet rätt däri, att inom ett skoldistrikt behöves såväl manlig som kvinnlig arbetskraft. Men jag hoppas, att man får förut-sätta, att även i en fri konkurrens de manliga lärarkrafterna ha möjlighet att hävda sig så att en viss lämplig proportion självmant inträder. Om detta icke skulle bli fallet, kunde man kanske tänka sig en utväg att — något i likhet med vad som sker beträffande de prästerliga tjänsterna — en övermyndighet hade rätt att tillsätta en viss procent av tjänsterna. Detsamma skulle kunna tänkas för att motverka en icke önskvärd förskjutning till förmån för den manliga arbetskraften.

Det har ävenledes av herr statsrådets så tacknämliga utredning framgått, vilket man ju också dessförinnan haft ett allmänt intryck av, att samtidigt ett undanskjutande mer och mer försiggår av de kvinnliga lärarna från de högre skolformerna till de lägre, ävensom att antalet manliga lärare procentuellt stegrats i B3-skolan, en företeelse som dock herr statsrådet själv betecknar som ett automatiskt skeende på grund av många skolors förändring från B2- till B3-skolor. När herr statsrådet nämner, att den manliga övervikten i B3-skolor kan bero på, att man velat skona de kvinnliga lärarna från att bo i avlägset liggande skolhus, så är ju det i och för sig en inställning som man tacksamt noterar. Men man måste å andra sidan hoppas, att den viktiga strävan, som överhuvudtaget vill förflytta dessa isolerade skolor till ett större grannskap med bygden, skall kunna krönas med framgång, så att dessa ödebygds-skolor alltmera försvinna.

Vad slutligen beträffar svårigheten att fylla behovet av lärarkrafter, särskilt vikarier, vid B2- och B3-skolorna vågar jag framkasta ett förslag. Kunde icke den anordningen tänkas, att all lärarkraft för att söka ordinarie tjänst vid A- och eventuellt B1-skolor skall ha haft ett till två års tjänst vid B2- eller B3-skola? Därmed skulle för lärarna över lag vinnas en rikare erfarenhet av vårt folkskoleväsende och av förhållandena på vår landsbygd. Kanske skulle ävenledes de avlägsnare bygderna tillföras en arbetskraft, som i viss utsträckning vid närmare bekantskap med bygden i fråga skulle finna sig väl tillrätta där och måhända komma att för framtiden stanna. Det torde även böra beaktas, att resekostnaderna för att tillträda ett vikariat vid en avlägset belägen skola kunna vara så pass stora, att vikariatet ej blir ekonomiskt lönande. Härvidlag borde staten kunna inträda och verka utjämnande.

Jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att den av herr statsrådet nämnda inom skolöverstyrelsen pågående utredningen angående frågan om värdering av meriter vid tillsättande av lärartjänster även kunde utsträckas att omfatta tillgodoseendet av lärarbehovet vid B2- och B3-skolorna och att de synpunkter jag tillåtit mig framföra därvid måtte vinna beaktande.

Fru Västberg: Herr talman! Jag lyser inga förhoppningar att gentemot både myndigheterna, regeringen, ett nästan enhälligt statsutskott och en nära kompakt maskulin opinion vinna beaktande för det rättvisa och rimliga kravet i

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

vår motion. att kvinnorna på lärarbanan skola bli likställda med männen i konkurrensen. Men jag är övertygad om att kvinnorna även på denna punkt, liksom i så många andra liknande frågor under årens lopp, så småningom skola vinna gehör för sina demokratiska synpunkter i ett demokratiskt samhälle. Ty jag kan inte tänka mig, att det i längden skall vara möjligt att uppehålla en ordning, som innebär, att demokratien slutar precis då man når fram till den majoritet av väljarkåren, som utgöres av kvinnorna. Här föreliggande ärende kan ju synas mycket ringa, då man ser på dess begränsade praktiska räckvidd, men om man betraktar det ur den principiella synpunkten av likställighet i tävlan mellan könen får det en helt annan och större betydelse.

Utskottsmajoriteten har ju på ett mycket skickligt sätt lyckats glida förbi vad frågan i realiteten innebär. Det låter ju så enkelt och bestickande att erinra om, att då ersättningsbehovet visat sig större beträffande de manliga än beträffande de kvinnliga lärarna är det endast logiskt att öka utbildningsmöjligheterna för de förra på bekostnad av de senare. Det skulle vara bara en oresonlig feminist som skulle kunna ha någonting att invända mot detta formellt alldeles riktiga resonemang. Även talet om att man icke får väsentligt beskära skoldistriktens handlingsfrihet, när det gäller utannonsering av lärartjänster, låter ju så förledande i en praktiskt resonerande församling av kommunalmän, att det måste framstå som ett utslag av ensidig feminism att komma med invändningar. Kommunerna böra väl ändå ha rätt att utan statlig pekpinne bestämman en sådan här sak!

Men tag nu och vänd på fjärdingen och betrakta frågan från den andra sidan, så som vi motionärer gjort! Vi ha sett denna lilla fråga som en fråga, där det gäller hävdandet och tillämpningen av en redan erkänd och riktig princip. Den praktiska frågan om proportionen mellan könen i fråga om elevintagningen i samseminarierna i Göteborg och Lund är väsentligen avhängig av principfrågan om skoldistriktens rätt att godtyckligt utestänga kvinnorna från tävlan om lärarplatserna. Jag anser det därför nödvändigt att närmare belysa hur jag ser på just denna principfråga om könen formella likställighet i konkurrensen om tillgängliga platser. Jag vill göra er uppmärksamma på, att även statsrådet efter den verkställda undersökningen medgivit en viss tendens i kommunerna mot anställning av kvinnor på lärarbanan.

Grundlagen talar om förtjänst och skicklighet när det gäller tillsättning av tjänster. Statsmakterna ha godkänt en lag, som innebär samma formella rätt för man som kvinna att söka och erhålla olika statstjänster. Vi ha också genomfört principen om lika lön för anställda i såväl statens tjänst som i skolväsendet. Dessutom ha vi beslutat att lärarlönerna skola betalas av staten. Jag antar också att vi äro eller böra vara eniga om att skolan inte är till för lärarna utan för barnens fostran och undervisning och att lärarna inte skola anställas med hänsyn till ovidkommande kommunala intressen utan för att fylla sin uppgift i skolan. Men trots allt detta kan en skolstyrelse med ett enkelt beslut sabotera både statens principer och skolans intressen. Man annonserar blott att en vakant lärartjänst står öppen endast för manliga sökande, även om det skulle finnas bättre kvalificerade av det motsatta könet. Skall nu detta vara att hävda en av statsmakterna fastställd princip om formell likställighet i tävlan om platser och tjänster och är detta att tillgodose skolans intressen av att endast den mest förtjänste skall utses till en lärartjänst?

Det säges att man endast vill möjliggöra för skoldistriktet att åstadkomma en bättre anpassning efter olika fall i kommunen. Och man har särskilt nämnt att en lärarplats kan vara förenad med skyldighet att undervisa även i manlig slöjd. Men vi motionärer ha ju inte motsatt oss att man skall ta hänsyn

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)
till en så rimlig synpunkt vid platsernas besättande. Vi tycka också att skolstyrelserna, när de ha tre sökande på förslagsrum att välja emellan, skola kunna få utrymme för all lämplig anpassning som kan behövas. Men vi anse verkligen, att det är en utmaning mot kvinnorna och ett fattigdomsbevis också för männen, om de skola behöva ett sådant där extra skydd, som statsmakterna för tjugo år sedan raserade för olika statstjänster, då man på detta sätt vill hindra kvinnorna att ställa upp i fri och ädel tävlan om tillgängliga lärartjänster. Jag anser också att det är ett klart missbruk av den kommunala självbestämmanderätten, att en skolstyrelse skall få tillämpa en dylik anställningspolitik. Det är av dessa skäl, herr talman, jag tar mig friheten att yrka bifall till herr Oscar Olssons reservation på denna punkt.

I detta anförande instämde fröken *Öberg*, fru *Andersson* och fru *Svedberg*.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att svara för en reservation, som finnes avgiven vid denna punkt, nr 145. Nu har departementschefen här begagnat tillfället att ge svar på en interpellation, och de talare som sedan yttrat sig ha berört en annan fråga, om vilken det inte rätt oenighet i utskottet, nämligen rörande bestämmelserna för tillsättning av folkskollärartjänster och folkskolestyrelsernas rättighet att utannonsera dessa för manliga eller kvinnliga sökande. Jag skall därför tillåta mig, herr talman, att med några ord, innan jag går in på mitt egentliga ämne, beröra denna mycket stora och intressanta fråga, som genom fru Rydh Munck af Rosenschölds interpellation verkligen har på ett utmärkt sätt, vågar jag säga, blivit klarlagd i det svar därpå som ecklesiastikministern avgivit. Jag skall göra detta så mycket hellre som den föregående ärade talarinnan, fru Västberg, enligt min uppfattning inte riktigt angivit vårt nuvarande läge på denna punkt.

Fru Västberg framhöll att det för närvarande inte förhåller sig så, att kvinnorna då det gäller tillsättande av folkskollärartjänster äro formellt likställda med männen. Det måste jag bestämt bestrida, ty våra bestämmelser rörande tillsättning av tjänster ge visserligen skolstyrelserna rätt att ledigförklara dessa, än för männen och än för kvinnorna, men de kunna alltid utesluta en hel rad tjänster från manliga sökande lika väl som de kunna utesluta en rad tjänster från kvinnliga sökande. Fru Västberg kanske inte känner till att man inom vissa delar av detta land under decennier kunnat iakttaga en tydlig tendens — inte minst på landsbygden men också i vissa städer — att ledigförklara tjänsterna främst för kvinnor, även inom folkskolan. Det är alltså inte bara en formell anmärkning jag gör här, utan man har exempel på att vår nuvarande lagstiftning principiellt likställer man och kvinna, då det gäller tillsättning av tjänster. Det är alltså inte bara ett principiellt riktigt påpekande jag här gör, utan också i praktiken har det visat sig, att man på sina håll föredragit kvinnor — liksom man på sina håll föredragit män. Detta är emellertid mera en anmärkning en passant.

Jag har i rätt stor utsträckning delat den uppfattning som kommit fram i den här berörda motionen, nämligen att under de senare åren, efter löne-regleringarnas genomförande, det uppträtt en tendens hos skoldistriktet till förmån för de manliga sökandena på bekostnad av de kvinnliga. Jag blev därför verkligen mycket glad när jag fick kännedom om resultatet av den undersökning skolöverstyrelsen verkställt. Om man bedömer detta material objektivt, måste man säga, att det icke är fråga om en starkt framträdande tendens, utan den är ännu så länge svag och obestämd. Detta blir så mycket uppenbarare, om man observerar, att det skett en nödvändig minskning av

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

kvinnliga tjänster av rent så att säga neutrala skäl. Jag vill erinra om att Stockholms stad har måst förändra ett par hundra kvinnliga folkskollärartjänster till småskollärartjänster. Bara detta betyder mycket, när det gäller siffermaterialet härvidlag. Den minskning av antalet kvinnliga tjänster, som ägt rum, beror till mycket stor del på omständigheter, som icke ha något som helst att göra med en lust eller olust att anställa kvinnliga, respektive manliga befattningshavare, utan den är en följd av statsmakternas beslut, då statsmakterna satte en spärr för möjligheten att i de stora städerna anställa folkskollärarinnor på småskolestadiet.

Jag hoppas damerna observerat detta. Det är ett mycket intressant förhållande, att alltså en stor del av denna minskning av kvinnliga tjänster, som i denna undersökning konstateras ha ägt rum, beror på förhållanden, som äro en direkt följd av statsmakternas beslut. En annan omständighet har också verkat i samma riktning, utan att man därför kan åberopa detta som stöd för en bestämd tendens hos skolstyrrelserna i fråga om tillsättandet av lärartjänster. Under de senare fem åren har det varit en mycket vanlig företeelse att B 2-skolorna indragits och förvandlats till B 3-skolor. B 2-skolorna ha på mycket goda, sakliga skäl och i undervisningens intresse i allmänhet haft manliga lärare. När nu dessa skolor förvandlas till B 3-skolor, vad blir följden? Jo, att dessa B 3-skolor få manliga lärare.

Jag vill påpeka, att jag således till min glädje och tillfredsställelse finner, att denna tendens, som jag också trots vara mer utpräglad än den i verkligheten är, ännu inte har framträtt så tydligt, som vi förmodat. Skulle den bli alltför framträdande, är det uppenbart, att man måste ta upp frågan till förnyat övervägande. Jag tycker att motionärerna också med tillfredsställelse skulle kunna notera, att statsutskottet för sin del intet haft att erinra mot att den faktiska utvecklingen på detta område klargöres och följes med största intresse. Det är ungefär allt vad man från motionärernas synpunkt för närvarande kan begära. Ty jag frågar inte här bara efter vad som är politiskt möjligt eller omöjligt, utan jag menar att man på grundval av det föreliggande materialet egentligen inte kan komma till någon annan slutsats än att man bör följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla mig vid denna stora och i och för sig mycket intressanta fråga, utan skall nu med några ord be att få motivera den reservation, som är fogad till denna punkt, nr 145: som de ärade kammarledamöterna behagade finna är det den andra av dessa reservationer, på vilken jag står.

Under denna punkt har utskottet haft att behandla frågan om folkskoleseminariernas inordnande, vad rektorstjänsterna beträffar, i de bestämda avlöningsgrupperna, i vilka rektorstjänster vid statliga anstalter skola införas. Denna fråga har uppskjutits beträffande folkskoleseminarierna, men i fråga om läroverken har den redan genomförts. Nu skall den genomföras även för de förra, sedan man sett, att man behöver använda hela denna organisation för de närmaste åren — till bristningsgränsen, skulle jag vilja säga.

Endast i fråga om en av dessa rektorstjänster har det uppstått delade meningar, nämligen rektorstjänsten vid stockholmsseminariet. I statsverkspropositionen föreslås att rektorerna vid alla dubbelseminarier skola hänföras till avlöningsgrupp I och rektorerna vid våra enkelseminarier till grupp III, med undantag just för stockholmsseminariet, beträffande vilket departementschefen föreslagit att det, eftersom det är en provårsanstalt, också bör hänföras till lönegrupp I. Det förhåller sig nämligen så att statsmakterna, då det gäller de statliga läroverken av provårsanstaltstyp, redan ha fastställt, att rektorerna

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

där skola hänföras till lönegrupp I, oavsett ifrågavarande läroverks storlek. Nu ha vi två provårsanstalter vid seminarierna. Det ena är dubbelseminariet i Göteborg, det andra är enkelseminariet i Stockholm. Departementschefen har sagt, att principen att hänföra rektorerna vid provårsanstalter till lönegrupp I också bör gälla stockholmsseminariet, emedan — det ligger ju i öppen dag — det är så utomordentligt viktigt, att man inte minst vid dessa så att säga dubbla lärarutbildningsanstalter får de pedagogiskt mest kvalificerade krafter, som stå till buds.

Utskottsmajoriteten, som består av en röst mer än hälften av statsutskottet, har inte velat vara med härfpå. Man har föreslagit, att stockholmsseminariet skall bibehållas i lönegrupp II, men att rektor bör få ett lönetillägg på 500 kronor, inte för att anstalten är provårsanstalt, utan därför att antalet avdelningar under nuvarande tidsförhållanden överstiger grundorganisationens. Jag tillåter mig alltså framhålla, herr talman, att båda dessa förslag, utskottets och reservanternas, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag, ekonomiskt äro likvärdiga. Det blir ingen ökad kostnad, ifall man går på reservanternas eller Kungl. Maj:ts förslag i stället för på det förslag, som statsutskottet framlagt. Då jag för min del förordar reservanternas förslag i denna del, vill jag dels hänvisa till vad jag nyss sagt om vikten av att få de främsta krafterna i vår pedagogiska värld till ledare för dessa provårsanstalter, dels vill jag peka på att utskottet här gått en helt annan väg än Kungl. Maj:t. Utskottet vill ge rektorn en lönefyllnad som gör att han skulle få samma lön i stort sett som om han hänförets till avlöningsgrupp I. Men man gör det inte med den motiveringen, att det är en provårsanstalt, utan med den motiveringen att man måste utvidga antalet klasser vid detta seminarium och att så länge det förhållandet fortfar, att seminariet har fler klasser än som ursprungligen avsetts, bör rektorn få ett sådant extra lönetillägg på 500 kronor.

Jag vill rörande detta resonemang säga, att följderna därav blir att, om vi, vilket är mycket sannolikt, under de närmaste åren måste använda alla våra enkelseminarier på det sätt, varpå vi nu använda stockholmsseminariet, och förlägga till dessa studentavdelningar, man i princip gått in för att samtliga dessa rektorer skola få lönetillägg på 500 kronor. Med andra ord: med hänsyn till sina ekonomiska konsekvenser går utskottsförslaget längre än Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att på dessa skäl få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, eller till den reservation som är avgiven av herr Johan Bernhard Johanson m. fl.

Men, herr talman, jag finner, att jag måste säga några ord om en punkt, som fru Västberg berörde och som jag glömde att omnämna i början av mitt anförande och som gällde förslaget om intagning vid seminarierna. Därvidlag beklagade sig fru Västberg över att inte likställighetsprincipen genomförts, utan att man intog fler manliga än kvinnliga kandidater. Jag antecknade, att fru Västberg beklagade sig över att man anför rent formella skäl och åsidosätter likställighetsprincipen. Jag måste på det bestämdaste opponera mot detta. Det är inte formella skäl, utan det är högst reella skäl, och det är reella skäl som framför allt borde beaktas av den kvinnliga folkskollärarkåren. Det är enligt min uppfattning en absolut riktig princip, att man, när man är efter år på grundval av lärarbehovet bestämmer intagningarna vid våra seminarier, först konstaterar var det största behovet föreligger, om det är på den manliga lärarsidan eller på den kvinnliga.

Enligt min åsikt kommer detta inte att på något sätt rubba likställighetsprincipen. Skulle man gå en annan väg betyder det helt enkelt, att man på nytt kan mana fram en arbetslöshet bland de kvinnliga lärarna, och detta kom-

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

mer att för dem medföra en senare befordran och en sämre ställning överhuvudtaget.

Jag har velat säga detta, ty jag kan inte finna att detta är formella skäl eller någon sorts undanflykter. Jag anser, att skolöverstyrelsen här står på fast mark och att man här tar verklig hänsyn också till de kvinnliga folkskollärarnas berättigade intressen.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Holmdahl yttrade att det förekom likställighet mellan manliga och kvinnliga folkskollärare såtillvida att man inte bara förbehöll vissa tjänster för manliga sökande, utan också förbehöll vissa tjänster för kvinnliga. Men enligt det svar som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gav mig nyss hade under de senaste sex åren i 45 % av fallen plats utannonserats för män och i 16 % för kvinnor. Vad kvinnorna på den punkten vilja är att överhuvudtaget inga tjänster skola reserveras för endera parten, utan att samma rätt att söka skall gälla för alla.

Jag skulle också med några ord vilja vända mig mot vad herr Holmdahl sade om risken för arbetslöshet bland de kvinnliga lärarna i händelse för stor procent utexaminerades. Jag har redan i mitt anförande med anledning av interpellationssvaret framhållit, att *om* man intar så stort elevantal vid seminarierna, som svarar emot behovet, kan det riskeras arbetslöshet för någondera parten; man måste ju, när man tillsätter platser, välja bland dem som finnas. Finns det inte tillräckligt många män — detta skulle i så fall bero på att kvinnorna vore mera kompetenta — får man vid tillsättandet välja bland de kandidater som finnas. Man kan inte låta en plats stå obesatt därför att det inte finns tillräckligt många män utexaminerade. Jag kan inte finna, att det är en hållbar ståndpunkt, och det är mig angeläget, herr talman, att i likhet med fru Västberg yrka bifall till den av herr Oscar Olsson avgivna reservationen.

Herr **Holmdahl**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Fru Rydh Munck af Rosenschöld utgår i sitt senaste resonemang från förutsättningen att önskemålet rörande behörighetslagprincipens tillämpande också på folkskollärartjänster vore fullt genomförbart. Om så varit, hade jag kunnat förstå resonemanget, men så är icke förhållandet.

Detta är en mycket invecklad och intrikat fråga, och jag tror att även damerna få erkänna, att det i t. ex. B 2-skolan är ur undervisningens synpunkt berättigat att tillsätta lärartjänster med manliga sökande, åtminstone så länge den kvinnliga utbildningen i manlig slöjd är så bristfällig, att i själva verket få kvinnliga lärare ha erforderlig utbildning på detta område. Det är uppenbart, att det ligger i den svenska folkskolans och i vår undervisnings intresse att i vissa fall förbehålla somliga tjänster åt män. För min del uppskattar jag både beträffande A- och B-skolor den kvinnliga arbetskraften i högsta grad, och jag anser, att man också där behöver kvinnliga lärarkrafter. Men det finns faktiskt inom olika skolformer fall, där man i undervisningens intresse måste se till att man får en manlig lärare, och därför är det hela en mycket komplicerad fråga.

Så länge nuvarande tillsättningsförfarande och nuvarande bestämmelser gälla, gäller också vad jag sagt om de principer man bör tillämpa i fråga om intagning vid våra seminarier.

Vidare yttrade:

Fröken **Nygren**: Herr talman! Jag är mycket tacksam för den klara belysning i siffror som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har givit

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

åt den mycket omdiskuterade tendensen att förvandla kvinnliga tjänster till manliga liksom rörande nedgången av antalet kvinnliga tjänster vid våra folkskolor.

Att denna tendens har förefunnits under många år ha vi alla varit fullt medvetna om. Vi ha också vetat att anledningarna härtill varit många. På folkskolläraryrket ha vi varit fullt medvetna om att förklaringar finnas, som utan vidare måste godtagas, t. ex. det av herr Holmdahl här påtalade förhållandet att man vid Stockholms folkskolor måst dra in en hel rad kvinnliga folkskolläartjänster, emedan de varit placerade på småskolestadiet; man får ju inte längre statsbidrag till folkskolläartjänster på detta stadium. Samma förhållanden ha förekommit på ett par andra ställen, t. ex. i Uppsala och Borås, och detta har naturligtvis i hög grad bidragit till att antalet kvinnliga tjänster har sjunkit. Dessutom ha vi tjänsterna i de B2-skolor som förvandlats till B3-skolor, där det kan synas som om utan vidare en förskjutning gjorts till förmån för de manliga eleverna. Detta har dock skett helt automatiskt.

Allt detta veta vi. Men vi veta också, att det på sina håll tydligt iakttagits en vilja att taga tjänster ifrån kvinnorna för att ge dem till manliga lärare, utan att man haft några reella skäl därtill, och det är väl på den punkten som fru Västberg talat om formella — jag skulle vilja säga ovidkommande skäl. Det är icke skolöverstyrelsen, som är skyldig härtill, utan skolstyrelserna ute i landet. Det har varit en del ovidkommande skäl, som påverkat opinionen, men i likhet med herr Holmdahl veta vi, att man i åtskilliga skoldistrikt klart och tydligt deklarerat, att man föredrar kvinnliga lärare framför manliga. Detta har gjort, att vi, trots att det funnits anledning till mycket bekymmer för de kvinnliga folkskollärarna under en lång följd av år, kunnat se åtminstone tämligen optimistiskt på frågan och hoppats att en utjämning småningom skulle ske. Men krisårens förhållanden med indragna tjänster, som i mycket högre grad gått ut över kvinnliga lärare än manliga lärare, ha dock medfört, att antalet tjänster reducerats så pass starkt, att man ej kunnat lugnt äse förhållandena utan att åtminstone påtala dem.

Departementschefen säger i år lika väl som tidigare, att han med sitt förslag inte velat taga ställning till frågan om den framtida proportionen mellan manliga och kvinnliga tjänster. Han säger också i interpellationssvaret, att han ej har anledning antaga, att utvecklingen kommer att gå i påtalad riktning. Han giver vidare de kvinnliga lärarna en eloge, när han säger, att genom sin fallenhet för lärarkallet och sin ambition ha nämligen de kvinnliga lärarna alla förutsättningar för att bibehålla sin position i folkskoleväsendet. Det där noterar jag med tacksamhet. Om det vore mera normala förhållanden i världen och i vårt land, tror jag också att särskilt dessa förhållanden skulle göra sig gällande. De felaktigheter, som vi nu anse ha smugit sig in, skulle således kunna tänkas rättas till av sig själva. Men när det nu är efter år tas in vid seminarierna ett så mycket större antal manliga än kvinnliga elever och som en följd därav examineras ut en större skara manliga än kvinnliga lärare, kommer man att stå inför det faktum, att det en dag ej finns några kvinnliga folkskollärare. Om man vaknar till medvetande om att man gått för långt och genom att låta ovidkommande skäl tala, skadar skolans arbete i stället för att tjäna det, då kan man icke, åtminstone icke så snart som man skulle önska, vrida förhållandena tillrätta igen. Hade man däremot ansett det lämpligare att anställa manliga än kvinnliga lärare som undervisare och fostrare i våra skolor, ja, då hade det varit fullt konsekvent att låta den mer eller mindre tydligt visade tendensen vara utslagsgivande, när det gäller att bestämma proportionen mellan manliga och kvinnliga seminarieelever.

I en motion, som varit föremål för statsutskottets behandling, föreslås också.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

att seminarierna i Göteborg och i Lund i fortsättningen, som från början var bestämt, skola stå öppna både för manliga och kvinnliga elever. Det är icke endast med tanke på proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare jag vill ta till orda för att försvara den ståndpunkten, utan det är en rent principiell synpunkt, som jag vill lägga på frågan. Jag anser det nämligen lämpligt och önskvärt från skolans synpunkter, att manliga och kvinnliga elever samtidigt utbildas i seminarierna, så att de under den tid de få sin utbildning få tillfälle att gemensamt dryfta skolproblemen. Jag tror att förhållandet mellan de olika lärargrupperna redan från början blir bättre, om seminarieeleverna redan under utbildningstiden få taga ställning till problemen och lära sig förstå varandras synpunkter på dem.

Så ha vi en punkt, som berördes såväl i motionen som i interpellationen, nämligen frågan om annonsering av lärartjänster. På båda hållen har påtalats, att dessa tjänster annonseras ibland för manlig sökande enbart och ibland för kvinnlig sökande enbart. Det är ju ganska intressant att se av den statistik, som ecklesiastikministern här framlagt, att annonsering för allmän ansökan ökat under de senaste åren. Detta visar, att man i skoldistriktet slagit in på den väg, som vi här önska få fastslagen. För min del tror jag icke, att det betyder något avsevärt i fråga om tillsättandet av tjänsterna, men — och det är ett förhållande, som ecklesiastikministern också påtalade — när tjänsten varit annonserad för allmän ansökan kan ju ett skoldistrikt, då man uppför tre på förslag, välja en av dessa tre, och därvid kan ju väljas en manlig lärare, om man så vill, eller en kvinnlig lärare, om man hellre önskar det. Jag är övertygad om att i åtskilliga fall när man skall bedöma ansökningar från såväl manliga som kvinnliga sökande, finnes det någon kandidat med så pass stora kvalifikationer, att man utan vidare hellre vill ha denne än någon annan medsökande. Kanhända tar man då en man, fastän man hellre velat ha en kvinna, medan man kanske i ett annat fall hellre tar en kvinna, fastän man tänkt sig en man. Sådant tillvägagångssätt vore nog skolan betjänt av. Rent principiellt vore det rättast att slå in på den vägen. Även om man följer den principen, har man därmed icke frångått kommunerna deras självbestämmanderätt.

Det är alldeles riktigt, att många skäl tala för, att man annonserar en plats för manliga sökande. Man vill t. ex. ha en manlig lärare, som är kompetent i slöjd. Om man alltså vill ha en i visst avseende särskilt kvalificerad kraft, och t. ex. sätter in i annonsen, att den som erhåller tjänsten skall vara skyldig undervisa i slöjd, då kan ju icke en kvinnlig folkskollärare söka tjänsten, ty hon är vanligen ej behörig söka i sådant fall. Har hon i övrigt full kompetens för tjänsten, och är hon dessutom även kompetent att undervisa i manlig slöjd, bortfaller emellertid det skäl, som herr Holmdahl talade om.

Jag har med dessa ord velat motivera mitt yrkande om bifall till herr Oscar Olssons vid utskottets utlåtande i denna punkt fogade reservation.

Jag vill emellertid i detta sammanhang också ta upp den andra frågan, som herr Holmdahl var inne på, nämligen frågan om rektorstjänsterna vid seminarierna. Jag har också funnit det anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten frångått Kungl. Maj:ts förslag, när det gäller stockholmsseminariets hänförande till grupp I. Man har från utskottsmajoritetens sida sökt göra en utjämning genom att föreslå en lönekomensation, varigenom utskottets förslag ekonomiskt ej skulle innebära någon skillnad mot Kungl. Maj:ts förslag. Men mera anmärkningsvärt är, att utskottsmajoriteten gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag. Dels är ju, som herr Holmdahl talade om, Stockholms seminarium också provårseminarium, vilket borde vara motiv nog för att hänföra det till grupp I. Ett förhållande som jag tycker ytterligare talar för samma sak är, att till Stockholms seminarium även är förlagd denna långa hjälpskolekurs.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Den som vet vad den innebär i ökat arbete och ansvar för rektor måste finna det angeläget att genom att i lönehänseende hänföra Stockholms seminarium till grupp I göra vad man kan för att få den bästa tänkbara kraften på den tjänsten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Holmdahl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Fröken Nygren uttalade bekymmer för att man, om man på detta sätt ändrar proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid intagning till seminarium, kan komma i den situationen, att man får så få kvinnliga folkskollärare, att de icke täcka behovet. Jag vill häremot erinra om, att man ju genom den undersökning av lärarbehovet, som enligt vad fröken Nygren vet göres år efter år, följer förhållandena steg för steg och därigenom omedelbart kan rätta mun efter matsäcken. Jag tror alltså icke, att den risken är så stor.

Sedan kom fröken Nygren in på yrkandet om att folkskollärartjänsterna skola utannonseras utan att det angives, om de avses för manliga eller kvinnliga sökande. I anledning härav vill jag fästa uppmärksamheten på, att damerna icke synas ha tänkt på att de på detta sätt i själva verket få mindre trygghet för att tjänsterna besättas av kvinnliga sökande. Nu är det dock så, att en grupp av tjänster annonseras för manliga lärare och en annan grupp för kvinnliga lärare. Sedan ha vi en mellangrupp av tjänster, vilka annonseras utan angivande av om de skola besättas med manliga eller kvinnliga sökande. Tar man bort möjligheten att annonsera särskilt efter kvinnlig respektive manlig sökande, kan det innebära en större otrygghet för de kvinnliga sökandena än som nu råder.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten vid detta, då jag tycker, att man i dessa resonemang på ett egendomligt sätt bortsett från detta uppenbara förhållande.

Fröken **Nygren** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det säges i propositionen i år ävensom nu i diskussionen, att man, på grund av den tendens, som under de gångna åren visat sig att manliga lärare hellre tagas än kvinnliga, fått lov att ta in flera manliga elever vid seminarierna. Jag tänker mig, att det kan bli en tendens i motsatt riktning, om man kommer underfund med, att det icke är till skolans bästa om antalet kvinnliga lärare minskas. Men om det ej finnes någon kvinnlig lärarreserv, kan ej denna tendens komma till uttryck, och så fortsätter proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid seminarierna att bli den, som under dessa orosår blivit fastslagen. Det är detta jag blivit bekymrad för.

Herr **Holmdahl** talade om, att det skulle innebära ett visst riskmoment för lärarinnorna, om alla lärarplatser annonserades till allmän ansökan. Ja, jag har också varit inne på, att det kan ligga en viss fara däri under dessa år, då man på grund av ovidkommande skäl hellre tar manliga än kvinnliga lärare. Jag har dock varit optimistisk nog att tro att skoldistriktet, om de besluta sig för att annonsera en tjänst för allmän ansökan, skola se till, att man får den mest meriterade, att man alltså icke skulle slå ut kvinnorna, när de äro lika meriterade eller, vilket man nästan skulle kunna tro många gånger, äro mera meriterade. De ha ju färre tillfällen att söka tjänster, och de ha stått och väntat länge, varför de vid sådana tillfällen kunna hävda sig i fråga om meriter vid ansökningstillfällena. Jag vågar tro, att våra skolstyrelser komma att vara så lojala, att de tillsätta den bäst meriterade, oavsett om denne är man eller kvinna.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Herr **Holmdahl**, som på begäran änyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Fröken Nygren misstär sig alldeles, om hon tror att skolöverstyrelsens förslag i fråga om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid seminarierna bygger på denna eventuella tendens, som påtalas i interpellationen och som vi nu diskutera. Denna tendens har ej haft med saken att göra, utan den hänför sig till den faktiska bristen eller det faktiska överflödet på manlig och kvinnlig lärarkraft, som varje år framgår av folkskoleinspektörernas rapporter. Det är något helt annat och påtagligare.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Vad herr Holmdahl nyss sade är just vad vi påtalat. Den förskjutning han åsyftar gör sig gällande på grund av tendensen att föredraga manliga lärare, och det är därför, som vi vilja motverka utexaminerandet av ett större antal manliga än kvinnliga seminarister.

Härefter anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag gör visserligen icke anspråk på att vara lika sakkunnig på detta område som interpellanten. Jag kan endast åberopa ett ordförandeskap i ett av landets skoldistrikt, och det torde icke räcka långt, när det gäller all den lärdom, som kan mobiliseras på det andra hållet. Men jag har ändå tagit mig friheten begära ordet för att säga något i frågan.

Det är nog riktigt det påståendet, att man, när man skall välja mellan manliga och kvinnliga lärare, oftast tar manliga lärare, men det är ju inte alltid säkert att det går så. Det har emellertid åtminstone i de fattiga ödebygdskommunerna — jag talar ej om Stockholm, där interpellanten är bosatt — uppstått en viss tendens till att taga hänsyn till de krav på bostäder som resas av lärarna. Lagstiftningen har ju visserligen i någon mån uppmjukat de gamla bestämmelserna, men man kan inte begära, att lärarna skola sitta i ödebygden utan att ha husrum. Åtminstone i mitt eget skoldistrikt ha vi ofta tagit hänsyn till bostadens beskaffenhet. Har den varit lämplig för kvinnlig sökande, ja, då har tjänsten utannonserats för kvinnlig sökande. Så enkelt är det. Man kan ej absolut påstå, att männen alltid bli favoriserade.

Det är emellertid inte detta som uppkallat mig, utan en annan omständighet. Jag har funnit interpellationen på något sätt beklämande. Jag tycker, att det tyder på en brist på solidaritet från kvinnornas sida, som är sorglig och beklaglig. Om t. ex. herr Kyling vore ordförande i Sveriges folkskollärareförbund — han är vice ordförande där — eller t. ex. herr Skoglund i Umeå eller någon annan vore det, då vore det, det försäkrar jag, mina damer och särskilt interpellanten, fullständigt uteslutet, otänkbart att en manlig kollega skulle väcka en interpellation, om någon påstod att männen komma till korta inför damerna. Men det hindrar icke, fastän vi i denna kammare ha ordföranden i Sveriges folkskollärarinneförbund, att ett annat fruntimmer går förbi henne och interPELLERAR i denna sak.

Herr talman, Jag har ej något yrkande, men jag tycker det är beklagligt, att solidariteten är så dålig bland kvinnorna i kammaren.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Debatten i denna punkt har redan pågått länge, och det är väl ej mycket mer att vinna med ett ordbyte mellan de manliga och de kvinnliga intressena här. Även med risk att jag kommer att anses tillhöra den kompakta maskulina opinion, som motsätter sig de åtgärder, som de kvinnliga ledamöterna av kammaren vilja ha genomförda, skall jag inte blanda mig in i diskussionen på den punkten.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Jag har begärt ordet i anledning av den reservation, som herr Holmdahl yrkade bifall till. Den avser den del av utskottsutlåtandet som rör gruppindelningen av rektorstjänsterna vid seminarierna. Jag ber att få påpeka, att utskottet i detta fall följt allmänna lönenämndens linje. Allmänna lönenämnden har framhållit, att folkskoleseminariet i Stockholm är ett enkelt seminarium, men att det, på grund av att det är provårseminarium, redan tidigare uppflyttats en lönegrupp högre än de andra enkla seminarierna. Alltså, enkla seminarier tillhöra grupp III, men på grund av att detta seminarium är provårseminarium har det redan tidigare placerats i grupp II. Därmed har enligt lönenämnden den placering, som tillkommer detta seminarium, också kommit det till del. Därutöver föreslår lönenämnden ett tilläggsarvode på 500 kronor att utgå, därest arbetet på grund av klassernas antal skulle bli väsentligt större än vid andra dylika seminarier. Det är givetvis ingenting annat än en principfråga, huruvida pengarna skola utgå i form av uppflyttning i lönegrupp eller i form av arvode. Det är riktigt såsom herr Holmdahl sade, att ekonomiskt inverkar det inte om beslutet går i utskottets eller i reservanternas riktning, men jag anser personligen — och jag har antytt det till dem som tillhöra utskottsmajoriteten — att det är riktigare att följa lönenämndens linje än Kungl. Maj:ts.

Sedan vill herr Holmdahl varna för de konsekvenser som kunna bli följden av att följa utskottsmajoritetens förslag, ty om man blir nödsakad att fortsätta med utbyggandet av de övriga enkla seminarierna ute i landet i den utsträckning som man nu gör i Stockholm, skulle detta enligt utskottets förslag föra med sig, att man finge ge ett arvode på 500 kronor även åt dessa övriga seminarier. Gentemot detta vill jag säga att det är alldeles uppenbart, att om det utökade arbetet för rektorerna vid seminarierna motiverar en dylik åtgärd och denna tillämpas vid seminariet i Stockholm, bör detsamma ske i vilken del av landet det än må inträffa. Det ha vi som stå för utskottets ståndpunkt varit på det klara med, och därför ha vi också anslutit oss till de synpunkter som lönenämnden anfört och som jag här sökt redogöra för i största korthet. Med den ställning, som utskottsmajoriteten intagit, sker ingen orättvisa men rättvisa åt alla håll, men det förändrar inte principerna för grupperingen. Det är endast rektorerna vid dubbelseminarierna som från början varit avsedda att komma i lönegrupp I.

Sedan, herr talman, skulle jag bara vilja framföra en reflexion i anledning av den situation, i vilken vi nu stå, med väsentligt utökade behov av nya lärarkrafter. Vi hade på andra avdelningen den uppfattningen — och den har också biträtts av generaldirektör Holmdahl — att man beskurit utbildningsmöjligheterna vid våra seminarier i alltför stor utsträckning. Det skedde under den motiveringen att det var onödigt, det var slöseri att på det sättet utbildade flera lärarkrafter än som egentligen behövdes för dagen. Nu visar det sig i vilken situation vi kommit på grund av denna missriktade sparsamhet. Jag tror det varit klokt om begränsningen gjorts mindre, om vi med andra ord vid våra seminarier utbildat något flera elever till lärare än vi ha gjort. Då hade det gått mera normalt. Nu befinna vi oss i en ställning, som det är rätt svårt att bemästra.

Herr talman! Jag har med detta velat motivera den ståndpunkt, som vi i huvudsak intagit inom utskottsmajoriteten, och jag ber att med det sagda få till alla delar yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för ekklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Anledningen till att Kungl. Maj:t intagit den ståndpunkt, som sammanfaller med vad som råkat bli reservation i statsutskottet, är att både Kungl. Maj:t

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

och riksdagen med hänsyn till den stora betydelsen av att knyta verkligt framstående pedagoger som ledare för lärarutbildningen ha velat lägga saken på detta sätt. Jag har mycket svårt att inse, att utbildningen av lärare vid seminarierna inte skulle vara lika viktig som utbildningen av läroverkslärare, och det är anledningen till att jag för min del anser att det här gäller en viktig princip som man bör hålla på. Därför bör rektorn vid folkskoleseminariet i Stockholm placeras i första lönegruppen.

Riktigt likgiltigt ur ekonomisk synpunkt är det inte, om man går den ena eller andra vägen. Om man biträder majoritetens ståndpunkt är det, som den föregående ärade talaren sade, givet, att då blir man tvungen att lämna motsvarande bidrag vid andra seminarier. Jag är inte så säker på att man är tvungen i och för sig att göra det, men om man ger 500 kronor till rektorn för folkskoleseminariet i Stockholm, som bör ha pengarna på grund av helt annan anledning, därför att han anses ha så särskilt stora arbetsuppgifter av tillfälliga orsaker, då vill jag säga att exempelvis vid Karlstads seminarium är det precis samma historia. Där kommer omedelbart ett krav på en motsvarande ökning, och så undan för undan. Således, den ståndpunkt som majoriteten av statsutskottet har intagit, är dyrare än den som Kungl. Maj:t och reservanterna anslutit sig till. För mig är emellertid uppriktigt sagt inte detta det väsentliga, utan för mig är det väsentliga, att jag tycker det är något motbjudande i att därför att det här gäller ett seminarium, alltså en utbildningsanstalt för folkskollärare, man skall fästa mindre vikt vid nödvändigheten att få verkligt framstående pedagoger som ledare än när det gäller utbildning av läroverkslärare. Jag tycker det är lika viktigt i båda fallen, och därför anser jag att det är principiellt riktigast att följa reservationen och alltså gå på Kungl. Maj:ts förslag.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för replik till herr Jacobson. Jag tror inte herr Jacobson behöver vara ängslig för frågan om lojaliteten mellan kvinnorna i riksdagen. Det är väl tvärtom så, att det kan vara kanske en smula obehagligt för ordföranden i folkskolläraryrket att interpellera i en fråga som denna, och det var sannerligen inte av bristande lojalitet som ett annat fruntimmer tog sig för att framställa denna interpellation. Dessutom har ju fröken Nygren motionerat i samma riktning och alltså inte varit rädd att klä skott i frågan.

Men, herr talman, jag skall tillåta mig att ställa en allvarlig fråga till herr Jacobson, om han anser, att inte vem som helst av kammarens ledamöter har rätt att interpellera i en fråga. Jag är visserligen ganska ny i kammaren, men jag har fattat det så att man har interpellationsrätt.

Jag vill också tillägga, att vi veta inte i närvarande stund, hur männen i samhället skulle ställa sig, om kvinnorna vore en sådan övermakt att kämpa emot som männen för närvarande äro för kvinnorna. Det förefaller mig som om männen redan nu inte vore så förfärligt ängsliga för detta resultat. Något i den riktningen kom fram i herr Jacobsons yttrande, när han talade om att om en bostad är liten och dålig, då annonserar man platsen ledig för en kvinna. Det förefaller inte som om man då precis lade kompetenssynpunkter på den lärarkraft man anställde. Är det så, att bostaden är för liten för en man och man ändå bra gärna vill ha en man, tycker jag det är rimligt att man utvidgar bostaden.

Fröken **Nygren** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att jag väl inte

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)
sitter i riksdagen som representant för Sveriges folkskollärarinnors förbund utan som representant för valmanskåren i Gävleborgs län.

Herr **Jacobson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort gemäle, yttrade: Herr talman! Fru Rydh fann det förständigare att utvidga lärarbostaden, om den var för liten. Det stöter emellertid på ekonomiska svårigheter, men det är kanske en sak som inte fru Rydh begriper.

Till svar på frågan, huruvida det inte står var och en kammarledamot fritt att interpellera, vill jag säga: Behövs det något svar på det? Jag hade annars trott att den som var ledamot av denna kammare åtminstone hade så pass kännedom om gällande grundlagar, att vederbörande visste att man har rätt till detta.

Härpå anförde:

Fru **Ronnebäck**: Herr talman! Jag har ingen anledning att ur lärarsynpunkt yttra mig om det problem, som vi nu debattera. Jag har begärt ordet därför att jag inte kan låta bli att giva uttryck åt en viss oro, som man hyser på skilda håll inför de tecken som tyda på en åtminstone begynnande tendens att utbyta kvinnliga lärare i folkskolan mot manliga. I två avseenden synes denna oro också vara berättigad. Det ena gäller B3-skolorna, där lärarna skola undervisa också på småskolestadiet. Det har ju alltid ansetts att kvinnliga lärare skulle vara mera lämpade att taga hand om barnen i småskolan, och den som själv har små barn vet ju, vilket ofantligt tålmod som krävs av dem som skola ha hand om barnen i småklasserna. Jag för min del är alldeles övertygad om att kvinnliga lärare ha mera tålmod och naturlig fallenhet för att taga hand om barnen i småskolan. En utveckling som leder till att de kvinnliga lärarna i denna skolform ersättas av manliga anser jag för min del vara otillfredsställande.

Det andra avseendet, i vilket man kan hysa oro, gäller sexualundervisningen, som nu har införts i skolorna. Det är ju ett mycket ömtåligt område, där man måste ställa mycket stora krav på finkänslighet och takt av dem som skola leda denna undervisning. Jag kan inte hjälpa att jag tror, att kvinnliga lärare med sin större intuition och finkänslighet ha större fallenhet att leda den undervisningen än manliga.

Som tidigare ledamot av skolstyrelse har jag också sett prov på att den tendens, som vi här tala om, har tagit sig uttryck i att man utan de sakliga skäl, som här ha åberopats, beslutar att förvandla kvinnliga lärartjänster till manliga.

Vad beträffar det yttrande, som fälldes här av herr Jacobson, så kan man ju förstå, när man hör det, hur en sådan tendens kan *uppkomma* och göra sig gällande, och jag kan inte annat än uttrycka mitt beklagande av att ordföranden i Sveriges största skoldistrikt bedömer den frågan på det sätt som kom till uttryck i hans yttrande.

Utifrån de synpunkter, som jag här har framfört, kan jag, herr talman, inte komma ifrån en känsla av oro inför den utveckling, som har uppkommit, och därför ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Oscar Olsson.

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Då det inte är vanligt att man stiger upp och instämmer med ett statsråd, skall jag nu be att å mångas vägnar få framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet för det utomordentligt sakliga och rediga anförande han här höll och som klarlade många av frågorna som man tvistar om.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

När jag begärde ordet var det egentligen för att yttra något om en annan sak än den, som nu debatteras, men jag skall ändå be att få säga några ord också i denna sak. Jag vill då först bara yttra vad jag sade i fjol i samma fråga, att här liksom på alla andra områden bör väl lagen om tillgång och efterfrågan få gälla. Om det är större efterfrågan på manliga lärare, böra väl också seminarierna ställa så, att denna efterfrågan blir tillgodosedd. Annars uppstår ju en dag det förhållandet, att det är slut på de manliga lärarna, och när distrikten till vissa tjänster vilja ha sådana, finns det till slut ingen annan utväg än att distrikten tvångsmatas med kvinnliga.

Jag kan inte underlåta att påpeka, att den genomgående tråden i interpellantens anförande var präglad av ett kärntresse. Emot detta vill jag ställa föräldrantresset, fastän jag inte ser det precis på samma sätt som fru Ronnebäck gör. Det är ju så, att när skolstyrelserna i socknarna annonsera dessa tjänster, stå de i mycket livlig kontakt med föräldrarna i den del av socknen, där skolan ligger, och det är de som på detta demokratiska sätt få fälla utslaget. Jag tycker att bara detta är ett bevis för att det finns demokrati på området och inte motsatsen. Jag skall relatera ett visst fall i en grannsocken till min egen.

Det var för några år sedan, jag tror det då fanns 35 lärartjänster i socknen, men bara en enda manlig. Det var klockaren. Det sades, att det var omöjligt att få en manlig lärare dit, så länge prästen var ordförande i skolrådet. Det var på den tid, då prästen var självskriven ordförande. Det berodde också till stor del på bostäderna. Här blev nyss herr Jacobson missförstådd. Han menade inte, att det var lägre standard på de bostäder, man bjöd lärarinnorna — standarden är nog lika hög — men det var två rum och kök, och det räckte för en lärarinna men inte för en lärare. Tog man dit en lärare, fick man betala honom ett extra hyresbidrag, och det drog man sig för. Det var alltså inte på det sättet, att man ansåg, att kvinnorna kunde bo i sämre bostäder än männen. Emellertid, i denna socken, en B3-skola, kom lärarinnan att bli pensionerad, och så kom man till mig från byn, där skolan var belägen, och sade: »Du måste hjälpa oss att få hit en manlig lärare, vi vilja absolut ha en sådan.» »Är ni inte nöjda med lärarinnan ni haft då?» »Jo, men vi vilja ha en som vistas hos oss och som liksom växer in i bygden.» Jag hjälpte dem skriva, och småningom fingo de en manlig lärare. Förut hade lärarinnan rest bort efter sista skoldagen och varit försvunnen hela ferierna och kommit hem kvällen innan skolan skulle börja. Nu fingo de en manlig lärare. Han bildade familj, han stannade kvar året runt, hans barn lekte med bygdens barn, han anlade skolträdgård, var idrotts- och orienteringsledare, undervisade i kurser o. s. v. och växte så fast i bygden, att man nu inte kan tänka sig ett utbyte i andra riktningen.

Detta är bara ett exempel på hur det sker på många håll ute i bygderna. Vi vilja inte påstå, att kvinnorna äro sämre undervisare, tvärtom. Jag tror, att de många gånger äro mera nitiska än vi. Men det är just dessa andra förhållanden som göra, att man vill ha en lärare i de skolor, där det bara är en enda kraft som arbetar. Är det två, blir det ofta en manlig och en kvinnlig. Det är således inte enbart detta, att man i en lärare ofta får en kommunal medarbetare, utan det är mycket annat som spelar in, och jag tror, att det kommer att fortsätta att vara på det sättet.

Jag tror inte vi behöva riskera, att det hastigt slår om och blir så stor efterfrågan på lärarinnor, att det inte finns tillgång på dem. För övrigt, de som äro måna om att kvinnorna i en framtid inte skola bli arbetslösa, böra väl inte gå in för en överproduktion av kvinnliga lärare!

Detta var några ord i en sak, som jag inte hade tänkt yttra mig om. Vad jag tänkte säga, är något annat. När jag för cirka 30 år sedan gick på seminariet i

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Uppsala, läste jag med stort intresse artiklar om den s. k. ståndscirkulationen och blev anhängare av den idén. Så fort det restes några hinder emot den, då reagerade jag. På den tiden var det ju så, att 80—90 procent av eleverna vid ett seminarium, både manliga och kvinnliga, kommo från rena landsbygden utan annan underbyggnad än folkskolan. Ofta voro de gamla. Själv var jag både gift och hade barn, när jag kom till seminariet, och jag var ingalunda den äldste. Det var alltså elever från det arbetande folket, som kommo till seminarierna för att utbilda sig och sedermera därifrån skickades ut i bygderna, och jag tror icke, att de voro sämre lärare än andra. Nu är det någonting helt annat. Efter en del år restes de första skrankorna. Vederbörande skulle ha realskol-examen eller motsvarande utbildning. Alltså kunde inga andra komma in än sådana, som voro från hem, där man hade råd att kosta på barnen åtminstone realskol-examen. De personer, som haft kontakt med arbetet ute i livet, blevo på det sättet i regel utestängda. Och nu kommer jag fram till vad jag vill peka på i detta sammanhang, nämligen att undan för undan den tvååriga seminariekursen alltmera uttränger den fyraåriga. Fortsätter denna tendens längre, äro vi väl snart framme vid att det blir bara den tvååriga linjen kvar vid seminarierna. För att komma in på den linjen, fordras det som bekant studentexamen. Fattiga människor, som icke ha råd att kosta på sig så mycket, bli mer och mer utestängda. Seminarierna bli en utbildningsanstalt för privilegierade, för dem som komma från mera förmögna hem och ha kapital bakom sig. Det är denna utveckling jag reagerar mot, och därför har jag velat få dessa mina ord till protokollet.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Kyling**: Herr talman! Jag undrar, om icke en del av dem som varit uppe och talat i denna sak och framför allt den som interPELLERAT givit frågan större proportioner än den i själva verket har. Jag är också övertygad om att när interpellanten och med henne intresserade fingo del av det svar statsrådet gav och av den utredning skolöverstyrelsen gjort, de blevo ganska besvikna över att det icke skett en större övergång från kvinnliga till manliga lärarbefattningar.

Själv vill jag deklarerera som min uppfattning, att det givetvis är värdefullt och nödvändigt, att vi här i landet få behålla både manliga och kvinnliga lärare, och jag vill som talesman för den manliga kåren — om jag får uppträda såsom sådan — uttala, att det finns intet som helst önskemål hos de manliga lärarna att få bort de kvinnliga kollegerna, utan vi tro, att det mycket väl kan finnas arbetsuppgifter för båda parter. Anledningen till att den berörda tendensen visat sig — och visat sig stark enligt vad många vilja göra gällande — kan nog vara att söka i en hel del förhållanden.

Redan 1937, då löneregleringen genomfördes och det var debatt här om likalönsprincipen, varnade jag för denna princip och motiverade min varning med att saken en gång i framtiden skulle bli till skada för den kvinnliga kår, som det här gäller. Det kanske icke är så underligt, om de, som sitta i skolstyrelserna ute i bygderna och skola avgöra just sådana frågor som vi här behandla, ibland taga sig en funderare. En ny innehavare av en lärarbefattning skall väljas, och man får reda på att denne nye innehavare måste ha tre rum och kök, ehuru bostaden bara är byggd med två rum och kök. Man gör då den reflexjonen: här ha vi infört likalönsprincipen, som stadgar att manliga och kvinnliga lärare skola ha exakt samma förmåner. Men är det då verkligen rimligt, att en kvinnlig innehavare av tjänsten får ett extra tillskott i lön därför att bostaden icke innehåller tre rum och kök? Jag vet massor av lärarinnor ute i bygderna, som själva reagera mot att ett tredje rum måste inredas och säga, att de vore

Arlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

mera betjänta av att få behålla bostaden med två rum och kök, då det är dyrbarare att möblera en större bostad och besvärligare att sköta den.

Men, herr talman, det finns också en annan synpunkt, som man måste lägga på problemet, något som jag tror att en del skolstyrelser ha gjort. De militära inkallelserna ha i många fall komplicerat frågan. En ung lärare, som är gift och har barn, sitter som extra ordinarie i en socken. Så blir han inkallad på längre eller kortare tid. Det skall väljas ny lärare i socknen, och då säger skolstyrelsens ledamöter: det är ganska synd om denne man, som sitter som extra ordinarie och alltså har mindre lön och en mindre säker plats; varför skulle man icke söka finna möjligheter att få en manlig lärare till platsen, så att denne lärare får en säkrare ställning än han har? Denna situation räknar jag nu emellertid som en krisföreteelse, något som försvinner så fort kriget är över. Därför tror jag icke, att man skall överdriva saken och göra den större än den verkliga är.

Jag skulle sedan till fru Ronneback vilja säga, att vad hon i detta sammanhang påpekar är riktigt, nämligen att det är värdefullt att ha kvinnliga lärare i B3-skolorna, de skolor alltså, där småbarn undervisas, och det finns intet större intresse hos de manliga lärarna att konkurrera med folkskollärarinnorna i avseende å B3-skolorna. Men alla känna vi alltför väl till, att dessa B3-skolor i allmänhet ligga synnerligen isolerade, många gånger ute i ödebygderna. Då tager sig skolstyrelsen en funderare på saken och kommer till det resultatet, att hellre än att sätta en lärarinna till att bo ensam däruppe i en bygd, där hon kanske icke får någon granne på 1 km avstånd, sätter den dit en manlig lärare, som har familj och större möjlighet att kunna klara sig där. Det finns dock en del lärarinnor, som kommit till sådana ensliga platser och tyvärr blivit fullkomligt psykiskt nedbrutna av att arbeta under dylika förhållanden.

Vidare vill jag påpeka, att anledningen till att det blivit ett större antal folkskollärare i B3-skolorna sammanhänger med det förhållande, som herr Holmdahl och även några andra voro inne på, nämligen att många B2-skolor tyvärr genom den s. k. rationaliseringen förändrats till B3-skolor. Då följer givetvis den lärare, som varit placerad i en B2-skola, med till B3-skolan. Men är det så, att damerna vilja att vi skola få kvinnliga lärare i stället i B3-skolorna, möter det intet som helst motstånd från de manliga lärarnas sida, om lärarna bli förflyttade till andra platser och lärarinnor rycka in i B3-skolorna. Man kan ju icke avskeda ordinarie lärare därför att staten går in för rationalisering.

Jag tror, att det var interpellanten som var inne på förslaget om att man skulle få till stånd något som liknade tredjegangstillsättningen av präster. Men kunna vi icke vara överens om åtminstone i denna kammare, att vi skola be högre makter bevara oss från att få en ny form för irritation. Denna tredjegangstillsättning av präster har debatterats i det oändliga, och så sent som i går debatterades den i första kammaren. Jag tror icke, att det skulle bli till bättnad för de kvinnliga kollegerna, om de skulle påtvingas en kommun genom en sådan tillsättning. Det är nog nödvändigt, att den som blir vald till lärare även har möjlighet att redan från början få en sådan ställning inom kommunen, att det icke blir onödiga irritationer. Ty det finns kanske större anledning till irritation mellan målsmän och lärare än mellan församling och präst.

Vidare skulle jag vilja säga, att kommer det något förslag om att kommunerna fräntagas rätten att själva avgöra dessa frågor, är jag mycket rädd för utvecklingen. Ty på det ena området efter det andra naggar staten på den kommunala självbestämmanderätten. Och, herr talman, jag måste för min del hävda, att den kommunala självbestämmanderätten här i landet är den starkaste och den bästa grunden för att bibehålla en demokratisk ordning i vårt land. Börja vi göra inskränkningar på det området och taga vi ifrån kommunerna det

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)
ena arbetsfältet efter det andra, komma vi kanske också att därmed öppna in-
körsporten för ett system, som dess bättre är fullt främmande för svensk men-
talitet.

Till sist skulle jag med anledning av vad interpellanten sade om möjligheten
att skaffa vikarier till B2-skolor och B3-skolor vilja ge henne fullkomligt rätt
i att det kanske blir nödvändigt att uppmuntra lärarfolket att söka just till så-
dana ensliga skolor. Här föreligger nämligen det förhållandet för närvarande,
att en lärare, som blivit placerad i en ödebygdsskola, är så gott som för all tid
landsförvisad till den platsen, eftersom man i städer och tätbebyggda orter
anser, att en lärare, som tjänstgjort i en ödebygdsskola, icke är kvalificerad att
sköta en tjänst i en A-skola. Jag anser precis motsatsen. Jag skulle önska en
sådan ordning, att samtliga nyexaminerade lärare skulle placeras i en sämre
och lägre skolform, där de lärde sig vad det betyder att sköta en sådan tjänst
med dåligt material och kanske dåliga lokaler. Så småningom kunde de sedan
förflyttas till en bättre skolform och där få känna större trevnad.

Jag sitter med i den s. k. meritvärderingskommittén, som arbetar inom skol-
överstyrelsen, och skolöverstyrelsen kommer snart, efter att ha hört lärarkårens
representanter, att framlägga ett förslag, vilket jag hoppas skall få en sådan
utförning, att tjänsteåren komma att värderas något bättre än nu sker, var-
igenom det blir bättre möjligheter till cirkulation. Såsom förhållandet är nu,
är cirkulationen mycket dålig, och det kan hända att landsbygdens lägre skol-
former därigenom kan få sämre läraryrmaterial. Skulle däremot de unga lärarna
veta, att om de förflyttas ut till landsbygdens skolor och tjänstgöra där i något
tiotal år, de därigenom meritera sig så att de kunna konkurrera om tjänsterna
även i tätbebyggda orter och städer, skulle man vinna två goda saker: 1) den
ökade cirkulationen och 2) bättre möjligheter att ge landsbygdens skolor den
bästa lärarkraft som kan tänkas. Det vore värdefullt, om yngre lärare finge
komma ut och brottas med de problem, som finnas i de lägre skolformerna.

Herr talman! Jag skulle för övrigt endast vilja yrka bifall till det förslag,
som utskottet framlagt i fråga om elevintagningen vid våra seminarier.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Efter herr Kylings anförande har jag
icke så mycket att tillägga. Jag vill endast understryka de synpunkter han
framförde, ty de voro riktiga, åtminstone så vitt jag kan bedöma förhållan-
dena från den observationsplats jag har såsom skolstyrelsens ordförande i mitt
distrikt.

Jag kan också vederlägga påståendena från kvinnohåll om att det skulle
finnas en tendens bland skolstyrelserna att rata den kvinnliga arbetskraften
till förmån för mindre kvalificerad manlig sådan. Det har väl knappast någon
gång funnits en skarpt markerad tendens att låta könet vara avgörande vid
tillsättningen av lärartjänster. Den fanns visserligen vid den tidpunkt, då den
kvinnligen arbetskraften var billig. Då fanns den hos enstaka ledamöter hos
skoloråden. Numera talar icke ett sådant ekonomiskt skäl till förmån för kvinn-
lig arbetskraft. Och det har icke heller framkommit några som helst skäl för
att å andra sidan ersätta kvinnlig arbetskraft med manlig.

Vi ha inom det distrikt, där jag tjänstgör, gått strikt efter de gamla linjerna,
så vida icke alldeles särskilda orsaker talat för att man skulle låta en tidigare
manlig tjänst innehas av en kvinnlig befattningshavare på den grund att man
velat ha kvinnlig övervakning av eleverna eller kvinnlig lärarkraft för slöjden
etc. Det har också hänt någon enstaka gång, att vi bytt ut en tidigare kvinn-
lig tjänst mot en manlig med hänsyn till att vi icke fått någon lärarinna att
stanna, då disciplinen varit svår att upprätthålla. Vi ha haft ett par sådana
fall inom vårt skoldistrikt, då vi tyvärr ha fått vidtaga den åtgärden. Men

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

då ha kvinnorna själva påyrkat en sådan omändring. I övrigt är nog i stället den tendens märkbar, som påpekats här, att man går in för att annonsera ut tjänsterna för såväl manlig som kvinnlig arbetskraft. Och man måste säga, att de ynglingar, som komma ut från seminarierna, numera blivit plugghästar i högre grad än tidigare och hävda sig i konkurrensen med de kvinnliga kollegerna. Det har hänt, att vid tillsättandet av tjänster under de två sista åren vi bland tre sökande icke kunnat finna en enda kvinnlig, som i meriter mätt sig med de manliga, även när vi önskat att få dit en kvinna. Vid sådana tillfällen ha vi haft anledning att ångra, att vi icke annonserat ut tjänsten för enbart kvinnliga sökande. Vi ha då senare fått reparera skadan. Senast i våras, då vi kungjorde en lärartjänst till våra skolor, fingo vi göra på det sättet, att en tidigare manlig tjänst förbyttes till en kvinnlig sådan för att vi skulle kunna få in en kvinnlig arbetskraft.

Jag tror, att man gjorde vårt kommunala självstyre en björntjänst genom att följa interpellantens förslag om att låta statsmakterna ålägga skoldistriktet att anställa viss personal. Och ännu värre vore det, om vi skulle gå dithän, att de centrala skolmyndigheterna skulle tillsätta dessa kommunala tjänster. Även om det är så, att staten bidrager med den större delen till betalning av dessa tjänster, håller man nog på att lärarna äro kommunala befattningshavare, och detta är av utomordentligt stort värde för vårt kommunala liv.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Det försök till värdering av lärares och lärarinnors förtjänster, som gjorts här i kammaren, har kommit mig att reagera så starkt, att jag, trots den oro som finns i kammaren över att denna fråga fått sådana proportioner, måste taga till orda.

Fru Ronneback framhöll, att det egentligen var två skäl som gjorde att hon ansåg, att riksdagen skulle bifalla den reservation som här föreligger. Det ena var det skälet, att lärarinnorna skulle ha en utomordentlig fallenhet för att i synnerhet undervisa barnen på småskolestadiet, och detta skulle göra, att föräldrarna med oro sågo den utveckling som ägt rum. Jag måste säga, att jag icke begriper det resonemanget. Ty i samtliga A-skolor — jag kan för tillfället icke erinra mig hur stor del av Sveriges barn det är som undervisas i sådana skolor — följer en lärare respektive en lärarinna eleverna från tredje klassen och upp till sjätte eller sjunde klassen, och i småskolorna undervisas barnen överallt av kvinnlig arbetskraft. Man kanske då får reducera saken till att det är beträffande B3-skolorna, som föräldrarna med oro se, att det uteslutande blir manlig arbetskraft. Jag måste gratulera fru Ronneback, som fick Sveriges folkskolläraryöbundsrepresentant, herr Kyling, till att också prisa lärarinnornas förtjänster för den skolformen. Emellertid tror jag, att föräldrarna nog också många gånger ställa sig den frågan, hur det kan gå för den kvinnliga lärarkraften att upprätthålla disciplin i exempelvis B3-skolornas femte och sjätte — och så småningom även sjunde — klasser. Det måste för föräldrarna bli en omdömesfråga, vilket de anse värdefullast: att ha en tålmodig lärarinna för de första klasserna, som sedan också skall undervisa pojkarna i femte, sjätte och sjunde klasserna, eller att ha en manlig lärare hela tiden. Jag tror att man vid en undersökning av föräldrarnas inställning till detta spørsmål skall finna, att de bedöma detta från fall till fall. Det finns nämligen goda krafter både bland de kvinnliga och bland de manliga lärarna, och jag tror icke att man därvidlag kan dra någon generell gräns. Jag har säkerligen minst lika god kontakt med mälsmännen uppe i Jämtland som fru Ronneback någon sin haft, och jag vågar påstå, att åtminstone i den landsdelen förefinns det ingen oro för utvecklingen på detta område.

Vad sexualundervisningen angår skall jag gärna erkänna, att detta är ett

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

synnerligen svårundervisbart ämne. Jag vågar också påstå, att många både lärarinnor och lärare äro mycket tvehågsna och känna sig oroliga inför den undervisningen. Även därvidlag förhåller det sig nog också så, att lämpliga undervisare äro att finna till lika stort antal inom båda könen. Jag är icke alls övertygad om, att det är lämpligare att en lärarinna undervisar pojkar i 14- å 15-årsåldern i detta ämne än att en lärare gör det. Den lämpligaste uppdelningen är nog den, att den kvinnliga ungdomens undervisning handhaves av lärarinnorna och den manliga ungdomens av lärarna.

Den, som utan att äga yrkeserfarenhet eller någon större personlig erfarenhet på detta område drar fram olika skäl för eller emot ett förslag sådant som det föreliggande, tycker jag icke skall ge sig in på någon värdesättning av en hel kårs arbete på detta område. Något sådant finner jag fullständigt obefogat.

För övrigt har jag ingenting att invända mot det förslag utskottet här framlagt.

Fru Ronnebäck: Herr talman! Jag vill bara säga, att det icke varit min mening att göra någon generell betygssättning av lärare och lärarinnor allmänt taget. Jag ville bara nämna, att beträffande undervisningen i småskolan tror jag att det är en ganska utbredd uppfattning, att denna undervisning lämpligast bör handhavas av lärarinnor. I fråga om sexualundervisningen tror jag nog, att just på det området kunna kvinnliga lärare vara mera lämpade. Sedan är jag mycket väl medveten om att på andra områden kan det vara lämpligare att ha manliga lärare. Jag är för min del övertygad om att det behövs både manliga och kvinnliga lärare för att undervisningen skall bli den bästa möjliga. Vad vi som velat stödja reservationen just vilja understryka är vad herr Larsson i Östersund sade här, nämligen att man skall bedöma från fall till fall och giva tillfälle till fri och öppen tävlan mellan lärare och lärarinnor och icke på förhand bestämma, att den ena tjänsten skall vara manlig och den andra kvinnlig.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen gav först beträffande mom. I propositioner dels på bifall till utskottets i detta mom. gjorda hemställan dels ock på bifall i motsvarande del till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 145 mom. I av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit mom. I i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Avlöningsanslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Sedan denna omröstning avslutats, utvisade de i plenisalen uppsatta ljus-
tabläerna, att vid omröstningen avgivits 93 ja-röster och 98 nej-röster, att 7
ledamöter förklarade sig avstå från att rösta samt att 30 ledamöter varit från-
varande. Då summan av dessa fyra tal utgjorde 228, under det att rätteligen
kammarens samtliga 230 ledamöter med undantag av talmannen bort redovisas,
yttrade herr talmannen, att ny votering medelst omröstningsapparat komme
att verkställas.

Sedan sistnämnda omröstning avslutats, utvisade ljus-
tabläerna, att vid omröstningen avgivits 95 ja-röster och 98 nej-röster, att 6
ledamöter förklarade sig avstå från att rösta samt att 29 ledamöter varit från-
varande. Då alltså även vid denna omröstning endast 228 ledamöter redovisats, bestämde herr
talmannen, att votering nu komme att anställas medelst namnupprop.

Därvid avgavos 94 ja och 107 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter för-
klarade sig avstå från att rösta; 23 ledamöter voro nu frånvarande.

Kammaren hade alltså bifallit mom. I i den av herr Johan Bernhard Jo-
hansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om mom. II propositioner dels
på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället
till den av herr Oscar Olsson avgivna, vid punkten fogade reservationen; och
blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

På av herr talmannen därå given proposition blev slutligen utskottets hem-
ställan i mom. III av kammaren bifallen.

Punkterna 146—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkten 156.

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 157, angående folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid
folkskolor.*

*Bidrag till
avlöning åt
lärare vid
folkskolor.*

Efter föredragning av punkten yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman!
Under denna punkt har utskottet med anledning av vad som anförts i de lika-
lydande motionerna nr 88 i första kammaren och 137 i andra kammaren gjort
vissa principiella uttalanden angående centraliseringsåtgärderna på folkskole-
väsendets område. Samma spörsmål har emellertid tillika berörts i en inter-
pellation, som kammarens ledamot, herr von Seth, framställt till mig, och vari
han frågat mig

dels huruvida jag uppmärksammat de olägenheter, som äro förenade med
den pågående centraliseringen av skolväsendet på landsbygden;

dels ock huruvida jag vill medverka till att största möjliga återhållsamhet
iakttages i fråga om nedläggande av skolor på landsbygden och centralise-
ring av skolväsendet därstädes.

Jag har fått herr talmannens tillåtelse att vid behandlingen av denna
punkt besvara herr von Seths interpellation och övergår nu till att göra detta.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Jag föreställer mig, att detta kan bli tidsbesparande för kammaren, då mitt svar motsvarar ungefär det inlägg, som jag annars skulle ha gjort i denna debatt.

Såsom motivering för interpellationen anföres väsentligen, att en förbättring av skolväsendet på landet är av allra största betydelse för bevarandet av ungdomen och den produktiva befolkningen på den svenska landsbygden. De senare årens utveckling inom skolväsendet har emellertid gått i en rakt motsatt riktning. Skolorna på den svenska landsbygden nedläggas i betydande omfattning, och en kraftig centralisering av undervisningen äger rum. Därigenom påskyndas flykten från landsbygden. Skolvägarna bli långa, och skolskjutsarna vålla besvärigheter. Större återhållsamhet borde därför iakttagas med avseende å indragning av skolor på landsbygden.

Innan jag övergår till att besvara de framställda frågorna vill jag understryka, att de problem, som beröras i interpellationen, höra till de största och till sin innebörd allvarligaste av dem som möta inom det svenska skolväsendet. Bakgrunden till de åtgärder, som interpellanten ställt under debatt, är icke enbart eller i främsta rummet av ekonomisk natur. Skolindragningarna på landsbygden äro framför allt en följd av den stora nedgång av barnantalet, som präglade den svenska befolkningsutvecklingen under 1920- och 1930-talen. Denna i sig ytterst beklagliga utveckling, vilken är alltför välbekant för att jag här skulle behöva uppehålla mig därvid, har inom stora delar av vårt land förstärkts genom en oavbruten utflyttning från glest befolkade bygder till städer och andra tätorter. Mot slutet av 1930-talet hade man kommit fram till ett tillstånd, som kännetecknades därav, att icke mindre än ett par tusen skolor inom hela landet voro för små icke endast ur ekonomisk synpunkt utan även med tanke på möjligheterna att där meddela en tillfredsställande undervisning. Under läsåret 1939/40 funnos sålunda 174 B 3-skolor med högst 10 lärjungar, 427 småskolor av b-form med högst 6 lärjungar, 1 322 sådana skolor med 7—10 lärjungar, 102 D 1-skolor med högst 6 lärjungar samt 291 D 1-skolor med 7—10 lärjungar. Långt dessförinnan hade behövet av åtgärder för minskning av antalet skolor och skolavdelningar uppmärksamrats av riksdagen. Sålunda anhöll redan 1927 års riksdag om utredning och förslag rörande vilka åtgärder, som borde vidtagas för att bereda större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av barnantalet indraga skolor och skolavdelningar. Riksdagen framhöll dock nödvändigheten av att, vilka åtgärder som än kunde ifrågakomma, kommunernas självbestämmningsrätt ej trädde för nära, samt att sådana förändringar av lärarnas anställningsförhållanden ej vidtoges, att de ordinarie tjänsterna förlorade sin egentliga karaktär. Under de därpå följande åren verkställdes flera utredningar och fattades beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen i syfte att underlätta möjligheterna till skolindragningar. Den senaste och mest omfattande utredningen på detta område tillkom på initiativ av min företrädare i ämbetet, vilken den 10 november 1939 bemyndigades att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning rörande då aktuella besparingsåtgärder inom folkskoleväsendet. Vid 1940 års lagtima riksdag beslöts en rad åtgärder, vartill förslag framlagts av de sakkunniga. Bland annat genomfördes en reglering av antalet elever i de större folkskolornas parallellavdelningar, varigenom det blev möjligt att väsentligt minska lärarbehövet i städernas och de större samhällenas skolor. De sakkunniga framlade sedermera, den 13 december 1940, ett betänkande, vari de erinrade om redan vidtagna besparingsåtgärder på folkskoleväsendets område men också konstaterade, att ett stort behov alltjämt förefanns att genom indragning av lärartjänster samt genom hänvisning av barn till skola inom annat skoldistrikt anpassa folkskoleorganisationen efter de växlande för-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

hållandena. Samtidigt påvisade de sakkunniga nödvändigheten av större planmässighet och enhetlighet i denna verksamhet. De föreslogo därför, att en femårsplan skulle uppgöras för de organisationsändringar, som betingades av det sjunkande barnantalet och den fortgående utflyttningen från landsbygden. De angåvo även vissa riktlinjer, som härvid borde följas. Enligt de sakkunnigas program skulle under femårsperioden 1941/42—1945/46 komma att indragas icke mindre än 1 177 lärartjänster, varav 438 för lärare med folkskolläraryxamen och 739 för lärare med småskolläraryxamen. De planerade rationaliseringsåtgärderna skulle, sedan de till fullo genomförts, medföra en årlig nettobesparing av uppskattningsvis 5 miljoner kronor. Denna beräknades inträda successivt, så att under första läsåret den sammanlagda kostnadsminskningen skulle uppgå till 1 miljon kronor för att stiga med ytterligare 1 miljon kronor läsåret därpå o. s. v.

När jag i propositionen i ämnet tog ställning till dessa frågor, underströk jag, att man vid genomförandet av rationaliseringsåtgärderna borde eftersträva, att så många barn som möjligt erhöles undervisning i goda skolformer. Jag betonade, att stor varsamhet vore av nöden vid indragning av skolor, och framhöll i det sammanhanget särskilt nödvändigheten av försiktighet vid indragning av småskolor av b-form. Jag tillade, att det mången gång kunde vara försvarligt eller önskvärt att bibehålla en dylik skola, även om lärjungeantalet skulle något understiga tio. Särskild aktsamhet syntes mig även tillräddlig, när det gällde indragning av skolor i mer avlägsna eller isolerade bygder. Under riksdagsbehandlingen gjorde sig ingen meningsskiljaktighet gällande i fråga om organisationsplanen, och i sin skrivelse förklarade sig riksdagen icke ha funnit anledning till erinran mot de allmänna riktlinjer för bedömandet av de särskilda fallen av aktuella rationaliseringsåtgärder, som uppdragits av de sakkunniga och förordats i propositionen. Riksdagen underströk även de av mig gjorda uttalandena om vikten av varsamhet vid tillämpningen av de allmänna riktlinjerna och om försiktighet vid indragning av särskilda småskolor och skolor i avlägsna eller isolerade bygder.

När sedermera skolöverstyrelsen erhöles i uppdrag att verkställa riksdagsbeslutet, anbefalldes överstyrelsen särskilt att beakta de nyss återgivna uttalandena. Dessa ha också av överstyrelsen bragts till folkskolinspektörernas kännedom.

Av vad jag nu sagt framgår, att Kungl. Maj:ts och riksdagens — utan meningsskiljaktigheter i huvudfrågan — fattade beslut i stort sett hade karaktär av allmänna direktiv till de lokala skolmyndigheterna. Avsikten var icke att binda dessa genom några mekaniskt verkande föreskrifter — detta framhölls också uttryckligen i propositionen — utan tanken var fastmer, att de uppställda reglerna skulle ha karaktär av anvisningar, som lämnade ett betydande utrymme åt skolmyndigheternas fria prövningsrätt och skönsmässiga bedömning. Man har här ett av de icke sällsynta fall av förvaltningsmässiga regleringar, där lagen betyder — låt oss säga — en tiondel och tillämpningen nio tiondelar.

Hur ha då de givna anvisningarna tillämpats? För att få den frågan be-lyst har skolöverstyrelsen på min begäran skickat ut en rundfråga till folkskolinspektörerna. Det synes mig vara av intresse att här lämna en kortfattad översikt av vad som därvid framkommit.

Sedan läsåret 1941/42 ha 418 folkskolor och småskolor indragits och lärjungarna hänvisats till annan skola. Under samma tid ha 17 skolor nyinrättats. Dessutom ha 35 skolor, som nedlagts under läsåren 1939/41, återupprättats, varjämte ett antal under läsåren 1941/44 nedlagda skolor mer eller mindre tillfälligt återupptagit verksamheten, i vissa fall till följd av stigande lärjunge-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)
antal och i andra fall på grund av svårigheter att anordna skolskjutsar och inackordering. Av de sedan 1941/42 indragna skolorna ha endast 28 tillhört högre skolformer, d. v. s. varit antingen B 1- eller B 2-skolor, medan de övriga tillhört de lägre skolformerna. Lärjungarna i 295 av de 418 nedlagda skolorna ha kunnat hänvisas till skolor av högre skolform, under det att de i de återstående 123 fallen fått nöja sig med att gå i skolor av samma skolform som den, vilken den indragna läroanstalten tillhört. Medeltalet lärjungar i de indragna B 3- och C-skolorna var drygt 11, i D 1-skolorna drygt 6 samt i de särskilda småskolorna 7.

I 251 fall av samtliga 418 ha i samband med lärjungarnas överflyttning till annan skola skolskjutsar införts, i 62 fall — dessa särskilt i de nordliga länen — har inackordering ordnats, och i de återstående 105 fallen har centraliseringen kunnat genomföras utan någon av de nu nämnda åtgärderna.

En fråga, som ofta ställes, är vilken ståndpunkt vederbörande skoldistrikt intagit till skolindragningarna. Detta spörsmål får en intressant belysning genom resultatet av den nu företagna rundfrågan. Det visar sig nämligen, att centraliseringsåtgärderna endast i 17 fall ha skett mot skoldistriktets bestridande. I återstående fall ha de vidtagits antingen på distriktets initiativ — detta gäller 153 fall — eller efter godkännande av framställt förslag — det senare gäller 248 fall.

Det gripbara ekonomiska resultatet av de rationaliseringsåtgärder, för vilka jag nu redogjort, är en direkt besparing i fråga om lärarlöner på lågt räknat 1 500 000 kronor årligen. Därtill komma de icke obetydliga besparingar för statsverket och kommunerna, som vunnits genom att eljest erforderliga om- och nybyggnader av skolhus undvikits. Kommunerna torde slutligen i många fall ha ansett sig kunna inbespara utgifter för reparationer och underhåll av byggnader för nedlagda skolor samt för ej längre använda lärarbostäder.

Man frågar sig nu: äro de vunna resultaten sådana, att fördelarna uppväga de olägenheter, som obestridligen i många fall följa med skolindragningarna? Det är detta som är kärnpunkten i interpellantens frågeställning, och det är både ett stort och svårbedömbart spörsmål. Det låter sig inte besvaras blott med statistiska resonemang eller med ledning enbart av ekonomiska kalkyler, ty det är alltför många rent mänskliga synpunkter som här också spela in och kräva beaktande. Jag vill för min del ge dem rätt som hävda, att man icke utan vidare kan nöja sig med att konstatera, att, när en skola indrages, är detta en av de i många avseenden beklagliga konsekvenserna av bygdens avfolkning. Ty det är alldeles uppenbart, att om till folkminskningen kommer också en skolindragning, så måste bygden bli mindre lockande till bosättning och återinflyttning genom den känsla av växande isolering, som förlusten av den kanske enda kulturinstitutionen måste framkalla. Ofta betyder det, att föräldrar och barn få mindre möjligheter att träffa varandra. Även om skolproblemet kan lösas genom att skolskjutsar ordnas, är det stundom oundvikligt att den dagliga restiden blir så lång, att barnen under större delen av dygnet måste vara borta från hemmet. Därtill kommer att det på vissa håll varit svårt att ordna skjutslägenheter på ett i alla avseenden tillfredsställande sätt. Det har sålunda förekommit, att befogade anmärkningar framställts mot fordonens beskaffenhet eller mot tidtabellernas uppläggning eller mot anordningen av uppsamlingsställena för barnen.

Dessa äro de ofta påtalade nackdelarna med systemet, och kanske ytterligare andra kunna tillfogas. Men å andra sidan är det obestridligt, att centraliseringsåtgärderna i flertalet fall inneburit förbättringar och ofta påtagliga sådana av landsbygdens skolförhållanden. De siffror, som jag nyss lämnade, visa sålunda, att det övervägande antal barn, som berörts av skolindragning-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

arna, fått möjlighet till undervisning i bättre skolformer. Barnen ha hänvisats till skolor med större barnantal och fler lärare, där lokalerna och skolmaterielen i regel äro vida bättre än i den indragna skolan och där undervisningen på grund av att klassavdelningarna ha normal storlek kan bedrivas på ett vida mera stimulerande sätt än i en skola med kanske bara ett eller ett par barn i varje klass. Härtill kommer, att det ur ekonomisk synpunkt knappast kan försvaras att upprätthålla en mängd skolor med endast ett fåtal lärjungar. Man kan säga, att de ursprungligen till övervägande delen som besparingsåtgärd avsedda indragningarna av de minsta skolorna alltmer kommit att utgöra ett led i en strävan att förbättra landsbygdens skolor genom att sammanföra skolområdena.

Vad skolskjutsarna beträffar torde missnöjesanledningarna under årens lopp ha avsevärt minskats. I allmänhet har det kunnat ordnas så, att barnens gångväg icke förlängts i samband med skjutsarna. I stor utsträckning har den rentav kunnat förkortas, därigenom att hämtning skett vid uppsamlingsplatser, belägna närmare barnens hem än den nedlagda skolan, eller genom att skjutsen passerat hemmet. I vissa fall har, såsom jag nyss erinrat, skoldagen för lärjungarna obestriddligen blivit förlängd genom skjutstiden eller genom väntan på andra klasser. Men i andra fall, och detta icke så sällan, har skoldagen blivit kortare, då transporten kunnat ske snabbare än vid gång. Ibland har anordningen även utfallit så, att en viss omskiftning av förhållandena skett, så att barn, som tidigare haft lång gångväg, fått kortare väg och omvänt. Det är givetvis av vikt, att de lokala skolmyndigheterna vaka över att skjutsanordningarna fungera så väl, som under nuvarande förhållanden kan begäras. Myndigheterna sakna icke möjligheter att få sina synpunkter beaktade. Vid långa färdvägar utgår nämligen statsbidrag till skolskjutsar. Som villkor för statsbidraget är angivet, att skjutsarna skola ordnas på ett för barnens hälsa och säkerhet betryggande sätt, och dessa villkor böra givetvis noggrant uppfyllas.

Av de nyss återgivna siffrorna ur inspektörernas redogörelser framgår vidare, att skolöverstyrelsen eller domkapitlen endast sällan fastställa indragningar mot skoldistrikts förslag eller medgivanden. I regel föreslå distrikten icke nedläggning av en skola annat än då lärjungeantalet är synnerligen ringa. I åtskilliga fall har skolöverstyrelsen godtagit, att skola upprätthålles med mindre lärjungeantal än 8 å 10, då de lokala förhållandena synas göra detta behöfligt. Bland annat har särskild hänsyn tagits till skärgårdsområdena. Om det är troligt, att lärjungeantalets nedgång endast är tillfällig, har detta icke ansetts utgöra skäl för en varaktig indragning av skolan. I åtskilliga fall har överstyrelsen vägrat fastställelse av förslag till indragningar. Detta gäller väsentligen fall, då skoldistriktet ansetts ha gått alltför långt i fråga om centralisering med bortseende från föräldraopinionen i skolområdena och de ekonomiska förhållandena. Överhuvudtaget synas de tidigare tendenserna till kraftigare centralisering under de senaste åren ha betydligt dämpats. Man kan måhända häri se ett uttryck för att de maningar till varsamhet och försiktighet, som från såväl riksdagens som min sida i skilda sammanhang gjorts, också iakttagits av skolmyndigheterna. Men givetvis ha också de förändrade förutsättningarna i fråga om tillgången på transportmedel avsevärt försvårat centraliseringsåtgärderna och hindrat sådana även i fall, då starka pedagogiska skäl talat för att man skulle gå längre än som skett. Ett siffermässigt belägg för denna avsiktliga eller framtvungna återhållsamhet vid skolindragningarna har man i det av mig nämnda beloppet för den hittills vunna besparingen i lärarlöner, vilken understiger det belopp, varmed man räknade för tre år sedan.

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

Av vad jag nu sagt torde klart framgå å ena sidan att jag i likhet med interpellanten icke anser, att man alltid nått invändningsfria resultat av skolindragningarna på landsbygden, och jag har än mindre velat göra gällande, att denna sida av vårt skolväsende bör vara fredad från kritik. Tvärtom anser jag det vara både naturligt och nyttigt, att allmänheten med vaksamhet och intresse följer utvecklingen, när det gäller denna för stora delar av vårt folk så utomordentligt viktiga fråga. Men å andra sidan synas mig erfarenheterna av den hittillsvarande utvecklingen icke vara sådana, att man skulle vara berättigad att draga ett streck över den uppgjorda planen och återgå till de gamla förhållandena. Det är också betecknande, att målsmännen i flera fall, då en skola föreslagits till återupprättande, motsatt sig detta med motiveringen, att de hellre vilja låta sina barn gå i en visserligen avlägsnare men dock större och bättre skola.

Att sådana fall förekomna visar emellertid även, att folk i den bygd, som drabbas av en skolindragning, kan utgå från att detta beslut icke är oåterkalleligt och gällande för all framtid. Skulle barnantalet åter ökas, bör bygden kunna få sin skola åter. Understundom bör en ifrågasatt indragning kunna undvikas, om distriktet genom att fatta beslut om införande av ett sjunde skolår tillför skolan ytterligare lärjungar; det förefaller mig, som om man på sina håll förbisett de möjligheter som härutinnan erbjuder sig att rädda en eljest hotad skola.

Det skulle vidare enligt min uppfattning vara lyckligt, om indragningen av en skola icke behövde betyda att bygden — låt vara temporärt — förlorar en kulturell medelpunkt. Skolhuset finnes ju kvar, och intet bör hindra, att detta kommer till användning för nya ändamål, som icke äro främmande för det gamla. Skolbyggnaden bör kunna bli en samlingslokal för föreningar och för frivillig bildningsverksamhet och en plats, där den vuxna ungdomen samlas för att på värdefullt sätt nyttja sin fritid. Den uppoffring, som det innebär för skoldistriktet att avstå från att ekonomiskt utnyttja den nedlagda skolan och i stället använda den på antytt sätt, torde icke vara större, än att den bör kunna bäras utan svårighet.

Såsom en avslutning och sammanfattning vill jag här än en gång upprepa och inskräpa vad vid flera tidigare tillfällen offentligt uttalats, nämligen att varsamhet och försiktighet bör iakttagas, när det är fråga om att beröva en bygd dess skola. Jag hälsar med tillfredsställelse, att även utskottet ånyo betonat dessa synpunkter i sitt nu föreliggande utlåtande. Utskottet har därtill fogat uttalandet att man vid centraliseringsåtgärderna bör beakta, att en skola i en avlägsen bygd icke blott fyller sitt undervisningsändamål utan även för bygden representerar en betydelsefull kulturell tillgång. Utskottet fortsätter: »Givetvis kunna å andra sidan i åtskilliga fall genom en centralisering av skolväsendet bättre skolformer ernås och större sociala och hygieniska anordningar erhållas. Vid rationaliseringsåtgärdernas bedrivande böra därför enligt utskottets mening de olika på frågornas avgörande inverkan ståndpunkterna noggrant vägas mot varandra och all möjlig hänsyn tagas till de olika orternas särskilda förhållanden.» Till allt detta kan jag för min del livligt ansluta mig. Det är ju till en rationalisering man syftar, när en centralisering överväges. I detta begrepp ligger, att man skall handla med omtanke och förnuft. Vid bedömningen av vad som skall göras eller underlåtas bör riktmärket alltid främst vara att åt landsbygdens barn bereda en *bättre* undervisning och därigenom också bättre startmöjligheter i livet.

Herr von Seth: Herr talman! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min inter-

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

pellation, och jag ber även att få tacka för den uttömmande och allsidiga redogörelse, som herr statsrådet lämnade för det mycket svåra problemet att bereda landsbygdens barn en bättre undervisning.

Detta problem är ju i och för sig mycket svårt att lösa. Under de senaste årtiondena har det emellertid såsom i svaret påpekades komplicerats genom den stora nedgången i barnantalet på landsbygden. Våra strävanden måste ju gå ut på att landsbygdens barn skola kunna jämföras med städernas och samhällenas barn, när det gäller möjligheten att få en fullgod undervisning. Om man i detta syfte försöker åstadkomma bättre skolformer på landsbygden, nödvändiggör detta en centralisering, som i sin tur medför nedläggande av skolor, där barnantalet blir allt för litet. Skolmyndigheterna ställas alltså när det gäller att lösa landsbygdens skolfrågor inför mycket komplicerade problem inte bara av teknisk utan även — skulle jag vilja säga — av psykologisk art.

Det var därför med glädje jag fann att herr statsrådet när det gällde den fria provningsrätt, som lagts i skolmyndigheternas händer, betonade, att de bestämmelser, som i detta avseende finnas, voro, som herr statsrådet uttryckte sig, »ett av de icke sällsynta fall av förvaltningsmässiga regleringar, där lagen betyder — låt oss säga — en tiondel och tillämpningen nio tiondelar». Men hur har tillämpningen då skett ute i bygderna? Har den skett på ett sådant sätt att det icke uppstått några friktioner? Så är säkerligen icke förhållandet. Det är ju detta spörsmål, som har varit orsaken till min interpellation, och det är ju min övertygelse, att man med god vilja från alla håll måste komma tillrätta med de missförhållanden, som äro förbundna med denna indragning av skolorna och som även vidlåda skolskjutssystemet. Upp i Norrland praktiseras vidare ett inackorderingssystem, som jag inte haft möjlighet att närmare beröra i min interpellation. Jag förstår att det är nödvändigt, men det medför även vissa svårigheter genom att barnen få vistas borta från hemmet under så långa tider.

En sak som jag särskilt vill peka på är att skolskjutsarna inte ha visat sig vara det allena saliggörande hjälpmedel som man hade väntat sig. Man har på många håll överskattat skolskjutsarnas betydelse. Det har visat sig, inte minst under de svåra vintrarna åren 1940, 1941 och 1942, att barnen ha blivit utsatta för ganska starka fysiska påfrestningar i samband med färderna i dessa skolskjutsar. Barnen ha först fått gå ganska långa vägar till uppsamlingsställena och under vägen kanske varit tvungna att bryta sig väg genom stora snömängder. De ha blivit varma av ansträngningarna, och vid framkomsten ha de sedan fått taga plats i de kalla bussarna. Man kan i detta sammanhang inte heller bortse från gengasfaran, då gengasen ingalunda är lika säker som bensin.

Vad jag emellertid, herr talman, särskilt vill vända mig mot i samband med olägenheterna av dessa skolskjutsar är att man av ekonomiska skäl tvingas att skjutsa barnen i småskolan och barnen i folkskolan i samma skjutsar. När småskolebarnen ha avslutat sin skolgång, ha folkskolebarnen ännu inte gjort detta, och då tvingas småskolebarnen att stanna kvar vid eller i närheten av skolan. I mitt eget län gå flera dylika bussar från landsbygden till större samhällen. Jag tänker särskilt på ett fall, då en skolskjuts gick till en i en stad belägen skola. Skolan har sedan barnen avslutat sin skolgång för dagen inte möjlighet att bereda dem sysselsättning, och de tvingas då att gå omkring i samhället i alltför lång tid i väntan på skolskjutsen. Detta har medfört en del olägenheter, som väckt uppseende på sina håll, och man kan endast uttrycka den förhoppningen, att möjligheter beredas att avlägsna de mycket stora besvärligheter, som äro förknippade med att ha dessa

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)
skolbarn springande omkring i en stad utan att man har möjlighet att kunna se till dem i den utsträckning man önskar.

Många gånger skyller man skolindragningarna på att vederbörande kommunala förtroendemän inom kommunen ha drivit på för att få dessa indragningar till stånd. Det har säkerligen därvid varit så, att dessa personer haft skolans och undervisningens bästa för ögonen men inte räknat med de nackdelar och de olägenheter, som följa med skolskjutsarna.

Framför allt vill jag fästa uppmärksamheten på att om en skola skall nedläggas bör detta få karaktären av en provisorisk åtgärd. Vi skola ju alla hoppas, att den flykt från landsbygden, som nu är så stark, en gång skall upphöra. Vi hoppas ju även, att nativiteten skall öka både i städerna och på landsbygden, att den avfolkning som pågår skall kunna stoppas och att folket åter skall kunna bebo den svenska landsbygden. Man skulle för övrigt även kunna tänka sig det förhållandet, att en gård får en helt ny ägare, som redan har familj, i vilken så småningom flera barn kunna väntas. Jag skulle även vilja peka på den omständigheten att i vissa trakter, där skolor dragits in och där det finns större gårdar, har det visat sig, att det efter skolindragningen varit förbundet med ytterst stora svårigheter att få anställda till en gård, emedan de som skulle kunna tänkas söka tjänst där säga, att det blir för besvärliga förhållanden för deras barn, när dessa skola gå i skolan. Det är ju svårt nog ändå att få folk som vill stanna på landsbygden, och här tillkommer ytterligare denna faktor, som gör att man på en del ställen får ännu svårare att få familjer med barn i skolåldern eller som så småningom kunna tänkas få detta, att ta anställning på landsbygden. På grund härav vill jag starkt understryka vad herr statsrådet nu anför, nämligen att man skulle iakttaga den största varsamhet när det gäller nedläggning av skolor. Jag vill härtill foga att man i nuvarande läge, därest en nedläggning av en skola är nödvändig, huvudsakligen bör inrikta sig på en provisorisk nedläggning.

Till sist vill jag vädja till herr statsrådet samt chefen för skolöverstyrelsen att, om antalet barn i en skola skulle sjunka, inte omedelbart tillämpa lagen och sänka skolformen utan låta den skolform som redan finns få bibehållas så länge som möjligt, så att inte landsbygden kommer att utsättas för ytterligare svårigheter. Landsbygdens skolproblem äro visserligen icke lätta att lösa, men med alla goda krafterns hjälp hoppas jag att det skall lyckas att förbättra skolformerna på landsbygden och därvid taga hänsyn till de problem som jag pekat på i min interpellation och här ytterligare utvecklat.

Herr Staxäng: Herr talman! Jag skulle visserligen kunna inskränka mig till att endast instämma med den föregående talaren. Men då jag vid flera tillfällen deltagit i domkapitlets handläggning av dessa frågor inom mitt stift, kan jag inte underlåta att framföra några synpunkter på förevarande fråga.

Herr statsrådet gav i sitt svar en redogörelse för det antal indragningar av skolor som ägt rum. Endast i 17 fall hade indragningar skett mot skoldistriktens bestridande. I 150 fall däremot hade indragningar skett på skoldistriktens initiativ, under det att indragningar i 248 fall ägt rum efter skoldistriktens godkännande av i ämnet framlagda förslag. Enligt min mening sammanfalla dock de två senare talen i hög grad. Såväl när det gäller att en skola nedlagts på skoldistriktets initiativ som när det gäller att skoldistriktet gått med på ett förslag härom från folkskoleinspektörens sida, måste man nämligen säga — vilket även framkommit vid skilda tillfällen — att skoldistriktet i stor utsträckning måst resignera inför folkskoleinspektörens redan på ett tidigt stadium uttalade mening i frågan. Jag har fått ett mycket starkt intryck

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

av att det förhåller sig på det sättet. Det blir också i dessa ärenden redan på ett förberedande stadium en kommunikation mellan skoldistriktet och folkskoleinspektören. Skoldistriktet ha under sådana förhållanden ofta funnit det vara lönlöst att motsätta sig en indragning av en skola, även om skoldistriktet skulle ha haft starka skäl för att vägra gå med på en indragning.

Jag vill nämna ett fall från en ort, som jag här inte har anledning att namnge. För en kort tid sedan krävde vederbörande folkskoleinspektör indragning av en skola, beträffande vilken han så nyligen som för två år sedan hade fordrat en ombyggnad för att skolan skulle bli i lagenligt skick. Vid detta tidigare tillfälle hade folkskoleinspektören uttalat, att en indragning av skolan icke var aktuell. Endast ett par år därefter kräver han emellertid en indragning av ifrågavarande skola, trots att församlingen således med ekonomiska uppoffringar vidtagit reparation och tillbyggnad av skolan. För min del reserverade jag mig mot folkskoleinspektörens förslag, och till min glädje gick skolöverstyrelsen inte med på inspektörens förslag, utan församlingen fick ha kvar sin skola. — I en annan församling har indragning samtidigt skett av två skolor, och detta har lett till en försämring av skolformen från B 2 till B 3. Jag har nämnt dessa fall för att understryka att skoldistriktet, när de formellt kanske visat ett visst initiativ i frågan eller gått med på ett förslag från folkskoleinspektörens sida, ofta gjort detta på grund av att de resignerat inför en hotande indragning av skolan. Nu menar jag visst inte att man skall försöka hålla kvar en skola, när det nästan helt saknas barn att besöka densamma. Då barnantalet gått ned till exempelvis 4—7 barn i en skola, kan man självfallet inte ha kvar skolan i fråga.

Jag vill på det varmaste understryka vissa formuleringar i herr statsrådets svar, vilket jag i likhet med interpellanten anser vara mycket tillmötesgående mot de krav som framförts från landsbygdens sida. Herr statsrådet förklarade nämligen, att även om barnantalet i en skola, som var belägen i en avlägsen bygd, skulle något understiga 10, skulle skolan i ett sådant fall inte indragas, utan man skulle här gå fram med varsamhet. Föreskrifterna om indragning av skolor skulle nämligen enligt herr statsrådet inte bli mekaniskt verkande föreskrifter. Som det nu förfares gör man upp en statistik på sjuårsintervaller för att få fram det barnantal, som man har att räkna med under en viss tidsperiod. På grundval av denna statistik fastställer man sedan, om skolan skall indragas eller icke. Jag vill nämna — vilket även interpellanten berörde — att en rent mekanisk statistik ofta inte ger en riktig prognos av föreliggande förhållanden. En sådan statistik kan nämligen vara missvisande. Statistiken avser ju endast de befintliga barnen, och den redovisar inte antalet gårdar eller lägenheter inom området i fråga. Jag vet dock att man i flera skoldistrikt samtidigt med denna statistik beträffande antalet barn över sju år även sökt redovisa antalet gårdar, lägenheter och familjer inom området. Även om man således för tillfället måste räkna med en mekanisk siffra, kan det bli en ganska snar förändring i fråga om barnantalet. Det kan nämligen bli nya ägare till de olika gårdarna. Vid de större gårdarna finns det ofta många anställda, och där förekommer en stor in- och utflyttning av familjer med påföljd att barnantalet i hög grad växlar från år till år.

Under nuvarande förhållanden är det inte minst ur synpunkten på landsbygdens avfolkning ytterst behjärtansvärt att man söker hålla kvar skolorna där så länge som möjligt. Främst gäller detta avlägset belägna bygder. Jag vill därför särskilt understryka vikten av att man vid skolindragningar inte endast räknar med en mekanisk siffra beträffande barnantalet under en period om exempelvis sju år utan att man fastställer en tidsintervall om cirka tio år, som skulle förflyta innan en skola blev indragen. Man kunde under sådana

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)
förhållanden visserligen inte få fram så bestämda siffror beträffande barnantalet, men man fick då en viss tidrymd att räkna med, innan en skola, som dock betyder så mycket för bygden, skulle bli indragen.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga denna debatt. Jag vill dock till sist uttala en önskan om att detta interpellationssvar i någon form måtte bli va delgivet folkskoleinspektörer i bygderna, för att tjäna som en förnyad påtryckning till dem att de i denna fråga skola gå fram med den största varsamhet. Skolöverstyrelsen har visserligen redan tidigare — kanske icke i direktivform — låtit till folkskoleinspektörerna uttala, att de på detta område skola gå varsamt fram. Det skulle emellertid säkerligen inte skada om folkskolinspektörernas uppmärksamhet ånyo riktades på angelägenheten av varsamhet i dessa frågor.

Häruti instämde herr *Fält*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag har mycket litet att tillägga. Jag har alldeles samma uppfattning som de båda sista ärade talarna. Jag tror emellertid, att folkskoleinspektörerna genom olika direktiv som de ha fått och genom uttalanden som ha gjorts, ha fått klart för sig hur det ligger till med denna sak. Behövs det någon ytterligare upplärning, så skall jag mycket gärna vara med om det.

Herr *Staxäng* sade, att han trodde att skoldistriktet ofta hade blivit tvingade och att skolindragningarna sålunda icke ha varit fullt frivilliga. Icke blott skoldistriktet utan även målsmän och föräldrar ha likväl möjlighet att överklaga dessa beslut. De kunna överklaga icke blott hos skolöverstyrelsen utan även hos Kungl. Maj:t. Jag kan emellertid icke erinra mig att jag har haft något större antal sådana överklaganden. I själva verket har det förekommit mycket få sådana fall. Om det likväl skulle ha förekommit några missförhållanden är det givetvis att beklaga. Föredragande statsrådet kan ju icke få en föreställning om hur det verkligen går till ute i bygderna annat än genom att fråga tjänstemännen eller genom att överklagningar ske hos Kungl. Maj:t. Det sistnämnda har emellertid som sagt icke förekommit annat än i mycket få undantagsfall. Detta tyder kanske ändå på att det icke förekommit någon vidare press eller sådan ovilja mot de skolindragningar, som ha företagits, utan man har tydligen ansett att de varit nödvändiga. Såsom ett kuriosum kan jag för övrigt tala om att det för närvarande har anhängiggjorts ett överklagande i ett fall, där målsmännen ha opponerat sig mot att en skola icke har blivit indragen.

Herr *Staxäng* erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall icke motsäga herr statsrådet i avseende å att församlingarna icke genom överklaganden ha tillräckligt bevakat sina intressen. Jag skall endast tillägga att jag har gjort den iakttagelsen, att just när det gäller att få behålla en skola ha kommunalfullmäktige ofta stått betydligt friare i sitt ställningstagande än skolstyrelserna ha gjort gentemot folkskoleinspektörerna.

Härefter yttrade:

Herr *Hansson* i Skediga: Herr talman! Det var med verkligt stort intresse som jag åhörde ecklesiastikministerns svar på den framställda interpellationen. Det finns ingenting, som är så skrämmande på landsbygden som just skolindragningarna, och det är med verkligt allvar som man hör föräldrarnas bekymmer

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

häröver. Dessa bekymmer gälla icke blott skolskjutsarna utan även den långa arbetsdag, som barnen få. Därigenom att barnen ofta ha lång väg till bussen, när de skola fara till skolan, och så samma väg tillbaka igen bli dagarna alldeles för långa och tröttsamma för barnen.

Hemma ha vi ett skoldistrikt, där man nu velat gå in för sjukklassig skola. Det var fråga om indragning av en del skolor, och man ville ha möjlighet att behålla skolan. Skolstyrelsen tänkte sig då, att man skulle gå in för en treklassig småskola och en fyrtklassig folkskola. På detta sätt skulle man kunna behålla skolan och lärarna kvar och slippa skolskjutsar. Vederbörande inspektör förklarade emellertid, att det icke gick att ordna på detta sätt. En framställning till Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen om att få flytta över en klass till småskolan blev avslagen. Man skulle i stället ha fem klasser i den ena skolan och två i den andra, men då blev det för få barn i småskolan, eller också skulle man anställa ytterligare en lärare. Enligt skolstyrelsens uppfattning skulle det däremot kunna redas upp på det sättet, att folkskolan fick fyra klasser, medan småskolan utökades med en klass. För min del skulle jag efter de uttalanden, som herr statsrådet i dag har gjort, vilja uttala den förhoppningen, att man skall kunna göra bestämmelserna litet mjukare, i vilket fall säkerligen en hel del skolindragningar skulle kunna undvikas.

En sak, som också har väckt bekymmer ute på landsbygden, är de långa skolvägarna och varjedagsläsningen. Det finns barn, som ha 6 å 7 kilometer och därutöver till skolan, och föräldrarna ha i många fall uttalat det önskemålet att man skulle ordna med en viss växelläsning, så att barnen skulle få en fridag mitt i veckan. Läraren skulle icke fördenskull behöva avstå från sina 39 läsveckor. Vissa klasser skulle ha fritt den ena dagen och andra klasser den andra. Gällande bestämmelser föreskriva, att de barn som ha över 4 kilometer till skolan kunna erhålla denna växelläsning, men icke andra. Vad blir då resultatet av denna skolordning? Jo, vissa barn i en klass få litet längre skoltid än de som bo längre bort. Det är en sådan bestämmelse som jämte andra bestämmelser skulle behöva uppmjukas, så att de bättre anpassade sig efter förhållandena sådana de te sig ute på landsbygden. Skolöverstyrelsen sitter här i Stockholm och avdömer dessa frågor kallt och efter gällande bestämmelser utan att taga hänsyn till en skolstyrelses önskningsar.

Det är verkligen skrämmande med dessa indragningar av skolor. Jag har också hört — vilket den föregående talaren också var inne på — att föräldrar draga sig för att sätta sina barn i en skola, dit barnen få en lång skolväg. Jag skulle därför vilja vädja till statsrådet att försöka få till stånd en uppmjukning av hithörande bestämmelser och därvid göra det bästa möjliga. Man kan gott säga, att skolstyrelserna på landsbygden mycket varmt önska barnens bästa, men det är mycket viktiga konsekvenser som följa med detta och som man kanske inte tager hänsyn till när man avslår dessa framställningar på högre ort.

Herr Norup: Herr talman! Det är med en viss tillfredsställelse som landsbygdens folk konstaterat, att man vill försöka att bereda även barnen på landsbygden bästa möjliga skolgång. Man kommer icke från att indragningen av skolor är en mycket allvarlig fråga, även om man ibland vid ett bibehållande av en gammal skola kan få ha en något lägre skolform. Skolan är icke blott en utbildningsanstalt för barn utan även en kulturell fyrbåk ute på den annars på kulturmöjligheter så fattiga landsbygden. När frågan om att en skola skall läggas ned kommer upp, inger detta allvarliga bekymmer icke blott för föräldrarna utan även för den befolkning som bor i en trakt där man icke har en skola. När det gäller att bereda barnen en hygglig skolgång, har man

Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

försökt ersätta nedläggandet av en skola med att införa skolskjutsar. Dessa skolskjutsar äro givetvis något som man i allra sista hand kan taga, men de äro enligt min mening ett mycket tveeggat svärd. De föra visserligen barnen till en skola av en högre och bättre skolform, men därmed följer också en massa olägenheter. Skolskjutsarna gå ofta genom glest bebyggda trakter. Barnen kunna visserligen hastigt och lätt följa landsvägen och komma fram till skolskjutsen, men vi veta, hur svårt det är för barn, när de gå hemifrån, att beräkna tiden. De vilja ofta ge sig i väg kanske för tidigt, så att de sedan få vänta på skolskjutsen och kanske åsamka sig en förkylning. Det kan också hända, att många barn under väntetiden företaga sig ett och annat som de icke skulle ha gjort, om de varit under uppsikt. När barnen så komma till skolan, föras de många gånger in i en miljö som de icke äro vana vid, och säkerligen ha barn som komma från en viss trakt icke alla gånger möjlighet att kunna tillgodogöra sig alla de förmåner som den bättre skolformen erbjuder.

Jag har ett exempel från min egen socken, där barnantalet i en skola gick ned, och där vi i skolstyrelsen voro ganska tvehågsna huru vi skulle göra. Folkskoleinspektören ålade oss emellertid att lägga ned skolan och anordna skolskjutsar. Såsom väl var, kan man säga, kom kristiden emellan. Det gick icke att få någon som till rimligt pris ville åtaga sig dessa skjutsar. Skolan har därför fått upprätthållas, och glädjande nog skedde en förändring i barnantalet. Det hade förekommit en del inflyttningar, och denna dag står den skola som för fem år sidan var dömd att läggas ned nyrenoverad och så gott som fullsatt med ett trettiootal barn. Jag menar, att här får man skynda med en viss långsamhet så att man icke avhänder landsbygden de kulturella fyrbåkar som finnas. Man behöver helt säkert taga till vara alla de kulturella utvecklingsmöjligheter som finnas på landsbygden. Även om det skulle kosta samhället och staten något, anser jag det vara väl använda pengar.

Jag uttalar den förhoppningen, att när dessa ärenden skola handläggas man icke för snabbt går att lägga ned en skola på landsbygden, samt att herr statsrådet i sina direktiv till folkskoleinspektörerna manar dessa till försiktighet på detta område. Jag är övertygad om att det är ett krav som gör sig gällande på hela landsbygden, och att det är en fråga som man enligt min mening bör övertänka mycket noga och där man bör tillgodose landsbygdens intressen så mycket som möjligt.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande ävensom av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Senander*, nr 504, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till hembitrådeslag;

herr *Barnekow m. fl.*, nr 505, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 172, med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet;

herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, nr 506, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 172;

herr *Gustafsson* i Lekåsa *m. fl.*, nr 507, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 172; och

herr *Eriksson* i Frägsta m. fl., nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, angående inrättande av en statens högre skogsskola.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.15 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 29 mars.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Fortsattes handläggningen av statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln, avseende anslag inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Utgifter under
riksstatens
åttonde
huvudtitel.
(Forts.)*

Punkten 158, angående folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdsbetygsskolor.

*Bidrag till
avlöning åt
lärare i slöjd
vid folkskolor
m. m.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 166, föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *L. V. Lindén m. fl.* (I: 27) och den andra inom andra kammaren av herr *Hoppe m. fl.* (II: 56), vari hemställts, att riksdagen — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag beträffande bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. fl. — för sin del måtte besluta sådan ändring av statsbidragsvillkoren för slöjdundervisningen inom folkskolan att slöjddavdelning skulle omfatta minst 3 (enligt gällande bestämmelser 6) gossar respektive flickor, under förutsättning att samtliga folkskolestadiet tillhörande gossar respektive flickor, vilka prövades skäligen kunna delta i slöjdundervisningen, tillhörde slöjddavdelningen, samt att en slöjddavdelning finge uppdelas på två, om antalet i slöjdundervisningen deltagande elever vore minst 20 (enligt gällande bestämmelser 25);

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson m. fl.* (I: 190) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Mysinge m. fl. (II: 249), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av statsbidragsvillkoren för slöjdundervisningen i folkskolan, att slöjddavdelning finge omfatta minst 3 (enligt gällande bestämmelser 6) gossar respektive flickor.

Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor;

b) att motionerna I: 27 och II: 56 ävensom I: 190 samt II: 249 måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört.

I motiveringen hade utskottet med anledning av vad i motionerna I: 27 och II: 56, I: 190 samt II: 249 anförts och hemställdes framhållit önskvärdheten av att så snart de statsfinansiella förhållandena sådant medgåve det i statsbidragsförfattningen föreskrivna minimiantalet av 6 elever sänktes till 3 eller det antal, som gällde närmast före den 1 juli 1940.

Vidare hade utskottet med hänsyn, bland annat, till att en sänkning till minst 20 av det minimiantalet elever, som fordrades för att statsbidrag skulle kunna utgå till mer än en slöjdvadning, skulle medföra en ringa kostnadsökning, förutsatt, att Kungl. Maj:t ägnade denna fråga fortsatt uppmärksamhet.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson, Emil Petersson, Ivar Persson, Danielsson, Viklund, Hoppe* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av bifall till motionerna I: 27 och II: 56 samt I: 190 och II: 249 föreslå en anslagsökning med 200 000 kronor och förty hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 27 och II: 56 samt I: 190 och II: 249, till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hoppe**: Herr talman! Jag har tillsammans med andra ledamöter av riksdagens första och andra kammare framburit en motion avseende ändring av statsbidragsvillkoren för slöjdundervisningen. Vi ha, mina kamrater och jag, väckt motionen dels på grund av vårt intresse för den avlägsna och folkfattiga landsbygdens skolväsende och dels på grund av vår höga uppskattning av slöjdundervisningen.

Det är, herr talman, på tvenne punkter som vi önska en ändring i gällande författning. Vi önska först och främst — jag kan säga, att detta ligger oss allra mest om hjärtat — en återgång till de bestämmelser som gällde före den 1 juli 1940, i enlighet med vilka statsbidrag skulle utgå till slöjdvadning med minst tre elever, gossar eller flickor. Den nu gällande bestämmelsen, enligt vilken statsbidrag kan utgå till slöjdvadning endast då den räknar sex elever, har ju medfört, att slöjdundervisningen upphört i en mängd avlägsna skolor. Det torde nog vara icke mindre än 1 000 slöjdgrupper som nödgats upphöra, och dessa 1 000 slöjdgrupper kanske omfatta mellan 4 000 och 5 000 barn.

Det är uppenbarligen så, att de skolor som nu ha förlorat sin slöjdundervisning undantagslöst ha en lägre skolform än skolorna i städer och tätorter, och det måste ju innebära, att dessa skolor ge sina elever betydligt mindre, än vad t. ex. en A-skola eller en B-skola kan ge. Barn i dessa skolor äro alltså betydligt sämre ställda än de barn som få gå i skolor med högre skolformer. Nu är det kanske ingenting att göra åt den saken, därför att det ringa barnantalet väl omöjliggör uppehållandet av en högre skolform. Men, herr talman, vi finna det högeligen egendomligt för att inte säga hart när upp-

Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. m. (Forts.)

rörande, att det är just dessa barn, som fått ut mindre av sin skolgång, och de bygder där de bo som berövas slöjdundervisningen. Vi förstå ju, att det är nödvändigt i dessa tider att spara, men vi kunna knappast anse det riktigt, att sparsamhetsnitet på detta sätt skall gå ut över de barn och de bygder, som i fråga om skolform äro allra sämst ställda.

I detta sammanhang vill jag framhålla en annan sak. Från olika håll har det ju vitsordats, att slöjdundervisningen är synnerligen populär. Man kunde kanske säga, att slöjden på sätt och vis är att betrakta som skolans mest uppskattade ämne. Med den kännedom jag har om folkskolan och dess arbete skulle jag vilja drista mig att tillägga, att när det blir fråga om skolans fostrande gärning, kan det ifrågasättas, om slöjden överträffas av något annat ämne på schemat. Det synes mig synnerligen önskvärt, och jag kan gärna tillägga, herr talman, att jag betraktar det helt enkelt som en gård av rättvisa mot landsbygdens folk, att statsbidrag utgår även till de många slöjdivdelningarna med endast tre elever.

Så var det, herr talman, vårt andra önskemål. Skall slöjdundervisningen kunna ge det mesta och bästa — och det avser väl all undervisning att ge — då få slöjdivdelningarna inte vara för stora. För närvarande måste man ju räkna med slöjdgrupper på ända upp till 24 barn. Det är icke länge sedan kungl. skolöverstyrelsen uttalade, att det näppeligen låter sig göra att på ett tillfredsställande sätt handleda så många barn i en slöjdivdelning.

Jag skulle, herr talman, i detta sammanhang vilja ta mig friheten säga, att det synes mig, att det överhuvudtaget är ett oting med de stora läraravdelningarna i skolorna och allra mest i folkskolan. Resultatet av folkskolans gärning skulle bli mycket bättre, om läraravdelningarna vore mindre. Folkskolan skulle i så fall kunna ge mycket större kunskaper och en mycket bättre fostran. Jag vill också, herr talman, ge uttryck åt den uppfattningen, att om vi hade undervisningsavdelningar med ett avsevärt mindre elevantal, skulle vi kanske på den vägen ha utsikter att göra en väsentlig insats, när det gäller lösandet av det brännande ungdomsproblemet. Vore avdelningarna små, skulle det ju innebära, att vederbörande lärare på ett annat sätt, än som i dag är fallet, hade tid och möjligheter att ägna sig åt och vårda sig om varje enskilt barn. Att detta betyder mycket, inte bara ur fostrans synpunkt, torde vara uppenbart för envar.

I fråga om slöjdundervisningen anse vi, att där är det absolut nödvändigt, att man får arbeta med små avdelningar. Vi vilja därför varmt rekommendera, att en sådan ändring göres i gällande författning, att det blir möjligt att få dela en slöjdivdelning, så snart elevantalet uppgår till 20.

Jag föreställer mig, herr talman, att ett bifall till den motion som vi väckt i bägge kamrarna skulle i realiteten innebära en verkligt stor gåva till de avlägset liggande och folkfattiga bygderna i vårt land. Det skulle vara ett gott handtag åt hela vår folkundervisning och alldeles särskilt åt slöjdundervisningen, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Det framgår tydligt av utskottets förslag till motivering, att de synpunkter som den närmast föregående talaren här har anfört mycket varmt behjärtats av utskottet. Det gäller här dels ett förslag till ändring av författningen i det avseendet, att det föreskrivna minimiantalet elever i slöjdivdelning skulle sänkas från sex till tre, och dels ett förslag att slöjdivdelningarna skulle kunna delas, när antalet elever uppgår till 20. Jag vill säga, att utskottets sätt att skriva motiveringen i realiteten

Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. m. (Forts.) innebär ett tillstyrkande av motionen. Det är bara den skillnaden, att utskottet icke föreslår något utökat belopp i detta hänseende.

Jag vill försäkra den närmast föregående ärade talaren därom, att jag känner lika varmt för dessa avlägset boende som någon annan, och jag uppskattar slöjdundervisning minst lika mycket som han. Detta har också tagit sig uttryck i utskottets sätt att skriva. Jag tror i varje fall, att med det förslag till motivering som utskottet framlagt på dessa båda punkter få vi en omprövning av denna fråga så snart det är möjligt, och det är med förvisning därom som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Olsson: Herr talman! Jag kan inte underlåta att med några ord understryka vad herr Hoppe här har sagt. Det är beklagligt, att ett ämne som har så fostrande betydelse som slöjden blir alltmer tillbakasatt. Glädjande är det ju, att yrkesutbildningen får plats på skolans schema, men man tycks glömma bort, att för de flesta barn blir den slöjdundervisning som folkskolan ger den enda utbildning och övning i praktiskt handlag som de få.

Landsbygden saknar ännu de möjligheter som städer och större samhällen ha, när det gäller att skaffa barnen utbildning. En stor grupp barn blev den 1 juli 1940 helt och hållet avstängd från möjligheten att erhålla undervisning i slöjd, nämligen de barn som gå i skolor, där antalet flickor inte uppgå till sex på folkskolestadiet, så att de kunna bilda en slöjdgrupp. Detsamma är förhållandet i fråga om antalet gossar. Dessförinnan var villkoret för att erhålla statsbidrag, att de i slöjdundervisningen deltagande skulle utgöra minst tre. Givetvis gäller detta de små B 3-skolorna och de mindre folkskolorna i avlägsna trakter, sådana skolor som även i andra avseenden äro ställda på svåltkost. Många gånger kan det vara ett handikap för barn att endast ha betyg från en sådan skolform, även om undervisningen har varit aldrig så god. Orättvisan mot dessa barn är desto större, då de bli utestängda från undervisning i goss- och flickslöjd. För många elever är slöjden det bästa och mest uppskattade ämnet. En svag studiebegåvning kan under slöjdtimmarna få göra sig gällande och visa, att det praktiska arbetet också kan betyda något i tävlan, och han kan på så sätt hävda sig gentemot kamraterna och få självförtroende, som kan bli utslagsgivande för den fortsatta utvecklingen i livet.

Staten bör ha samma ansvar för ett barn i en B 3-skola som för ett barn som har förmånen att gå i en A-skola i en stad med skolbad, tandvård, gymnastiksalar o. s. v. Den undervisning i slöjd som är möjlig att erhålla bör även de i övrigt sämst lottade få. Det talas ju så vackert om att de små skolorna ha en uppgift att fylla i den bygd där de finnas. Då bör man inte ta ifrån dem möjligheten att ge den undervisning som de kunna få på sitt schema. Nog böra de förunnas slöjdundervisning, även om antalet i varje grupp blir endast tre.

Slöjdundervisningen kan givetvis icke bedrivas som klassundervisning i vanlig mening. Där är undervisningen individuell. En grupp på 24 stycken, som man i värsta fall kan ha, är det nästan omöjligt att handleda på ett tillfredsställande sätt. En del måste vänta på hjälp, och detta är självklart till förfång för undervisningen. En slöjdgrupp består ofta av elever i olika åldrar, och man kan inte sammanhålla dem i någon slags klassundervisning. Om vi tänka oss en grupp på 24 och fördelar en undervisningstimme på dessa, blir det ungefär 1½ minut som läraren kan ägna varje barn. Man hinner inte särdeles mycket på den tiden. En liten tös som skall börja sin första stickstrumpa eller en grabb som skall ta itu med sitt första stycke trä vid hyvelbänken hinner inte få mycken hjälp på 1½ minut. Det är alltså nödvändigt, att man får mindre grupper, om undervisningen skall kunna bedrivas nöjaktigt.

Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. m. (Forts.)

I motionen föreslås delning av grupp, om antalet uppgår till 20. Detta skulle innebära en stor förbättring av förhållandena. I sämsta fall bleve det då 19 i gruppen, och det är ändå fem mindre än 24.

Jag får med det anförda, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Oscar Olsson m. fl.

Herr Hoppe: Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för det välvilliga sätt varpå utskottet skrivit motiveringen. Men ibland gör man den reflexionen, att hur tacksam man än kan vara för vänliga och goda ord samt hur uppmuntrande de än kunna vara, så räcker det inte bara med vänliga och goda ord. utan man vill ha något mera, nämligen en gärning.

Den värderade ordföranden på statsutskottets andra avdelning nämnde alldeles nyss, att utskottsutlåtandet i sak innebär ett tillstyrkande av motionen. Jag finner inte, att detta är alldeles riktigt. Det är en mycket bestämd skillnad mellan utskotts majoritetens och reservanternas inställning. Utskottet sympatiserar visserligen med motionärernas förslag men uppskjuter dess genomförande till en obestämd framtid, medan däremot reservanterna anse, att det med tanke på den avlägsna landsbygd det här gäller är angeläget, att vad de föreslå snarast möjligt genomföres. Vi begära alltså omedelbara åtgärder.

Herr talman! Jag har alldeles nyss uppmärksamgjorts på att vi i den motion som vi väckt icke ha kommit med något yrkande om ett bestämt anslag, varför det icke torde vara möjligt att få under omröstning det förslag, som framförts i en reservation av herr Oscar Olsson m. fl. Jag får därför nöja mig med att yrka bifall till motionen nr 56 i andra kammaren.

Häruti instämde fröken *Olsson*.

Herr Holmdahl: Herr talman! Herr Hoppe gör gällande, att han inte kan vara nöjd med utskottets välvilliga skrivsätt, utan han kräver handling och gärning. Här ha vi ett typiskt exempel på en besparingsaktion från statens sida, som satte in vid krigsutbrottet, en besparingsaktion av ingalunda betydelselös omfattning. Statskontoret har räknat med att ett bifall till motionen skulle innebära en kostnad av 200 000 kronor. Det bör då icke väcka någon synnerlig förvåning, att när statsutskottet på åtskilliga punkter gått utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, utskottet har stått litet tvekan, när det gäller ett belopp av denna storleksordning.

Jag delar liksom ordföranden på statsutskottets andra avdelning herr Hoppes synpunkter på detta problem. Från skolöverstyrelsens sida ha vi gång efter annan framhållit vikten av att man så fort som möjligt återfår de gynnsamma bestämmelser för statsanslag till slöjdundervisningen som tidigare gällt. Men en fråga av denna ekonomiska storleksordning hör just till de frågor, som jag talade om i förmiddags, där ett enskilt ämbetsverk har svårt att bedöma, när tidpunkten är inne att återgå till normala förhållanden. Därför har skolöverstyrelsen, oaktat styrelsens välvilliga inställning till frågan är uppenbar, icke vågat sig på att i sina petita till årets riksdag föreslå en återgång till de tidigare gällande bestämmelserna. När regeringen inte heller har gjort det, är det inte så märkvärdigt, att statsutskottet har funnit sig böra yttra sig välvilligt i princip men inte komma med något positivt förslag.

I anledning av vad som här yttrats vill jag också säga, att jag tror, att man en smula överdriver de nuvarande bestämmelsernas inverkan i de enskilda fallen. För närvarande måste det ju vara minst sex pojkar eller flickor i en skola för att slöjdundervisning skall komma till stånd. Om jag håller mig till

Bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor m. m. (Forts.)

folkskolans huvudformer, torde man kunna säga, att det ända ned i B 2-skolorna är rena undantagsfallen att det inte finns tillräckligt elevantal för slöjdvadlingar. B 2-skolorna skola ju som minimum ha 20—25 elever; är elevantalet lägre, förvandlas de till B 3-skolor. Man torde med andra ord kunna säga, att i regel finns det även med nu gällande bestämmelser tillräckligt barnantal i B 2-skolorna för att få till stånd slöjdundervisning. När det sedan gäller B 3-skolorna, förekommer det otvivelaktigt, att slöjdvadlingar icke kunna komma till stånd, om inte minimisiffran sänkes till 3. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att B 3-skolorna alldeles oavsett detta äro ogynnsamt ställda genom att där endast finnes en lärare, antingen en manlig eller en kvinnlig. Detta gör, att oavsett barnantalet måste antingen den manliga eller den kvinnliga slöjden bli åsidosatt.

Jag har velat påpeka dessa faktiska förhållanden för att visa, att den ändring, som motionärerna påyrka, har begränsad räckvidd. Det innebär dock inte att jag inte anser, att man snarast möjligt bör återgå till de gamla och gynnsammare bestämmelserna, ty jag delar de talares uppfattning, som fäst den allra största vikt vid slöjdundervisningen i folkskolan. Jag har flera gånger tidigare här i denna kammare sagt, att jag finner det vara en stor brist i den svenska folkskolans undervisningsprogram, att inte slöjden sedan länge gjorts till ett obligatoriskt ämne. Hade det skett, hade aldrig slöjdundervisningen kunnat användas såsom ett besparingsobjekt på det sätt, som man nu kunnat göra just därför att slöjden inte är ett obligatoriskt ämne.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat motivera, att även jag måste yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 27 och II: 56 bifölles; och biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 159—165.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning.

Punkten 166, angående folkskolor m. m.: Bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **Viklund**: Herr andre vice talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan på denna punkt, men när jag ändock begärt ordet har det närmast skett för att rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag finner nu, att herr statsrådet inte är här närvarande, och jag får alltså nöja mig med att få min vädjan intagen i kammarens protokoll.

Vad som närmast uppkallat mig är en passus i skolöverstyrelsens motivering av framställningen om statsbidrag till skolhusbyggnader. Den har följande lydelse: »Av flera skolstyrelser och folkskolinspektörer har framhållits, att tillräckligt antal godtagbara inackorderingshem trots energiskt arbete och erbjudande av rikligen tillmätt ersättning icke kunnat anskaffas. Ett icke ringa antal barn måste på grund härav hänvisas till hem, vilka betecknas såsom *olämpliga* eller rent av *hälsovådliga*.»

Det är, måste man säga, en beklämande social bild, som genom dessa korta

Bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning. (Forts.)

rader upprullas, och den är oroande ur flera synpunkter. Den är oroande därför att tusentals barn måste inackorderas i enskilda hem, men den är framför allt oroande därför att man måste befara, efter vad folkskoleinspektörerna och skolstyrelsen framhållit, att i närvarande stund ett icke ringa antal barn äro inhysta i hem, som icke tillgodose kravet på att främja ungdomens och barnens hälsa och som i övrigt icke heller äro tillfredsställande. Nu försöker man väl i de flesta inackorderingshem att ordna det så bra som möjligt för barnen, men förhållandena kunna dock icke vara tillfredsställande, när ett så pass häpnadsväckande uttalande som det jag här citerat kan ingå i de officiella handlingarna.

Det måste sägas, att statsmakterna härvidlag handla inkonsekvent. Å ena sidan lämnas det rikliga bidrag till sanering av bostadsbeståndet. Stat och kommun offra stora summor för att åstadkomma hälsobostäder. Man ordnar med hem för barnrika familjer, och man förbättrar bostäder särskilt med sikte taget på att barnen kunna få ett tillfredsställande hem ur hälsovårdssynpunkt. Men å andra sidan låter man barn och ungdomar, när vintern kommer, skickas ut från dessa förstklassigt ordnade hem till inackorderingshem, som inte motsvara kraven på en tillfredsställande ordning härvidlag.

Vad som från folkskoleinspektörernas sida har anförts är ju inte precis överraskande för dem, som kommit i närmare kontakt med dessa problem. År 1940, tror jag det var, väckte ett antal ledamöter i denna kammare motion om att från statsmakternas sida måtte åstadkommas en sådan kontroll och tillsyn av de enskilda inackorderingshemmen, att garantier skapades för en tillfredsställande omvårdnad av de inackorderade barnen. Statsutskottet hade en positiv och välvillig inställning till denna sak, och det hade också riksdagens kamrar samt inte minst ecklesiastikministern. Han anbefalldes sålunda, att en utredning snabbt skulle vidtagas, och en sådan skedde också genom skolöverstyrelsens försorg. Skolöverstyrelsen infordrade uppgifter från folkskoleinspektörerna på olika håll, vilka därvid emellertid förklarade, att förhållandena på detta område voro tillfredsställande; allt som behövde göras var gjort. Och därvid har det fått bero hittills.

Herrar inspektörer ha tydligen kommit till bättre insikt, när de nu emellertid på det högst officiella sätt, som här skett, konstatera, att allt icke är bra ställt. Det har konstaterats, att ett icke ringa antal barn få vistas i hälsovådliga inackorderingshem. Ett sådant förhållande tycker jag för min del, att statsmakterna och riksdagen icke kunna tolerera. Man får enligt min mening icke i fortsättningen vedervåga barnens hälsa och utveckling på det sätt, som nu sker. Statsmakterna måste såsom ett oeftergivligt krav uppställa, att sådana inackorderingshem anskaffas, som icke kunna inverka menligt på barnens hälsa och utveckling.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i olika stycken visat ett påtagligt och varmt intresse för dessa saker. Jag vill därför genom protokollet här rikta en enträgen vädjan till honom att skapa betryggande garantier för att såväl målsmännens som barnens berättigade krav i detta avseende icke eftersättas och för att man icke handlar värslöst med det ungdomsmaterial, som är så betydelsefullt för morgondagens Sverige.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 167—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Bidrag till
byggnads-
arbeten för
folkskolevår-
sände.*

Punkten 169, angående folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Jansson** i Kalix: Herr talman! Under denna punkt har jag tillsammans med en del andra ledamöter av kammaren väckt två motioner, nr 106 och nr 190, för att söka få till stånd ytterligare bestämmelser rörande vissa lokaler för folkskolan. För närvarande finns det en bestämmelse, som anger vilka lokaler som kunna inräknas bland dem, till vilka man kan erhålla största möjliga statsbidrag. Bland dessa lokaler saknar man, framför allt från skolmännens, men även från skolstyrelsernas sida ute på landsbygden, lokaler för skolbarnsbespisning — en fråga som nu blir ordnad genom att Kungl. Maj:t tagit upp den i propositionen — men därutöver sakna vi lokaler för omklädnad och torkning av barnens kläder vid våt väderlek.

Den, som åtskilliga år suttit med i en skolstyrelse på landsbygden uppe i Norrbotten, känner väl till de svårigheter, som äro förknippade med barnens skolgång. Det hålles under vintrarna gång efter annan föräldramöten, där man protesterar mot att skolstyrelserna inte kunna vidtaga sådana anordningar att inte barnens hälsa vedervågas under den långa vägen till och från skolan. Framför allt under höst och vår bli barnen våta när de i regn eller snöslask måste gå till skolan, och när de komma fram till skolan, ha de ingen möjlighet att byta kläder och skodon, utan de få sitta i sina sura kläder och blöta skodon hela skoldagen. Vi förstå, att förkylningssjukdomar då ofta hälsa på i skolorna, och vi kunna också i dessa missförhållanden finna en orsak till att lungtuberkulosen är så utbredd på den norrbottniska landsbygden.

Jag tror att det vore välbetäkt, om, såsom utskottet förutskickar, en utredning kommer till stånd rörande skolbadsanläggningar, att i denna utredning finge ingå även frågan om anskaffandet av sådana lokaler, att barnen vid ankomsten till skolan kunna byta kläder och torka de våta, så att de ha torra kläder att ta på sig, när de skola gå hem. Det skulle skapa betydande lätnader i samarbetet mellan skolor och hem, och det skulle göra trivseln i landsbygdens skolor mycket större.

Men det är inte bara beträffande den direkta skolverksamheten, som det råder missförhållanden ute på landsbygden. Det talas ju så många och vackra ord om att man skall försöka hålla kvar på landsbygden den ungdom, som kommit ur skolåldern och som börjar vilja pröva sina vingars styrka. Det har också på olika vägar gjorts försök att inspirera denna ungdom att stanna kvar och känna trivsel på landsbygden. Men jag har inte funnit någon av de vägar, som hittills anvisats, vara framkomlig. När jag och flera med mig suttit och spekulerat över dessa spörsmål, så ha vi, åtminstone de av oss, som varit i kontakt med den bildningshungriga ungdomen på landsbygden, kommit till det resultatet, att avsaknaden av lämpliga lokaler, där ungdomen kan komma samman för att bedriva enskilt eller kollektivt studiearbete, delta i föreläsningaftnar o. s. v., är en av de största stöttestenarna härvidlag. Även ungdomen på landsbygden har ju sina små föreningar, men de ha inga lokaler, där de kunna träffas för att dryfta sina gemensamma spörsmål.

Nu är det visserligen sant, att riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t har beslutat om bidrag under vissa former till föreningslokaler, men vi motionärer äro väl medvetna om att dessa bidrag i första hand komma att gå till städer och större samhällen, medan de små samhällena, som vi vilja värna om i vår motion, komma att bli utan sådana bidrag och därmed säkerligen för generationer framåt komma att bli utan samlingslokaler. Vi ha emellertid räknat med att därest skoldistriktet skulle få inräkna i sina kostnader vid uppförandet av nya skolhus eller inrymmandet av nya lokaler i gamla skolhus jämväl kostnaden för en föreläsningssal och ett biblioteksrum, så skulle man därigenom

Bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet. (Forts.)

med för statens vidkommande rimliga utgifter kunna ordna denna sak och ge ungdomen på landsbygden verkliga samlingsplatser, så att de unga skulle slipa på driva omkring på landsvägarna, när vinterkvällarna komma. Det är tyvärr så, att ungdomen på landsbygden inte kan samlas i hemmen, och då blir det i stället att samlas på landsvägen, vilken aldrig varit någon rekommendabel samlingsplats för de unga.

Utskottet har ju hänvisat till att Kungl. Maj:t redan nu kan bestämma, att skoldistrikt, som anhålla om att få uppföra nya skollokaler, få göra detta under förutsättning att skolsalarna upplåtas för studiecirkelverksamhet bland ungdomen. Men den, som i någon mån varit i kontakt med ungdomen, känner väl till att de unga inte äro roade av att, sedan de lämnat skolan, åter kliva in i skolbänkarna. Och det är inte bara det förhållandet, att ungdomen själv känner en naturlig olust för skolsalarna åren närmast efter skolgångens avslutande, som man här får taga hänsyn till. Skolsalarna äro i regel synnerligen olämpliga såsom studiecirkelrum och ännu olämpligare såsom föreläsningssalar. Skoldistriktet äro inte heller tilltalade av det studiecirkelarbete, som nu bedrivs i vissa skollokaler. Vi praktisera denna metod inom mitt eget skoldistrikt i synnerligen stor utsträckning, men vi veta, att det knotas, både bland lärarna i de skolor, där sådan verksamhet förekommer, och bland vaktmästarna, som skola städa lokalerna. Om så till på köpet de, som äro hänvisade att bedriva studiecirkelarbete och föreläsningverksamhet i dessa lokaler, inte heller äro nöjda, så förstår man, att skoldistriktet inte äro så angelägna om att ansöka om statsbidrag under dessa förutsättningar.

Vi motionärer hade därför hoppats, att statsutskottet skulle ha ställt sig välvilligt till våra önskemål. När så emellertid inte skett, har jag, herr andre vice talman, i dag intet yrkande, utan hoppas endast på bättre lycka nästa gång, då vi väl få gå på utredningslinjen, när det gäller frågan om studie- och föreläsninglokaler på landsbygden, en fråga som vi trots statsutskottets ställning finna synnerligen angeläget att lösa med tanke på landsbygdens ungdom.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 170 och 171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172, angående folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 180, föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Ivar Persson* väckt motion (I:239), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för att förverkliga i motionen anförda önskemål;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.* väckt motion (II:62), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en skyndsam utredning rörande möjligheterna att dels genom statsbidrag stimulera till och medverka vid inköp av dyrbarare undervisnings- och åskådningsmateriel, dels ock genom beviljandet av bidrag främja anordnandet av skol- och studieresor för landsbygdens skolbarn, och att Kungl. Maj:t snarast för riksdagen ville framlägga de förslag till vilka utredningen kunde giva anledning.

*Underhålls-
och materiel-
bidrag vid
folkskolorna.*

Underhålls- och materielbidrag vid folkskolorna. (Forts.)

Utskottet hemställde,

- a) att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor;
- b) att motionen I: 239 måtte anses besvarad med vad utskottet ovan anfört;
- c) att motionen II: 62 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herrar *Oscar Olsson, Karl Andersson, Emil Petersson, Ivar Persson, Danielsson, Viklund, Hoppe* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet bort i anledning av motionen I: 239 tillstyrka en återgång till tidigare tillämpade bidragsgrunder för lägre former än A- och B 1 i folkskolan och till följd härav — med höjning av förevarande anslag med 100 000 kronor — hemställa,

- a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 239, till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;
- b) att motionen II: 62 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

dels ock av herr *Wallentheim*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Hoppe**: Herr talman! Under en följd av år har till skoldistriktet utbetalats ett underhålls- och materielbidrag på 50 kronor per undervisningslokal. Detta bidrag sänktes 1940 till 25 kronor. Det är kanske med tanke på det statsfinansiella läget icke så mycket att säga om detta. Vi böra emellertid göra klart för oss, vilka verkningar denna nedsättning av underhålls- och materielbidraget haft. Det torde vara så, att det dels medfört en eftersättning av underhållet av fastigheter o. s. v. och dels åstadkommit att ny materiel icke har kunnat inköpas i önskvärd omfattning.

Det synes mig emellertid, herr talman, framför allt anmärkningsvärt, att reglerna för statsbidraget till underhålls- och materielomkostnader blivit utformade på sådant sätt, att det faktiskt blivit så, att de avlägset belägna och folkfattiga landsbygdskommunerna med svaga skolformer kommit i sämre läge än tätorterna och de större samhällena. Det är nämligen, herr talman, så, att i de lägre skolformerna undervisas i varje undervisningslokal icke en klass utan flera klasser, ofta ända upp till sex. Det är uppenbart, att dessa sex klasser, även om de undervisas i en skollokal, behöva väsentligt mera undervisningsmateriel än varje enskild klass i exempelvis en realskola behöver. Då emellertid materielbidraget ej utgår per klass utan per skollokal, måste detta innebära, att dessa sämre skolformer bli missgynnade. Det resulterar helt säkert då i att somliga sådana skolor ej få den materiel, som de väl behöva, men också däri, att de folkfattiga och även penningfattiga skoldistriktens och kommunernas utgifter för materiel och skolväsen överhuvudtaget bli förhållandevis större än de ekonomiskt bärkraftigare kommunernas.

Det synes mig alltså, herr talman, som om mycket starka skäl talade för att de kommuner och de skoldistrikt, som ha de svagare skolformerna, finge ett ökat materielbidrag.

Min mening har ju varit att yrka bifall till den reservation, som i denna punkt har avgivits av herr *Oscar Olsson* m. fl. Jag har emellertid gjorts uppmärksam på att i motionerna finnes intet anslagskrav upptaget, varför det blott återstår att yrka bifall till den motion, nr 239, som har väckts av herr *Ivar Persson* i första kammaren. Då det anslag, som statsutskottet föreslår riksdagen att bevilja, har karaktär av förslagsanslag, torde Kungl. Maj:t utan

Underhålls- och materielbidrag vid folkskolorna. (Forts.)

att något särskilt anslag upptages för ändamålet kunna bevilja dessa ökade bidrag åt de lägre skolformerna.

Då jag håller före, att ett bifall till motionen skulle vara en verkligt värdefull och väl motiverad hjälp till avlägsna och fattiga skoldistrikt, tar jag mig friheten att yrka bifall till motionen nr I: 239.

Herr Eriksson i Sandby: Herr talman! Jag tror ej, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att statsutskottets majoritet varit mycket negativ i sitt ståndpunktstagande till den av mig och några kamrater väckta motionen nr 62 i denna kammare. Motionen avser utredning rörande möjligheterna att genom statsbidrag stimulera till och medverka till inköp av dyrbarare undervisnings- och åskådningsmateriel i vissa av landsbygdens skolor. Den avser därjämte en undersökning av möjligheterna att genom statsbidrag främja anordnandet av skol- och studieresor för landsbygdens ungdom.

Vi ha i motionen påvisat, hurusom landsbygdskommunerna ofta ej kunna erbjuda barnen samma goda möjligheter och samma goda förmåner som de mera lyckligt lottade kommunerna, städer och samhällen, kunna göra. Vi ha också pekat på betydelsen av att man genom anordnande av experiment och utnyttjande av numera befintlig åskådningsmateriel i olika avseenden kompletterar undervisningen och därigenom gör densamma mera effektiv och givande. Det är emellertid så, att inköp av dylik materiel ofta förutsätter mycket betydande anslag från skoldistriktens sida. När skoldistriktet av olika skäl, kanske oftast på grund av svag ekonomi, icke kunna giva dessa anslag, går detta tyvärr just ut över skolbarnen, som därigenom bliva mindre väl tillgodosedda. Deras undervisning blir bristfällig och deras förutsättningar att draga sig fram i livet och rättmätigt konkurrera om arbetstillfällena bli därmed mindre. Detsamma är också förhållandet, när det gäller skol- och studieresor. Det torde framför allt för representanterna för landsbygden vara bekant, hurusom många skolklasser i årtal sökt att genom egna bidrag, genom anordnande av lotterier och underhållningsaftnar av olika slag småningom få ihop en fond, som sedan utnyttjats för en skolresa. Det är också känt, att dessa resor oftast måste avkortas och inskränkas därför att de fonderade medlen visa sig fullständigt otillräckliga. Det är likaledes bekant, att barn av fattiga familjer tyvärr ofta fått stanna hemma från skolresan därför att föräldrarnas ekonomiska ställning varit sådan, att den icke medgivit dem att lämna de små egna bidrag, som krävts från barnen själva.

Detta har statsutskottets majoritet helt lätt avfärdat genom konstaterandet, att man under nu rådande förhållanden icke bör biträda motionärernas yrkande. Jag vet ju icke vad som ligger bakom statsutskottets uttalande, och om det är avsett att giva en fingervisning åt motionärerna, att ett nytt initiativ någon gång i framtiden har bättre utsikt att leda fram till ett resultat. Med den inställning, som statsutskottet denna gång intagit, har jag emellertid svårt att föreställa mig, att detta skulle vara statsutskottetsmajoritetens verkliga avsikt.

Utskottet erinrar ju i detta sammanhang om de anslag av radiolicensmedel, som utgått för inköp av radiomottagningsapparater inom skattetyngda kommuner. De äro i och för sig mycket tacknämliga och beteckna utan tvekan ett mycket gott initiativ, som vi ha all anledning att vara tacksamma för. Men, herr talman, det ena goda bör enligt mitt sätt att se icke utsluta det andra. Frågeställningen här bör icke vara *antingen eller*, utan enligt motionärernas mening finnes det gott utrymme för *både och* i detta sammanhang.

Herr talman! Jag har endast att beklaga utskottets negativa inställning till de visserligen i och för sig små och till synes obetydliga problem, som

Underhålls- och materielbidrag vid folkskolorna. (Forts.)

det här gäller. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att uttala min förvåning över att reservanternas till statsutskottets utlåtande nr 69, bland vilka återfinnes herr Svensson i Grönvik, när det gäller fria sommarresor för barn i sin reservation uttalat, att landsbygden och de mindre tätorterna i fråga om statliga åtgärder för befrämjande av barnens sommarresor böra vara likställda med större orter. Jag kan icke annat än beklaga, att dessa reservanter, vilka alltid giva sig sken av att företråda landsbygdens intressen, icke velat biträda herr Wallentheims positiva ståndpunkt, när det gällt denna motion, nr 62, vilken, i varje fall delvis, avser omnämnda reservanters syftemål. Det är, herr talman, beklagligt, att så ej skett. Det ger mig också anledning att tro, att intresset för landsbygden är grundat på andra spekulationer och mindre av god vilja att åstadkomma ett verkligt praktiskt värdefullt resultat till förmån för en utjämning mellan stad och landsbygd.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till motionen nr 62 i denna kammare.

Herr **Bergström**: Herr andre vice talman! Herr Hoppe erinrade om att orsaken till begränsningen av det bidrag, som det här är fråga om, var att söka i de statsfinansiella förhållandena, när begränsningen genomfördes. Man har då rätt att fråga sig, om man kan anse, att de statsfinansiella förhållandena nu ha förbättrats och att riksdagen nu har en annan och tacksammare utgångspunkt att operera från, när den går att bedöma en sådan här angelägenhet. Det är ingalunda fallet. Man kan faktiskt säga, att det statsfinansiella läget för närvarande är ännu mera pressat än då denna begränsning genomfördes, och att, om riksdagen är konsekvent och hyser omsorg om de statsfinansiella möjligheterna i detta fall — jag tänker på dem närmast — kunna vi knappast utan vidare gå att besluta om en återgång till de gamla bestämmelserna i detta avseende. Det vore ju att handla inkonsekvent, såvitt jag förstår.

Nu har emellertid utskottets majoritet icke varit blind för att här råda vissa svårigheter och bristfälligheter, som det gäller att förr eller senare övervinna. Det framgår ju av det stycke i utskottets motivering, som behandlar motionen I: 239, där det säges: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och därvid särskilt beaktar de svagare skolförhållandenas behov.» Man kan ju icke gärna i utskottet sitta och yrka på den ena anslagsökningen av betydande mått efter den andra utan en tanke på vart det bär hän i statsfinansiellt hänseende. Här har man på bara ett par, tre, fyra punkter i fråga om folkskoleväsendet dock äskat anslagsökningar, som sammanlagt gått upp till omkring 1 300 000 kronor. Det är förståeligt, att utskottet ryggat tillbaka för att utan vidare belasta en huvudtitel med så betydande belopp. Det får ändå ankomma på Kungl. Maj:t att taga upp sådana här saker till förnyad prövning och undersöka, huruvida man utan statsfinansiell olägenhet kan återgå till de gamla mera gynnsamma förhållandena. Vi riksdagsmän få nog ändå tänka på den sidan av problemet en smula. Ty skall den anslagsbeviljande riksdagen sitta och öka på sådana anslagsposter med betydande belopp, riskera vi nog i alla fall att hamna i statsfinansiella förhållanden, som kunna bli rätt så bekymmersamma.

Nu vill jag till sist, herr talman, fästa uppmärksamheten på en rent formell sak i detta sammanhang. Det förhåller sig så, att talmannen icke kan framställa proposition på den vid ifrågavarande punkt avgivna reservationen därför att reservationen sträcker sig längre än motionen. Motionen angiver intet belopp. Det får sålunda bli voteringsproposition å ena sidan på utskottets yrkande och å andra sidan på den föreliggande motionen, som i sin kläm yrkar — jag ber att få fästa uppmärksamheten på detta — »att riksdagen måtte

Underhålls- och materielbidrag vid folkskolorna. (Forts.)

i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för att förverkliga i motionen anförda önskemål». Det innebär i sak, att om kammaren skulle biträda motionen så går detta önskemål till Kungl. Maj:t, som sedan nästa år får återkomma med frågan i form av ett förslag till ändrade bidragsgrunder. I en annan tågordning går det ju icke för sig att ändra dessa bidragsgrunder. Då förefaller det mig, att man lika gärna eller mycket hellre kan taga den skrivning, som statsutskottet här presterat och som är mycket välvillig och åsyftar, att Kungl. Maj:t skall beakta detta och, när statsfinansiella möjligheter här till föreligga, tillgodose de berättigade önskemål, som här anmäla sig.

Med det anförda ber jag, herr andre vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Det är självfallet icke så, herr Bergström, att motionärer eller reservanter skulle vilja hävda, att det statsfinansiella läget blivit så förbättrat, att man skulle kunna komma med större krav på statskassan, men vad vi i all ödmjukhet ha velat säga är detta, att när man tänker på en och annan av de besparingsåtgärder, som här vidtagits, så ifrågasätter man, om det varit riktigt att just där sätta in med sparsamhetsinitiativ. Det är bara det, som motionärer och reservanter velat göra vederbörande uppmärksamma på.

Vad sedan gäller denna motion skall jag gärna vitsorda, att den också är vagt formulerad. Även om motionen bifölles skulle kanske Kungl. Maj:t känna sig oförhindrad att intaga den ståndpunkten, att motionärernas önskemål icke kunde tillgodoses, enär nödiga medel icke stode till förfogande för ändamålet. Om kammaren i likhet med första kammaren bifölle motionen, så skulle, såvitt jag förstår, detta komma att tolkas så, att kammaren velat energiskt understryka angelägenheten av att de önskemål, som kommit till uttryck i motionen, i möjligaste mån tillgodosåges.

Jag ber alltså att få vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen i första kammaren nr 239.

Herr **Onsjö**: Herr talman! Detta är ju som redan sagts ett av de anslag, som sänktes år 1940, och ett av de anslag, beträffande vilka chefen för skolöverstyrelsen yttrat, att man finge hoppas, att vi så snart som möjligt skola kunna komma tillbaka till 1940 års nivå. Sedan är det ju en omdömesfråga, hur man bör göra i detta speciella fall. I likhet med herr Bergström kan man fråga sig: är verkligen vårt statsfinansiella läge nu sådant, att vi anse oss kunna vidtaga en höjning av denna post? Saken gäller emellertid här i första hand de sämsta skolformerna på landsbygden. Och menar man då verkligen allvar, när man säger sig hysa stort intresse för landsbygdens befolkning och vilja göra allt möjligt för att hindra den flykt från landsbygden, som vi alla anse ödesdiger, då har man enligt min mening här ett utmärkt tillfälle att visa prov på sitt intresse. Första kammaren har bifallit motionen. Jag tycker, att andra kammaren bör på enahanda sätt ådagalägga sitt landsbygdsintresse. Nu säger ju visserligen herr Bergström, att resultatet kanske blir detsamma, om vi bifalla utskottets hemställan som om vi bifölle motionen. Det är väl dock skäl i att andra kammaren stryker under, att den vill, att frågan kommer tillbaka nästa år.

Jag ber att i likhet med herr Hoppe få yrka bifall till motionen nr 239 i första kammaren.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr andre vice talmanen därå given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i mom. a).

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande mom. b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen I: 239; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Hoppe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 172 mom. b) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

— Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen I: 239.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Slutligen gav herr andre vice talmannen beträffande mom. c) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 62; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 173—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

*Bidrag till
centralisering
av fortsätt-
ningsskol-
väsendet.*

Punkten 180, angående fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr Fröderberg: Herr talman! Jag skall icke framställa något yrkande. Jag vill emellertid säga några ord om en motion, som jag och några kamrater från samtliga partier här ha framfört. Vi veta ju, att det särskilt på landsbygden gått mycket långsamt med införandet av det sjunde skolåret. I de flesta fall går det på landsbygden till så, att barnen få gå kvar ett år till i samma undervisningsavdelning. Den undervisningskurs, som avsetts för sex år, uttänjes till sju år. Ingenting nytt kommer till. I stället bortfaller vad man förut fått i fortsättningsskolan av de särskilda ämnen, som voro anpassade för densamma. Då är det naturligtvis icke med något större intresse man går in för denna förändring. Om undervisningen under sjunde läsåret förlagts till särskilda A-klasser, så skulle det ha lyckats att genomföra en specialisering av undervisningen med bokföring, linjarritning, stats- och kommunalkunskap i större utsträckning m. m., m. m., och då skulle givetvis det sjunde skolåret ha omfattats med betydligt större intresse. En sådan specialisering skulle som sagt kunnat genomföras, om man kunnat sammanföra barn från flera B-skolor till gemensamma A-klasser för erhållande av undervisning under det sjunde skolåret. Skolvägarna bleve då givetvis längre, men det är här fråga om barn, som äro 13—15 år gamla, och sådana barn tåla ju vid åtskilligt längre resor än mindre barn. Vid centralisering av fortsättningsskolan kan statsbidrag

Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet. (Forts.)

under vissa omständigheter utgå till skoldistrikt till bestridande av kostnader för skolskjuts medelst fordon, som framföres av lärjunge själv t. ex. cykel. Barnen erhålla vad jag kallar »kilometerpengar». Sådant bidrag erhålla emellertid icke barnen under det sjunde skolåret.

I motionen har föreslagits, att undervisningen under sjunde skolåret skall centraliseras samt att enahanda bidrag, som nyss nämnts, därvid skall utgå till barnen. Jag tror, att detta skulle underlätta centraliseringen av undervisningen, en centralisering, som givetvis skulle bliva mycket värdefull, och man skulle komma till ett resultat, som även föräldrarna komme att sätta värde på. Redan nu ha ju många skoldistrikt ordnat undervisningen på detta sätt. I det skoldistrikt, där jag har min verksamhet, ha vi sex skolor, men vi komma att förlägga undervisningen under det sjunde skolåret till endast tre av dessa skolor. En del av barnen komma alltså att få cykla långa vägsträckor. Föräldrarna skulle givetvis mycket hellre skicka i väg barnen, om de finge sådana bidrag, som föreslagits i motionen.

Utskottets skrivsätt är mycket välvilligt, men utskottet har i alla fall slutat med att avstyrka motionen. Utskottet yttrar bland annat: »Utskottet delar emellertid motionärernas uppfattning om värdet av att den sjunde folkskoleklassen centraliseras.» Man skulle nästan väntat, att utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende. Då utskottet icke gjort detta, är det ju ingenting att göra åt saken. I motionen föreslås ju heller ingen anslagssumma.

Jag har alltså denna gång intet yrkande utan har endast velat göra dessa påpekanden.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 181—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

Lades till handlingarna.

Punkterna 193—201.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 202.

Lades till handlingarna.

Punkterna 203—211.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 212.

Lades till handlingarna.

Punkterna 213 och 214.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 215.

Lades till handlingarna.

Punkterna 216—224.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Åtgärder för
civil folk-
beredskap.*

Punkten 225, angående åtgärder för civil folkberedskap.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 234, föreslagit riksdagen att till Åtgärder för civil folkberedskap för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 140 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Åtgärder för civil folkberedskap för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 90 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson, Karl Andersson, Törnkvist, Wallentheim* och *Viklund*, vilka ansett, att utskottet bort minska det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget för nästa budgetår med 100 000 kronor och alltså hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Åtgärder för civil folkberedskap för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 40 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Wallentheim**: Herr talman! Jag har anmält reservation vid denna punkt, och jag skall be att med ett par ord få motivera mitt ståndpunkts-tagande.

Jag är mycket angelägen om att framhålla, att den avgivna reservationen icke har någonting att göra med mitt eventuella ställningstagande till frågan om informationsstyrelsens vara eller icke vara. Jag har icke uttalat någon mening i frågan om åtgärder för en civil folkberedskap äro behövlige eller icke. Reservationen grundas helt och hållet på ett budgetärt betraktelsesätt. Det ligger ju nämligen till på det sättet, att under denna post från föregående år finnes en betydande reservation, en reservation, som beräknas uppgå till icke mindre än 160 000 kronor. Kungl. Maj:t föreslår, att 60 000 kronor av denna reservation skola användas för nedsättning av det löpande anslaget, medan återstoden 100 000 kronor skall »ligga i beredskap» för den händelse särskilda förhållanden skulle påkalla en utvidgning av verksamheten på ifrågasvarande område. Jag tycker, att det föreslagna förfarings sättet är litet egendomligt. Till en början vill jag därvidlag fästa uppmärksamheten vid det anmärkningsvärda i att man har en så betydande reservation under denna punkt, ehuru det icke har varit möjligt eller lämpligt att sätta i gång med en kraftigare bedriven verksamhet. Jag tror, att det väl hade funnits möjligheter att göra betydelsefulla insatser på detta område. Men vad jag tycker är ännu egendomligare det är, att Kungl. Maj:t på denna punkt, trots den betydande reservation som finnes tillgänglig, ändå äskat ett så pass högt anslagsbelopp som 140 000 kronor. Utskottets majoritet har ju beaktat det anmärkningsvärda i föreliggande förhållanden och prutat 50 000 kronor samt föreslagit, att endast 90 000 kronor skola beviljas. Reservanterna äro konsekventare på denna punkt. De säga: låt oss taga i anspråk hela reservationen och såsom ett nytt anslag endast räkna med det belopp, som behöves, för att informationsstyrelsen för den civila folkberedskapen skall ha till sitt förfogande samma belopp som under närmast föregående år. Skulle det behövas ytterligare medel för bedrivandet av ifrågasvarande verksamhet, finns det ju alltid möjlighet att på tilläggsstat begära vad som kan erfordras i det avseendet. Rent budgettekniskt är det bättre att gå fram den vägen än att laborera på detta sätt med reservationen. Häremot kanske man invänder, att det kan inträffa

Åtgärder för civil folkberedskap. (Forts.)

så betydelsefulla händelser, att det icke räcker med det belopp, som står till förfogande. Om det icke blir någon höstriksdag så sammanträder riksdagen först i januari nästkommande år, och under mellantiden kanske man icke har tillräckligt med pengar till sitt förfogande. Jag tror nu icke, att en dylik farhåga behöver hysas, ty till sitt förfogande har man 200 000 kronor, och så långt jag kan bedöma saken bör, även om betydelsefulla oförutsedda händelser skulle inträffa, detta räcka i varje fall under första halvåret.

Det är dessa skäl, herr talman, som gjort, att jag ansett, att anslaget kan ytterligare nedsättas, och jag ber att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson med flera under denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Som kammaren hört har utskottet i sitt förslag reducerat det av Kungl. Maj:t äskade beloppet med 50 000 kronor och begränsat detsamma till 90 000 kronor. Nu säger herr Wallentheim, att vi icke varit konsekventa. Ur budgetteknisk synpunkt tycker han, att det är mera konsekvent att gå ännu längre och begränsa anslaget till 40 000 kronor. Till förfogande skulle därefter stå endast sammanlagt 200 000 kronor.

Herr Wallentheim yttrade i sitt anförande någonting, som jag tycker närmast var ägnat att motivera en höjning. Han sade nämligen, att det vore egendomligt, att man icke satt i gång med en intensivare verksamhet, men skulle man göra det, finge man väl också ha tillräckligt med pengar till sitt förfogande. Herr Wallentheim ansåg det emellertid tillräckligt med sammanlagt 200 000 kronor. Varken han eller jag vet vad som kommer att behövas under den kommande tiden. Utskottet har prutat ned det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med 50 000 kronor. Längre har utskottet icke ansett sig böra gå. Jag vill erinra kammaren om att utskottet på åttonde huvudtiteln föreslagit anslagshöjningar om sammanlagt 68 500 kronor och nedprutningar med sammanlagt 105 000 kronor. Slutresultatet blir således en nettominusning av 36 500 kronor. Budgettekniskt sett finns icke behov av en ytterligare beskärning av detta anslag utöver vad utskottet föreslagit. Det är detta som varit motivet för utskottets ställningstagande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sundqvist**: Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Wallentheim säger, att det väcker en smula undran att så pass stora medel reserveras år från år. Det förhåller sig dock så, som han själv antydde, att dessa medel reserveras för oförutsedda händelser. Hela denna institution, folkberedskapen, är ju en typisk krisorganisation, vars alla anstalter vidtagas med hänsyn till extraordinära situationer.

Av den anledningen har folkberedskapen varit angelägen om att, samtidigt som den varit mycket sparsam med de medel som stått till förfogande, ändå i sin framställning rörande anslag år från år tillförsäkra sig så pass stora belopp, att om oförutsedda och svåra lägen skulle uppkomma, det skall vara möjligt för den att fullgöra sin beredskapsfunktion.

Jag har med dessa ord bara velat understryka att folkberedskapens nämnd, av vilken jag är ledamot, allvarligt besinnat sig på nödvändigheten av genomgående sparsamhet med de medel som ställts till dess förfogande men å andra sidan funnit det angeläget att äga så pass stora resurser att när så skulle behövas den omedelbart vore i stånd att fullgöra sina uppgifter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wallentheim**: Jag måste säga, herr talman, att jag är förvånad över detta sätt att resonera. Vart skulle det bära hän om vi beträffande de olika an-

Åtgärder för civil folkberedskap. (Forts.)

slagsposterna i huvudtiteln skulle säga, att här kan det inträffa oförutsedda händelser och här skola vi ha pengar liggande, än för det ena ändamålet och än för det andra? Jag kan inte komma till något annat resultat än att jag anser det ur alla synpunkter mest korrekt, om vi bevilja vad vi beräkna skall gå åt under normal verksamhet. Blir det extra påfrestningar får väl Kungl. Maj:t komma tillbaka och begära tilläggsanslag på denna punkt precis som på andra. Varför skall folkberedskapen i detta avseende behandlas på annat sätt?

Herr Sundqvist: Eftersom tiden är mycket dyrbar ansåg jag det inte nödvändigt att utförligt uppehålla mig vid motiveringen till detta anslagsyrkande. Det förhåller sig så — det vet herr Wallentheim lika väl som jag — att folkberedskapen är en institution med särskild karaktär. Folkberedskapen har under förhandenvarande situation inte några mer omfattande uppgifter.

Kommer däremot en situation att inträda av för vårt folk andligen påfrestande beskaffenhet, behöver folkberedskapen för att kunna effektuera de uppgifter som förberetts tillräckliga medel till förfogande. Jag tyckte också att herr Wallentheim i sitt första anförande skänkte förståelse för denna synpunkt, och det var därför som jag begränsade mig till att stryka under densamma. Detta förhållande har för folkberedskapens nämnd spelat en så pass betydelsefull roll att den helst ser att det också under det kommande året förfares på samma sätt som under de närmast föregående åren.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 225 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 77 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Punkterna 226—229.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Punkten 230, angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Gustafsson** i Bogla: Herr talman! Det är icke min avsikt att hålla något längre anförande i denna fråga, även om den enligt min mening borde

Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

ha kunnat påräkna lika stor uppmärksamhet som de spørsmål, som tidigare i dag tagit så mycket av kammarens tid i anspråk. Jag vill endast i korthet framhålla, att det är med mycket stort intresse som jag tagit del av statsutskottets utlåtande rörande anslagen till upplysnings- och undervisningsverksamhetens befrämjande.

Det är med tacksamhet jag noterar att statsutskottet förklarar sig ha blivit övertygat om riktigheten av vad motionärerna anfört för sitt yrkande om högre anslag till dessa ändamål och på grundval av denna övertygelse föreslår en höjning av nykterhetsanslagen med 20 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslår. Det är tvenne behjärtansvärda områden som utskottet beaktat, dels åtgärder som kunna främja trafiksäkerheten och dels det synnerligen viktiga område av nykterhetsarbetet, som inriktar sig på ungdomen. Självklart är att motionärerna med tillfredsställelse skulle se att riksdagen bifölle den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Oscar Olsson m. fl. Men då jag finner det ganska osannolikt att man skulle kunna vinna framgång mot ett på tre undantag när enhälligt statsutskott, skall jag icke ställa något yrkande härom. Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, att regeringen nästa år fortsätter på de nya linjer som statsutskottet här anvisat med sitt förslag om höjda nykterhetsanslag och vidtager höjningar även i de punkter där statsutskottet i år icke ansett sig böra biträda motionärerna. Jag tänker då i främsta rummet på deras yrkande om högre anslag till nykterhetsorganisationerna och vidare på De kristna samfundens önskemål att liksom Godtemplarorden erhålla anslag till tvenne instruktörer.

Jag vill vidare framhålla att jag anser det i högsta grad önskvärt med en återgång till 1939 års nivå av nykterhetsanslagen. Det kan enligt min mening icke i längden vara för vårt lands kulturliv gagneligt, att sparsamheten med rikets medel främst går ut över kulturbudgeten. Ett lands styrka kan omöjligt enbart bero på dess militära beredskap. Det är med all säkerhet lika betydelsefullt och viktigt, att vad som kan göras för att stärka och befordra folkets andliga och moraliska kvalitet icke i något avseende åsidosättes. Vi äro övertygade om att det i detta avseende icke är likgiltigt, vilket ekonomiskt stöd nykterhetsarbetet erhåller från statens sida.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat understryka, att det enligt min mening icke är välbetänkt att låta kravet på sparsamhet ensidigt gå ut över kulturbudgeten och därmed också över det nyttiga och uppbyggande arbete, som utföres av Sveriges nykterhetsfolk på olika områden av svenskt samhällsliv.

I detta anförande instämde herrar *Nilson* i Eskilstuna, *Lindberg*, *Hansson* i Skediga och *Gavelin*, fru *Ronnebäck* samt herrar *Nilsson* i Varuträsk, *Björning*, *Stjärne*, *Johansson* i Kalmar, *Ekdahl* och *Bohman*.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Det är med mycken uppskattning och förståelse för dessa strävanden och deras betydelse som utskottet föreslagit att detta anslag höjes med 20 000 kr. Det råder ingen tvekan om att på detta område ett verkligt behov föreligger av att någonting göres. Jag har från mina utgångspunkter heller ingenting emot, om vi åter kunna komma fram till de belopp, som ursprungligen utgingo till detta ändamål. Nu ha vi tagit ett steg på vägen och jag hoppas vi skola kunna fortsätta på den.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 231 och 232.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
statens bio-
grafbyrå.*

Punkten 233, angående statens biografbyrå: Avlöningar. Statens biografbyrå: Omkostnader.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Sundqvist**: Herr talman! Jag har tillsammans med en annan ledamot av denna kammare väckt en motion rörande utredning av bestämmelserna för statens biografbyrå. Vi ha gjort detta därför att vi uppmärksammat den diskussion som under de senaste åren förts angående granskningsförfarandet genom statens biografbyrå.

Det är uppenbart att det på ganska många håll råder starka betänkligheter beträffande effektiviseringen av nu gällande förordning. Detta har visat sig alldeles särskilt när det gäller möjligheten att urskilja barnförbjudna film från barntillåten. Jag tror att jag kan enklast uttrycka den situation, som många av oss tycka är för handen, om jag säger att vi mången gång förvånat oss mycket över att barnförbjudna filmer varit barnförbjudna och att barntillåtna filmer varit barntillåtna. Detta betyder således att vi, i all synnerhet vi som ha barn, mer än en gång stått i den situationen, att vi funnit en film som varit barnförbjuden ganska lämplig för barn. Ett enda exempel kan vara tillräckligt för att belysa vad jag här åsyftar. Många utav oss mena att en hel rad av de s. k. pilsnerfilmerna långt ifrån äro några lämpliga filmer för våra barn, medan en sådan film som Kiplings »Djungelboken» blivit barnförbjuden. Bakom dessa förhållanden ligga svårigheter, som vi mena att en utredning måste på något sätt komma till rätta med. Jag tycker också att motiveringen till det yrkande som är framställt i motionen, nämligen om utredning rörande hela granskningsförfarandet, framstår såsom välgrundad; bl. a. erinras det om att nu gällande förordning är så gammal som från år 1911. Sedan dess ha ju inte barnfilmernas antal ökats, men det har uppgivits att det antal filmer som nu granskas av statens biografbyrå är mer än fyrdubbelt jämfört med antalet filmer som granskades 1911. Härtill kommer att den väldiga mängd filmer som statens biografbyrå har att granska nu inte kan granskas av den personal som finns tillgänglig, framför allt inte av de nu fungerande granskningsmännen. 1911 tillsattes tvenne granskningsmän. Under åren efter 1911 har granskningsmännens antal ökat med allenast en. Detta betyder således att mot en fyrdubbling av filmernas antal svarar ett tillskott av endast en granskningsman.

Jag har efter statsutskottets om jag så får säga ganska snäva behandling av denna motion ingen anledning att ställa något yrkande. Jag misstänker att denna fråga får lov att komma upp igen här i riksdagen för att leda till något resultat. Med detta, herr talman, har jag bara velat fästa uppmärksamheten på en angelägenhet i vårt kultur- och folkliv av första ordningen. och jag skulle med glädje se att riksdagen ett annat år hade möjlighet att ägna större intresse åt saken än fallet varit i år.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 234—238.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 239, angående understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 248, föreslagit riksdagen att till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *F. Ström* väckt motion (I: 128), vari hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1944/45 höja ifrågavarande anslag med 10 000 kronor eller från 25 000 kronor till 35 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 128, till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Lindström* och *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 128, till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Hoppe**: Herr talman! Vid förra årets riksdag debatterades mycket livligt i riksdagens båda kamrar ett förslag om lindring av skattskyldigheten för vissa stiftelser. Vid detta tillfälle var det, såvitt jag minns rätt, icke någon talare som bestred önskvärdheten av att ge ett stöd åt skönlitterära författare, som det närmast var frågan om. Man hävdade däremot mycket energiskt, bl. a. ifrån bevillningsutskottets sida, att om man ville stödja de skönlitterära författarna borde det ske inte genom någon skattelindring i fråga om vissa stiftelser och donationer utan genom direkt understöd.

Orden fälldes delvis så att de förnummos som en bestämd utfästelse. Vid debatten i dag i första kammaren om understöd åt de skönlitterära författarna har bevillningsutskottets ordförande infriat denna utfästelse och alltså talat och röstat för motionen. Första kammaren har också ställt sig på motionärernas sida, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr *Oscar Olsson* m. fl. avgivna reservationen på denna punkt.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Då jag tar till orda i föreliggande ämne och yrkar bifall till den reservation, som här är avgiven av herr *Oscar Olsson* m. fl., är det icke på grund av den allmänna motivering, som motionären anför utan just med hänsyn till de synpunkter, som den förste talaren snudade vid.

Vi ha under flera år gång på gång diskuterat frågan om skattebefrielse för fonder och donationer, vars avkastning skulle användas för de ändamål, som beröras just av detta anslag. Från bevillningsutskottets sida har hävdats den meningen, som också delats av riksdagens majoritet, att man icke skulle beträda denna väg, när det gäller att stödja den skönlitterära verksamheten och annan liknande verksamhet. Skola statsmakterna lämna stöd i detta avseende för den verksamhet, som dessa donationer och fonder äro avsedda att främja, bör så ske genom direkta anslag och icke genom att i vår skattelagstiftning införa ett element av denna karaktär. Senast i fjol, när riksdagen avvisade ett förslag om skattebefrielse, rekommenderades den förut omtalade

Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst. (Forts.) vägen mycket starkt från bevillningsutskottets sida, och detta skrevs också in i betänkandet. Nu har motionären tagit upp denna tanke, och därmed har han, enligt deras mening, som tillhör bevillningsutskottet, fört in frågan på den riktiga vägen.

Då jag yrkar bifall till reservationen, så sker det med ett starkt understrykande av att om riksdagen går med på dessa synpunkter, måste det innebära, att man också godtagit och slagit fast bevillningsutskottets principer, när det gäller beskattning av sådana här medel, och att man således för framtiden bör vara befriad från framstötter i detta avseende. Dessa synpunkter ha också genom bifall till reservationen godkänts av första kammaren vid dess behandling av ärendet i dag.

Jag tror, herr talman, att kammaren nu gör klokt, om kammaren för denna billiga penning, som en ökning av anslaget med 5 000 kronor innebär, stänger en väg, som icke är en riktig väg, när det gäller att stödja en verksamhet av vare sig det ena eller andra slaget.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den vid utskottets utlåtande följande reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Håstad, Janson* i Frändesta, *Lundh, Björklund, Wiberg, Lundberg* i Hälsingborg, *Nilsson* i Kristinehamn, *Mäler* och *Lindholm*.

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Det är ju inte här fråga om något stort belopp. Den siste ärade talaren yttrade något om att vissa principer skulle ligga till grund för ett beslut av andra kammaren i överensstämmelse med reservationen.

Det är ett anslagsbelopp på 5 000 kronor, som utgör skillnaden mellan utskottets och reservationens förslag. Om man beslutar i enlighet med reservationen, kan jag icke se, att det trots de yttranden, som fällts senast av herr *Olsson* i Gävle, kan föreligga något bindande i nämnda principiella hänseende. Det finnes inget skriftligt, vare sig i ena eller andra fallet, som i så fall binder riksdagen vid ett sådant beslut.

Det förefaller mig, som om denna fråga om 5 000 kronor till skönlitterära författare av utmärkt förtjänst blåsts upp till betydligt större proportioner än den i verkligheten har. Jag undrar, om man inte kan vara överens om att böcker komma att köpas och läsas ändå i mycket stor utsträckning. Det förefaller icke vara något större behov av att statsmakterna, i detta fall riksdagen, öka anslaget under nuvarande förhållanden. Förslaget har ej heller tillstyrkts av utskottet, som ju föreslagit ett anslag på 25 000 kronor. Utskottet har ej i det sammanhanget diskuterat den motivering, som här närmast anförts av herr *Olsson* i Gävle. Utskottsmajoriteten har alltså ej godkänt det förslaget.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Olsson* i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som herr *Svensson* i Grönvik säger, att det icke föreligger något bindande skriftligt från dem det gäller, att de skola åtnöja sig med detta. Men det är ej det, som är avgörande, utan avgörande är — om nu reservationen bifalles — att riksdagens båda kamrar i så fall godkänt principen om att hjälp i detta avseende ej skall lämnas skattevägen utan anslagsvägen. Det är det betydelsefulla vid ett bifall till reservationen.

Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Veugt: Herr talman! De flesta av oss skulle säkerligen vilja giva ett betydligt större anslag för att understödja vitterheten, men vi hållas ju tillbaka av statsfinansiella skäl, som naturligtvis alltid kunna åberopas. För min del måste jag säga, att kammaren ej bör förhärda sitt hjärta utan gå med på det högre anslaget. Jag har styrkts i denna min uppfattning av vad som anförts av herr Olsson i Gävle, men skulle därtill vilja lägga ytterligare en synpunkt, som kanske kan synas vara väl opportunistisk, men jag tror i alla fall, att jag skall framföra den.

Jag är icke någon vän av att andra kammaren skall låta första kammaren visa vägen, men jag tycker ändå, att det skulle se på något sätt egendomligt ut, om en gemensam votering skulle behöva ske om dessa 5 000 kronor till de skönlitterära författarna. När nu reservanterna varit så blygsamma, att de halverat det belopp, varmed motionären velat höja Kungl. Maj:ts anslag, tycker jag att andra kammaren bör kunna gå med på de 30 000 kronorna.

Det yttrades av herr Svensson i Grönvik, att det icke synes förefinnas något större behov av detta understöd. Jag tror, att det är ett misstag. Säkerligen finnes det mycket stor användning för den ringa summa, som det här är fråga om, och det är med hänsyn härtill, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wiberg: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet med anledning av herr Svenssons i Grönvik anförande. Jag har gjort detta för att understryka och instämma i herr Hoppes och herr Olssons i Gävle yrkande.

I dessa tider råder ju nästan överallt i världen kulturskymning. Under sådana förhållanden ha vi här i landet så mycket större anledning att visa omtanke om den andliga odlingen. Vår regering har på grund av den hårda verkligheten sett sig nödsakad visa en långtgående återhållsamhet i fråga om åtskilliga anslagsyrkanden. Denna inställning är naturligtvis värd all uppskattning, men om kammaren biträder reservationen, när det gäller detta anslag, tror jag, att ett sådant beslut skulle mötas med förståelse av regeringen, och icke minst av departementschefen.

Herr Svensson i Grönvik har naturligtvis rätt i att det här endast gäller ett obetydligt belopp, nämligen 5 000 kronor. Ja, det beloppet utgör en temporär och siffermässigt mycket ringa kompensation för det avbräck statsmakterna gjort genom den beskattning av donationer för dessa ändamål, som sedan några år är tillämplig. Om beloppet i och för sig också är ringa, skulle ett bifall till reservationen dock betyda mer än själva anslaget. Det skulle framstå såsom ett uttryck för riksdagens förståelse för de värden, det här gäller.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag har fortfarande litet svårt att förstå, att det kan innebära en rent principiellt skiljaktig uppfattning i den här frågan, om vi bevilja 25 000 kronor eller 30 000 kronor. Jag skulle förstått saken bättre, om här hade funnits en reservation just i den riktningen, och med en sådan skriftlig motivering, men en sådan föreligger ju ej. Under sådana förhållanden kan jag ej se, att man kan få fram den princip, man här talar om. Vad herrarna här anført kan ju i och för sig ej binda kammaren för en viss princip.

Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst. (Forts.)

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag vill hänvisa till att motionärerna som motiv anført de uttalanden, som bevillningsutskottet gjorde i fjol i fråga om skattespörsmålet. Om vi gå med på en höjning av anslaget måste det betydya, att riksdagen velat infria bevillningsutskottets uttalande, och därmed kan jag icke finna annat än att motionärer för framtiden ha att välja den linjen och ej skattelinjen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering. i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid punkt 239 av statsutskottets förevarande utlåtande nr 8 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Punkterna 240—258.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 259.

Lades till handlingarna.

Punkten 260.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av stadsägan nr 728 i Hälsingborg;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till stiftelsen Kungl. gyttjebad- och brunnsanstalten Loka av äganderätten till kronolägenheten Loka nr 1ⁱ i Grythytte socken; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukets yrkesskolor.

*Anslag till
jordbrukets
yrkesskolor.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation och ber med anledning därav få säga några ord.

Det gäller här en i viss mån ny skolform för jordbrukarnas räkning, som bär namnet jordbrukets yrkesskolor. Det finns ju här i landet några sådana skolor anordnade, som förut ha haft anslag under femte huvudtiteln. Det har väl mest berott därpå, att man ur arbetsmarknadssynpunkt ansett det vara lämpligt att ta hand om från städer och samhällen kommande unga pojkar, som kanhända icke ha möjlighet att komma ut i förvärsarbete och som äro intresserade av att ägna sig åt jordbruksarbete. Jag har naturligtvis ingenting emot att dessa yrkesskolor stå öppna för denna kategori av pojkar. Dessa skolor skola ta hand om ynglingarna efter slutad folkskola, d. v. s. då de äro mellan 14 och 17 år, och skall då giva dem en smula teoretisk undervisning och bibringa dem praktiska färdigheter i de ting, som en *jordbruksarbetare* behöver kunna.

Emellertid, då jag nu har reserverat mig blankt så är det av den anledningen, att det synes vara på det sättet, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anser att denna skolform skall bredas ut vidare över landet och att densamma också skall avse *jordbrukarnas* och *småbrukarnas* egna pojkar. Jag måste säga att jag tycker att det är något över behovet, därför att en pojke, som är uppfödd i ett småbrukarhem, måste väl, om överhuvudtaget det hemmet kan kallas för jordbrukarhem, ha kunnat lära sig att hålla i en yxa och en såg och att utföra de praktiska vid ett jordbruk förekommande sysslorna utan att behöva gå i skola i *två år* för att lära sig det. Jag skulle, om jag nu fortfarande vore aktiv jordbrukare och det vore fråga om att skaffa en pojke i 16-årsåldern till hjälp, nog lika gärna be att få en pojke från ett jordbrukarhem, som varit med i arbetet av födsel och vana, än att få en pojke, som kommer från ett hem i staden och som i två år har gått i en sådan här yrkesskola. Men det må vara hänt. Är det så, att de här ungdomarna från städerna ha fallenhet för jordbruksarbete, bör man ge dem tillfälle att besöka skolor av detta slag, men jag tycker att det är egentligen ingen anledning att tala om nyttan av att jordbrukarnas egna söner, som äro uppväxta i jordbrukarhem, skulle gå igenom en tvåårig skola, där de skulle lära sig att sköta yxa och såg, sela en häst, mjölka en ko o. s. v., ty är det, såsom jag sade, ett jordbrukarhem de komma ifrån, kunna de det förut och behöva inte denna utbildning.

Varför jag begärt ordet är att jag vill starkare än vad utskottet gjort understryka detta. Utskottet säger visserligen, att beträffande frågan om att ytterligare utbygga denna skolform med flera skolor i andra delar av landet vill utskottet ifrågasätta, om icke en mera omfattande erfarenhet bör avvaktas för ett säkrare bedömande av förevarande yrkesskoleverksamhet. Men departementschefen säger på s. 12 i utskottsutlåtandet: »Enligt min mening torde denna skolform under kommande år ytterligare böra utbyggas med flera skolor i andra delar av landet. Det torde vara ett ofrånkomligt krav att även för jordbruket skapa lika goda förutsättningar till yrkesutbildning som för andra yrken.» Alltså skulle det även för jordbrukarungdomen vara *nödvändigt* att gå igenom en sådan här 2-årig skola.

Utskottet har varit i tillfälle att besöka en av dessa skolor, nämligen den på

Anslag till jordbrukets yrkesskolor. (Forts.)

Gälön, och det är uppenbart att då det gäller pojkar, som icke komma från jordbrukarhem, så äro dessa skolor bra och nyttiga. Det går jag gärna med på. Men å andra sidan är det, så länge som vi inte ha möjlighet att i större utsträckning skicka våra pojkar och flickor till lantmanna- och lanthushållsskolor, mycket begärt att man här skall inrätta en »2-årig yrkesskola» för denna ungdom. Vad vår landsbygdsungdom, både pojkar och flickor, behöver är att få en smula teoretisk utbildning ovanpå den praktiska kunskap som de ha. Det skulle vara synnerligen tacknämligt om vi kunde få åtminstone 50 % av landsbygdens ungdom till lantmanna- och lanthushållsskolor och på det sättet ge dem en stöt framåt, så att de kanske kunde få mera lust att bli kvar i sin näring. Jag tror det är skäl i att observera, att man här är inne på en väg som egentligen inte är nödvändig alls för jordbrukets del, nämligen att dessa skolor skola utbyggas och taga hand om *jordbrukarnas* egna pojkar, vilka efter vad jag förstår kunna tillägna sig de praktiska färdigheter, som det här är fråga om, utan att kaserteras i en skola i två år.

En annan sak är givetvis — det vill jag gärna vara med på — om vi kunde få till stånd några jordbrukets yrkesskolor, som i så måtto kunde stå jordbrukarnas pojkar till tjänst att de finge lära sig att slöjda, att sköta en motor, att slå fast en sko på en häst m. m., saker som de kanske inte ha tillfälle att lära sig i hemmen under nuvarande förhållanden, men det skulle ju då behövas skolor av betydligt kortare längd och för en helt annan kostnad.

Jag har, herr talman, utan att jag har något yrkande velat peka på denna sak. Det är nog så, att man kan fastna för vissa idéer. Vi ha yrkesskolor för industrien, ja, varför skola vi då inte ha yrkesskolor även för jordbrukarnas söner, där de kunna lära sig dessa praktiska sysslor, som var och en enligt min mening lika bra och kanske bättre kan lära sig i fars regi i jordbruket.

Jag har, herr talman, alltså inget yrkande.

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Herr talman! Det är riktigt som herr Carlström säger, att det belopp, som här äskas, avser statsunderstöd åt en ny skolform. De skolor, vilka det här är fråga om, Gälön i Stockholms län, Vittjärvsgården och Pålkem i Norrbotten och Sorsele i Västerbotten, ha arbetat på enskilt initiativ under längre eller kortare tid. Man har i vissa fall, t. ex. beträffande Vittjärvsgården, avsett att skapa en utbildningsform för sådan ungdom i Malmberget, som inte hade utsikt att vinna sin utkomst inom gruvindustrien, då Luossavaara-Kiirunavaara AB har ansett att det var utomordentligt viktigt att den komme över till andra näringsgrenar. I detta syfte har Vittjärvsgården startat och arbetat under ett längre antal år med mycket gott resultat.

Ungefär enahanda har motivet varit för anläggande av skolan på Gälön, där Stockholms läns landsting närmast avsett att skapa en utbildningsform för ungdomar, som komma direkt från folkskolan i Stockholm eller i tätorterna däromkring. Det gäller ungdomar med håg och fallenhet för jordbruksarbete och lantliv överhuvudtaget, och i denna skola vill man ge dem en både praktisk och teoretisk utbildning i allt som rör ett lantbruk.

När jordbruksutskottet har tagit ställning till denna fråga, har det inom utskottet inte varit någon tvekan om att lämna stöd för här berörda ändamål. Jordbruksutskottet har stött sig på lantbruksstyrelsens yttrande, som är synnerligen positivt för att inte säga entusiastiskt. Lantbruksstyrelsen har funnit det i hög grad önskvärt med statsanslag till denna skolform. De erfarenheter man har äro enligt styrelsens mening enbart goda, och skolan — det gäller Gälö — synes styrelsen komma att fullt motsvara de krav, som rimligen kun-

Anslag till jordbrukets yrkesskolor. (Forts.)

na ställas på en yrkesskola av förevarande slag. Med samma motivering tillstyrker också lantbruksstyrelsen ett anslag till de tre andra ifrågakvarande skolorna, och dessa synpunkter har departementschefen anslutit sig till.

Utskottet delar också dessa meningar, men utskottet har i sin motivering velat en smula så att säga dämpa entusiasmen för inrättandet av nya skolor genom att föreslå att det får gå någon tid och att man skall avvakta erfarenheterna av utvecklingen av dessa skolor och se, i vilken omfattning de kunna stå sig t. ex. i ett efterkrigsläge, innan man går in för att stimulera fram uppkomsten av nya. Det är alldeles uppenbart att denna utbildningsform icke är någon konkurrent, herr Carlström, till lantmannaskolorna. Den är snarare en komplettering av dem. Herr Carlström säger att det må vara hänt, om det avser ungdomar från städer och samhällen, ungdom från industrien, som vill söka sig över till jordbruket och som inom dessa skolor vill få en utbildning i arbetsrutin och allt det som rör jordbruket såsom yrke, men när det gäller jordbrukarnas egna ungdomar, då är det ingenting att förorda. Herr Carlström sade också i utskottet, att i detta avseende äro dessa pengar fullständigt bortkastade. Nu har jag ju förklarat, att dessa skolor äro i första hand avsedda för industriarbetarungdom och ungdom från städerna, men man måste ändå säga, att det finns ganska stora kategorier jordbrukarungdom, som kan ha mycket god nytta och behov av att deltaga i undervisningen i en sådan här skola. Det är inte under alla förhållanden givet, att jordbrukarungdomen kan få den allsidiga utbildning, som den behöver för att kunna starta egna jordbruk. Den kan inte alltid få den arbetsrutin och framför allt inte den insikt i planläggning av arbeten som den kan få under sakkunnig ledning i dessa skolor. Här få de lära sig att sköta maskiner, de få deltaga i arbetet både på fälten och i ladugården, de få slöjda och överhuvudtaget syssla med allt som hör till ett rationellt drivet jordbruk.

När herr Carlström anmäler missnöje med att dessa skolor även äro avsedda för jordbrukarungdom, så är det ju egentligen den gamla vanliga visan han sjunger. För några år sedan diskuterade herr Carlström och jag denna sak mera ingående än vad det finns tillfälle till nu. Jag tror det ingenting tjänar till att polemisera mot herr Carlström — han låter sig inte övertygas — men jag är å min sida övertygad om att denna skolform är ett utomordentligt komplement till den lantbruksundervisning vi i övrigt ha.

Herr andre vice talmannen **Carlström:** Herr talman! Jag är överens med herr Gustafson, att då det gäller pojkar från städer och samhällen är det bra att taga hand om dem i dessa skolor, även om det beträffande Vittjärvsgården var så att av 20 pojkar, som gått på denna 2-årskurs, var det 19 som gingo tillbaka till industrien. Måhända var det en arbetslöshetshistoria det då gällde. Men vad som skiljer oss åt är att man skall behöva kosta på en pojke från ett jordbrukarhem 2,000 kronor för att lära honom hugga ved, köra gödsel och sådana saker som förekomma i ett jordbrukarhem. Det tycker jag är att gå för långt, när man inte har råd att skapa lantmanna- och lanthushållsskolor i större utsträckning än vi nu ha.

Det är alltså inte fråga om att jag vill motverka skolformen, när det gäller städernas och samhällenas ungdom, men när departementschefen säger, att det torde vara ett ofrånkomligt krav att även för jordbruket skapa lika goda förutsättningar till yrkesutbildning som för andra yrken, då tycker jag att han går betydligt över behovet. Det är alltså inte fråga om att jag motarbetar skolorna, då det gäller att utbilda pojkar från städer och samhällen, men jag tycker det är onödigt med denna form för jordbrukarungdom, som är uppfödd vid jordbruk och van att hantera grep och spade.

Anslag till jordbrukets yrkesskolor. (Forts.)

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Herr talman! Det behov av löneanställd arbetskraft, som finns inom det svenska jordbruket för närvarande, torde inte kunna fyllas enbart från jordbrukarhemmen. Jordbrukarna få i mycket stor utsträckning taga arbetskraft från andra håll, inte bara från industrien och samhällena utan framför allt från lantarbetarhemmen. Det är inte minst med hänsyn till utbildningen av denna arbetskraft som dessa skolor äro av behovet påkallade.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag satt och lyssnade till herr andre vice talmannens anförande, och jag fäste mig särskilt vid att han ansåg att ungdomen kunde få tillräcklig kunskap i jordbrukarhemmen och att man för jordbrukarungdomens del inte behövde dessa skolor. Jag tror att vi jordbrukare aldrig kunna lära nog. Den lärdom en ung gosse kan få, när han kommer till en sådan skola — jag har själv gått i lantmannaskola i två år — har han stor nytta av. Han får del av den kunskap, som läraren har, och han får en helt annan blick för jordbrukets behov, dess ledning och rationella skötsel och det arbete, som följer med jordbruket, såsom gödsellära, utsädesorter och sådant. När jag hörde herr Carlström säga, att detta inte skulle behövas, tyckte jag att det var en missriktad sparsamhet som här kom fram.

Å andra sidan vore det att beklaga, om det inte på jordbrukets område blir yrkesskolor i den omfattning som detta förslag innebär, när det är yrkesskolor inom alla andra områden. Herr Carlström säger, att våra lantmanna- och lant-hushållsskolor kunna täcka även detta behov, men det göra de inte i verkligheten. Jag har en granne som hos sig har en professorspojke, som är mycket intresserad av jordbruk och varit där i snart två år. Jag är säker på att det är många av städernas pojkar, som inte trivas med det arbete, som städerna erbjuda, utan önska gå över till jordbruksnäringen. För dem är det ett behov, som gör sig gällande, och det är avsett att fyllas genom det förslag, som utskottet här förordat.

Jag ber för min del, herr talman, att med glädje få tillstyrka utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Det är tydligen lönlöst att diskutera denna sak, när man sammanblandar de två sakerna på detta sätt: utbildningen av städernas pojkar och jordbrukets pojkar.

Jag beklagar verkligen, om herr Hansson i Skediga kommit från ett jordbrukarhem, där han inte kunnat lära sig de praktiska sysslorna vid ett jordbruk. Jag tror han hade en mycket stor nytta av den teoretiska utbildning han fick i lantbruksskolan, men det är inte fråga om här just något större mått av teoretisk undervisning, utan det gäller yrkesskolor, där man skall lära sig att göra de handgrepp av skilda slag, som behövas vid ett jordbruk.

Jag har alltså fastslagit att jag gärna går med på att vi skola utbilda pojkar från städer och samhällen, men låt oss slippa att taga hand om alla jordbrukarungdomar på det sättet, ty det skulle vara ett verkligt fattigdomsbevis för Sveriges jordbrukare.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag trodde icke, att jag skulle behöva gå upp mera i denna fråga. Men jag skulle vilja säga till herr Carlström, att han såsom bonde vet lika bra som jag, att det ständigt göres nya rön inom jordbruket, och dessa rön kanske jordbrukarna ha svårt att få del av på annat sätt än genom lärarna, som följa med den vetenskapliga forskningen. Det är ju heller icke något tvång för lantbrukarungdomen att gå i dessa skolor. Vederbörande få ju avgöra själva, om de vilja ha utbildningen i fråga eller ej. Men jag är säker på att det är många både på landsbygden och i städerna, som söka sig

Anslag till jordbrukets yrkesskolor. (Forts.)

till skolorna. Jag kan icke fatta, varför man skall sätta sig emot undervisningen i den form det nu är fråga om.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inredning och utrustning vid veterinärhögskolan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m., såvitt angår anslagsanvisning.

Anslag till reglering av sockernäringsen i riket.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag skall i detta ärende yttra mig ganska kort.

Jag vill bara påminna om att då denna fråga var före i kammaren i fjol, hade jag reserverat mig och ansett, att utskottet skulle uttala sig för att man om möjligt för kommande år skulle försöka minska dessa utgifter genom att i någon mån höja priset på socker. Det anslag, som då blev nödvändigt och som beviljades, var 19,5 miljoner kronor. I år ha vi en summa på 25 miljoner, som det gäller att betala för att täcka den förlust verksamheten medfört eller rättare sagt tillhandahålla sockerbolaget för de ökade omkostnaderna för driften. Åren 1916—1920 hade vi ett sockerpris av 1 krona 6 öre per kg. Under den följande fyraårsperioden var priset 1 krona 21 öre per kg. I dag är minutpriset i Stockholm 66 öre per kg för bitsocker och 59 öre per kg för strösocker. Nu är det ju så, att vi ha något som kallas löne- och prisstopp, och det var av den anledningen man i fjol icke ville gå in för att höja sockerpriset. Man fruktade för att komma för nära den gräns, över vilken man icke ville gå. Emellertid har jag gjort mig underrättad om att sedan i fjol har index icke stigit så mycket, att det hade varit någon risk för att gå in för en höjning, om icke i en sådan grad att man därmed fyllt ut alla dessa 25 miljoner kronor, så åtminstone en del. Nu har man att vänta att ett kommande år återigen få en liknande summa att erlägga till sockerbolaget om ingen prishöjning sker. Jag tror också, att man från priskontrollnämndens sida icke skulle ha något att erinra emot en måttlig höjning.

Nu säger man i utskottsbetänkandet på samma sätt i år som man gjorde i fjol, att storleken av den slutliga förlusten på sockerregleringen under krigsåren givetvis blir beroende av om man framdeles vid nedgång i betpriset och andra tillverkningskostnader låter sockerpriset sjunka i samma takt eller långsammare än som skulle motiveras av kostnadsminskningen. När vi alltså komma till normala förhållanden igen skola vi hålla uppe sockerpriset för att betala igen de 19,5 miljonerna från i fjol och de 25 miljonerna i år och de 25 miljoner, som eventuellt behövas nästa år. Det skall vilja till stor tro för att vara övertygad om att detta blir förhållandet. Jag tycker, att det ändå är en smula lätt-sinnigt att subventionera konsumenterna med 25 miljoner kronor per år, då det gäller en vara, som är så relativt billig som man ändå måste säga att sockret nu är.

Anslag till reglering av sockernäringsen i riket. (Forts.)

Det är i tanke att möjligen regeringen skall vilja taga sitt förnuft till fånga — om jag så får säga — och genomföra åtminstone någon höjning av sockerpriset för att vi skola slippa draga över oss nya utgifter av detta slag, som jag, herr talman, har velat säga detta utan att härvid ha något yrkande.

Herr **Hammarlund**: Herr talman! Herr Carlström resonerar så, att man möjligen skulle kunna höja sockerpriset och därmed kanske spara in de 25 miljonerna. Det är tydligt, att man kan göra detta. Men vi veta att när vi här i kammaren diskutera en höjning av priset på livsförnödenheter, är det alltid en del av kammarens ledamöter, som ha motsatta åsikter, och jag är därför rädd för att göra det. Men det är en sak, som jag har tänkt att man möjligen skulle kunna få fram en del pengar på.

När vi resonerade om denna sak i bevillningsutskottet nämnde jag någonting om att det är en del spillvatten, som uppstår vid försäljningen av socker och att man kanske skulle kunna draga nytta av detta. Jag tänker på de stora mängder socker, som lämnas ut till marmeladfabrikerna i landet. Det är många husmödrar, som sagt till mig, att man i riksdagen borde göra något emot den saken, så att husmödrarna finge litet mera syltsocker, i stället för att man nu delar ut socker till alla dessa fabriker, som nere i Skåne växa upp som svampar ur marken. Det måste vara en mycket lukrativ verksamhet att driva dessa marmeladfabriker. Går man in på en biograf, så nog får man i förspelet veta, att man skall köpa den dyra marmeladen, och tittar man i en större tidningsdrake, kan man se hela sidor om att man bör köpa denna dyra sylt och marmelad.

Nu är det ju vissa personer, som anse att marmeladfabrikationen är nyttig, då därigenom tages till vara en del frukt o. s. v. Men det finns väl ingen, som kan göra detta så billigt som våra husmödrar. Om de finge litet större tilldelning av syltsocker, kunde de helt säkert tillvarata bär och frukter, som de ofta ha i sina egna trädgårdar eller till rimligt pris kunna köpa på torget. Det är säkert den billigaste produktion vi ha, när husmödrarna göra inläggningarna själva i stället för att bli tvingade att köpa de dyra varor, som säljas i butikerna. Jag menar, att de som makten hava böra titta litet närmare på dessa saker. Skall man fortsätta och lämna ut sådana stora mängder socker till de nämnda industrierna, bör man nog taga ett högre pris och på det sättet kanske reducera de 25 miljonerna, som vi nu stå i begrepp att bevilja. Det kan heller icke vara riktigt, att man faller undan för vissa högljudda klickar, som vilja ha fördelar på det allmännas bekostnad. Jag anser, att saken borde ordnas upp så fort som möjligt till båtnad för våra husmödrar.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Med anledning av herr andre vice talmannens anförande ber jag att få erinra om att enligt det avtal, som gäller mellan staten, å ena sidan, och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, å andra sidan, staten är skyldig att täcka den förlust, som uppstår därigenom att sockerpriset hålles lägre än som betingas av rådande produktionskostnader. Det beräknas, att förlusten under löpande budgetår kommer att uppgå till omkring 25 miljoner kronor, vilket belopp är äskat i Kungl. Maj:ts proposition.

Nu anser herr andre vice talmannen, att detta är en onödig utgift, då sockerret är så billigt, att man utan olägenhet skulle kunna höja priset så mycket, att utgiften kunde undvikas. Det bör väl då uppmärksammas, att förlusten uppstår genom att man i den överenskommelse som träffats mellan å ena sidan statsmakterna och å andra sidan arbetare och löntagare angående pris och lönestopp, utgått ifrån att detta viktiga näringsmedel skulle betinga det pris vi nu ha. Med hänsyn därtill torde det icke vara möjligt att nu göra någon ändring,

Anslag till reglering av sockernäringsen i riket. (Forts.)

utan statsmakterna få väl infria sin skyldighet att täcka den förlust som uppstår.

I propositionen framhålles det — och utskottet har för sin del understrukt detta — att statens slutliga förlust blir beroende av huruvida man senare, när produktionskostnaderna komma att sjunka, låter sockerpriset sjunka i samma takt som produktionskostnaderna. Om man efterhand som produktionskostnaderna sjunka låter sockerpriset stå kvar vid det högre priset, komma de utgifter statsmakterna ha för denna näring under krisåren att så småningom täckas. Det har pekats såväl i propositionen som i utlåtandet på denna möjlighet, och den föreligger uppenbarligen.

Då andre vice talmannen hänvisar till att priset på socker under förra kriget var mycket högt, bör det väl sägas ifrån, att detta ju icke kan vara något argument för att man under nuvarande kris skulle låta sockerpriset höjas. Under denna kris har man gått in för en helt annan politik än den man förde åren 1918 och 1919. Man har ju genomfört en löne- och prispolitik, som innebär en stabilisering av priserna och penningvärdet. Med hänsyn därtill torde det vara nödvändigt att man följer den överenskommelse som träffats.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag pekade på att det var prisstoppet, som var orsaken till att man i fjol icke vågade rekommendera ett högre pris i år. Men jag sade också, att det ur indexsynpunkt icke varit någon risk att höja sockerpriset med t. ex. 7 öre eller något mindre — i varje fall med så mycket att förlusten icke hade blivit så stor. Nu skulle jag vilja fråga herr Andersson i Tungelsta, om han tror, att man kan föra en prisstopp- och lönepolitik, varigenom man samlar miljon på miljon att klara av under kommande tider. Kan det vara en politik, som håller i det långa loppet?

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byte av viss mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan, jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 11 februari 1944 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett utbyte av mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan, finge äga rum på de villkor, som funnes angivna i ett vid statsrådsprotokollet fogat, mellan kronan, Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag upprättat, den 26 och 29 januari 1944 dagtecknat bytesavtal.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl. väckt motion, nr 460, däri hem-

Byte av viss mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan.

Byte av viss mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan. (Forts.)
ställdts, »att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition».

Utskottet hemställde,

- A. att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;
- B. att motionen II: 460 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag ber om överseende för att jag tager till orda vid denna kanske olämpliga tidpunkt.

Emellertid vill jag erinra om att Kungl. Maj:t till fjolårets riksdag framlade en proposition, vari föreslogs, att äganderätten till nära nog samtliga gruvskogar i riket skulle mot utgivande av viss ersättning övergå till de nuvarande nyttjanderättsinnehavarna. Dessa bestå av ett antal bolag, vilka enligt under äldre tider tillkomna bestämmelser medgivits rätt att å ifrågasvarande skogar taga virke för upprätthållande av gruvdrift. Efter långvariga föredragningar och överläggningar inom jordbruksutskottet förliden riksdag kom utskottet till den slutsatsen, att det var synnerligen olämpligt för staten att helt och hållet avhända sig äganderätten till dessa gruvskogar. Riksdagen gillade den av jordbruksutskottet intagna ståndpunkten och beslöt med stor majoritet hemställa om fortsatt utredning, avseende återförande av äganderätten till gruvskogarna till kronan. Det är av denna anledning som motion väckts med yrkande om avslag på den till årets riksdag framlagda propositionen. Vi motionärer ha ifrågasatt, om det kan vara så synnerligen lämpligt att under den tid utredningen pågår gå i författning om att bortbyta något av dessa skogar. Man kan åtminstone teoretiskt tänka sig den möjligheten att vid den tidpunkt, då utredningen blir färdig, inga av de ursprungliga gruvskogarna finnas kvar. Det är ju icke sagt, att det behöver gå på det sättet, men vi ha i alla fall ansett att det med hänsyn till riksdagens beslut i fjol vore synnerligen olämpligt att förfara på det sätt som nu föreslagits.

Motionen har emellertid avstyrkts av utskottet. Ett visst resultat har dock vunnits därigenom att utskottet på s. 4 i utlåtandet gör det uttalandet, att stor försiktighet måste iakttagas »i avseende å framkomna förslag att i en eller annan form avhända kronan någon eller några av omförmälda skogar eller delar därav». Jag får för min del nöja mig med detta utskottets påpekande och uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte iakttaga den av utskottet anbefallda varsamheten. Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Det är ju egentligen galet att begära ordet så här sent. Men när nu riksdagen förra året, såsom herr Ericsson i Sörsjön framhöll, beslöt att det skulle göras en utredning om äganderätten till dessa skogar, är det litet underligt, att bolagen, då saken rönt motstånd förra året, huggit ut skogen, så att den skog som skall tillbytas staten enligt vad synemännen uppgiva är i ett sämre växtbestånd än kronans skogar. Virkesförrådet utgör där 109 kubikmeter per hektar, medan det i vederlags-skogen, som är hårt avverkad, utgör endast 83 kubikmeter per hektar. Trädens växtform är också mindre god. Det är ett ganska bekvämt sätt att komma åt andras skogar. Men jag tycker, att det icke är värdigt riksdagen att byta bort kronans tillgångar på detta sätt. Aktiebolaget Bofors kan ju för sitt skjutfält arrendera ett stycke jord av kronan. Man vet sedan gammalt,

Byte av viss mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan. (Forts.)

att börjar man byta bort vad man har, går det till sist så, att man blir utan något.

Jag skall icke upptaga tiden längre, men jag vill för min del yrka avslag på utskottets hemställan. Det går litet för långt, tycker jag, att när riksdagen det ena året begär en utredning, bolagen det andra året med den ena eller andra motiveringen kommer och vill byta bort sämre skogsskiften mot kronans väl skötta skogar. Därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Vid det förhållandet att huvudmotionären icke ställde något yrkande, utan föreföll vara tämligen belåten med det utlåtande utskottet avgivit, gick min förväntan ut på att jag icke skulle behöva uppträda i det nu föredragna ärendet. Efteråt har emellertid en av medmotionärerna, herr Hansson i Skediga, yrkat bifall till motionen, d. v. s. avslag på den kungl. propositionen, och detta ger mig anledning att yttra några ord.

Det här omdiskuterade markbytet avser å ena sidan ett område, som tillhör de gruvskogsområden, vilka voro föremål för behandling vid föregående års riksdag, och å andra sidan skogsegendomar tillhörande Wikers aktiebolag i Örebro län. Wikers aktiebolag är ett dotterbolag till Aktiebolaget Bofors. Den mark, som kronan skall byta bort, utgöres av ett flertal mindre skogslotter belägna inom Bofors skjutfält. Ur militär och nationell synpunkt måste det vara i högsta grad önskvärt att detta skjutfält, som användes för provskjutning av våra långskjutande artilleripjäser, blir till form och arrondering av sådan beskaffenhet att det kan till fullo utnyttjas. Så kan icke ske under nu rådande förhållanden, då ju inom detta skjutfälts område ligga ett antal markplättar tillhörande kronan. Herr Hansson i Skediga gjorde gällande, att kronan skulle förlora på det ifrågasatt markbytet. Jag tror för min del icke att så kommer att bli fallet. Enligt det värderingsinstrument som här föreligger förefaller det åtminstone mig som om bytesobjekten skulle vara något så när likvärdiga. Farhågan för att bytet skulle få någon prejudicerande inverkan med avseende på riksdagens beslut föregående år eller ställningstagande till gruvskogarna i princip föreligger icke. De fyra områden, beträffande vilka byte här ifrågasattes, äro noterade för sig, och för varje område erhålles i gengäld ett annat område av ungefär liknande storlek och värde. Undersökningarna och förarbetet beträffande detta markbyte ha skett på ett sådant sätt, att utskottet icke har funnit någon som helst anledning att rikta någon anmärkning däremot.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 458) om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

*Motion om
ändrade grun-
der för all-
männa kyrko-
mötets sam-
mansättning.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ändrade grunder för allmänna kyrkomötets sammansättning.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 230, av herrar *Sandegård* och *Lindström* hade hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning i syfte att tillförsäkra lekmännen behörigt vidgat deltagande i dess arbete».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning i huvudsaklig anslutning till vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Källman*, *Söderdahl*, *Nilsson* i Göteborg och *Spångberg*, som under framhållande av att den större frågan om kyrkomötets existensberättigande överhuvudtaget först borde utredas yrkat avslag såväl på den mindre i förevarande motion väckta frågan som på utskottets hemställan,

2) av herr *Nolin*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Nilsson* i Göteborg: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation med yrkande om avslag på såväl motionen som utskottets hemställan, och jag ber att redan nu få yrka bifall till denna reservation.

Genom sitt ställningstagande vilja reservanterna icke underkänna det berättigade i att lekmännen få ett större inflytande i kyrkomötet, men vi ifrågasätta, huruvida de linjer som utskottet här rekommenderar komma att medföra den radikala omändring av representationen till kyrkomötet, som vi anse vara behövlig. Det nuvarande representationssystemet är orimligt, om nämligen svenska kyrkan vill vara en verklig folkkyrka och icke den prästkyrka, som man kan säga att den för närvarande är. Denna representation har fjärrat sig från de folkgrupper, som skulle utgöra grundvalen för dess verksamhet. Man skulle om det nuvarande kyrkomötets sammansättning med en lätt travestering av ett bibeluttryck kunna säga, att det är lättare för en kamel att gå genom ett nålsöga än det är för en representant för småfolket eller arbetarklassen att kunna bli ledamot av kyrkomötet. Kyrkomötet rekryteras uteslutande från topparna i samhället, och i fråga om prästerna är att märka, att endast de beförade kunna komma i fråga, vilket allt ger det hela intryck av att vara en klar överklassrepresentation. Jag kan som exempel på riktigheten av detta påstående, att kyrkomötets lekmannahälfv är föga representativ ens för Sveriges kyrkfolk nämna, att beträffande de 30 lekmän, som voro närvarande vid sista kyrkomötet 1941, fördelningen i fråga om samhällsställningen var följande: en häradshövding, ett f. d. justitieråd, fyra rektorer, två godsägare, tre friherrnar, en generaldirektör, två folkskoleinspektörer, en överlärare, en agronom, en boktryckare, en rådman, en läkare, två köpmän, två kyrkvårdar utan angivet yrke, fem riksdagsmän eller f. d. riksdagsmän och två kvinnor, av vilka en friherrinna. Vilka, kan man fråga sig, av dessa representera de breda massorna av det svenska folket? Jag vill påstå, att kyrkomötet står ganska främmande för vad som rör sig bland folket i dess andliga och religiösa intressen och behov. Det har åtskilliga gånger förut gjorts lofvärda försök att få fram en ändrad representation med avseende å kyrkomötets sammansättning, men det hela har förblivit vid vad det varit. Reservanterna förmäna också, att ett

Motion om ändrade grunder för allmänna kyrkomötets sammansättning.

(Forts.)

bifall till utskottets förslag icke kommer att ändra på de missförhållanden, som nu äro rådande på detta område. Hur och på vilket sätt kyrkan och dess angelägenheter skola kunna handläggas i framtiden kan jag icke lämna någon anvisning på. Vad jag med denna reservation velat ha fastslaget är, att den nuvarande ordningen är otillfredsställande. Jag anser också, att motionärernas förslag icke botar bristerna i kyrkomötets sammansättning.

Herr **Nolin**: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Jag är icke beredd att uttala samma hårda dom över kyrkomötet som den föregående ärade talaren gjorde, ty jag har nog den uppfattningen, att kyrkomötet hittills ganska väl fyllt sin uppgift, och jag har därför inom utskottet yrkat avslag på den föreliggande motionen. Jag är väl medveten om att under hela den tid kyrkomötet verkat gång efter annan framkommit önskemål om en annan sammansättning av detsamma. Det har emellertid visat sig, att det icke har gått att komma fram till någon bättre organisation än den nuvarande. Som jag nyss nämnde har ju dock kyrkomötet med den sammansättning det har fyllt sin uppgift under årens lopp. Kyrkomötets uppgifter äro ju ganska begränsade, då kyrkomötet som bekant icke har några andra uppgifter än att det skall göra framställningar till Kungl. Maj:t samt även godkänna ändringar i kyrkolagen och dylikt, som beslutats av riksdagen. I sådana frågor som angå kyrkolag och dylikt kan ju kyrkomötet icke självt fatta beslut, utan besluten fattas av riksdagen och godkännas sedan av kyrkomötet. Beträffande behandlingen av frågor, som skola handläggas av riksdagen, måste man väl säga, att därvidlag väl ändå finns tillräcklig garanti både för den ena medborgargruppen och den andra att den blir tillfredsställande representerad.

Jag skall icke vid denna sena timme ingå på någon närmare detaljgranskning av vare sig utskottets utlåtande eller motionen, utan jag vill bara med dessa få ord förklara varför jag icke här har kunnat följa utskottet och begära den utredning, som utskottet föreslagit. Jag har nämligen ansett en sådan utredning just nu icke nödvändig, men jag kan heller icke instämma med den föregående talaren eller yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande. Jag har alltså, herr talman, intet yrkande.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag förmodar att kammaren är mig tacksam för att jag vid denna sena timme icke alltför ingående ger mig in på det föreliggande spörsmålet, detta framför allt med tanke på ett ärende, som kommer efter detta och som jag fruktar kommer att framkalla en ganska lång debatt.

Jag vill med anledning av herr Nilssons i Göteborg anförande säga, att det nog på sätt och vis var mycket klokt av honom att börja detta anförande med att ställa det yrkande han gjorde, ty hade han icke gjort det, hade han, tror jag, med den motivering han anförde, om han velat vara konsekvent, nödgats yrka bifall till utskottets förslag. Herr Nilsson i Göteborg påpekade nämligen själv en hel del av de allvarliga brister, som vidlåda kyrkomötet, men så gjorde han en tvärvändning och slutade sitt anförande med att framhålla, att ett bifall till utskottets förslag nog icke skulle komma att avhjälpa de missförhållanden, som han själv påtalat. Jag vill här bara nämna, att utskottets huvudsakliga motivering ju varit den att den utredning, som riksdagen själv begärde 1921 och som avbröts 1923 vid den s. k. kommittéslakten, nu bör fullföljas, då det ju för närvarande faktiskt finns svåra missförhållanden i

Motion om ändrade grunder för allmänna kyrkomötets sammansättning.

(Forts.)

hela denna representationsform. Utskottet har också påtalat en del av dessa missförhållanden i sin motivering. Jag nämner i det sammanhanget bara en sak, nämligen kungörelseförfarandet i fråga om elektorsvalen. Det finns ingen bestämmelse om annonsering i tidningarna av dylika val, utan prästerna kunna lysa på val direkt från predikstolen efter gudstjänstens slut. Vi veta ju också, hur fåtaligt frekventerade dessa varit. Vidare känna vi till, att med den låga representation rent kvantitativt sett, som lekmännen ha och som reservanten mycket riktigt påtalade, nämligen att det bara finns 30 lekmän i kyrkomötet, kan kyrkomötet icke bli någon som helst representativ samling för det svenska folket och framför allt då icke för de småfolksgrupper, som ju äro fullständigt utestängda från kyrkomötet. Jag tror också att den ärade reservanten nämnde något om det obehöriga lägre prästerskapet, som icke är valbart. Utskottet har också uttalat sig för ett större utrymme åt lekmannelementet, så att prästerna icke skulle vara i majoritet, utan lekmännen, och att man bör få tidsenligare och modernare valformer än de nuvarande och en bättre representationsform.

Ett konstitutionsutskott, som blir varse de missförhållanden och de valanordningar, som finnas med avseende å sådan representation som kyrkomötet, har helt enkelt skyldighet att vädja till riksdagen att utrusta kyrkomötet med tidsenligare former för dess rekrytering. Med vad jag här sagt vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan, som ju för resten efter endast en mycket kort debatt bifallits av första kammaren.

Herr *Fält* instämde häruti.

Herr *Sundqvist*: Herr talman! Även jag kan fatta mig ganska kort i det föreliggande ärendet, detta så mycket mera som jag icke har annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Den ärade reservanten, herr Nilsson i Göteborg, har här refererat den ganska mörka bild som tecknats i motionen av det nuvarande kyrkomötet. Jag vill understryka, att när konstitutionsutskottet gör gällande önskvärdheten av en kyrkomötets djupare förankring i kyrkolivet är detta en motivering, som jag finner övertygande. Men förhållandet är ändå inte av den beskaffenhet, som i motionen beskrives. Jag har gjort mig mödan att litet närmare granska statistiken över de yrken, som voro representerade vid sista kyrkomötet, och jag kan nämna, att de uppgifter, herr Nilsson i Göteborg lämnade, nog äro riktiga — de äro för resten tagna ur motionen — men att bakom raden av t. ex. riksdagsmännen i kyrkomötet fanns ett ganska stort antal lantbrukare. Och fogar man till dem de två kyrkvärdarna, kommer man till ett antal av åtta lantbrukare i kyrkomötet.

Vidare har av motionärerna — i en ganska spetsig formulering — riktats kritik mot kyrkomötet för bristande initiativkraft. Men enligt utskottets egen redovisning har i icke mindre än tio kyrkomöten påyrkats en förändring i mötets sammansättning. Går man vidare, låt mig säga till det sista kyrkomötets framställningar till Kungl. Maj:t, skall man finna en ganska lång rad av enligt min mening värdefulla initiativ.

Jag har närmast i rättvisans namn velat framhålla dessa sakförhållanden. Som jag nys framhöll kvarstår dock alltjämt som ett önskemål vad konstitutionsutskottet här uttalat, att kyrkomötet än bättre bör kunna representera det faktiska kyrkolivet. På den punkten äro vi således överens, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Motion om ändrade grunder för allmänna kyrkomötets sammansättning.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckta motioner angående utökning av den i vissa kommunallagar föreskrivna tid, inom vilken revision skall vara verkställd.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 23 i första kammaren av herr *Sjödahl* och nr 65 i andra kammaren av herrar *Lundberg* i Uppsala och *Wallentheim* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut böra så ändras, att den kommunala förvaltningen erhåller större rörelsefrihet, samt att Kungl. Maj:t ville förelägga riksdagen de förslag, utredningen kan giva anledning till».

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen med bifall till motionerna I: 23 och II: 65 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut borde så ändras, att den kommunala förvaltningen erhöle större rörelsefrihet, samt att Kungl. Maj:t ville förelägga riksdagen de förslag, utredningen kunde giva anledning till.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz*, *Sandström*, *Björck*, *John Gustafson*, *Albert Andersson*, *Thorell*, *Gardell*, *Mosesson* och *Nolin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Nolin**: Herr talman: Vid detta utskottsutlåtande har fogats en reservation av nio stycken av utskottets ledamöter, som icke kunnat biträda utskotts-majoritetens uppfattning i frågan.

Under några decennier ha i våra kommunallagar funnits bestämmelser, som inneburit vissa gränser för kommunernas möjlighet att fatta beslut i vissa större ärenden med vanlig enkel majoritet. Jag syftar då på bestämmelserna om den så kallade kvalificerade majoriteten, bestämmelser som varit till för att i någon mån hindra att kommunerna fatta stora och genomgripande beslut i finansiella frågor, utan att dessa äro både absolut nödvändiga och väl genomtänkta. Det är ju klart, att då det gäller stora och genomgripande beslut, som kräva avsevärt höjd utdebitering eller upptagande av lån på längre tids återbetalning, så bör det finnas möjlighet att kunna försäkra sig om, att beslutet i ett sådant ärende är på vederbörligt sätt förankrat i det allmänna

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

medvetandet i kommunen och att frågan som sådan är verkligt väl genomtänkt, innan beslut fattas.

Nu har här framförts önskemål om en utredning med syfte att eventuellt kunna få bort dessa spärrar eller dessa garantier och att man skulle kunna bereda kommunerna möjlighet att utan några hinder med vanlig enkel majoritet genomföra kanske vilka beslut som helst. Jag tror för min del att dessa säkerhetsbestämmelser ha varit till synnerligen stor nytta i kommunerna och där varit en garanti för att sådana ärenden verkligen blivit väl förberedda och väl genomtänkta. Det påpekas visserligen i utskottets utlåtande, att dessa bestämmelser skulle varit till hinder i vissa fall, exempelvis då det gällt att förvärva jord för lösande av bostadsfrågor eller att kunna genom upplåning anskaffa medel för att finansiera framdragande av vatten- och avloppsledningar. Jag tror icke, att de fallen äro många, där dessa bestämmelser ha hindrat genomförandet av här nämnda åtgärder, försåvitt dessa ha varit ordentligt planlagda och väl genomtänkta. Men det är ju klart, att det icke kan vara lyckligt att genomföra sådana större projekt mot en större minoritet, utan det kommer under alla förhållanden att vålla stark och svår kritik ibland befolkningen, och det är ju tydligt, att man bör se till, att man vinner förståelse bland allmänheten inom kommunerna för sådana större beslut.

Nu söker visserligen utskottet att hänvisa till vissa faktorer, som i viss mån skulle kunna hindra att tillfälligt uppgriterade stämningar i kommunerna göra sig gällande, exempelvis i småkommunerna, där det ännu finns kommunalstämmor, som ha att besluta i kommunens angelägenheter. Utskottet hänvisar speciellt till att sammanslagning av de minsta kommunerna till större kommunala enheter snart torde komma till stånd och åberopar den pågående utredningen av detta ärende. Med anledning härav vill jag framhålla, att denna fråga ju för närvarande är under utredning, och ingen vet vilket resultat denna utredning kommer fram till och vilka beslut som komma till stånd med anledning därav. Emellertid tror jag icke, att det är i de minsta kommunerna, som den största faran för missbruk, om jag så får uttrycka mig, då det gäller beslutanderätten, förelegat, utan jag tror fastmera, att det är i de större kommunerna, där det har varit till största gagn och nytta, att denna bestämmelse om kvalificerad majoritet har funnits. Jag har den uppfattningen, att det nog är lyckligt för den kommunala förvaltningen överhuvudtaget, att några bestämmelser finnas, som verkligen garantera, att beslut av mera ingripande betydelse för de kommunala finanserna icke komma till stånd förrän de verkligen äro väl genomtänkta och väl förberedda och att de verkligen ha en förankring hos den större delen av befolkningen i kommunen. Om så är förhållandet, komma säkerligen icke dessa bestämmelser att stå hindrande i vägen för nödvändiga och nyttiga åtgärder inom kommunerna.

Jag skall med anledning av vad jag nu har sagt bara be att få yrka bifall till den reservation, som har fogats till utskottets utlåtande av herr Herlitz m. fl.

Herr förste vice talmannen hade under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall även i denna fråga fatta mig relativt kort.

Jag vill påpeka, att fastän det populärt säges, att här är det fråga om avskaffande av den kvalificerade majoriteten, detta ingalunda är fallet. Ordet före-

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

kommer icke ens i utskottets kläm, utan där talas det bara om större rörelsefrihet i den kommunala förvaltningen. Meningen är, att man skall pröva och utreda såväl frågan om den kvalificerade majoriteten som andra inskränkningar i den kommunala självbestämmanderätten. Utskottet har som exempel på olägenheter med framför allt den kvalificerade majoriteten talat om svårigheter för de kommuner, som vilja bedriva en framsynt tomtpolitik med tanke på sitt bostadsbestånd. Det är just därvidlag, framför allt i städerna, olägenheter uppstå. Reservanterna anse, att om man mjukar upp dessa bestämmelser skulle man skapa lättssinne och äventyrligheter i kommunerna. Vi, som ha våra kommunala förtroendeuppdrag sedan årtionden tillbaka, ha väl sett, hur under de senaste åren snart sagt alla partier tävla i sparsamhet och försiktighet, så att man till och med nästan velat skylla ifrån sig, om man på något sätt medverkat till några öres höjning av utdebiteringen. Denna allmänna sparsamhet och försiktighet är för närvarande utmärkande för alla kommunala styrelser, och därför tror jag, att farhågorna för att uppmjukade bestämmelser beträffande behandlingen av vissa speciella frågor skulle inaugurerera en period av ekonomiskt lättssinne i kommunerna äro obefogade. Vi tänka alldeles speciellt på bostadsfrågan. Vi veta, att efter kriget denna blir vår kanske största och mest aktuella sociala fråga, och därvidlag är det nödvändigt icke bara att bygga, utan även att driva en framsynt politik i fråga om tomt- och jordförvärv. Därför måste det beredas större möjligheter för kommunerna i detta hänseende än som nu finnas.

Jag vill säga, innan jag slutar, att så kantskuren som den kommunala självbestämmanderätten är, är det icke för mycket begärt, att man på någon punkt i stället kan utöka densamma. Häromdagen hölls här i Stockholm ett stort möte av skolmän från större kommuner, där man enhälligt klagade över de svårigheter i fråga om rörelsefriheten som kommunerna lida av. I förevarande ärendet är det ju icke fråga om rörelsefriheten mot utomstående, t. ex. myndigheter, utan mot minoriteterna. Vi mena icke alls, att varje bestämmelse om kvalificerad majoritet skall försvinna, men att nuvarande bestämmelse därom skall uppmjukas i åtskilliga fall, och att man samtidigt skall pröva även andra nu gällande restriktioner beträffande den kommunala självbestämmanderätten och undersöka i vad mån man utan risk överhuvudtaget skulle kunna utöka rörelsefriheten för kommunerna. Det är alltså den försiktiga och moderata men också framsynt aktuella linjen i vår kommunalpolitik, som inrymmer i utskottets kläm. Jag ber att med vad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gardell: Herr talman! Bestämmelsen om kvalificerad majoritet är en spärr mot att genom överrumpling beslut tvingas fram i största hast. Därför bör denna bestämmelse bibehållas. Särskilt för de små kommunerna, där det ej finns kommunalfullmäktige, är det nödvändigt att det finns bestämmelse om kvalificerad majoritet. Erfarenheten visar, att det i sådana kommuner ibland kan förekomma överrumplingar. Motionärerna ha icke heller framdragit några bärande skäl för att det nu borde bli ändring i kommunallagarna. En utredning är igångsatt om att sammanslå mindre och medelstora kommuner till större enheter. Därför är det skäl att vänta med ett bifall till kravet i denna motion tills denna utredning blivit slutförd. Till stöd för bestämmelsen om kvalificerad majoritet beträffande beslut i större anslagsfrågor kan anföras, att den garanterar större medhåll bland allmänheten i fråga om sådana viktiga beslut. Påtvingas ett sådant beslut med enkel majoritet, blir det alltid mer eller mindre avoghet mot beslutet i kommunen. Det kunde vara mycket att till-

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

lägga om erfarenheterna på detta område, men på grund av den sena timmen skall jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr Lundberg i Uppsala: Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att helt kort få anföra några kommentarer. Jag vill först uttala min tillfredsställelse över att konstitutionsutskottet äntligen fått en sådan sammansättning att dess majoritet givit sin anslutning till de synpunkter vi anfört i vår motion. Vid olika tillfällen har den kommunala självstyrelsen diskuterats, och mycket stark kritik har riktats mot att den allt mer och mer blir kringskuren. Vid en konferens den 27 mars uttalades frågan: »Kan staten icke lita på våra kommunalmän?» Man sade även bland dessa kommunalmän högt och tydligt: »Låt oss nu börja tänka själva!» Jag har även den uppfattningen att det vore till gagn för land och folk och för vår demokrati om riksdagen litet mera kunde lyssna till detta krav på hänsyn till den kommunala självstyrelsen, ty ingen kan bestrida, att dess uppgift för vårt folk är mycket stor. Den skolar icke endast våra kommunalmän; den kommunala självstyrelsen har även förmåga att knyta folket till samhället, och den sunda och naturliga livsyn som ofta präglar allmogen har den allra största betydelse i en demokratisk stat. Det måste därför hälsas med tillfredsställelse att den nackstyva konservatism och det misstroende, som genom bestämmelsen om kvalificerad majoritet visats våra kommunalmän, nu kan ruckas och om möjligt borttagas, ty det måste i längden bli ohållbart med detta system, att majoritetens styrka förvandlats till en hälftenrätt och minoriteten förvandlats till dubbelrätt.

Principen att majoriteten skall besluta och taga ansvar för sina beslut är urgammal, men den knäsatte den gång penningmakten fick vika för folkstyret. Bestämmelsen om kvalificerad majoritet var ett offer för en kompromiss, och man finner det ganska anmärkningsvärt, att våra kommunalmän funnit sig i att en minoritet faktiskt skulle vara förmyndare över majoriteten i alla viktigare kommunala beslut. Att detta förhållande verkat mycket hämmande på vår kommunala självstyrelse är naturligt, ty om ett fåtal människor, som ha saknat intresse och vilja i det kommunala livet, så velat, ha de kunnat hindra en majoritet från att handla och skapa både för nuet och på längre sikt. De ha kunnat dirigera en majoritet, som har velat göra något, till ett på stället marsch, och detta måste småningom döda både intresse och vilja till arbete inom vårt kommunala liv. Ansvar för beslut och handlingar skolar och fördjupar, och det skapar även det intresse som behövs för att icke det kommunala arbetet skall uppfattas som ett maktlöst men nödvändigt tvångsarbete. Våra kommuner borde kunna få ökat inflytande, och våra kommunalmän skulle också må bra av att känna, att de liksom riksdagen själv med vanlig majoritet skulle kunna besluta i en sak. Jag tror också, att man utan risk kan säga, att missbruk icke behöver befaras. Om man kunde ordna denna sak på ett förnuftigt sätt, skulle det även enligt min mening leda till att våra kommunalmän kunde, kanske mer än nu, få litet intresse och initiativkraft i olika frågor.

Jag kan nämna, hur det kan vara med denna kvalificerade majoritet. Jag vet, att i en del samhällen bedrivits en sådan tomtpolitik, att när exempelvis en stad skulle köpa ett större tomtområde, förhindrade en minoritet detta köp, men det hindrade icke medlemmar av denna minoritet att sedan själva förvärva ett större tomtområde, och sedan visade det sig, att kommunen för tomtmark, som den måste köpa ifrån detta område, fick betala mer än det ursprungliga priset för hela markområdet. Oerhört stora summor ha på detta sätt gått förlorade för kommunerna.

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

Jag tror även, att det kan vara anledning att tänka på en annan sak. Vi ha talat så mycket om att vi skulle ordna det så att folk skulle kunna få ordentliga bostäder. Om vi kunde skapa möjlighet för våra kommuner att i större utsträckning än nu lämna kommunal borgen för låt oss säga byggnadskreditiv och lån, som ligga mellan 50 och 90 %, skulle man där kunna åstadkomma en verklig hjälp åt de människor, som behöva bygga exempelvis s. k. föreningsrättslägenheter eller egna hem m. m. Det skulle icke innebära, att kommunerna skulle behöva lida några ekonomiska förluster. Det är nämligen i fråga om vår räntepolitik så, att det är en förtroendefråga, om man skall få betala 5 å 6 % eller endast 3 % för byggnadskreditiv och de högre lånen. Här är ett område, där vi i framtiden kunna göra en hel del.

Det finns även en hel del andra frågor, som i detta sammanhang kanske skulle kunna beröras, men jag vill endast uttala en förvåning över att samtliga borgerliga partier ha kunnat samlas i en gemensam reservation för avslag på den här motionen. Att högern reserverat sig, är väl naturligt, och den fullföljer väl en gammal konservativ linje, som kom till uttryck i ett uttalande 1902, vilket gick ut på att den som icke hör till de ekonomiskt besuttna klasserna skulle sakna nitälskan för samhällets välgång eller förmåga att med någon grad av intresse, insikt och självständighet utöva valrätt och taga ansvar för sina beslut inom de kommunala organen. Det är något av samma tongångar som nu går igen i diskussionen. Erfarenheten från den kommunala självstyrelsen borde ändock ha lärt en del människor, att våra kommunalmän inte äro sådana, som sakna nitälskan eller sinne för sina kommuners välgång. Det förvånar mig även, att högern nu i vissa fall är så nitälskande, ty det var väl ändå så, att när denna lag en gång diskuterades, gällde enmansrätten i våra kommuner. Jag vill sätta i fråga, om högerns enmansrättkandidat hade sådant sinne och sådan känsla för bygdens väl, att någon kritik skulle vara utesluten.

Det är även värt att med särskilt eftertryck framhålla, att folkpartiets representanter, som åtminstone vid högtidliga tillfällen tala om att de äro arvtagare till den gamla liberalismens traditioner, kunnat sätta sina namn under reservationen. Jag har ett intryck av att folkpartiet går kräftgång i fråga om det folkliga i sin politik. Visserligen ha de huvudet åt det folkliga hållet, men gången är sådan, att de synas medvetet ha lagt in backen för att komma bort från de folkliga principer, som kommo till synes i de gamla liberala tongångarna. Karl Staaff uttalade 1902 i riksdagen följande: »Den kvalificerade rösträtten är naturligtvis i det avseendet i yttersta måtto motbjudande, att, det må huru mycket som helst heta, att man upphöjer vissa valmän till att äga 2 röster, detta dock ej är annat än ett sifferuttryck, som lika väl kan uttryckas på det sättet, att man berövar en stor mängd av de valmän, som nu finnas, halva rösträtten.»

Även bondeförbundets representanter ha stött reservationen. Bondeförbundet är ju alltid benäget att kalla sig för landsbygdspartiet. Bondeförbundet synes nu ha accepterat den gamla borgerliga uppfattningen, att landsbygdens folk skulle sakna den mognad och det ansvar, som kunde behövas för kommunal självstyrelse utan minoritetsförmyndarskap. Jag får beklaga att bondeförbundet har sådan erfarenhet från sin kommunala representation, och det bör vara en allvarlig tankeställare för bondeförbundet att ägna sig åt en verklig, folklig och objektiv upplysningsverksamhet inom sina egna led. Men även om nu bondeförbundet — som man måste förstå — har personliga erfarenheter av mindra uppmuntrande art, har jag dock en stark känsla av att landsbygdens folk i allmänhet inte saknar det kloka och ansvarsfulla

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

omdöme, som behövs för ett bedömande av en fråga och att förmynderskap således icke erfordras. Det skulle säkerligen vara till fördel för hela vår kommunala självstyrelse överhuvud, om åt våra kommunalmän gäves denna ökade möjlighet till att verkligen låta en majoritet själv taga konsekvenserna av sina beslut och verkligen genomföra dem. De olika farhågor, som från en del håll uttalats, synas mig helt obefogade.

Herr Nolin framhöll, att då det gäller en större fråga beslutet bör ha förankring i bygdens befolkning. Man har även talat om säkerhetsventiler för demokratin m. m. De som läst riksdagens protokoll samt diskussionerna i övrigt i fråga om rösträttfrågan, måste säga, att dessa förespråkare för demokratin, till vilka herr Nolin säkert vill räknas, även borde ha tänkt på vad demokrati verkligen innebär. Herr Nolin förklarade även, att faran inte är störst för de minsta kommunerna, därest man skulle taga bort bestämmelsen om kvalificerad majoritet. Faran skulle vara störst i de större kommunerna, där man skulle vara mera känslig för majoritetens utnyttjande för missbruk. Herr Gardell hade en motsatt uppfattning. Han menade att det i stället var de små kommunerna, vilka ännu icke fått fullmäktigeinstitution, som skulle utsättas för många olika faror i detta avseende.

Jag anser att vi inte behöva taga hänsyn till dessa mer eller mindre konstruerade exempel. Jag vill här kraftigt understryka, att vår kommunala självstyrelse är en folklig tradition och en folklig rätt. Lika väl som riksdagens ledamöter här anse att majoritetens beslut skall gälla, bör detta gälla även för våra kommunalmän. Det är nämligen inte på det sättet, att vår kommunala representation utgöres av några ansvarslösa sällar och att det är vem som helst som sitter i de kommunala institutionerna. Jag anser att riksdagen, som själv vill ha rätten till majoritetsbeslut, bör tillerkänna våra kommuner samma rätt.

Nu föreligger visserligen endast ett förslag till utredning i denna fråga, men jag vill livligt uttala den förhoppningen, att denna utredning skall leda till ett praktiskt resultat, som kan vara till gagn både för vår kommunala självstyrelse och den politik, som våra kommuner böra inrikta sig på, om det verkligen skall kunna bli vad vi önska av den kommunala verksamheten.

Jag har med detta, herr talman, velat framföra några synpunkter på denna fråga. Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förevarande förslag.

Herr **Gardell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Att det kan vara farligt med en enkel majoritet kan jag belysa med ett exempel. När det på sin tid fattades beslut i min kommun om att kommunen skulle teckna aktier i ett järnvägsföretag, skedde detta med knapp majoritet. Minoriteten lyckades emellertid sedan att i förening med vissa andra som voro missnöjda med detta beslut genomdriva, att beslut skulle fattas om att järnvägsaktierna skulle betalas kontant. Beslutet härom fattades i maj och aktierna skulle betalas i oktober. Enskilda fingo då satsa pengar i den utsträckning de kunde, varvid de fastställda fyrktalen voro bestämmande. Jag har med detta exempel velat belysa att till följd av en dylik enkel majoritet nästan vilka situationer som helst kunna uppkomma. Det är på grund härav som jag reserverat mig.

Härefter anförde

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig så kort som det är möjligt efter det förra anförandet. Jag skall dock i varje fall söka att bli mera kortfattad än herr Lundberg.

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

Jag vill först taga fasta på ett uttalande av konstitutionsutskottets ordförande, då han var angelägen att här hävda, att utskottet inte alls uttalat sig för något absolut borttagande av bestämmelserna om kvalificerad majoritet. Jag måste emellertid konstatera, att det anförande, som herr Lundberg nyss hållit — även om detta utmynnar i samma yrkande, som utskottsmajoriteten stannat inför — i sak innebar ett hävdande av att alla dessa kommunala restriktioner skulle bort. Jag vill här inte på något sätt gå in på den politiska diskussion, som herr Lundberg försökte inleda. Jag tycker dock att det är ganska ofruktbart att i en politisk diskussion under det andra världskrigets slutskede taga upp ett yttrande, som fällt för 42 år sedan. Vad vinner man med sådant? Om denna metod vunnit tillämpning, skulle det givetvis även vara oss högermän obetaget att taga fram yttranden av socialdemokratiska pionjärer på 1870-, 80- och 90-talen och utnyttja dessa såsom något slags varning mot socialdemokratien. Detta skulle leda in absurdum. Det är väl värdefullare att slå fast, att samtliga fyra stora partier här i landet efter förra världskriget försökt tillämpa och i praktiskt arbete visa ett demokratiskt sinnelag.

Jag skall i mitt anförande i övrigt icke gå in på annat än rent principiella synpunkter på denna fråga, d. v. s. att alldeles bortse från de partiförhållanden, som för närvarande råda. Det första skälet för att vara försiktig på detta rättsområde måste vara det finansiella läge, som inom den närmaste framtiden kommer att råda. Vi veta redan, att vi komma att få mycket stora allmänna utgifter. Vi veta också, att dessa kommunala utgifter av allt att döma även enligt det föreliggande nya kommunalskatteförslaget komma att drabba praktiskt taget alla medborgare. Under sådana förhållanden synes det mig, att detta borde vara en varning för att gå alltför optimistiskt fram och lätta på gällande bestämmelser.

Den andra synpunkten, som jag här vill framföra, har avseende på i vad mån man — enligt vad exempelvis gjorts gällande av herr Lundberg — i reglerna om den kvalificerade majoriteten kan se ett hinder för den kommunala rörelsefriheten, som han sade. Därifrån går emellertid herr Lundberg genom en glidning i tankegången över till den kommunala självstyrelsen. Det är visserligen ganska självklart, att man genom ett bifall till utskottsförslaget skall skapa en större frihet för en majoritet. Detta kan emellertid leda till olägenheter för självstyrelsen. Till herr Lundberg vill jag i detta sammanhang även säga, att det visst inte alltid behöver vara en socialdemokratisk majoritet. I framtiden komma säkerligen andra majoriteter att uppstå — inom vissa kommuner ha vi förresten även nu sådana. Och majoriteterna kunna genom bristen på restriktiva bestämmelser gå fram på ett sådant sätt, att staten lätt kan tvingas att uppställa särskilda villkor för statsbidrags utbetalande, varigenom kommunernas frihet således skulle ytterligare kringskäras. Utskottsförslaget kan ur den kommunala självstyrelsens synpunkt därför vara en tveeggad åtgärd.

Min tredje synpunkt på denna fråga, som är av rent principiell art och vid vilken jag mest vill dröja, är att hela vår kommunala förvaltning är uppbyggd på samarbetsprincipen. Om vi slå upp läroböcker, som bruka begagnas för medborgarundervisning, framgår därav, att författarna äro angelägna framhålla, att man genom ett nät av olika regler på det kommunala området försökt skapa en jämvikt mellan samhällsklasserna. Vi ha exempelvis de proportionella kommunala valen. Vi ha således icke någon parlamentarism genomförd i kommunalstyrelsen. Vi ha vidare föreskrifter om underställning av beslut i vissa frågor, om kvalificerad majoritet, om besvärsrätt osv. Hela

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

andan i vår kommunalförvaltning går alltså ut på ett samarbete, en kompromiss mellan eller ett hänsynstagande till olika intressen. Vad är överhuvudtaget all demokrati om inte just hänsynstagande, d. v. s. ett försök att medla mellan olika meningsriktningar?

Man har nu från olika håll — liksom under tidigare diskussioner i denna sak — frågat, varför icke majoritetsprincipen skall gälla i det kommunala livet, när den gäller i exempelvis riksdagen. Jag vill inte gå in på någon historik, men jag måste ändå säga, att majoritetsprincipen icke är något från ovan givet. Man har i stället arbetat sig fram till denna princip. Denna princip har uppställts blott som ett slags norm att arbeta efter. Detta innebär dock icke, att man under alla förhållanden skall tillämpa denna princip på samtliga områden. Jag vill endast erinra om att vi i vårt eget författningsliv inte förrän under frihetstiden fingo klara bestämmelser om att majoritetsbeslut skulle gälla inom de olika stånden. Då infördes nämligen principen om »major pars, melior pars» — den större delen av ständsmedlemmarna skulle anses som den bättre och därför vara bestämmande. Om vi gå till kommunalförvaltningen, skola vi finna, att åtminstone i städerna liberum veto gällde till 1862. Var och en hade således rätt att motsätta sig ett åtagande. Majoritetsprincipen är med andra ord någonting ganska nytt i vår långa historiska utveckling. Denna princip frångås även i dag på vissa håll i exempelvis föreningslivet. Jag är övertygad om att bland de demokratiska föreningar, som herr Lundberg i Uppsala tillhör, finns det säkert flera, som icke helt ha genomfört majoritetsprincipen utan att man därför skulle vilja säga, att en sådan förening gjort avsteg från en av demokratiens grundsatser. Jag vill även i detta sammanhang erinra om att riksdagen så nyligen som 1941 — visserligen i fråga om ett så impopulärt författningsrum som 6 § i tryckfrihetsförordningen — fattade beslut om kvalificerade regler beträffande censurparagrafen. Ingen ansåg då, att därigenom skulle skapas något privilegium för en minoritet, tvärtom ansågs det, att lagen var ett uttryck för ett demokratiskt styrelseskick, ehuru lagen på grund av omständigheterna måst anordnas på ett visst sätt. Ser man på hela vår författningshistoria för övrigt måste man säga, att den inneburit ett försök att skapa jämvikt mellan olika intressen. Vi kunna nu anakronistiskt se tillbaka på vår ståndshistoria som någonting besynnerligt, men det var dock ett försök att ge de fyra stånden ett berättigat inflytande, en möjlighet att hävda sina intressen. I privilegiefrågor till exempel hade varje stånd veto och detsamma var förhållandet beträffande grundlagsfrågor. Genom tvåkammerssystemet ha vi vad det gäller folkrepresentationen fortsatt att bygga upp ett garantisystem. Att det nu för tillfället finnes och kanske i årtal framåt kommer att finnas en gemensam majoritet i kamrarna är en sak för sig, men själva principen med en dubbel behandling, alltså ett garantisystem, finns ändock kvar.

Jag har inte hunnit göra några utförliga studier i främmande länder på det rent kommunala området. Om jag emellertid endast skulle dröja vid ett par av de länder, där vi anse att demokratien är som starkast förankrad, vill jag här bara peka på, att i Schweiz har man gentemot den kommunala representationen det garantisystemet att en folkomröstning kan anordnas i varje kommunal fråga. I vissa amerikanska delstater är förhållandet detsamma. I andra länder har man kringgärdat den kommunala självstyrelsen med en massa stränga statliga restriktioner, strängare än de som förekomma i vårt land. Jag har endast med detta velat ytterligare understryka, att jag i den kvalificerade majoriteten ser ett uttryck för en önskan om bredast möjliga samarbete och hänsynstagande på det kommunala området.

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

Jag vill fästa uppmärksamheten på ytterligare en omständighet. Man har många gånger sagt om 1918 års författningsuppgörelse, att den var skapad av stunden, att den inte var sakrosankt och att den med tiden skulle kunna ändras. Det är klart att man har rätt att underkasta densamma granskning och förändringar såsom allting annat. Men i grund och botten var dock 1918 år författningsuppgörelse — och däri ingingo även bestämmelserna om kvalificerad majoritet liksom till exempel skattestrecket på det kommunala området — ett försök att ena samtliga partier om en form för den svenska demokratien. Man ville på så sätt få bort författningsstriderna i det dagliga livet och få alla människor att koncentrera sig på de praktiska, sociala, ekonomiska och kulturella frågorna o. s. v. Även om det på en eller annan punkt kunde råda divergerande meningar, varvid högern kunde ha vissa önskemål och socialdemokraterna andra, ansåg man emellertid att överenskommelsen var så värdefull — och därom voro alla i stort sett ense — att man inte skulle onödigtvis företaga rubbningar i densamma.

När man nu ser på den utveckling, som skett under de sista åren i riksdagen — och här kommer jag verkligen in på partierna för en enda gångs skull — och finner, att man från socialdemokratiens sida vill avlägsna en och annan av de bestämmelser, som finnas implicerade i denna kompromiss, tycker jag att detta ändå innebär en onödig brist på hänsynstagande, liksom ett underskattande av de stora värden, som ligga däri, att alla de stora partierna, praktiskt taget 96 till 98 procent av det svenska folket, äro tämligen eniga om grundvalarna för vår författning. Jag tror att denna enighet i stort är viktigare och värdefullare än att en eller annan finputsning göres.

Det har här anförts, att intresset för det kommunala och överhuvudtaget för det politiska arbetet skulle bli lidande på det nuvarande systemet. Jag måste säga, att jag har verkligen svårt för att kunna följa exempelvis herr Lundberg i hans uppfattning om att det politiska intresset i kommunerna skulle gagnas genom att bestämmelserna om kvalificerad majoritet antingen ändrades eller toges bort. Vi få inte glömma att vi genom att ha infört fullmäktigeinstitutionen och ha tagit bort kommunalstämmorna utplånat en stor del av det breda kommunala intresse, som förut fanns ute i bygderna. Jag har själv uppfotrats på landsbygden och levt där i många år och jag vet med vilket intresse folket i denna min födelsesocken deltog i stämmorna. Nu sitta i stället 15 kommunalfullmäktige och fatta beslut ensamma, och intresset för övrigt är ganska absorberat. Skulle nu en minoritet inte heller ha någon som helst möjlighet att göra sig gällande, då talar väl all sannolikhet för att intresset ytterligare skulle sjunka bland allmänheten. Man kanske inte heller skulle kunna få med de kvalificerade krafter i det kommunala arbetet, som man måste önska detta. Jag kan alltså inte se annat än att det skulle vara en fara just för det levande kommunala medborgarliga intresset i bygderna, om man här toge bort en av de bestämmelser, som verkligen är ägnad att vidmakthålla detta intresse ibland alla medborgargrupper. Ytterst är det väl ändå så, att bestämmelserna om kvalificerad majoritet verka disciplinerande på minoriteten. Det tvingar denna att föra en mycket mera ansvars-kännande politik än den kanske annars skulle föra. Minoriteten kan inte driva en lösaktig och kanske gentemot valen syftande demonstrationspolitik. Så vitt jag kan förstå är väl detta en verklig fördel med det gällande systemet. I bestämmelserna om kvalificerad majoritet i vår författning ser jag ett uttryck för att minoriteten ålägges största möjliga medansvar i de samhälleliga besluten i kommunerna. Även om man i detaljer eller rent formellt skulle kunna ha divergerande meningar i detta spörsmål eller skulle önska underkasta dessa bestämmelser en revision, måste man för

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)
dagen, under detta krig, ha annat och viktigare att syssla med än dessa problem. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lundberg i Uppsala, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill gentemot herr Håstad säga, att anledningen till att jag återopade det gamla citatet från 1902 var, att tongångarna från de borgerliga partierna i dag inte ändrats i denna fråga. Herr Håstad nämnde så vackert om att det finansiella läget krävde försiktighet o. d. Ett sådant skäl har emellertid högern alltid återopat. Försiktigheten kan likväl åsamka ett samhälle oerhörda skador. Under sådana förhållanden är det skäl att man är försiktig även i den motsatta riktningen. Herr Håstad nämnde vidare någonting om att de olika majoriteterna kunde skifta. Jag vill i anledning härav förklara, att jag är beredd att taga konsekvenserna fullt ut i denna fråga. Herr Håstad förklarade även, att kommunalförvaltningen principiellt är upplagd efter en samarbetsprincip och hänsynstagande till alla grupper inom samhället. Men herr Håstad, är detta något motiv för att en minoritet i alla viktiga frågor skall utgöra den grupp, som majoriteten måste taga hänsyn till? Herr Håstad nämnde dessutom, att majoritetsprincipen var en arbetsmetod och att den var en ny sådan. I anledning härav vill jag fråga, varför det förhåller sig på det sättet. Jo, detta beror helt enkelt på att tidigare den som ägde en viss egendom hade möjlighet att bestämma och styra som han ville inom kommunen. Vad herr Håstad anförde om Schweiz visar ändock, att folkets referendum och initiativ utgör ett bevis för att folkstyret kan sovra och skilja det som är av vikt från det som är av mindre vikt.

Härpå anförde:

Herr Dickson: Herr talman! Jag har i huvudsak blivit förekommen genom herr Håstads anförande. Jag vill emellertid därutöver erinra om, att den ärade ordföranden i konstitutionsutskottet ansåg sig kunna konstatera, att numera sådan sparsamhet i de kommunala förvaltningarna ådagalades på alla händer, att tiden kunde vara inne att utan risk taga bort dessa inskränkande bestämmelser. Av ordvalet i hans yttrande tyckte jag mig kunna utläsa, att han inte uteslöt tanken, att det åtminstone tidigare hade varit berättigat att ha den inskränkning, som man nu önskar taga bort. Jag vill särskilt understryka, att vi nu leva i en osäker tid. Det kan komma andra tider efter dessa. Det kan till och med komma sådana tider, att herr Hallén och många med honom med vemod skulle tänka tillbaka på den tid, då kravet på kvalificerad majoritet kunde bromsa upp beslut, som en entusiastisk och nymorgnad opinion ville genomföra. Jag anser inte att tidsläget är sådant, att det är berättigat att taga bort den broms, som vi nu ha på detta område.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört ber jag att få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Staxäng*.

Herr Fast: Herr talman! Det är väl skäl att vi här diskutera vad som faktiskt föreligger till behandling och inte något annat: det föreliggande utskottsutlåtandet samt den motivering och kläm, som finnas däri intagna. Vi måste då genast konstatera, att detta utlåtande är utomordentligt försiktigt hållet. Utskottet skriver inte endast att det bör ske en utredning, utan utskottet säger att denna utredning skall omfatta huruvida och i vad mån den kvalificerade majoriteten skall kunna upphävas.

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

Tiden rinner ju i väg ganska fort. Vad som var ändamålsenligt för en del år sedan är i dag inte lämpligt som arbetsinstrument. Redan 1930 uttalades från kommunalhåll beträffande dessa bestämmelser, att man ansåg att de voro utomordentligt oändamålsenliga och till skada för hela det kommunala livet. Jag skall inte här uttala något omdöme, huruvida dessa påståenden blivit besannade. Men nog skulle det kunna dragas fram exempel på att den kvalificerade majoriteten gjort ohägn samt också kostat kommunerna en del pengar. Under denna debatt har det resonerats som om frågan om kvalificerad majoritet endast skulle uppkomma till följd av partiförhållandena. Från min egen tid som kommunalman har jag emellertid det starkaste minne av hur man förhindrade ett jordinköp genom denna bestämmelse om kvalificerad majoritet. Då bröt denna fråga genom alla partier, och det var sannerligen ingen partiparoll som då uppställdes i frågan, utan det var helt andra förhållanden som föranledde meningskiljaktigheten. Jag anser således att man icke får betrakta denna fråga som en partipolitisk angelägenhet, där man i kommunerna således skulle spjälka upp besluten i å ena sidan socialdemokratiska samt å andra sidan borgerliga. Det kommunala livet drives nämligen inte på det sättet. Kammarledamöterna känna säkert mycket väl till, att de kommunala frågorna många gånger bryta igenom alla partilinjer. Jag har själv ett mycket starkt minne av att jag i en fråga en gång var ensam reservant i stadsfullmäktige i min hemstad. Jag anser icke att vi skola göra denna fråga till någonting annat än vad den är. Om jag granskar de punkter — det är icke mindre än 8 stycken — där det enligt gällande bestämmelser kräves kvalificerad majoritet för besluts fattande, måste jag ju säga, att en del av dessa bestämmelser numera äro tämligen oändamålsenliga att använda som arbetsinstrument. Om tiden medgäve det skulle jag gå igenom dem och närmare visa upp detta.

Jag kan dock inte underlåta att säga, att när det gäller kommuns rätt till upplåning, ha vi korrektiv, som enligt min mening äro starkare än vad en fordran på två tredjedels majoritet för besluts fattande innebär. Det föreligger nämligen sedan januari månad i fjol ett betänkande — jag har själv varit med om att lägga det på Kungl. Maj:ts bord — i vilket regler upplagts för Kungl. Maj:ts granskning av den kommunala upplåningen i de delar, där underställelse av densamma skall ske. Det är ju inte meningen, att man skall ta bort all kontroll, öppna alla dammluckor och låta det hela gå vind för våg. Jag skulle emellertid vilja ställa den frågan: när man går till en nyordning — om jag får använda det uttrycket — av bestämmelserna angående den kommunala upplåningen, är det då inte lämpligt att i det sammanhanget även ta upp frågan, huruvida det längre är ändamålsenligt med bestämmelserna om den kvalificerade majoriteten.

Jag skulle vilja fästa uppmärksamheten vid ett uttryck, som förekommer i ett av dessa åtta moment, nämligen »nytt ändamål». Är det någon av damerna och herrarna, som skulle vilja stiga upp och ge en beskrivning på vad som i dag menas med nytt ändamål? Därom råder förvisso den allra största osäkerhet. Vi veta ju, att anledningen till att man formulerat lagen på detta sätt är, att man inte vill räkna upp alla de ändamål, som skulle anses såsom nya. Jag vill i detta sammanhang peka på att det finns anslag, som icke äro att betrakta som nya, eftersom endast en viss höjning av desamma vidtagits. De kunna dessutom vara av den beskaffenheten, att tungan och besvärligheten endast drabba kommuner med högre uttaxering, varför staten får bidra med utjämningsmedel.

Om kammarledamöterna sålunda vilja vara vänliga att gå igenom dessa åtta punkter, tror jag att ni måste säga er, att tiden är inne för en revision av dessa bestämmelser. Då det ifrån riksdagens sida begäres att denna revision skall

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

ske på ett verkligt förutsättningslöst sätt, tycker jag att man inte skulle behöva känna den oro, som man nu på vissa håll tycks hysa.

Med anledning av att här fällts ett par yttranden om att tiden nu inte är lämplig för en dylik revision på grund av att det pågår en utredning angående sammanslagning av de små kommunerna, vill jag säga, att detta arbete torde ha kommit så långt, att man är på det klara med att om det skulle bli möjligt — och därom har ju riksdagen uttalat önskemål — att förhindra uppkomsten av en rad nya municipalsamhällen, så att inte dessa i fortsättningen slå sönder kommunerna, måste man i kommunallagarna införa bestämmelser av tvingande natur för kommunerna att sörja för vissa hälsovårdsåtgärder och dylikt även i de delar av en kommun, där inte hela kommunen har gagn av det, men där man har en sammanträngd befolkning. Vidare måste man komma fram till vidgade bestämmelser, som ge kommun rätt att underlåta att vidtaga dylika åtgärder, när saken inte är av tvingande beskaffenhet. Jag tror sålunda att de åtgärder utskottet föreslår stå i god samklang med det resultat, som utredningen kan väntas komma fram till, och att det vore till stor fördel om vi på detta område kunde komma fram till ett resultat jämsides med den utredning, som i nyssnämnda avseende pågår. Ty den del av problemet, som vi här behandla, har denna kommitté inte fått sig anförtrodd.

Sedan vill jag till sist med anledning av herr Håstads yttrande, att vi gå emot svårare tider, säga, att jag tyvärr befarar, att han kommer att få rätt på den punkten. Men vad betyda då dessa svårare tider? Såsom vår sociallagstiftning nu är utformad, använder ju staten i de allra flesta fall kommunerna såsom instrument för fullföljande av den beslutade socialpolitiken. Vad är det då som kommer att ske, om vi få en betydande arbetslöshet, när fredskrisen bryter in? Ja, då blir det kommunerna som bli verkställighetsorgan, som skola leta upp arbetsobjekt och besluta om igångsättande av arbeten o. s. v. i överensstämmelse med de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna. När det blir fråga om sådana viktiga angelägenheter, i vilka stat och kommun måste vara jämspelta och där det fordras att kommunen är initiativkraftig och verkligt beslutsmässig, måste man se till, att man inte lägger hinder i vägen för drivandet av en politik, som står i överensstämmelse med vad riksdagen i det avseendet har beslutat.

Jag tror att man tyvärr kan säga, att hur klok, försiktig och bra vår kommunalpolitik än har varit, är den i många avseenden ännu ganska långt på efterkälken, när det gäller verkställigheten av de beslut, som riksdagen fattat på det socialpolitiska fältet. Det råder ingen tvekan om den saken — jag vågar stå för det ordet. Detta är ju ett beklagligt förhållande, och det tjänar inte mycket till om vi besluta om statsbidrag till uppförande av barnrikehus och pensionärshem och en rad andra ting, men detta sedermera ute i bygderna inte kommer att leda till några resultat. Jag är fullt medveten om att därvidlag kunna inte alla kommuner handla på samma sätt: en kommun kan vara handikappad till exempel på grund av högre skatter o. s. v. Men även i de fall, där kommunerna haft möjlighet att verkställa de beslut som fattats, har man nog tyvärr ändå kunnat konstatera, att kommunerna icke ha kunnat följa med i den takt, i vilken riksdagen fattat beslut och vilken riksdagen även förväntat att kommunerna skulle följa. Jag erinrar om den debatt, som i detta avseende förekom för några dagar sedan angående vår bostadsbebyggelse och skapande av bostäder för barnrika familjer o. s. v.

Herr talman! Om man sålunda vill låta detta vara detta och håller sig till vad utskottet har skrivit, måste jag säga, att jag anser de anmärkningar, som riktas emot detta utskottsutlåtande, och de farhågor som man här känner,

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

vara oberättigade. Vi kunna med fullkomligt lugnt samvete överlämna denna fråga till den utredning, vilken såsom jag hoppas kommer att bli tillsatt av Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag ber att till alla delar få yrka bifall till vad utskottet har hemställt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Då jag satt och lyssnade till herr Halléns anförande tyckte jag, att han talade rätt sympatiskt för utskottets förslag. Han menade, att det endast var fråga om att i hithörande bestämmelser göra de praktiska ändringar, som kunde vara verkligt befogade. Man skulle inte rasera det hela, förklarade han, och herr Fast var i sitt anförande nyss inne på samma linje. Men sedan jag hört herr Lundbergs yttrande blev jag nog en smula betänksam, ty det vilade en helt annan anda över detta anförande. Han gjorde utan vidare partipolitik av saken och drog fram folkpartiets och de andra partiernas föregående och menade, att folkpartiet sackat efter alldeles förfärligt och kommit ifrån sina en gång intagna ståndpunkter i hithörande ting. Jag skall, herr Lundberg, inte här i kväll gå in på i vad avseende det parti herr Lundberg tillhör har syndat när det gäller avvikelser från sina idéer. Men när herr Lundberg vidare talar om den politiska mognad, som kommunernas förtroendemän nu kommit fram till och som borde ge dem rätt att handla utan några som helst hämningar, vill jag gentemot detta säga, att denna mognad på vissa håll kan ha gått över till en »övermognad». Jag gör denna reflexion med anledning av tonen i herr Lundbergs anförande.

Men jag skall be att få återkomma till själva sakfrågan. Herr Hallén sade i sitt anförande, att den kommunala självbestämmelsesrätten nu är så kringskuren, att vi allesamman längta efter litet mera frihet. Jag skulle för min del tro, att det inte är på det område det här gäller som denna längtan kraftigast givit sig tillkänna. Jag tror att det snarare är på det sättet, att genom att staten lämnar bidrag till det ena eller andra ändamålet under förutsättning att kommunerna företaga vissa åtgärder, har den kommunala självstyrelsen steg för steg underminerats. Herr Fast berörde även samma spörsmål, då han sade, att så småningom kommer staten att använda kommunerna som instrument för de åtgärder, som staten anser böra vidtagas. Den kommunala självstyrelsen ha vi nog så att säga sålt på det sättet, att vi, därigenom att vi måste ha bidrag ifrån staten i skilda avseenden och på skilda områden, också ha måst underordna oss vissa bestämmelser som staten knutit till dessa bidrag.

Herr Hallén framhöll även, att den stora sparsamhet som kommunerna nu visat, borgar för att de gå ganska försiktigt fram. För min del tycker jag nog, att kommunernas budget har ändrat karaktär på ett fruktansvärt sätt under de senare åren. Det kan ju vara möjligt att detta utskottets betänkande inte rör landstingskommunerna, men i vad det gäller dessa har utvecklingen gått i den riktningen, att budgeten blivit fem- och sexdubblad och mera, jämförd med dess storlek för tio till femton år sedan, och även primärkommunernas resurser hota här och var att bli ganska ansträngda. Det kan därför vara möjligt att det kan behövas vissa korrektiv för att inte kommunerna skola handla så, att utgiftsbördan blir dem övermäktig.

Jag tror att det är alldeles felaktigt att, som herr Lundberg gjorde, jämföra den gamla kommunala rösträttskalan och vad den innebär med de res-

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

triktioner, som man nu vill försöka lossa på. Det är två alldeles skilda saker det här gäller.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta utlåtande. Jag blev som sagt en smula fundersam, när jag åhörde herr Halléns anförande och undrade, om det inte låg åtskilligt i det förslag, vartill utskottet hade kommit, även om jag tycker att det inte är så förfärligt bråttom att på alla punkter genomföra den »nyordning», varom herr Fast talade.

Efter herr Lundbergs anförande blev jag litet orolig, trots att herr Fast säger, att saken inte ligger till på det sätt som herr Lundberg framställde den. Från herr Lundbergs sida var deklarationen tämligen klar: låt oss slippa ifrån alla dessa bestämmelser, ty vi äro tillräckligt mogna i kommunerna för att fatta beslut med enkel majoritet och därmed basta.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Thorell: Herr talman! Herr Håstad och flera talare påpekade den dissonans som råder mellan utskottets ärade ordförandes anförande och herr Lundbergs i Uppsala anförande. Jag förstår, att det var ordförandens försiktiga hållning som där kom fram. Om jag emellertid erinrar mig, huru det gick till i debatten i utskottet, hade den nog en bra mycket större likhet med herr Lundbergs i Uppsala anförande än herr ordförandens för en stund sedan. Jag tycker mig finna, att det uppstått en spricka även inom det socialdemokratiska partiet. Det är de yngre som livligare och något oförsiktigare blotta vad de egentligen sikta till, och då äro ni, herrar Fast och Hallén m. fl. försiktiga generaler som hålla tillbaka en liten smula och säga, att det för all del icke är fullt så farligt som det låter. Herr ordföranden sade visserligen, att det icke direkt var fråga om den kvalificerade majoritetens borttagande, men den som hörde herr Lundberg i Uppsala kan väl icke få någon som helst annan uppfattning än att det är just den saken det är fråga om.

Herr Lundberg började med att tala om att det skulle innebära risk för det kommunala självstyret, om den nuvarande ordningen skulle få fortsätta. Jag kan icke hjälpa, att jag tror, att det är större risk för den kommunala självstyrelsen, om den kvalificerade majoriteten tages bort. Ty det kan resultera i — vilket vi frukta — att vid vissa tillfällen och i vissa kommuner komma att fattas i ekonomiskt hänseende okloka beslut, så att en kommun kommer i svårigheter, och då först kanhända det blir fråga om att det måste bli en inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten, särskilt om det gäller sådana frågor som det utgår statsanslag till. Vidare ansåg han det vara en felaktig princip att icke majoriteten alltid skall bestämma. Han tog ett exempel från Uppsala — antar jag det var — där en förbenad minoritet hindrade ett förståndigt markköp, och där denna minoritet sedan köpte marken själv. Vad det sistnämnda angår, vill jag blott säga, att jag instämmer med honom i att det var synnerligen olämpligt, ifall det nu verkligen förhöll sig så.

Herr Lundberg och övriga som hylla utskottsmajoritetens idé! Jag skall be att få tala om ett motsatt fall, som jag varit med om. Omedelbart efter förra världskrigets slut, innan dyrtiden på något sätt vikit, försökte en oförständig fattigvårdskonsulent driva vår lilla kommun på 650 medlemmar till att bygga ett nytt stort ålderdomshem för 16 vårdtagare, vilket då beräknades kosta ungefär 100 000 kronor. Det skulle byggas ensamt för vår kommuns räkning. Den nye fattigvårdsstyrelseordföranden, som just då efterträdde mig, var nervös och rädd. Fattigvårdskonsulenten fick alla fattigvårdsstyrelsens medlemmar med sig och det blev en stormig stämma, där man ovillkorligen skulle driva igenom att detta ålderdomshem omedelbart skulle byggas. Jag kämpade i början nära

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

nog ensam, men så småningom blev man litet betänksam och ville stoppa upp företaget. Vad resulterade detta i? Vi höllo upp under tio år och i början på 1930-talet, när prisen starkt fallit, kom samma fattigvårdskonsulent underfund med att det icke behövde byggas en så stor anstalt för endast vår kommun, utan att man borde slå ihop tre lika stora kommuner och bygga tillsammans, vilket vi också gjorde. Vi byggde för en kostnad av mellan 50 000 och 60 000 kronor. Detta belopp delades sedan upp mellan de tre nästan jämnstora kommunerna. Eljest hade vi själva fått kosta på omkring 100 000 kronor, och så hade vi suttit där i synnerligen dålig ställning med det lilla skatteunderlag vi ha. Herr Lundberg, det är således icke blott fel åt ena hållet så till vida, att den kvalificerade majoriteten kan förhindra förståndiga inköp, utan den kan också hindra oförståndiga beslut som, om de genomfördes, skulle kunna förstöra en kommuns ekonomi för långa tider framåt.

Herrarnas motionärer — jag kan inte hjälpa, herr Fast, att jag måste syssla med dem och icke blott med utskottet, ty det är väl dessa som lagt grunden till detta utskottsforöslag — säga i sin motion: »Ehuru det kan diskuteras, huruvida överhuvudtaget några skäl kunna anses ha förelegat för vidtagandet av sådana åtgärder» — d. v. s. de åtgärder som vidtogos 1918 — »ha mer än två årtionden av folklig självstyrelse på den allmänna rösträttens grundval visat, att farhågorna i den mån de funnits varit oberättigade.» Hur kunna herr Lundberg och hans medmotionärer säga det? Kan herr Lundberg lämna bevis för att det icke inträffat flera fall än det jag talat om, nämligen då just tillvaron av den kvalificerade majoriteten gjort, att oförståndiga beslut icke kunnat genomföras, så att en hel del av våra kommuner räddats från genomförande av för deras ekonomi vådliga beslut. Den saken kan herr Lundberg säkerligen inte leda i bevis.

Sedan föra motionärerna ett mycket bestämt språk hela vägen igenom. De tyckas vara fullt övertygade om att det är på det sättet, och herr Lundbergs anförande underströk samma sak. Det fanns ingen som helst tvekan därom och icke heller i debatten förelåg någon tveksamhet från herr Lundbergs sida. Men i slutet på motionen har eftertankens kranka blekhet kommit till, och det skymtade även i utskottsordförandens anförande fram, att det kanske ändå får lov att vara något annat i stället. Motionärerna säga nämligen följande: »Detta resonemang utesluter icke, att det i vissa fall kan vara befogat att ha bestämmelser, som kunna sätta en spärr mot eventuella försök att genom överrumpning eller utan tillräckligt grundliga utredningar och omprövningar tvinga fram beslut i största hast. Huru dessa garantier lämpligen böra utbyggas, torde en närmare utredning av hithörande frågor kunna giva svar på.» Ja, herr Lundberg, det är just denna sak som vi också vilja ha svar på och vi anse oss icke ha fått svar på den punkten. Det skulle vara mycket roligt, om herr Lundberg i sitt nästa anförande kunde peka på något annat som skulle kunna ersätta den kvalificerade majoriteten och lämna de garantier som herr Lundberg själv icke heller tror helt kunna undvikas. Jag skulle vara mycket tacksam och antagligen också mina medtänkande i denna församling för att få någon som helst hänvisning huru de garantier skulle se ut, som skulle komma i stället för den kvalificerade majoriteten.

Herr Hallén sade, att vi nu i våra kommuner kämpade för att föra en försiktig politik. Det är nog alldeles riktigt, att vi göra det i mycket stor utsträckning och i så stor utsträckning att politiken i många kommuner är som bortblåst dagen efter kommunalfullmäktigvalen.

Jag håller med om en sak som yttrades från herr Fast, nämligen att det kan göras blockbildningar som skära igenom alla partier, men dessa anser jag vara

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

precis lika farliga. Det förbättrar icke saken på något sätt. Det möjliggör i stället för oförståndiga högermän, oförståndiga bondeförbundare och folkpartister, oförståndiga socialdemokrater och dito kommunister, vilka slå sig ihop i en kommun och besluta om att vidtaga ekonomiskt farliga saker. Det förbättrar icke saken ett dugg. Det har förekommit och kommer att göra det i fortsättningen, men skyddet behövs lika väl nu som någonsin förut. Man har här talat om åtgärder — det talade herr Lundberg om — varigenom man exempelvis icke får anskaffa mark. Utskottets ordförande och herr Lundberg voro inne på att man icke skulle få bygga. Herrarna ha emellertid icke tänkt på en annan sak, nämligen att i och med det att vi ha kvalificerad majoritet ha vi möjlighet att förhindra ett oförståndigt förlösande av tillgångar som kommunerna redan ha. Vi förhindras att göra oss av med fast egendom, och vi förhindras att göra oss av med andra värden.

Om riksdagen bifaller konstitutionsutskottets hemställan och den kommande utredningen föreslår, att den kvalificerade majoriteten skall tagas bort, och om detta sedermera blir riksdagens beslut, så kommer detta att inverka också på en annan sak, som vi just nu hålla på med i konstitutionsutskottet, nämligen frågan om den kommunala fondbildningen. När man som fallet är i vår kommun har vissa fonder hopskrapade, är det för närvarande icke så lätt att göra sig av med dem. Om det däremot räcker med enkel majoritet, kan det lätt hända att en tillfällig sådan majoritet tar dessa fonder till nya ändamål och så förlösas dessa fonder, som för vår kommun till en del äro äldre än de böcker som finnas kvar visa och till en del äro 40 à 50 år gamla.

Jag tror knappast, att det skulle glädja oss, som ha fört en försiktig politik ute i kommunerna, att se den kvalificerade majoriteten i fråga om de beslut, som det här gäller, borttagen med de risker som skulle följa därmed. Tvärtom måste vi finna det vara synnerligen ledsamt, vilket särskilt gäller de gamla, som med försiktighet, nit och omtanke ha skapat en god ekonomisk grundval för våra kommuner och icke minst för de små landskommunerna.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få biträda yrkandet om bifall till reservationen.

Herr **Hallén** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman. Endast en kort replik! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att såväl herr andre vice talmannen som herr Thorell med speciell förkärlek ha kastat sig över herr Lundberg i Uppsala. Var och en får ju svara för sig, men det är dock så att kammaren skall icke om en stund votera om herr Lundbergs anförande och den motivering, som han förebragte, utan kammaren skall votera om konstitutionsutskottets utlåtande. För vår del frita vi oss från beskyllningen att icke klart ha sagt ifrån vad vi vilja. Vi säga icke, att den kvalificerade majoriteten skall avskaffas, utan vi säga, att frågan bör bli föremål för en omprövning, så att man kan se om man kan komma fram till större rörelsefrihet för kommunerna. Det är ett moderat och realistiskt förslag, och det är om detta och motiveringen härför, som vi skola rösta och icke om något annat. Att herr andre vice talmannen och herr Thorell ha funnit en speciell förnöjelse i att ge sig på herr Lundberg i Uppsala är en sak mellan dem, som icke har något med utskottets förslag och dess motivering att skaffa.

Vidare anförde

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Herr Carlström framhöll, att om man skulle ta bort den kvalificerade majoriteten, så skulle man få erfara

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

hur den kommunala självstyrelsen skulle arbeta utan hämningar o. s. v. Jag skulle då vilja ställa den frågan till herr Carlström: Det finns ju redan nu socialdemokratisk majoritet i en hel del kommuner, exempelvis 26 av 30 ledamöter, men har detta lett till att man i dessa kommuner har givit sig in på en ohämmad och oansvarig skövling av värden, som man bör värna om?

Jag tror det var herr Dickson, som talade om att den omständigheten att det kan bli hårda tider skulle vara ett speciellt skäl för reservanternas ståndpunkt. För min del menar jag, att just därför att vi kunna vänta hårda tider behöver man ge våra kommunala representationer större möjlighet att vidtaga lämpliga åtgärder.

Herr Thorell talade om att en majoritet kan fatta oförståndiga beslut, och han anförde som exempel på detta, att man i hans kommun tack vare nuvarande bestämmelser kunnat uppskjuta att bygga ett ålderdomshem i tio år. Jag kan ju för min del icke yttra mig om hur pass stort behovet av detta ålderdomshem var i hans kommun, men jag får ju beklaga, att man härvidlag endast tog hänsyn till den ena sidan av saken. Det kan ju hända, att det i den kommun, i vilken herr Thorell hör hemma, även kunde finnas andra motiv, sociala och rent mänskliga motiv för den föreslagna åtgärden.

Herr Thorell talade om att majoriteten i en kommun kan vara oförständig, men det kan väl även tänkas, att en minoritet icke alltid kan ha monopol på att ha de förnuftigaste och riktigaste tankegångarna. Jag förstår att herr Thorell givetvis icke vill erkänna detta, eftersom han i denna fråga har en speciell uppfattning.

Man talar ju så mycket om flykten från landsbygden, men hur söker man i verkligheten motverka den? Jag kom häromdagen på ett mycket intressant exempel. I en landsbygdskommun, där man har många jordbrukare och där dessa nästan helt styra kommunen, fanns det en lantarbetarfamilj med 7 barn. Familjen hade försökt få hjälp av kommunen i sin bostadsfråga men kommunen sade nej. De som väl främst skulle söka hindra, att folk flyttar från landsbygden, förfara i sitt kommunala värv ofta så, att de med alla medel tvinga folk bort från landsbygden.

Det är nog lämpligt, herr Thorell, att icke bara tro, att en minoritet alltid har rätt och är förständig. Man kan ha olika uppfattningar om den eller den saken — det är klart — men jag tror icke, att man kan fälla sådana generella omdömen.

För min del har jag den uppfattningen, att orsaken till denna diskussion främst ligger däri, att utskottet föreslagit att den kvalificerade majoriteten skall tagas under omprövning. Jag vill även med alla de reservationer, som här ha uttalats, säga att jag förväntar, att utredningen även skall föra till att den kvalificerade majoriteten kommer bort. Även om det nu kan talas olika språk, så tycker jag att med kamrarnas nuvarande sammansättning är det lika så gott att man säger rent ut vad vi tänka.

Herr Thorell erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! För att det icke skall bli något missförstånd hos herr Lundberg i Uppsala, att vi skulle ha haft det så dåligt ställt i vår kommun, att det var absolut av behovet påkallat att bygga ett nytt ålderdomshem, vill jag endast få antecknat till protokollet, att vi då nyligen hade gjort en genomgripande reparation och utbyggnad av vårt gamla ålderdomshem. Det var också detta förhållande, som gjorde att man mot vår bestämda invändning att det då var olämpligt att bygga icke kunde driva igenom ett nybygge.

Motioner om utredning angående ändring av kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet m. m. (Forts.)

Härefter anförde:

Herr Hällgren: Herr talman! En lång erfarenhet av kommunal verksamhet har lärt mig, att när det gäller utgifter, som skola betalas med kommunalskatter, äro alla partier i kommunerna lika försiktiga, det må sedan vara höger, bondeförbundare, folkfrisinnade eller socialdemokrater. Det är ett faktum, som det icke går att jäva.

Ett nära nioårigt kommunalt fullmäktigskap har också lärt mig, att alla de bestämmelser, som infördes år 1909 och senare, äro ganska svårtolkade. Det är icke så lätt att avgöra i vilka fall man skall tillämpa bestämmelsen om två tredjedelars majoritet eller enkel majoritet, så att enbart ur den synpunkten borde alla partier kunna vara med om en utredning beträffande frågan huruvida dessa bestämmelser skola gälla i fortsättningen eller ej. Jag pekar exempelvis endast på beviljandet av anslag till nya ändamål eller behov. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wallentheim: Herr talman! Det var herr Thorells anförande, som tvingade mig att begära ordet för att säga ett par ord. Det gäller närmast den del av hans anförande, där han ville göra gällande, att man här mötte en motsättning mellan de yngre socialdemokraterna, som voro ivriga och något heta av sig, och de äldre socialdemokraterna, som försökte se litet lugnare på saken. Det ligger icke till på det sättet. De handlingar, som vi i detta fall ha att stödja oss på för att bilda oss ett omdöme i frågan, äro dels motionen, dels utskottets utlåtande. Jag ber att få påpeka, att det råder överensstämmelse mellan motionen och utskottsutlåtandet i det avseendet, att man klart och tydligt säger ifrån, att man icke vill något upprivande av gränserna och att man är fullt på det klara med att det behövs en omprövning om vissa garantier. Jag vill dessutom tillägga, att den kläm, i vilken utskottets utlåtande utmynnar, är i allt väsentligt samma kläm som motionärerna ha kommit med. Följaktligen, menar jag, föreligger det i detta fall icke någon som helst motsättning.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nolin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Nolin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 90 ja och 48 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 19, 22, 30 och 43.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som anförde: Herr talman! Jag vill endast meddela, att jag vid röstningen om den kvalificerade majoriteten av misstag kom att trycka på fel knapp.

§ 14.

Föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 317, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om förbilligande av kostnaderna för bakteriologiska undersökningar av dricksvatten m. m.

Andra kammaren, som den 28 innevarande mars vid behandlingen av sitt andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i samma ämne fattat beslut av enahanda innehåll som första kammarens nu omförmälda beslut, fann delgivningen icke föranleda någon andra kammarens åtgärd.

§ 15.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 144, i anledning av väckt motion angående vidgad rätt till restitution av tull och skatt å bensen, som användes för segelflygändamål; och

nr 145, i anledning av väckt motion om avdrag vid taxering av inkomst för flyttningkostnader vid tillträddande av annan anställning; samt

från första lagutskottet:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, m. m.;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten; och

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningskyldighet;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459);

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 maj 1943 (nr 245) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar; och

nr 178, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om folkpensionering, m. m.; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 176, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till mödrahjälp, *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1. 2 och 4 §§ förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp, m. m.; och

nr 177, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd samt anslag till dyrtidstillägg å barnbidrag och å ersättning åt blinda. *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1944/45 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Slutligen anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av stadsägan nr 728 i Hälsingborg;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till stiftelsen Kungl. gyttjebad- och brunnsanstalten Loka av äganderätten till kronolägenheten Loka nr 1^a i Grythytte socken;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukets yrkesskolor;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inredning och utrustning vid veterinärhögskolan;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m., såvitt angår anslagsanvisning;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byte av viss mark mellan kronan, å ena, samt Wikers aktiebolag och Stribergs grufveaktiebolag, å andra sidan; och

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 458) om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp avlämnade två av honom undertecknade motioner, nr 509 och 510, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 172, med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.35 på natten.

In fidem
Sune Norrman.
